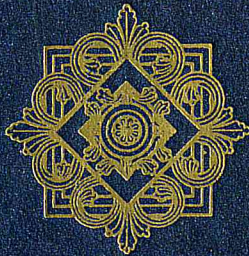

๒๒
พินิจานชีวิต

พุทธทาสภิกขุ

พื้นฐานของชีวิต

(ชีวิตที่มีพื้นฐานและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต)

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ

เพื่อรักษาค้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์

จาก ธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา

มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ธรรมบูชา สำนักพิมพ์การพิมพ์พระนคร

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

อนุโมทนา.

การที่ คณะบรรดาต่างๆ ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปของ ธรรม-
เทศน์ กวี, วิจารณ์ของปราชญ์ หรือการบรรดาปราชญ์ กวี,
กำลังได้รับความร่วมมือ จากสหประชาชาติ ภายใต้นาม
โดยศาสตราจารย์จันมา ได้ ในลักษณะเช่นนี้ ข้าพเจ้า ขอ
แสดงความขอบคุณ และขออนุโมทนา ต่อทุกท่าน ที่มีส่วนใน
การช่วยเหลือ. การอนุโมทนาที่ ข้าพเจ้าทำไป ทั้งในนาม
ของคณะธรรมทาน, หรือสำนักสอนโฆภยพลากราม และของ
สำนักวัดโอบ ล้อป.

คุณเรา ในทุกอันนี้ แม้จะทำดีก็ตามดีก็ตามมาของ
เพื่อเป็นอนุโมทนา หรือ การให้ของ และ แด่สิ่งที่ได้ทำไว้ให้
การก่อผล ก็ตาม ก็ยังมีค่า เป็นสิ่งที่มีค่าอนุโมทนา ของผู้ให้
และบางที อาจจะเป็น ที่อนุโมทนา เพื่อ จินเป็นได้ให้ ก็
ยังได้ ในเมื่อการที่เช่นนี้ ได้กระทำไป ด้วยความไม่ประ-
มาท แต่จริง; แล้วสิ่งนี้ ผลที่ได้จากการกระทำนี้จริง ยัง
แต่ไม่ช้าไปเป็นประโยชน์ แต่เพื่อนมนุษย์คือในอนโลกภาย
สักล้น. ข้าพเจ้า ขออนุโมทนา เป็นที่เด่นในกรณีนี้ เพราะ
เหตุถึงกล่าวนั้น มันใช่; และยังเป็นอนุโมทนาแทน
ท่านผู้ท่าน ทั้งหลาย ที่ได้ช่วยเหลือ ประโยชน์ จากหนังสือ
เหล่านี้ ที่มีต่อไป สักล้น.

มนุษย์เรา และเป็นมนุษย์อยู่ได้ ก็เพราะกำลังประกอบอยู่
ด้วยธรรม; ฉะนั้น ละดีของเราก็ดีตามเป็นมนุษย์ หรือดี
กับ ต่อของในที่สุด โดยไม่ต้อสงสัยเลย. มนุษย์ที่ไม่ประ-
กอบอยู่ด้วยธรรม ก็ต้องประกอบอยู่ด้วย อธรรม เป็นธรรม-
ดา, และ ละต้องเป็น อนมนุษย์ ในร่างของมนุษย์ ด้วย โลก

หนึ่งจะเป็นอย่างไร ถ้าหากเป็นโลกที่ประกอบด้วย ดัชนีของมนุษย์
 ในร่างของมนุษย์ เต็มไปทั่วโลก? และแม้แต่คน
 คนหนึ่งๆ ละได้รู้ประไปจนละไร ทั้งในขอบเขต, ได้รู้แต่การ
 รวมกลุ่ม จากทุกมุมที่คิดเห็น ต่อไม่เป็นอย่างอื่น ไร้ซึ่งไม่ และ
 ไปถึงไหน ทุกที่?

จนถึงสิ้นธรรมะ ทุกๆ โลก แม้ละดั่งดั่งอย่างไร ก็ยังมีผล
 ในอันธรรมอยู่กันเอง! แม้ธรรมะ ละดั่งดั่งอย่างไร ก็ยังมีผล
 ดัง โลกา อธรรม ที่ปราศไม่ไป มีที่ หรือ? ของคนทั้ง
 ขุนาศ ครอบงำกันจนในได้ไปถึงไหนไป ในสิ่งที่ไม่ไปกว่า "ธรรม"
 ในที่ทุกต่อ และพร้อมธรรม? พระเจ้า ละกลับมหาราชของโลก โลก
 หนึ่งนั้น, มีพลังมาก ละอาจรตสัตว์ทั้ง สักกลจักรวาล ในสิ่ง
 เป็น ใดจะมีต่อของสิ่งใดเลย.

การที่ ธรรมะ ในนี้แพร่หลาย แม้โดยการสถาปนาธรรมใน
 ลักษณะหนึ่ง ก็ยังมีผลให้เกิดความสันติสุขในธรรม กันใหม่,
 ได้เพียงอย่าง; ที่มีแล้ว ละมีของไม่จาก ต่อกันทั้งนาศาณีย์
 ไปด้วยผลอันดีนั้น ทุกคน ทุกอย่าง ทุกที่ ในทุกแห่งในธรรม
 ดังโดยการด้วยผล เพื่อเพื่อนมนุษย์กับมวล ในอันผลอันดีกว่า
 แล้วนั้น ทุกประการ ๫

สุทธิธรรม อิมพินิลา

ธรรมะพลาธรรม, โชน
 ๓ กันยายน ๑๖

สารบัญ

ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต	๑
การควบคุมกระแสแห่งชีวิต	๕๐
เรื่องสุดท้ายของการประพาศิพรหมจรรย์	๙๕
ชีวิตใหม่	๑๔๑
มรรคาหรือหนทางที่จะมีชีวิตใหม่	๑๘๗

พื้นฐานของชีวิต

เรื่อง

ชีวิตที่มีพื้นฐานและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ขอแสดงความยินดี ในการที่ท่านทั้งหลาย อุตส่าห์ มาจากที่ไกล มาแสวงหาความรู้ทางธรรมะ เพื่อไปประกอบหน้าที่การงานให้มีความเจริญงอกงามก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป กว้างขวางออกไปเร็วขึ้น นี่ประโยชน์ของการมาเพื่อแสวงหาธรรมะ และการมานั้นก็มีเหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ฉะนั้นจึงขออนุโมทนา และแสดงความยินดีด้วย.

อีกอย่างหนึ่งก็ขอทำความเข้าใจว่า เรามาพูดจากัน
 ในเวลาอย่างนี้ คนบางพวกเขาก็เห็นว่าบ้า เวลาที่ ๕ หัวรุ่ง
 เขาไว้สำหรับนอน หรือมานั่งพูดกันกลางคืนอย่างนี้ ไม่ได้พูด
 บนตึกราคาด้าน ข้อนั้นมันมีเหตุผลจะเรียกว่าความถูกต้องก็ได้
 ที่เราจะใช้เวลาอย่างนี้ เวลาเข้าอย่างนี้เป็นเวลาที่มีความหมาย
 พิเศษอยู่หลายอย่าง โดยเฉพาะทางจิตใจ เป็นเวลาที่จิตใจ
 สดชื่นแจ่มใส หลังจากที่ได้พักผ่อนมาเป็นเวลานาน ตื่น
 ขึ้นมามันยังว่างอยู่ ยังเข้มน้ำแข็ง สดใสอยู่พร้อมที่จะรับอะไรใหม่
 หรือว่าจะบรรจอะไรลงไปก็ได้โดยง่าย ถ้ามันสายจนเป็นกลาง
 วันไปแล้ว มันก็มีการบรรจอะไรลงไปมากมายแล้ว มีลักษณะ
 เต็ม คล้ายกับน้ำเต็มถ้วย น้ำชาล้นถ้วยใส่อะไรไม่ลง เต็ม
 กำลังว่างอยู่ จะใส่อะไรลงไปได้ดีกว่า เราจึงได้เลือกเอาเวลา
 อย่างนี้ มาพูดกันในเรื่องชนิดนี้ คือเรื่องธรรมะ ซึ่งค่อนข้าง
 ละเอียตลึกซึ้ง เป็นเวลาที่เหมาะพร้อม คือเบิกบานสำหรับที่จะ
 รับของใหม่.

ดอกไม้โดยมากจะบานในเวลาอย่างนี้ แม้จะมีบาง
 ชนิดบานตอนสายมีแดดแล้วก็มี บานตอนบ่ายก็มี เช่นดอก
 จำปูน บานตอนเย็นก็มี เช่นดอกนมแมว ดอกกระเวก

แต่โดยทั่วไปดอกไม้จะเริ่มบานเวลาหัวรุ่ง จิตก็มีลักษณะคล้ายกัน พักผ่อนพอแล้ว เบิกบานแล้ว พร้อมแล้วที่จะรับฟัง หรือจะบรรจุน้ำของใหม่ๆ ลงไป พระพุทธเจ้าก็ตรัสรู้เวลาหัวรุ่งอย่างนี้ แต่ว่าคนโดยมากเคยวน^๕จัดไว้เป็นเวลาทีนอนสบายที่สุด ผืนความรู้สึกที่สุข ที่จับตัวมาผูกกันเวลาอย่าง^๕.

ขอให้ใคร่ครวญดูให้ดี เตรียมจิตเสียใหม่ให้เหมาะให้พร้อมที่จะผูกกัน จะฟังจะคิด จะใคร่ครวญในเวลาอย่างนี้ และก็ได้ถือว่าเป็นเวลาพิเศษ ต้องใช้มันให้ตรงกับเรื่องของมัน เวลาที่จิตใจละเอียดก็ใช้กับเรื่องที่ละเอียด เวลาที่จิตใจหยาบหรือค่อนข้างหยาบก็ใช้กับเรื่องหยาบๆ นี้จะได้ผลมาก^๕นี้เรียกว่าเราเลือกเวลาให้เหมาะกับเรื่อง.

ถ้าเป็นคนช่างสังเกต ก็จะรู้สึกได้ว่า มันมีความหมายหรือมันให้ความรู้สึกคล้ายกับโลกอีกโลกหนึ่ง คือโลกหนึ่งมันพุ่งชานอีกทีก็กรีกโครม อีกโลกหนึ่งมันสงบเย็น เป็นโอกาสขอให้เราไม่เสียโอกาสในการที่จะใช้โลกชนิดนี้ให้ตรงตามเรื่อง ถ้าเราเอาเวลาชนิดนี้ไปนอนเสีย มันจะเป็นหมัน.

ภิกษุ สามเณร ตามแบบฉบับของโบราณ เวลาเช่นนี้ เป็นเวลาที่ตื่นแล้ว พิจารณาบัจจเวกขณบัจจัยแล้ว ทำสมาธิ ทำกรรมฐานแล้ว ไม่ได้ถือโอกาสสำหรับจะนอนอยู่ นี้เรียกว่า รู้จักใช้โลกชนิคนี้ให้เป็นประโยชน์ เออสิ! ถ้าว่าใครจะใช้เป็น เวลานอนสบายทุกวัน ๆ ในเวลาอย่างนี้ มันจะไม่เคยพบโลก อย่างนี้ โลกที่เยือกเย็น ที่สงบ ที่พร้อมจะศึกษาธรรมะซึ่งเป็นของละเอียด.

ที่พูดนี้ก็พูดเผื่อไว้ด้วยว่า เมื่อท่านกลับไปบ้านแล้วก็ ไปปรับปรุงกันเสียใหม่ ให้รู้จักใช้โลกชนิคนี้ให้มากให้ยิ่งขึ้น ไปแม้จะเหลือเวลาน้อย เพราะอายุมากแล้ว จะตายแล้ว ก็ขอให้เราใช้กันบ้างเถอะจะเป็นการดี โลกเวลาหัวรุ่ง โลกเวลาสว่าง โลกเวลาเช้า เวลาสาย เวลาบ่าย เวลาเย็น เวลาค่ำ จัดให้งานที่จะทำ หน้าที่ที่จะทำ ให้เหมาะ เหมาะ..เหมาะ ไปทุกเรื่องทุกราว มันจะได้รับประโยชน์ยิ่งกว่าธรรมดา.

พระพุทธเจ้าท่านใช้เวลาอย่างนี้ **ภพฺพาทพฺเพ**
วโลกนํ คือเอาเวลาอย่างนี้ไปเล็งญาณส่องโลกให้ทั่ว ๆ ว่าวันนี้จะไปช่วยใครที่ไหน แล้วท่านก็ได้เห็นว่าที่นั่นมีนั่น ที่นี้มีนี่ ตรงนั้นมันพอที่จะยุติได้ว่า วันนั้นสว่างขึ้น.. รุ่งขึ้น จะไปช่วย

ใครที่ไหน ท่านใคร่ครวญดูอย่างรอบคอบ นี่เวลาเช่นนี้พวก
หนึ่งกำลังนอนอยู่ แต่พระพุทธรเจ้ากำลังเสด็จออกส่องโลก พอ
สว่างขึ้นท่านก็ไปจัดการตามที่ทรงมุ่งหมายไว้ พบกับคนนั้น
พูดจากับคนนั้น ทรมานคนเลวร้ายหรือคนร้ายกาจมิฉะฉิน
อะไรไปตามเรื่อง ที่ท่านได้ตกลงไว้ในพระทัยท่าน ท่านก็ไป . .
ไปในรูปของมิดนทบาท.

ที่แท้ก็ไปเพื่อโปรดสัตว์ พูดจากันมากมายจนสาย
จนเที่ยงก็สุดแท้ ตอนเที่ยงร้อนพักผ่อนนิติน้อย พอตอนบ่าย
ก็กลับไปที่พัก ต้องต้อนรับคนที่ไปที่วัด พอตอนเย็นก็แสดง
ธรรมกับผู้ที่ไปศึกษาถึงวัด พอพลบค่ำก็สอน . . แสดงธรรม
กับภิกษุสามเณรประจำวัด ปโทเส ภิกษุโอราห์ เชื่อกันว่า
อย่างนั้น ปโทเส คือเวลาพลบค่ำ สอนภิกษุสามเณรเรื่อย ๆ
ไปจนเที่ยงคืน อทฺธรตฺเต เทวปญฺหนิ เที่ยงคืนตอบปัญหา
กับพวกเทวดา เทวดาที่เป็นคนเช่นพระราชามหาษัตริย์ นี้ก็
เรียกว่าเทวดา เทวดาที่มาจากสวรรค์ ลงมาจากสวรรค์ก็เรียก
ว่าเทวดา แล้วในบาลีมันก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ แหละ แม้
พระราชาคนมนุษย์ไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า ก็เลือกเอาเวลาเที่ยงคืน
ก็คงจะยุ่งมาก มีกองทัพเพลิง . . กบเพลิง คุ่มกันไปเที่ยงคืน

ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ไปอ่านเรื่องสามัญญผลสูตรจะพบเรื่อง
 อย่างนี้ เทียงคินตอบโต้อยู่กับพวกเทวดา จนเลยเทียงคินก็
 คืบไปโน่น ก็พักผ่อนบ้าง พอหัวรุ่งเอาอีกแล้ว หัวรุ่งก็เส็ง
 ญาณส่องโลกอีก รุ่งเช้าก็ไปอีกเป็นวงจรอย่างนี้.

แต่เราจะมองในแง่ที่ พระพุทธเจ้าท่านใช้เวลาตรงกับ
 เรื่องที่จะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จึงสำเร็จประโยชน์
 ท่านทำอย่างนี้ด้วยความเสียสละทั้งวันทั้งคืน. .ทั้งวันทั้งคืน
 เสรีจากเมืองนี้แล้วก็ไปเมืองโน้น ๆ เป็น พระศาสดาแท้เปล่า
 ไม่เคยพบข้อความในบทบาลีตรงไหนที่ว่าพระพุทธเจ้ามีรอง
 เท้าหรือมีร่ม จึงเรียกท่านว่า "ศาสดาแท้เปล่า" เทียวนี้เรามี
 อะไรมากมายจนมีบริวารเก่า ภิกษุมี 'กล้องถ่ายรูป' เป็นบริวาร
 เก่า ลงไปถึงพวกซีแก่ๆ ก็มีกล้องถ่ายรูป นี่มันเปลี่ยนแปลง
 วิปริตกันมากถึงขนาดนี้ พระพุทธเจ้าไม่มีร่มไม่มีรองเท้า
 กิಕ್ಕุเถอะ และก็ไม่นั่งรถ เพราะไม่มีรถที่เหมาะสมสำหรับนั่ง
 มันมีแต่เกวียน มีแต่รถม้า เทียมด้วยสัตว์มีชีวิตท่านก็ไม่นั่ง
 เป็นระเบียบเป็นวินัยเป็นธรรมเนียม ท่านก็ต้องเดิน จะมีแดด
 แดดร้อนอย่างไรท่านก็เดิน จนตลอดชีวิตของท่าน จนนาที
 สุดท้าย จนนาทีสุดท้ายท่านยังทำงานในหน้าที่อยู่ แล้วก็

ปรีนิพพาน 'ทำงานจนเหนื่อยที่สุดท้าย' ไปอ่านคุในพุทธประวัติ
เองก็แล้วกัน.

การทำงาน หรือใช้เวลาทำงานให้เหมาะสมกับเรื่องนี้
ที่ดีที่สุด ขอให้สนใจกันไว้บ้าง การที่จะต้องมาฟังกันในเวลา
อย่างนี้ อย่าเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา อย่าเห็นเป็นเรื่องล้าสมัย
หรือชัศสมัยหรืออะไร ที่เขากำลังจะแสวงหาความสุขจากการ
นอนกันอยู่มาพูดจากัน เฮอะ! เป็นอันว่าเป็นที่เข้าใจกันได้
ว่าทำไมเราจึงมาพูดกันเวลาอย่างนี้ แล้วก็พูดในที่อย่างนี้ ไม่
ไปพูดบนตึกกรากาลัน เหมือนที่เขาแสดงปาฐกถาอะไรกัน
เขาพูดเรื่องการทำนา เรื่องแก้ปัญหาการทำนา บนตึกสวยงาม
หลาย ๆ ชั้น ผมว่ามันบ้า... ไปพูดกันที่กลางคืนที่ในทุ่งนาเอง
จะดีกว่า นี่ควรจะนึกกันบ้างว่า เราจะใช้สถานที่อย่างไร.

ที่นี้ก็มาถึงหัวข้อของเรื่องที่จะพูดกันวันนี้ มีหัวข้อ
สำหรับจะพูด ว่า "ชีวิตที่มีพื้นฐาน และสิ่งที่จะเป็นพื้นฐานของ
ชีวิต" ก็ได้แก่เรื่องธรรมะ... พระธรรม นั้นเอง ชีวิตที่มีพื้นฐาน
ก็เป็นชีวิตที่มีธรรมะ สิ่งที่จะเป็นพื้นฐานของชีวิตก็คือธรรมะ
อีกนั่นแหละ กลายเป็นว่าเราจะพูดกันด้วยเรื่องของธรรมะ
เรื่องของธรรมะ ซึ่งกำลังเป็นเรื่องศรัทธาของคนสมัยใหม่

แม้เป็นนักศึกษาที่เห็นเป็นเรื่องศรีระสูเรื่องวิชาเทคนิคเทคโนโลยีเงินกันมาก ๆ ไม่ได้ อาตมาเชื่อว่า นักศึกษา ครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่อุทิศสําคัญมาจากกรุงเทพฯ คงจะไม่คิดอย่างนั้น คงจะคิดว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น เป็นสิ่งที่ต้องการ จึงอุทิศสําคัญมาและขอรับรองให้บรรยาย จึงทำให้สำเร็จประโยชน์ คือเข้าใจธรรมะที่จะบรรยาย และเอาไปใช้เป็นประโยชน์ได้จริง ไปประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ในชีวิตทุกชนิด ทุกชั้นทุกตอนได้จริง ก็จะคุ้มคํามา อุทิศสําคัญมาจากกรุงเทพฯ เสียเงิน เสียเวลา เสียเรี่ยวแรง เสียอะไรไปหลายอย่างอยู่ ท่านต้องรับผิดชอบในการที่จะให้ได้รับประโยชน์คุ้มคํากัน ถ้าไม่คุ้มคํากันก็ต้องรู้สึกกันเอาเองว่าเป็นอย่างไร.

อาตมาเคยบอกกล่าวกันมานาน นักหนาแล้วและให้ถือเป็นกฎเกณฑ์ว่า “ใครใช้เงินไม่คุ้มคํากับเวลา ยมบาลจะเขกกระบาลคนนั้น” เพราะมันใช้เงินไม่คุ้มคํากับเวลา จงระวังให้ดีๆ ใช้เงินให้คุ้มคํากับสิ่งที่ได้รับ คุ้มคํ่าเวลา คุ้มคํ่าเงิน คุ้มคํ่าเรี่ยวแรง ถ้าคิดกันบ้างก็คงจะดีกว่า คือจะตั้งใจฟังมากกว่า คิดนึกใคร่ครวญมากกว่า แล้วก็พยายามปฏิบัติกันมากกว่า.

หัวข้อที่จะบรรยายเนื้อหาของมันก็ไม่ค่อยน่าฟัง หรือชวนฟัง.. ‘ชีวิตที่มีพื้นฐาน’ ไม่น่าสนใจนะ เพราะว่ามันไม่ยอมมีอะไรเป็นพื้นฐาน มันอยากทำอะไรหว่าดๆ ด้วยความนึกถึงชั่วขณะตามสบาย ตามใจตัวเอง ไม่มีการตระเตรียมพื้นฐานอะไรที่ดี ชีวิตนั้นก็ไม่มีพื้นฐาน มันก็โคลงเคลงโอนเอนเหมือนปลุกเรื่อนในโคลน เราจะต้องทำให้มีพื้นฐานเหมือนฐานคอนกรีตที่แน่นหนาแข็งแรงไม่ล้ม ทำชีวิตนี้ให้มีพื้นฐาน โดยรู้จักสิ่งที่จะเป็นพื้นฐานได้ โดยแท้จริง และสิ่งนั้นก็คือ ‘ธรรมะ’ เราจะได้พูดคุยกันถึงคำแรกก่อนว่า “ชีวิตที่มีพื้นฐาน”.

ชีวิตมีพื้นฐาน ก็หมายความว่ามันปกติ มันมั่นคง ห้วนไหวยาก หรือล้มละลายยาก มีความสะอาด ไม่มีสิ่งที่เป็นพิษเป็นภัย มีความสว่างแจ่มใสไม่โง่งเงา มีคมนต์ และก็มีคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ตัวเองสงบเย็น แล้วก็ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย และก็มีเสรีภาพโดยแท้จริง มีความเป็นไทแก่กิเลส ไม่ใช่มีกิเลสเป็นเครื่องบังคับ จนเป็นทาสของกิเลสเป็นทาสของกัณฑ์หา อย่างนั้นไม่ใช่ชีวิตที่เป็นไทไม่เป็นอิสระ แล้วจะหาความปกติมาจากไหน มันก็ไม่มีพื้นฐานที่มั่นคง ฉะนั้นขอให้มุ่งหมายว่า เราจะใช้ชีวิตที่มีพื้นฐานอัน

มันคง เป็นหลักทั่วไป จึงต้องสนใจสิ่งที่มันจะเป็นพื้นฐาน
แก่ชีวิต สิ่งนั้นก็คือธรรมะ.

ครั้น มีธรรมะแล้วก็มีพื้นฐานอันมันคง มีรากฐาน
อันมันคง สามารถที่จะทนรับหรือทรงไว้ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่เป็น
ประโยชน์ได้อีกมากมาย ถ้าชีวิตไม่มันคงก็หมายความว่า
ทาสของกิเลส มันก็จะทำอะไรให้กิเลสทั้งนั้น ไม่มีประโยชน์
แก่ความเป็นมนุษย์แม้ของตนเอง.

ชีวิตที่มีธรรมะชั้นสูงสุดก็คือ มีธรรมะที่เป็นหัวใจ
ของพระพุทธศาสนา ถ้าท่านยังไม่รู้จักธรรมะที่เป็นหัวใจของ
พระพุทธศาสนาก็จะเอามาใช้เป็นรากฐานที่มันคงไม่ได้.

**ธรรมะสูงสุดที่เป็นหัวใจ พระพุทธศาสนาก็อยาก
จะระบุไปยัง “ความไม่เห็นแก่ตัว”** มีความไม่เห็นแก่ตัว
ก็ไม่มีกิเลส ไม่มีอะไรที่เป็นการผิดพลาด ความเลวร้ายหรือ
ปัญหาทุกชนิด..ไม่ยกเว้นอะไร มาจากความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น
ไปใคร่ครวญดู เป็นชีวิตที่ปกติ หรือมีเสรีภาพ คือไม่มีการ
แบกของหนัก ถ้ายังแบกของหนักอยู่ก็หมายความว่า ยังไม่มี
อะไรที่น่าพอใจและยังไม่ไปถึงไหน ของหนักก็คือความโง่

เท่านั้นแหละ ไม่มีอะไรที่จะเป็นของหนักเท่ากับความโง่
 คือไปยึดถือมัน นี่ โน่นให้เป็น 'ตัวกู' ให้เป็น 'ของกู' แล้วก็
 แยกของหนักเหล่านั้นอยู่เป็นปกติ เป็นนิสัยไปเลย นี่เรียกว่า
 เป็นชีวิตที่มีภาระหนักในทางจิตในทางวิญญาณ ไม่ต้องมีภาระ
 หนักเหล่านั้น จึงจะเรียกว่า ชีวิตที่มีพื้นฐานที่ถูกตั้งแล้ว มันจัก
 การถูกตั้งแล้ว จนเป็นชีวิตที่ไม่แบกของหนัก.

เมื่อไม่แบกของหนักก็มีเสรีภาพ มีอิสรภาพที่จะทำ
 อะไรชนิดที่เป็นประโยชน์ยิ่งๆขึ้นไป ทั้งเพื่อตัวเองและทั้ง
 เพื่อผู้อื่น ถ้ามันไม่เป็นภาระ ไม่เป็นชีวิตที่ติดคุก ติดตรวน
 ของความโง่ ติดตะรางแห่งตัวกู—ของกู ชีวิตของคนโง่มัน
 ติดคุกอยู่ตลอดเวลา ก็คุกแห่งความยึดมั่นอะไรๆเป็นตัวกู
 —เป็นของกู มันก็เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา ไม่มี
 เสรีภาพ อย่างนี้เรียกว่าไม่มีอะไรที่ถูกตั้งโดยพื้นฐาน.

ความไม่เห็นแก่ตัว นั้นแหละจะเป็นพื้นฐานที่ดีที่สุด
 คือมันจะเห็นแก่ความถูกต้อง แล้วก็จะเห็นแก่ผู้อื่น ถ้ามันเห็น
 แก่ตัวเสียแล้ว มันก็ไม่เห็นแก่ผู้อื่น ไม่เห็นแก่ความถูกต้อง
 มันเอาแต่ประโยชน์ของกู นี่มันไกลกันลิบแหละ ความเห็น
 แก่ตัวกับความไม่เห็นแก่ตัวนี้ มันไกลกันลิบ แต่แล้วมันก็น่า

เศร้าที่ว่า โลกนี้ยังมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกทีๆ ตามความเจริญของโลก.

สมัยคนป่ามันไม่เห็นแก่ตัวมากเท่าคนที่สมัยเจริญแล้วอย่างนี้ เพราะคนป่ามันโง่ ยังคิดไม่เป็น .. ยังคิดเอาเปรียบหลอกลวงกดโกงกันไม่ได้ ยังไม่มีนักการเมือง ไม่มีนักเศรษฐกิจที่จะล้วงกระเป๋าคนอื่น ความเห็นแก่ตัวของคนป่ามันก็มีน้อย พอมากลายเป็นมนุษย์สมัยนี้ขึ้นมา ก็คือความเห็นแก่ตัวนั่นเอง เจริญด้วยสิ่งที่จะมาบำรุงบำเรอสนองความต้องการ ใครควรจะให้เราระยะใคร คนป่าควรจะให้เราระยะมนุษย์สมัยนี้ หรือมนุษย์สมัยนี้จะควรให้เราระยะคนป่า อาตมาเห็นว่าคนป่ามีปัญหาน้อยมีความทุกข์น้อย เบียดเบียนกันน้อย ไม่กักกันเหมือนกับคนสมัยนี้ ซึ่งมีวิชาความรู้เจริญสำหรับกักกันสำหรับแย่งชิงกันต่อสู้กันโกหกหลอกลวงกัน ซึ่งคนป่ามันไม่รู้จักทำ ทำไม่เป็น.

นี่เรียกว่า ความเห็นแก่ตัวมันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จนเรียกว่าโลกนี้มันแคบมันจะไม่มีที่อยู่ เพราะมีความเห็นแก่ตัวมีคนทีเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้น ๆ ถ้าสมมุติว่าคนสมัยนี้จะไม่เห็นแก่ตัว มีธรรมะถูกต้อง ก็จะอยู่กันอย่างสบายกว่านี้.

โลกใบนี้..โลกเล็กๆใบนี้ จะบรรจุกินได้มากกว่าอัน
 อีกรวมๆกัน ถ้าคนไม่เห็นแก่ตัว เคียงกันมันเห็นแก่ตัว
 มันก็ไม่ไหว มันจะเอามาก จะเอาเปรียบมาก จนโลกนี้ไม่พอ
 ฉะนั้น เมื่อมันมีความเห็นแก่ตัวก็มีปัญหาเกิดขึ้น คือมันมี
 กิเลสแล้วทำไปตามอำนาจของกิเลสมันก็เกิดปัญหา ยิ่งเจริญ
 ทั่ววัตถุมันก็คือยิ่งเจริญด้วยเหื่อของกิเลส ยิ่งเจริญด้วย
 เหื่อของวัตถุก็ยิ่งเจริญด้วยเหื่อของกิเลสไปกิดๆเองก็แล้วกัน
 ยิ่งเจริญทางวัตถุแล้วก็จะทำให้ยิ่งเห็นแก่ตัว เพราะความเจริญ
 ทางวัตถุนั้นมันออกมาจากความเห็นแก่ตัว เมื่อมนุษย์มีกิเลส
 มากขึ้นก็จัดสรรหาเหื่อของกิเลสมากขึ้น จนมาถึงยุคนี้ที่ใช้
 อุตสาหกรรม เทคโนโลยีอะไรก็แล้วแต่จะเรียก เพื่อหา
 เหื่อให้แก่กิเลส ฉะนั้นเหื่อของกิเลสมันจึงก้าวหน้าเหลือ
 ประมาณ ยิ่งก้าวหน้าทางเหื่อของกิเลส ก็ยิ่งเห็นแก่ตัว
 ดังนั้นมนุษย์ยิ่งเห็นแก่ตัว ยิ่งเห็นแก่ตัว พ่ายแพ้แก่กิเลส
 ฝ่ายความดีความงามความถูกต้องมันถอยกำลังออกไป..ถอย
 กำลังลงไป เพราะมนุษย์สมัครเป็นทาสของกิเลสมากขึ้นดังนั้น
 จึงมีการเบียดเบียนกันทั่วไปทุกห้วงแห่งทั่วโลก . ซึ่งสมัยคน
 บ้าโน้นทำไม่ได้ มีไม่ได้ เพราะไม่ต้องการกันมากอย่างนั้น.

เคี้ยว^๕มีความฉลาด มีอาวุธ มีความก้าวหน้าทาง
 เครื่องมือ เครื่องใช้ ก็เลยมรมาฆ่าฟันกันได้ไม่มีหยุดมีหย่อน
 เพราะถ้าเขาไม่ทำกันด้วยสงครามร้อน ก็ทำกันด้วยสงคราม
 เย็นที่เร้นลับที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึก เป็นสงครามเศรษฐกิจ เป็น
 สงครามการเมือง แล้วก็ออกมาเป็นสงครามยิง สงครามไฟ
 เมื่อไหร่ก็ได้ สังเกตดูมันมีตลอดเวลานะ สงครามฆ่ากันโดย
 ตรงนี้ มันเป็นเรื่องเล็กๆ อยู่ไกลบ้านเรา เราก็ไม่ค่อยรู้ แต่ที่
 จริงมันมีอยู่ตลอดเวลา ระหว่างบุคคลยังมีอยู่ตลอดเวลา คือ
 อันธพาลมากขึ้น อาชญากรมากขึ้น ก็ฆ่าฟันกันอยู่ตลอดเวลา
 นี้เพราะความเห็นแก่ตัว ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปหมดเปลี่ยนเป็น
 ตรงกันข้าม คือจากความสงบ ไปสู่ความไม่สงบ.

เคี้ยว^๕ก็บูชา 'วิทยาศาสตร์' เป็นสิ่งสูงสุด ประเสริฐ
 ที่สุด ทุกคนต้องการความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เพื่อไม่
 เสียเปรียบใคร เอ้า! ลองดูสิทุกคนเจริญด้วยวิทยาศาสตร์ ถ้า
 ทุกคนมีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันจะใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์
 นั้นอย่างไร มันก็ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อประหารผู้อื่น
 เอาเปรียบผู้อื่น แย่งชิงผู้อื่น กอบโกยผู้อื่น วิทยาศาสตร์ไม่
 อาจจะสร้างสันติภาพเพราะมันเตรียมพร้อมสำหรับไปกีดกัน

บนโลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร โลก .. โน่น ความเจริญทาง
 วิทยาศาสตร์จนให้กักกันในโลกนี้ไม่พอ มันก็ไปกักกันในโลก
 พระจันทร์ โลกพระอังคารข้างหน้าต่อไปในอนาคต ถ้าความรู้
 ทางวิทยาศาสตร์มันเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ธรรมะไม่ไป
 ควบคุมนักวิทยาศาสตร์เหล่านั้น ก็เตรียมเถอะ เตรียมไป
 เป็นสัตว์สำหรับไปกักกันบนโลกพระจันทร์ โลกพระอังคาร
 วิทยาศาสตร์มันจะให้วสานมุ่งหมายปลายทางอย่างนี้.

เศรษฐกิจมันไม่มีจุดจบ ไม่มีจุดพอ การเงิน การ
 เศรษฐกิจ ทพยสมบัติพัสถานก็เอาชลองคุดองเอาให้มากช
 เมื่อไม่มีศีลธรรม ไม่มีธรรมะแล้วมันเห็นแก่ตัว ไอ้เศรษฐกิจ
 นั้นแหละมันจะกัดมนุษย์จะทำลายมนุษย์ผู้ไม่รู้จักอ้มจักพอ
 แม้ว่าจะจัดเศรษฐกิจให้ดีให้รวยกันหมดๆ มนุษย์มันก็ยังทำ
 ลายล้างกันอยู่นั้นแหละ ยิ่งรวยยิ่งเห็นแก่ตัว ก็ยิ่งทำลายล้าง
 ผู้อนลิกซึ่ง แม้ว่าฝนจะตกลงมาเป็นทองคำ ฟังให้ดีๆ นะ..
 แม้ว่าฝนจะตกลงมาเป็นทองคำทั่วไปหมด โลกนี้ก็ไม่มี
 สันติภาพ เพราะมันยังเห็นแก่ตัว..ยังเห็นแก่ตัว มันฆ่ากัน
 ในการแย่งกันเก็บทองคำใครเก็บทองคำไว้มากคนนั้นก็จะถูก
 ถูกปล้นไม่มีสันสุค แม้ฝนจะตกลงมาเป็นทองคำ มันก็แก้

ปัญหาไม่ได้ น้ำหนักเศรษฐกิจไหนนะ ที่จะจัดให้โลกนี้มี
ผลมากทางทรัพย์สินสมบัติ เหมือนกับฝนตกลงมาเป็นทองคำ มัน
ยังไกลกันนัก แม้จะจัดได้ ให้ฝนตกลงมาเป็นทองคำ โลกนี้
มันก็ไม่มีสันติภาพถ้ายังไม่มีธรรมะ ถ้ามันมีแต่ความเห็นแก่ตัว.

มีข้อความในพระบาลีแห่งหนึ่ง อ่านแล้วสะดุด ลืม
ไม่ได้ คือมีคำตรัสของพระพุทธเจ้าว่า “แม้ว่าภูเขาสูง
ใหญ่ ๆ จะเป็นทองคำไปทั้งลูก ภูเขาทองคำ ๒ ลูกมันก็ยัง
ไม่พอแก่ความต้องการของมนุษย์คนเดียว มนุษย์คนเดียวที่
มีความโลภ มีกิเลส” เดียวนี้เรามีมนุษย์ ๕ พันล้านคน
แล้ว กิจคุณะเออ! ก็พันล้านคนที่เป็นคนเห็นแก่ตัว มีกิเลส
แล้วจะเอาภูเขาไหนมาเป็นทองคำให้จนเพียงพอแก่มันได้ จะมี
น้ำหนักไหนมาจัดให้โลกนี้ เหมือนกับมีฝนตกมาเป็นทองคำ
มีแต่จัดเข้ากระเป๋าทันทีเท่านั้นแหละ นักเศรษฐกิจไม่ได้จัด
เพื่อประโยชน์ผู้อื่น ยิ่งรวยก็ยิ่งกอบโกย ยิ่งรวยก็ยิ่งผูกขาด.

เศรษฐกิจมันไม่แก้ปัญหาได้ อย่าไปบ้า อย่าไปเมา
กับมันเลย ต่อเมื่อจัดกันอย่างถูกต้อง โลกจึงมีสันติภาพ จึง
ต้องมีธรรมะเข้ามาควบคุมเศรษฐกิจ โลกนี้จึงจะมีสันติภาพ

ฉะนั้น ถ้าผู้ใดบูชาเศรษฐกิจ บูชาความรู้ทางเศรษฐกิจ ก็ช่วยเอาไปคิดไปนึกด้วยกันเสียบ้าง.

ถ้าว่าการศึกษามันเจริญ ทำให้โลกนี้มีนักการเมืองเต็มไปทั่วโลก ลองคิดดูมีนักการเมืองเต็มไปทั่วโลก โลกนี้จะไปไหน โลกนี้ ก็จะเป็นโลกของการหลอกลวง มีความคิดที่จะครอบงำผู้อื่นเสมอไป ตามแบบของนักการเมือง ไม่ใช่ผู้ที่จัดบ้านเมืองให้มีความสุข แต่มันจะทำนายนหลังผู้อื่น มันจะจัดโลกนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง นี่นักการเมืองทั้งโลกนะมันเป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้มันก็มี วัตถุเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องมือพิเศษ แล่นจะพิเศษ เรื่องเครื่องจักรทั้งหลาย คอมพิวเตอร์ วิทยุ เรื่องอิเล็กทรอนิกส์ เทคโนโลยี อะไรก็ตาม เหลือจะประเสริฐ .. เหลือจะประเสริฐ แต่มนุษย์ก็เอาไปใช้เพื่อกิเลสของตัว .. เพื่อกิเลสของตัว เป็นเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะเอาเปรียบผู้อื่นให้มากที่สุด ใครมันใช้คอมพิวเตอร์เพื่อสันติภาพ..ไม่เห็นแต่ใช้เพื่อค้นหาวิธีที่จะได้เปรียบผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่นอย่างไม่มีขอบเขตที่จำกัด เครื่องมืออันพิเศษก็ถูกใช้ไปเพื่อทำให้โลกวุ่นวายเท่านั้นเอง เพราะกิเลสมันครอบงำ มันใส่คอใส่หัว

ให้มันใช้เครื่องมืออันวิเศษไปแต่ในทางกอบโกย ที่จริงมันใช้เพื่อสันติภาพก็ได้แต่ก็ไม่ได้ใช้ เพราะกิเลสมันครอบงำ มันเป็นนายอยู่.

อย่างวิทยุนี้ก็นับว่ามีประโยชน์มาก แต่เบ็ดเพลงกันเกือบทั้งนั้น แม้สถานีส่ง ส่วนผู้ฟังก็ฟังกันแต่เพลง เรื่องการศึกษาไม่ได้ฟัง เอาวิทยุเล็กๆ แขนงคอไว้ เกี่ยวข้าวไปปลาง เด็กๆ เบ็ดวิทยุฟังไปปลางทำการบ้านไปปลาง นี่ผมเห็นกับตานะ ผมถามว่า "ทำไมทำอย่างนี้" เขาบอกว่า "ไม่อย่างนั้นทำไม่ได้" นี่มันเสพติวิทยุ มันฟังเพลง ไม่ได้ฟังเรื่องที่เป็นสาระประโยชน์ เรื่องสาระประโยชน์มันก็เลยเป็นหมันไปเสียเป็นส่วนใหญ่..เป็นส่วนใหญ่ นี่เขาใช้เครื่องมือวิเศษนี้ไปในทางล่อเลี้ยงกิเลสเสียทำเดียว.

เรื่อง อุตสาหกรรมเขาใช้เพื่ออะไร คุณลองก็คิดว่าอุตสาหกรรมไหนที่มุ่งหมายเพื่อสร้างสันติภาพ มีแต่เพื่อกระเป๋าคู่เอง แม้ว่าจะเป็นส่วนรวม ของประเทศชาติ เขาก็ใช้อุตสาหกรรม เพื่อสร้างสมกำลัง สร้างสมอำนาจ..อำนาจทางเศรษฐกิจ อำนาจทางอาวุธ อำนาจเพื่อการสงคราม

นี่เขาใช้อุตสาหกรรมเพื่ออำนาจ แล้วโลกนี้มันจะมีสันติสุข
สันติภาพ ได้อย่างไร.

การคมนาคม ถนนหนทาง เทียนวิเศษ แต่มันก็
ไม่ได้เพิ่มสันติสุขหรือสันติภาพ ที่มันเหมาะสมกัน ให้มัน
สมกัน มันกลายเป็นเพิ่มเรื่องยุ่งยาก คมนาคมสะดวกมันก็ไป
ตากอากาศเอาคู่รักไปเที่ยวเพลิดเพลินเพราะถนนมันดี เอาไป
ใช้เพื่อกามมารมณฺ์ ใช้เพื่อความเพลิดเพลินส่วนบุคคลเป็นที่
ที่เล่น อาชญากรก็ยังชอบ ยิงถนนรถวิ่งได้เร็วอย่างนี้ก็ขโมย
ได้สะดวก สร้างเรื่องที่จะปล้นก็ได้สะดวกเพราะถนนมันดี
ถนนมันเร็ว ที่หน้าวัดตรงนั้นคนเอาไม้ฆ้อนขวางรถที่วิ่งมา
โดยเร็ว ชนกระจาย ลงไปนอนตะแคงอยู่ข้างคู แล้วมันก็
มาช่วยชนปลาในรถไปหมดเพราะความมีถนนดี ถ้าไม่มีถนนดี
เรื่องอย่างนี้ก็ไม่มี คนมีกิเลสมากก็ใช้ถนนด้วยกิเลสค้นหา
จะนั้น อุบัติเหตุบนท้องถนนมันจึงมากขึ้น ๆ เมื่อไม่มีถนน
ที่สะดวกสำหรับเหาะกันอย่างนี้ อุบัติเหตุบนท้องถนนมัน
เกือบจะไม่มี.. ลองกิดดู ความเจริญที่ไม่ถูกควบคุมด้วยธรรมะ
ความเจริญที่ตกไปอยู่ใต้ฝ่าเท้าของกิเลส มีกิเลสสมหัวอยู่
ความเจริญนั้นเป็นไปเพื่อวิฤตการณ์ทั้งนั้น.

เดี๋ยวนี้เราจะมี การทูต กิจกรรมระหว่างประเทศ
ให้ก้าวหน้าเท่าไร มันยังไม่มีสันติภาพ คุณลองสังเกตคูสิ
เดี๋ยวนี้ความเจริญทางการทูตการต่างประเทศมันเจริญเหลือ
ประมาณ แต่โลกมันก็ยังเต็มไปด้วย วิกฤตการณ์ทางการทูต
นั่นแหละ เพราะการทูตมันเป็นเรื่องหน้าไหว้หลังหลอกนะ
มันต้องการจะครองโลกเป็นเรื่องเห็นประโยชน์ส่วนตัว

อยากจะพูดเลยไปถึง ศิลปะ ที่ว่าก้าวหน้านัก ศิลปะ
ร้องเพลง ศิลปะเต้นรำ ศิลปะประดับตกแต่ง ศิลปะการกิน
เหล่านักก้าวหน้าเหลือประมาณ แต่มันก็ไม่ทำให้โลกนี้เกิด
สันติภาพ ยิ่งศิลปะลึกซึ้งเท่าไร เราก็ต้องยอมโง่ให้มาก
เท่านั้นศิลปะจึงจะเป็นศิลปะ ผมก็รู้ว่าพูดอย่างนี้มันถูกค่า
แต่ก็ยินดีให้ถูกค่า เพลง..จะให้ไพเราะมาก ไพเราะมาก
ก็ต้องยอมโง่ให้มาก ยอมโง่ให้มากจนรู้สึกว่าย่างนั้นมัน
ไพเราะ ภาพเขียนศิลปะ ว่าอย่างนั้นงาม..แพง แต่คนดูต้อง
ยอมโง่ให้มาก..โง่ให้มาก โง่ให้มากจนโง่อย่างนั้นมันแพง
มันดี มันสวยงามวิเศษขึ้นมาจนได้ ศิลปะป้ายสีขายราคาแผ่น
หนึ่งหลายสิบล้านบาท ต้องยอมโง่ให้มาก..โง่ให้มากโง่ให้
ที่สุด ศิลปะจึงจะเป็นศิลปะขึ้นมา เช่น ศิลปะขับร้อง ศิลปะ

คนตรี ศิลปะอะไรซึ่งมันต้องยอมโง่ มันจึงจะมีความเป็น
ศิลปะขึ้นมา มันไม่มีค่า ไม่มี ความหมายแก่คนที่ไม่ยอมโง่.

เราเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า เราไม่ยอมโง่ให้ศิลปะ
เหล่านั้นมาสู่สมกระบาด ไปซื้อหามาแพง ๆ ไปค้นคว้ามาแพง ๆ
แล้วยอมโง่ให้มันเป็นของประเสริฐ ยุคหนึ่ง.. เมื่อเร็ว ๆ นี้
ศิลปะ *ออฟสแตร็ค* .. อะไร บ้าบอที่สุดเลย เคี้ยวเห็นหาย ๆ
ไปแล้วเพราะไม่ค่อยมีใครยอมโง่ แม้แต่ *วิจิตรศิลป์* .. วิจิตร-
ศิลป์ที่ว่าบ้าก้นนัก มันก็ต้องยอมโง่ ยอมโง่ให้มาก ๆ ความ
วิจิตรมันจึงจะปรากฏออกมา ถ้าไม่ยอมโง่ตามที่เขาวางรูปไว้
ให้โง่ มันก็ไม่วิจิตร..ไม่วิจิตรอะไร.

ฉะนั้น ศิลปะหรือวิจิตรศิลป์นี้มันไม่สร้างสติภาพ
ในโลก เพราะมันเป็นเหยื่อของกิเลส คือความโง่ แล้วมันจะ
เห็นแก่ตัวอย่างโง่ที่สุดไปอีกมุมหนึ่ง ๆ ที่เดียว เอ้า! ใครค่า
ก็ค่าไป เชิญเดอะผมก็ยืนยันอย่างนี้ว่า ศิลปะทั้งหลายนี้ต้อง
ยอมโง่ให้มาก ตามที่เขามีศิลปะ ลึกเท่าไรเราก็ต้องยอมโง่ให้
มากเท่านั้น.

ใครไปหลอกหมาให้ไฟเราะได้ คิลปะไหนมาหลอก
 หมาให้ไฟเราะได้ เพราะมันไม่ยอมโง่ไปตามนั้นและมันไม่
 อาจะยอมโง่ไปตามนั้น สมองของคนนะมันยอมโง่ได้ลึกเข้า
 ไป.. ลึกเข้าไป ยอมโง่ ยิ่งเกิดความลึกของความโง่ตาม
 คิลปะที่มันลึกเข้าไป แม้จะบูชาคิลปะกันทั้งโลก โลกนี้ก็ไม่มี
 สันติภาพ แล้วมันก็ส่งเสริมความเห็นแก่ตัวด้วยเหมือนกัน
 จะมีวิจิตรศิลป์มากเท่าใด ถ้ามีความเห็นแก่ตัวอยู่เพียงใด
 โลกนี้ไม่มีสันติภาพ.

อยากจะพูดถึง โบราณคดี.. โบราณคดีเป็นวิชาที่
 สนใจกันมาก ส่งเสริมกันมากก็เหมือนกัน แต่แล้วมันก็ไป
 ศึกษา กันพบแต่.. กันหาแต่.. แ่งที่จะเอามาใช้เป็นตัวอย่าง
 สำหรับเอาเปรียบผู้อื่น ชนะผู้อื่น กตโกงผู้อื่น ที่ศึกษาโบราณ
 คดี ตั้งแต่ศึกษาคำบรรพมาจนบัดนี้ มันจะมองกันในแง่แต่ที่จะ
 เอามาใช้ประโยชน์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ หรือทาง
 อะไรที่จะเอาเปรียบผู้อื่น ไม่สอดส่องกันกว่าว่า เขาเคยมี
 สันติสุขมีสันติภาพสงบเย็นกันเท่าไร สมัยพัน ๆ ปีมาแล้วมัน
 สงบเย็นอย่างไร ต่อมาสงบเย็นอย่างไร สงบเย็นอย่างไรมัน
 ไม่ค้นในรูปแบบนี้ ค้นแต่ในรูปแบบว่า อย่างไหนจะเอามาใช้ประโยชน์

ในทางเอาเปรียบผู้อื่นได้ นี่โบราณคดี จึงไม่สร้างสันติภาพ
ผมเคยบ้ากับเขาพักหนึ่ง..เรื่องโบราณคดี พอมองเห็นข้อนี้
เข้าก็ชักจะไม่สนใจเสียแล้ว.

ถ้าสนใจในแง่ของธรรมชาติ สมัยนั้นเคยสงบกันถึง
ขนาดนั้น เคยเยือกเย็นกันถึงขนาดนั้น สมัยนั้นคนนอนไม่
ต้องปิดประตูเรือนไม่มีใครเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ อย่าง
โบราณคดีสมัยศรีวิชัยนั้นก็มึบ้าง เมืองศรีวิชัยไม่มีใครเอาของ
ที่เจ้าของไม่ได้ให้ พวกอาหรับที่อื่นมันไม่เชื่อ มันก็มาทดลอง
เอาทองทิ้งไว้กลางถนน แล้วก็ไป หลายปีกลับมา อ้าว! ทอง
หายไปไหน แต่ขุดคุ้ยหน่อยมันอยู่ใต้ดิน จมดินลึกลงไปหน่อย
เพราะคนมันเหยียบ ไม่มีใครเอาไป นี่มันมีเขียนไว้อย่างนี้
แต่ไม่มีใครสนใจที่จะเป็นอย่างนี้ ไม่มีใครสนใจที่จะมีความ
ซื่อสัตย์ ที่จะรักผู้อื่นอย่างนี้.

มันมีอีกหลายแง่หลายมุม ที่มันแสดงธรรมชาติอยู่ใน
โบราณคดี แต่ไม่มีใครสนใจ จะสนใจอยู่แต่ว่า จะเอาเปรียบ
ผู้อื่นได้อย่างไร.

จูเลียต ซีซาร์ มาคนได้มากอย่างไร วิธีโค นั้น.. จะ
สนใจอย่างนั้นมันไม่ใช่เพื่อความสงบสุขนี้ ศิลปหรือโบราณคดี

มันจะใช้เอามาเป็นเครื่องมือเป็นตัวอย่างสำหรับจะโกง จะเอาเปรียบมากขึ้นไปอีก สิ่งที่เป็นความก้าวหน้าทางวัตถุ บำรุงบำเรอมากมายมหาศาลนั้น เพื่อส่งเสริมกิเลสทั้งนั้น ยิ่งเจริญทางวัตถุก็ยิ่งส่งเสริมกิเลส ยิ่งเห็นแก่ตัว ยิ่งเอาเปรียบผู้อื่น.

ฉะนั้นอย่าศึกษาเล่าเรียนเพื่อความฉลาดในทำนองนี้ มันไม่สร้างสันติภาพ ขอให้ศึกษาไปในทางให้รู้จักว่า สันติภาพจะเกิดขึ้นมาอย่างไร อย่าศึกษาเพียงว่าได้ทำงานในหน้าที่ที่มีเงินเดือนแพง ๆ แล้วก็สนุกสนานใหญ่.

คนวัยรุ่นอุตส่าห์เรียน อุตส่าห์ทำภาระงาน เพื่อจะได้สวยได้สำรวย ได้มีพิธีสมรสที่หรูหราที่สุดกับเขาสักครั้งหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้ต้องการสันติภาพอะไร สัมผัสสัมผัสแม่ สัมผัสอะไรไปเสียอีกหลาย ๆ อย่าง เพราะมันไปบูชาไอ้สิ่งหลอกหลวงเหล่านั้น นี่คงจะรำคาญแล้วละมัง แต่ผมว่าอย่าเพ้อรำคาญเพื่อยืนยันในข้อที่ว่า ถ้าไม่มีศีลธรรมเข้ามาแล้วสิ่งเหล่านั้นไม่ช่วยโลกได้.

อะไรก็ตามที่ออกๆ ซ้อมมาแล้ว จะวิทยาศาสตร์ก็ดี เศรษฐกิจก็ดี การเมืองก็ดี อุตสาหกรรมก็ดีอะไรก็ได้ ไม่ช่วย

โลกให้มีสันติภาพได้ ถ้ามันไม่มีธรรมะสิ่งเดียวเท่านั้น ธรรมะในที่นี้ก็คือ “**ความไม่เห็นแก่ตัว**” ไม่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวมันเพิ่ม ๆ ยิ่งเห็นแก่ตัวมันก็ยิ่งเพิ่มปัญหา ยิ่งเห็นแก่ตัวก็ยิ่งเพิ่มปัญหา.

เดี๋ยวนี้มนุษย์ .. เรียกว่า ‘คน’ ดีกว่า อย่าเรียกว่า มนุษย์เลย เพราะเรียกว่า ‘มนุษย์’ นะมันตีเกินไป คนในโลกนี้บูชาความเห็นแก่ตัว ทำทุกอย่างเพื่อความเห็นแก่ตัว ถือว่าพิเศษ ประเสริฐอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว นับถือความเห็นแก่ตัว เป็นพระเจ้าสูงสุด ถือ ‘ศาสนาประโยชน์’ แทน ‘ศาสนา’ ที่ว่ามีอยู่จริง ปากว่าถือพุทธศาสนาแต่หัวใจมันถือประโยชน์ มันมาบวชเพื่อศึกษาธรรมะ .. ปากว่าอย่างนั้นแต่หัวใจมันแสวงหาประโยชน์ ถือศาสนาประโยชน์ ถือศาสนาประโยชน์ ปากก็บอกว่าถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ อิสลามฮินดูอะไรไปตามเรื่อง .. แต่หัวใจจริงมันถือศาสนาประโยชน์ ใต้ประโยชน์ก็แล้วกัน มันเลวมากก็ประโยชน์เลว ๆ ประโยชน์สกปรกอย่างที่มีอะไรเกิดขึ้นในศาสนาไม่มีที่สิ้นสุด เป็นอุบาสกก็โกง เป็นพระเป็นเณรก็โกง เป็นอะไรมันก็โกง .. โกง โกงอยู่นั้นแหละ เพราะมันไม่ได้ถือเพื่อประโยชน์แก่สันติภาพ.

ยังเห็นแก่ตัว มันก็ยังมีกิเลส ยิ่งสร้างสิ่งที่เป็นอย่างข้าศึก
 แก่สันติภาพ ขอให้ช่วยกันเอาไปคิด ผมขอยืนยันว่าไม่เสียเวลา
 ยิ่งเห็นแก่ตัว ยิ่งสร้างปัญหา ยิ่งเห็นแก่ตัวยิ่งสร้างปัญหา
 คนในโลกปัจจุบัน เห็นแก่ตัวมากขึ้น ๆ มันก็สร้างอุปสรรค
 หรือความเลวร้ายใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ๆ.

โรคแปลก ๆ ที่ไม่เคยเกิดก็เกิดขึ้น อย่างโรคเอดส์
 โรคอะไรก็ไม่รู้แหละที่มันสกปรกนะ มันก็ได้เกิดขึ้นเพราะ
 ความเจริญของผู้เห็นแก่ตัว คนก็เป็นบ้ามากขึ้น ประเทศ
 ยิ่งเจริญก้าวหน้ายิ่งมีคนบ้ามากกว่า ต่อให้เป็นมหาประเทศที่
 เจริญด้วยการศึกษาที่พวกคนไทยไปตามกันเขานั้นแหละ ไป
 ดูประเทศนั้นเป็นตัวอย่าง มันยังเต็มไปด้วยคนบ้า ยังเต็ม
 ไปด้วยโรคจิตมากกว่า คนบ้าสมัยโน้นเป็นบ้านน้อยกว่าคนที่
 เจริญรุ่งเรืองสมัยนี้.

อาชญากร มันก็มาก เพิ่มขึ้น ๆ จนน่าเศร้า อ่านดู
 ข่าวหนังสือพิมพ์ อาชญากรมันเพิ่มขึ้น เพราะความเจริญทาง
 วัตถุ ขาเสฟติคกลายเป็นปัญหาใหญ่หลวงของมนุษย์ สมัยคนบ้า
 สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นปัญหา เคียนี่ปัญหาจำกัดยาเสฟติคเป็นปัญหา
 ระหว่างชาติระดับโลกเพราะคนมันโง่ เพราะคนมันเห็นแก่ตัว

สิ่งที่ไม่เคยเป็นปัญหา มันก็เป็นปัญหาขึ้นมา สิ่งที่เราเรียกว่า 'คอร์รัปชัน' แต่ก่อนไม่ค่อยมีคอก ยิ่งสมัยคนป้ามันไม่รู้ว่าคอร์รัปชันเป็นอย่างไร เคียวนี้คอร์รัปชันเป็นของธรรมดา.

เคียวนี้ทำลายธรรมชาติ โลกนี้ที่ธรรมชาติสร้างมาดีแล้วนั้น ก็ทำลายกันหมดจนเป็นปัญหามากขึ้นทุกที เชื่อว่ามันจะอยู่กันไม่ได้ เพราะมันทำลายธรรมชาติกันมากขึ้น ๆ ต่อไปโลกนี้มันจะร้อนเป็นไฟ อยู่ไม่ได้ มันก็มี 'มลภาวะ' เคียวนี้กำลังเป็นปัญหาอย่างยิ่ง.. มลภาวะที่ทำลายสุขภาพอนามัย ยิ่งมากขึ้นทุกที.

การทำแท้ง ก็มีมากขึ้น ยาคุมกำเนิดก็ขายดียิ่งขึ้น การหลอกหลวง มีมากขึ้น ไม่มีทางที่จะให้เกิดความสงบสุขแม้จะมีสุขภาพอนามัยมันก็เอาไปใช้เพื่อกิเลส จัดอนามัย จัดสุขภาพกันเป็นการใหญ่ แต่หารู้ไม่ว่ คนที่สบายดีเหล่านั้นมันเอาไปใช้เพื่อกิเลสหมด มันไม่ใช่เพื่อความสงบสุขหรือสันติภาพของมนุษย์เรา มันก็หลับตาทำ..หลับตาทำ ท่านทั้งหลายที่เป็นครูบาอาจารย์ และที่เป็นพระกำลังจะสึกออกไปก็เอาไปคิดดูเอง เรากำลังทำสิ่งที่จะฆ่าตัวเอง และกำลังทำสิ่งที่จะแว้งกลับมาทำลายตัวเองกันหรือไม่.

เรื่องเหล่านี้มันไม่น่าพูด แต่ว่าก็ไม่รู้จะอย่างไร เพราะมันกำลังเกิดขึ้น มากขึ้น ๆ ๆ ถ้ามันไม่ลดหรือไม่เปลี่ยน มันก็คือวินาศ ถ้าโลกมันยังมีลักษณะอย่างนี้ ต่อ ๆ ไปมันก็คือวินาศ มีทางเดียวเท่านั้น คือเปลี่ยนแปลงกลับมาหาธรรมะ เป็นโลกที่มีธรรมะ แล้วสิ่งเลวร้ายที่ว่ามันจะหมดไปจะหายไป จะหมดไป.

ฉะนั้นจึงขอให้สนใจสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ธรรมะ เอาธรรมะมาช่วยแก้ปัญหา หรือว่ามาป้องกันความวินาศ ในอนาคต ถ้าปล่อยให้ความเจริญทางวัตถุ ซึ่งสร้างกันด้วยอุตสาหกรรม เจริญทางวัตถุ เป็นไปในระดับอย่างนี้ในอัตราอย่างนี้แล้ว ไม่เท่าไรโลกนี้จะวินาศ วินาศด้วยกิเลสของคนนั่นเอง มันส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ไม่รู้ก็ร้ายเท่าที่พันเท่า มันมีอยู่ว่าจนกว่ามันจะกลับหลังมาสู่ธรรมะ มาเห็นแก่ธรรมะ แทนที่จะเห็นแก่ตัว เท่านั้นแหละทางรอดมีอยู่ทางเดียว จนกว่าโลกจะไม่มีความเห็นแก่ตัวหรือลดความเห็นแก่ตัว จะกลับไปสู่โลกของพระอรหันต์ ไม่ใช่ถึงก็อย่าอวดดีเลย ว่ามันจะดีขึ้นกว่าเดี๋ยวนี้ ที่มันไกล ๆ โลกพระอรหันต์ ออกไปทุกที่ ๆ.

นี่ขอให้นึกถึงข้อนี้ ที่ว่า โลกจะรอดได้อย่างไร ?

..มันจะรอดได้เพราะมันหันไปหาความถูกต้อง ไปสู่ความถูกต้อง แล้วสิ่งต่างๆ ก็จะมีผลเป็นสันติภาพ ไม่อย่างนั้นแล้ว สิ่งที่เรียกว่าความเจริญของมนุษย์นั้นมันจะทำลายโลก ก็เลสหนามากแล้วมันก็จะทำลายโลกกันด้วยตนเอง.

เขาพูดกันไว้แต่โบราณโบราณนานไกลว่า ยุค
มิกัสตัญญี รอดอยู่ข้างหน้า คือคนเลวมาก..เลวมาก.. เลวมาก
จนไม่มีธรรมะเลย จนมันฆ่าฟันกันเหมือนกับฆ่าเนื้อ ฆ่าปลา
ทบยุงนี้ แล้วมันก็จะฆ่ากัน.. ฆ่ากันจนจะให้หมดโลก คนที่
ไม่ได้อยู่ในวงการฆ่า จะเหลืออยู่ไม่กี่คน มาตั้งต้นกันใหม่
เรียกว่าย้อนกลับกันใหม่ โลกจะมียุคมิกัสตัญญี คือเจริญ
ด้วยกิเลส เจริญด้วยกิเลส จนฆ่ากันทั้งโลก รอดอยู่ได้
บางคนที่แอบไปอยู่เสียที่ไหน เมื่อเขาฆ่ากัน มันไม่เข้าไป
มันไปซ่อนเสียในป่า พอฆ่ากันเสร็จแล้วออกมาดู รู้..ไม่ไหว
ขอเปลี่ยนไปสู่แนวใหม่ ไปหาธรรมะ หารธรรมะกันอีก
นี่แหละจนกว่าโลกจะเปลี่ยนกลับไปหาธรรมะ อย่างนี้ก็คิด
ดูเถอะว่า มันจะมีได้อย่างไร ยิ่งมีความเห็นแก่ตัว มันยิ่ง
ทำลายตัว..ทำลายตัว เห็นแก่ตัวนี้แหละ ทำลายตัวเอง คือ

คนเห็นแก่ตัว มันจะขี้เกียจมันจะไม่ทำงาน จะให้ผู้อื่นทำแล้ว มันจะพลอยเอาผล คนเห็นแก่ตัวไม่สามัคคี จะเรียกร้องให้ ช่วยกันสร้างประเทศชาติ แต่มันไม่สามัคคี คนเห็นแก่ตัว มันก็เอาเปรียบ มันก็นอนเสีย คอยที่จะคดโกง แล้วในที่สุดก็จะเป็นบ้า ผมสังเกตดู ไก่ครวญดู มีความเชื่อไปในการทำงานที่ว่า ไอ้คนบ้าทุกคนในโลกที่เข้าไปอยู่ในโรงพยาบาล บ้า มันมาจากความเห็นแก่ตัวของมันเข้มข้นๆ จนหลงทาง หลงทางแล้วมันก็เป็นบ้า ช่าลูกช่าเมีย ช่าพ่อ ช่าแม่ ช่าตัวเองตายตามนั้นนะ ความเห็นแก่ตัวแท้ๆ เห็นแก่ตัวแท้ๆ กลับทำแก่ตัวอย่างนั้น เพราะมันเป็นเรื่องหลอกลวงของกิเลสของอวิชชา เราจะต้องรู้จักกันไว้ว่ามันเป็นได้มากถึงอย่างนี้.

เราจะต้องมีชีวิตชนิดที่มีพื้นฐานอันถูกต้อง ก็มี ธรรมชาติสำหรับชีวิตที่เป็นพื้นฐานอันถูกต้อง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักสิ่งที่เป็นความจริงของธรรมชาติ ในการที่จะมาเป็นมนุษย์คนหนึ่งๆ นี้มีกฎเกณฑ์อย่างไร มีธรรมชาติอย่างไร แล้วประพดิกันให้ถูกต้อง ประพดิกันให้ถูกต้อง.

คน ๆ หนึ่งประกอบไปด้วยอะไร? ถ้ารูเรื่องนกัน
 ได้ก็จะดีมาก. ชีวิตนี้ประกอบขึ้นมาด้วยอะไร? เขากันเท่าที่
 มองเห็นตามหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา ก็ถือว่า มีสิ่งที่
 เรียกว่า ธาตุ..ธา-ตุ..ธาตุ คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ
 ธาตุลม ๔ ธาตุในทางวัตถุ และก็มีอากาศธาตุ คือที่ว่าง
 สำหรับให้ธาตุวัตถุตั้งอาศัย แล้วก็มีวิญญาณธาตุ..ธาตุ
 ทางจิตใจ สำหรับรู้สึกคิดนึกได้แล้วก็ดำเนินการควบคุมธาตุ
 วัตถุให้ไปอย่างถูกต้อง เพราะมันมีธาตุอยู่ ๖ ธาตุ ตาม
 ธรรมชาติ ธาตุเหล่านี้มันก็ย้ายเปลี่ยนแปลงไปจนเกิดสิ่ง
 ใหม่ ๆ ขึ้นมา ไม่เป็นเพียงธาตุ แต่เกิดเป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา
 แล้วก็มีอุปการณ หรือว่าสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิต ที่เรียกว่า
 'อายตนะ' มีชีวิตแล้วต้องมี อายตนะ คือมีตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ สำหรับสัมผัสสิ่งข้างนอก นั่นคือมีอายตนะ เรามี
 อายตนะตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าไม่มีอายตนะก็เท่ากับ
 ไม่มีอะไร แม้ว่าโลกนี้จะมีอะไรสักก็อย่าง ถ้าเราไม่มี
 อายตนะ ๖ มันก็เหมือนกับไม่มี เราก็มีอายตนะ.

ทีนี้ เรารูเรื่องอายตนะกันถูกต้องหรือไม่ เราเป็น
 'ทาส' ของอายตนะหรือเราเป็น 'นาย' เทนืออายตนะ อายตนะ

มันหลอกเราให้หลงรักสิ่งที่น่ารัก และให้หลงเกลียดโกรธใน
 สิ่งที่น่าเกลียดน่าโกรธ มันก็บ้ายู่ตรงนี้ เคี้ยวรัก เคี้ยวโกรธ
 เคี้ยวยินดี เคี้ยวยินร้าย เคี้ยวเป็นบวกเคี้ยวเป็นลบ ไม่มีความ
 สงบสุข สำหรับผู้ที่เบียดเบียนทาสของอายตนะ คือ เป็นทาสของ
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รับใช้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไปหาเหยื่อ
 ที่เอร็ดอร่อย สนุกสนานมาเพิ่มอยู่เป็นประจำ ชีวิตนี้เป็นทาส
 ของอายตนะ ซึ่งที่แท้มันก็ปรุงขึ้นมาจากธาตุตามธรรมชาติ.

รู้จักธาตุ แล้วก็รู้จักอายตนะ เมื่ออายตนะมีมากพอ
 เป็นกลุ่มก้อนกันเข้า ก็เรียกว่าเป็น 'คน' แจกเป็น ๕ ส่วนที่
 เรียกว่า **ขันธุ์ ๕** **รูปขันธุ์** คือร่างกาย ส่วน **นามขันธุ์** ฝ่าย
 จิตใจ มีเป็น ๔ ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
 กล่าวโดยสรุปหรือโดยย่อมี ๒ ส่วนเท่านั้นคือกายกับใจ ไม่
 ต้องมีอัตตา ไม่ต้องมีผัสส์ตามายึดครองอะไร รู้จักขันธุ์ทั้ง ๕
 ว่ามันเกิดขึ้นอย่างไร มันส่งเสริมกันอย่างไร มันมีชีวิตอยู่
 อย่างไร ถ้าจะมีความถูกต้องจะต้องเป็นอย่างไร.

ที่มันจัดการไม่ถูกต้อง มันก็มีการปรุงแต่งชนิดที่
 ไปตามเรื่องของมัน เรียกว่า **ปฏิจอกสมุปบาท** คือสิ่งที่เกิด

ซึ่กับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.. เกี่ยวกับชีวิตนี้ปรุงแต่งกัน
 ไปตามกฎเกณฑ์ของปฏิจสงมุบปาทจนมีความทุกข์ พระ-
 พุทธเจ้าตรัสว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา
 ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นปฏิจสงมุบปาท ผู้นั้นเห็นธรรม”
 ผู้เห็นธรรม คือผู้เห็นปฏิจสงมุบปาท ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็น
 พระพุทธเจ้าพระองค์จริง เมื่อตอนกลางวันก็พูดกันมากแล้ว
 เรื่องนี้ ถ้าเห็นปฏิจสงมุบปาทนั้น ก็เห็นพระพุทธเจ้า
 พระองค์จริง ก็สามารจะจัดการได้ถูกต้อง ไม่ให้ความทุกข์
 เกิดขึ้นมา.

ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน ทั้งฆรวาสทั้ง
 บรรพชิต จงสนใจศึกษาเรื่องนี้ การศึกษาที่สวนโมกข์นานา
 ชาตินี้มีหลักเท่านั้นแหละ. ศึกษาให้รู้เรื่อง ปฏิจสงมุบปาท
 และปฏิบัติควบคุมมันให้ได้ คือปฏิบัติ อานาปานสติ สอง
 เรื่องเท่านั้นพอ รู้เรื่องปฏิจสงมุบปาทให้ถูกต้องครบถ้วนชัด
 เจน แล้วปฏิบัติอานาปานสติ คือฝึกฝนจิตให้มันควบคุม
 กลไกของอายตนะ ของขันธ์ ของธาตุเหล่านั้นให้ได้ ชีวิตนี้
 ก็จะเยือกเย็น เป็นชีวิตที่มีพื้นฐานเป็นธรรมะ ธรรมะจะมา

เป็นพื้นฐานของชีวิต โดยไม่ต้องสงสัย มันละเอียดลึกซึ้ง เรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์ในทางวิญญาณ ทางจิตใจ.

คนเดียวกันเรียนวิทยาศาสตร์กันแต่ทางวัตถุ เจริญทางวัตถุ มันหลอกลวงให้หลงใหลในวัตถุ แล้วก็ไปหากิเลสไปหาความวิनाศ ถ้าเราจะศึกษาวิทยาศาสตร์ในทางจิตใจ กันเสียบ้าง เราก็จะควบคุมกิเลสได้ แล้วก็ตั้งมหาสันติภาพ หรือสันติสุขได้โดยง่าย..ได้โดยง่าย.

เราจะต้องมีความรู้เรื่องนี้ คือความจริงของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ จึงจะรู้จักชีวิตที่แท้จริง ว่าชีวิตนี้เป็นอย่างไร แล้วก็ทำชีวิตให้มีพื้นฐานคือธรรมะ ธรรมะเป็นพื้นฐานของชีวิต ถ้ารู้จักธรรมชาติโดยถูกต้องโดยแท้จริงแล้ว ชีวิตนี้จะไม่มีอาการเป็นทุกข์ ที่เรียกว่ามัน กัดเจ้าของ ชีวิตของคนไม่มีธรรมะมันกัดเจ้าของ ชีวิตนี้กัดเจ้าของ ฟังดูซิ หมามันยังไม่กัดเจ้าของ ชีวิตของคนชนิดนี้มันเลวจนกัดเจ้าของ กัดชีวิตเองนั่นแหละให้เป็นทุกข์ เตียวความรัก บ้ารักกัด เตียวความโกรธกัด เตียวความเกลียดกัด เตียวความกลัวกัด เตียวความตื่นเต้นกัด เตียวความวิตกกังวลกับอนาคตกัด เตียวความอาลัยอาวรณ์ข้างหลังกัด อัจฉาริษยากัด ความหวง

กักความเหิงกัก จนถึงฆ่ากันตาย สิ่งที่จะกักเจ้าของมีตัวอย่าง
เท่านี้มันก็มากพอแล้ว.

เจ้าของชีวิตที่โง่เขลาเช่นนี้ ชีวิตจะกักเจ้าของ มันจึง
หาสันติภาพไม่ได้ จะต้องทำให้มันถูกต้อง ถูกต้องจนไม่กัก
เจ้าของ นั่นแหละพื้นฐานธรรมะ พื้นฐานของชีวิตก็คือความ
รู้ที่มันถูกต้อง ที่นำไปสู่ความไม่เห็นแก่ตัว..ไม่เห็นแก่ตัว
แต่ว่าเห็นแก่ความถูกต้อง..เห็นแก่ความถูกต้อง ซึ่งช่วยให้
เห็นแก่ผู้อื่น เพราะมีความเห็นถูกต้อง เห็นแก่ความถูกต้อง
มันจึงรักผู้อื่น ถ้ามันเห็นแก่ตัว มันไม่รักผู้อื่น แล้วก็
ไม่เห็นแก่ความถูกต้อง มันจะเอาตามกิเลสของมันเสมอไป.

ฉะนั้นเรามาฝึกฝนกำจัดกิเลสกัน เมื่ออยู่ที่บ้านเป็น
ฆราวาสก็มีการกำจัดกิเลส มาบวชเป็นนักบวชที่วัดก็มีการ
กำจัดกิเลส จึงจะเข้ารูปเข้ารอยของพระศาสนาที่จะทำให้ชีวิตนี้
มีพื้นฐานอันถูกต้อง ไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องมีเห็นแก่ความ
ถูกต้อง แล้วก็คงที่.. คงที่อยู่ในความถูกต้อง.

ศึกษาวิปัสสนาให้เห็นว่า ความจริงของธรรมชาติ
ทั้งหลายเป็นอย่างไร แล้วก็ไม่วิ่ง ไม่ไปหลง ในสิ่งใดให้เกิด
เป็นกิเลสขึ้นมา.

กิเลสมันมี ๓ ประเภท.

ประเภทที่ ๑ เป็น กิเลสบวก ทำให้ต้องการ ต้องเอา
เข้ามายึดครองเอาไว้ นี่คือกิเลสประเภทบวก ได้แก่ โลภะ
หรือ ราคะ มันจะเอาเข้ามา.

กิเลส อีกประเภทหนึ่งเป็นลบ มีความเป็นลบ มัน
ก็ต้องการจะฆ่า ต้องการจะทำลาย นี่คือกิเลสประเภทโทสะ
หรือ โกรธะ เป็นกิเลสประเภทที่ ๒.

ที่ยังไม่แน่ว่าจะ เป็นบวก หรือเป็นลบ มันก็โง่งงสงสัย
อยู่นั่น ขวนขวายด้วยความสงสัยอยู่นั่น มัวเมาในสิ่งที่ไม่
รู้จัก นั่นเป็นกิเลสประเภท โมหะ จัดเป็นกิเลสประเภทที่ ๓.

เรามีกิเลส ๓ หมวดด้วยกัน หมวดโลภะมันจะเอา
หมวดโทสะมันจะทำลาย หมวดโมหะมันจะวิ่งตามอยู่อย่างไม
รู้ว่าจะไปทิศทางไหน นี่คือกิเลส.. นี่คือกิเลส.

ศึกษาให้เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงอย่างถูกต้องตามที่
เป็นจริง มันก็ไม่เกิดความเป็นบวกไม่เกิดความเป็นลบให้ โง่
ในจิตเกิดความเป็นบวกเป็นลบเมื่อใด เมื่อนั้นแหละคือเวลา
โง่ ไปหลงรักไอ้ที่น่ารัก หลงเกลียดไอ้ที่น่าเกลียด น่าโกรธ

แล้วก็ ไปมีแต่ปัญหาสงสัยในที่ยังไม่รู้ว่าจะไร ความหลงบวก
หลงลบเป็นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว ตัวบวกก็ได้ ตัวลบก็ได้
เห็นแก่ตัวแล้วก็เกิดกิเลสทั้งนั้น ฉะนั้นเราจะต้องมีความฉลาด
อยู่เหนือความเป็นบวก เหนือความเป็นลบ ของบัจจัยที่มา
ปรุงแต่ง.

ประโยชน์ขอให้ช่วยจำให้ดีกว่า พื้นฐานที่ถูกต้องของ
ชีวิตนั่นคือ ความมีจิตชนิดที่ไม่เป็นบวกไม่เป็นลบ ไปตาม
สิ่งที่เข้ามาปรุงแต่ง ให้เป็นบวกและเป็นลบ ทางตา ทางหู
ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้งหมดนี้มันจะมีสิ่งเข้ามา
ปรุงแต่งจิตใจให้เป็นบวกและเป็นลบ แล้วเกิดกิเลสบวก
เกิดกิเลสลบ แล้วก็มี ความทุกข์ทรมาน ; เราจะมี ความคงที่ ๆ
อยู่ในความถูกต้องเรียกว่า **อตัมมยตา** .. ความคงที่อยู่ใน
ความถูกต้อง ไม่ไปโง่ให้เป็นบวก ไม่ไปโง่ให้เป็นลบ
นั่นแหละคือมาตรฐานหรือพื้นฐานอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่า
ชีวิต มันมีความถูกต้องถูกต้อง..ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา ไม่
ถูกหลอกให้เป็นบวก ไม่ถูกหลอกให้เป็นลบ.

สิ่งเข้ามาปรุงแต่งมีอยู่รอบด้าน เรียกว่า **สังขาร**
สังขาร แปลว่าการปรุงแต่ง, สิ่งที่ปรุงแต่ง, สิ่งที่ถูกปรุงแต่ง,

๓ ความหมาย สิ่งที่ปรุ่่งแต่งสิ่งอื่นก็เรียกว่าสังขาร สิ่งที่ถูก
 ปรุ่่งแต่งก็เรียกว่า สังขาร อากาที่ปรุ่่งแต่งก็เรียกว่า สังขาร
 นี้ 'สังขาร' คำนี้ มีความหมายครอบคลุมกว้าล คนโง่รู้จักสังขาร
 กันแต่เพียงว่าสังขารคือร่างกาย สังขารคือร่างกาย.. นี้รู้จัก
 เท่า^{๕๕}คนขงฃนิตเดียว ไม่มีประโยชน์ คำว่าสังขาร สังขารแปล
 ว่าการปรุ่่งแต่ง มันเติมไปด้วยสังขารในคนหนึ่ง ๆ แต่ละคน
 เดียว^{๕๕}มันเติมไปด้วยการปรุ่่งแต่งในภายใน ปรุ่่งแต่งอย่างนั้น
 ปรุ่่งแต่งอย่าง^{๕๕}นี้ ให้ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เลือดหนองอวัยวะ
 ทุกส่วนตั้งอยู่ได้ ตั้งอยู่ได้ มันมีสังขารปรุ่่งอยู่ตลอดเวลา.

แต่ทางร่างกาย^{๕๕}ยังไม่มีปัญญา ทางจิตใจสมัน
 ปรุ่่งแต่งให้เกิดความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัว แล้วเกิดกิเลส
 เป็นประเภท ๆ ไป ดังที่กล่าวมาแล้ว ชีวิต^{๕๕}จึงสูญเสียพื้นฐาน
 อันถูกต้อง ไป โง่ไปหลงบวก ไปหลงลบ แล้วก็เกิดกิเลสบวก
 เกิดกิเลสลบ แล้วก็ทำลายตัวเอง ทำลายผู้อื่น ไม่มีสันติสุข
 ไม่มีสันติภาพ เพราะฉะนั้น เราจะต้องเรียนรู้เรื่องนี้ เราจะ
 ต้องควบคุมสังขารการปรุ่่งแต่งนั้น ให้เป็นไปในทางถูกต้อง.

เรื่องปฏิจอกสมุ่ปบาท นั้นแหละคือเรื่องสังขารการ
 ปรุ่่งแต่งเป็นสายยาวเพื่อยคัง^{๕๕} ๑๒ ^{๕๕}ขั้นตอน เรียกว่าเรื่อง

ปฏิจสุมุบาทที่สอนฝรั่งทุกเดือนนั้น นั่นแหละคือการปรุง-
แต่งของสังขาร เรียกว่าปฏิจสุมุบาท เราต้องควบคุมไม่
ให้ปรุงแต่งไปในทางที่ผิด ไม่ให้ปรุงแต่งไปในทางที่จะให้เกิด
ทุกข์ แต่ว่าให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง มีสันติสุขมีสันติภาพ
หรือถ้าไม่ให้ปรุงแต่งเสียได้เลยก็เป็นนิพพานไปเลย แต่ถ้า
ยังมีการปรุงแต่งอยู่ก็ปรุงแต่งให้ถูกให้ดีกันไปก่อน เลิกจาก
ชั่วมาสู่ดี เหนือคิขึ้นไปก็มีนิพพาน.. ปรากฏจากการปรุงแต่ง
ถ้ายังต้องปรุงแต่งอยู่ ก็ปรุงแต่งให้มันถูกต้อง ปรุงแต่งให้
เป็นไป เพื่อมีสันติสุข สันติภาพ.

มี 'สติ' ให้เพียงพอ แล้วก็ช่วยได้ ถ้าสติไม่เพียงพอ
มันก็ควบคุมไว้ไม่ได้ มันปรุงแต่งไปในทางกิเลสตัณหาหมด
ฉะนั้น ต้องฝึกสติ ฝึกสติ ฝึกสติไว้ให้มาก แล้วสตินี้จะช่วย
ควบคุม ให้คงที่อยู่ในความถูกต้อง สติจะไปเอาปัญญาที่เรา
เรียนรู้อาจจัดการกับสิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางไหนก็ตาม ที่มันเข้ามาเพื่อจะปรุงแต่งแล้วก็ จงก่อนรับ
มันด้วยสิ่งที่เรียกว่าสติ.. สติ แต่มันก็ไม่ใช่ง่ายนะที่จะเป็น
ผู้มีสติ มันต้องฝึกกันอย่างข็งเหมือนกันแหละ มีสติเพียง
พอแล้วก็ใช้ได้รอดตัว ปัญญา ปัญญาแม้จะมากมายอย่างไร

ถ้าไม่มีสติแล้วเป็น'หมัน'หมด มันเหมือนกับอาวุธที่ไม่ได้เอามาใช้มันจะมีประโยชน์อะไร หยูกยาที่ไม่ได้เอามากิน มันจะมีประโยชน์อะไร มันต้องมีสติที่จะเอาอาวุธมาใช้ให้ถูกต้อง เอาหยูกยามากินให้มันถูกต้อง มันจึงจะแก้โรค มันจึงจะกำจัดข้าศึกได้ ฉะนั้น สิ่งที่จะต้องฝึกฝนกันเป็นอย่างมาก ก็คือ สติ.. สติ บัญญานันเพิ่มพูนไว้ เพิ่มพูนไว้.

พอเกิดเรื่อง 'สติ' ก็ไปเอา 'ปัญญา' มาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ นี้เรียกว่า 'สัมปชัญญะ'... รู้ลึกทั่วทั่วพร้อม เข้มแข็งเฉพาะกรณีๆ เฉพาะเรื่อง ถ้าว่ากำลังจิตมันอ่อนไป สู้อารมณ์ไม่ไหวก็ต้องใช้ 'สมาธิ' สมาธิซึ่งมีกำลังมีน้ำหนัก บัญญา.. บัญญาเป็นเพียงความคม ถ้าไม่มีน้ำหนักมันไม่ตัดดอก คุณไปลองคิดดู แม้มันจะคมยิ่งกว่ามีตโกน.. คมยิ่งกว่ามีตโกน แต่ถ้าไม่มีน้ำหนักที่จะกดลงไปมันไม่ตัด.. มันไม่ตัด มันคมเป็นหมัน ฉะนั้น ต้องมีน้ำหนักคือสมาธิ บัญญาจึงจะใช้ความคมตัดได้.

ต้องมีสติเอามาใช้ให้ตรงเวลาทันเวลา ถ้าไม่ตรงเวลาไม่ทันเวลา ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ต้องศึกษาฝึกฝนสติ 'สติ'

จะเป็นเครื่องมือพิเศษ ที่จะช่วยให้ชีวิตนั้นมีธรรมชาติพื้นฐาน
 อันถูกต้องอยู่เสมอ ชีวิตจะเป็นชีวิตชนิดที่มีธรรมชาติเป็น
 พื้นฐาน สามารถควบคุมสังขารการปรุงแต่งด้วยอำนาจของ
 สติ เป็นชีวิตที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ มีความสว่างไม่อิงเงา
 มีความสงบเยือกเย็น..เยือกเย็น แล้วก็ยังเป็นประโยชน์
 แก่ผู้อื่นอีกด้วย ขอให้ชีวิตนี้มันจบลงที่ความสงบเยือกเย็น
 แล้วก็ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ต้อง ๒ อย่างแหละ เยือก
 เย็นส่วนตัวเอง แล้วก็ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น นี่คือชีวิต
 ชนิดที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ไม่มีชีวิตเลื่อนลอย เป็นบวก
 เป็นลบ เทียวคิใจ เทียวเสียใจ เทียวหัวเราะ เทียวร้องไห้.

อย่าไปหลงกับมันนัก ไ้เรื่องหัวเราะ ไ้เรื่องคิใจ
 มันเรื่องบ้าพอ ๆ กัน คิใจมันก็ยุ่ง เสียใจมันก็ยุ่ง อย่าทั้ง ๒
 อย่างก็จะปกติ นั่นแหละจะสบายจะเป็นสุข และจะทำงานได้ดี
 ทำหน้าที่ได้ดี ชีวิตต้องปกติ..ชีวิตต้องปกติ จดจำไว้ว่าปกติ..
 ปกติ มันจึงจะอยู่เป็นสุข หรือจะทำหน้าที่การงานอะไรมันก็
 ทำได้ดี ทำได้ดี ถ้าชีวิตนี้มันวุ่นวายด้วยบวกด้วยลบเสียแล้ว
 มันทำอะไรไม่ได้ แม้แต่จะไถนาให้ตึกก็ทำไม่ได้ อย่าว่าแต่งาน
 ที่ประณีตละเอียดเลย ต้องมีชีวิตปกติ..ชีวิตปกติจะทำ

งานได้ดีทุกอย่าง ไม่มีความโง่มาเป็นเครื่องหลอกลวงตัวเอง ให้เห็นแก่ตัว ให้เห็นแก่ตัว เรื่องความเห็นแก่ตัวนี่มีเรื่องยาวมาก จะต้องพูดกันเป็นเรื่องพิเศษ แต่เดี๋ยวนี้พูดเอาแต่รวบรัดว่า ไม่หลงบวก ไม่หลงลบ ไม่ไปหลงอารมณ์บวก ไม่ไปหลงอารมณ์ลบ มันก็ไม่เกิดตัวบวก ไม่เกิดตัวลบ มันก็ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีอะไรที่จะเห็นแก่ตัว ชีวิตนี้เมื่อมีความโง่ มันก็กัตัวเอง กัตัวเองเร็วกว่าหมา เลวกว่าหมา เพราะหมา มันยังไม่กัตัวเอง ชีวิตนี้ถ้ามันมีธรรมะแล้ว ก็ไม่กัตัวเอง ..ไม่กัตัวเอง ทำให้ตัวเองมีความเจริญงอกงาม ก้าวหน้าพัฒนาไป ..พัฒนาไป จนกว่าจะถึงที่สุด จุดหมายปลายทาง.

นี่..ขอให้เข้าใจคำว่า ชีวิตที่มีธรรมะเป็นพื้นฐาน ธรรมะนั้นแหละเป็นพื้นฐานของชีวิต ชีวิตที่มีพื้นฐาน คือชีวิตที่ต้องมีธรรมะ ธรรมะนั้นแหละเป็นพื้นฐานของสิ่งที่มีชีวิต ขอให้มีความรู้ให้ถูกต้องให้เพียงพอ ให้ครบถ้วนให้ทันเวลา ช่วยจำบทนิยามสักบทหนึ่ง ไปแก้ความเข้าใจที่เขลาๆ ผิดๆ มาตั้งแต่เด็กเล็กๆ ในโรงเรียนว่า ธรรมะคืออะไร ?

ธรรมะ .. ธรรมะนะ คือระบบปฏิบัติ ระบบปฏิบัติ เพราะมันต้องปฏิบัติเป็นระบบ ไม่ใช่ข้อเดียว ที่ถูกต้อง ที่

ถูกต้อง ผิดไม่ได้.. ผิดไม่ได้ แล้วก็เพื่อความรอด เพื่อความรอด ถ้าถูกต้องแล้วมันต้องเป็นไปเพื่อความรอด แล้วความรอดนี้ ต้องทั้งทางกาย ทั้งทางจิตใจ ทั้งทางกายทั้งทางจิตใจ แล้วก็ทุกขั้นตอนแห่งชีวิต ทุกชนิดแห่งชีวิต ทั้งเพื่อตัวเอง และผู้อื่น.

เมื่อจะพูดให้ครบถ้วน มันก็ยาวหน่อยนะ แต่พวกคุณเคยเรียนในโรงเรียน ครูบอกว่าธรรมะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นี่มันเหมือนกับหลอกนะ ไม่เจตนาหลอกก็เหมือนกับหลอก ขอให้รู้ว่าในประเทศอินเดียนะ คำสอนของศาสนาองค์ใด ก็เรียกว่าธรรมะเหมือนกันหมดเลย ศาสนาองค์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่พระพุทธเจ้า เขาก็เรียกคำสั่งสอนของเขาว่า 'ธรรมะ' ประชาชนก็เรียกคำสั่งสอนของเขาว่าธรรมะ เพราะประชาชนจะเลือกธรรมะของศาสนาองค์นี้ ศาสนาองค์นั้น.

ธรรมะ ไม่ใช่คำสั่งสอนของศาสนาองค์ไหนโดยเฉพาะ เป็นคำกลาง ที่ใช้พูดกันอยู่ 'ท่านชอบใจธรรมะของใคร?' เขาจะถามกันว่า ท่านชอบใจธรรมะของใคร?.. ชอบใจธรรมะของ พระสมณโคดม ไหม? ชอบใจธรรมะของ นิคันตนาฏบุตร

ไหม ? ชอบใจธรรมะของ มัชฌิมนิกายไหม ?.. มีหลายศาสนา แล้วธรรมะนั้นไม่ได้แปลว่าคำสั่งสอน แต่มันสอนเรื่องธรรมะ.. สอนเรื่องธรรมะ.

ตัวธรรมะแท้ ๆ น่าช่วยกันจำเสียใหม่.. ตะกี้ก็บอกไปแล้วว่า ธรรมะคือระบบการปฏิบัติ ปฏิบัติเพียงสิ่งเดียวไม่ได้ ต้องปฏิบัติเป็นระบบเป็น ซิสเต็ม (system) เป็นระบบครบถ้วนถูกต้อง แล้วก็การปฏิบัติที่ถูกต้อง.. คำว่าถูกต้องนั่นก็คือ สำเร็จประโยชน์แก่ทุกฝ่าย อย่าไปถูกต้องตามวิชา ฟิสิกส์ (Philosophy) ลอจิก (Logic) อะไรของพวกอื่น บ้า ๆ บอ ๆ ทั้งนั้นแหละ ยิ่ง ฟิสิกส์ นั้นหาความถูกต้องไม่พบคอกมันมีเหตุผลเรื่อยไป เอาถูกต้องตามหลักของพระศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ถูกต้อง.. ถูกต้องคือ ไม่ทำให้เกิดทุกข์ ไม่ทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้ใด แต่ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย นั่นแหละคือความถูกต้อง.. ถูกต้อง เชื่อตนเอง รู้ได้ด้วยตนเอง ว่าความถูกต้องเป็นอย่างนั้น.

ที่เรียกว่าถูกต้องนั้นถูกต้องแก่ความรอด รอด รอด ถ้าไม่รอด ก็คือตาย ที่ไม่ตายก็คือรอด ทางกายรอดก็คือไม่ตาย

ทางจิตรอด ก็คือไม่เป็นทุกข์ ถ้าทางกายผิดพลาด มันก็ไม่รอด ก็คือตาย ถ้าทางจิตไม่รอด ไม่ถูกต้อง มันก็เป็นทุกข์ธรรมดา ยิ่งกว่าตกนรกไปเสียอีก มันจึงต้องมีความถูกต้องทั้งทางกาย และทางจิต.

ที่นี้ ต้องทุกชั้นตอนแห่งชีวิต ต้องมีธรรมะถูกต้อง ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต มีธรรมะถูกต้องทุกชั้นตอนแห่งชีวิต นับตั้งแต่เป็นลูกเด็ก ๆ ทารกเพิ่งเกิด เติบโตขึ้นมาเป็นวัยรุ่น เป็นหนุ่มสาว เป็นพ่อบ้าน แม่เรือน เป็นคนแก่ คนเฒ่า ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต ต้องรอด.. รอด.. รอด รอดนั้นก็ต้องรอด ทั้ง ๒ ฝ่าย คือรอดทั้งเรา และรอดทั้งเพื่อนมนุษย์ของเรา.

รวบรัดอีกทีว่า ธรรมะ คือระบบปฏิบัติที่ถูกต้อง แก่ความรอด ทั้งทางกายและทางจิต ทุกชั้นตอนแห่งชีวิต ทั้งเพื่อตัวเองและผู้อื่น นี่ธรรมะคืออย่างนี้ ครูในโรงเรียน บางทีจะนั่งอยู่ที่นี้ แถวนี่ก็ได้ สอนเด็ก ๆ ว่า ธรรมะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไปบอกเขาเถอะ สอนอย่างนั้นนะ มันไม่ถูกต้อง ขอให้รู้ว่าธรรมะคือสิ่งที่จะช่วยให้รอด คือหน้าที่.. หน้าที่คือสิ่งที่จะช่วยให้รอด เรียกเป็นไทยว่า 'หน้าที่'

เรียกเป็นบาลีว่า ‘ธรรมะ’ เป็นสิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้าท่านก็
เคารพ.

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้เสร็จลงไปใหม่ๆ ท่านไหน
ท่านเกิดจงนว่า โอ้! ต่อไปนี้จะเคารพอะไร? เป็นสัมมาสัม
พุทธเจ้าแล้วจะเคารพอะไร ท่านถามตัวเองอย่างนี้ ในที่สุด
ท่านตกลงใจว่า โอ! เคารพธรรมะ ธรรมะ คือเคารพหน้าที่
เคารพหน้าที่ของพระพุทธเจ้า ท่านก็เลยเคารพหน้าที่ทำหน้าที่
ของพระพุทธเจ้าอย่างดีที่สุด อย่างที่ว่ามาแล้วตลอดวันตลอด
คืนจนวินาทีสุดท้าย จะปรินิพพานอยู่หยกๆ แล้วยังไปรค
ธรรมะแก่คนที่มาถาม ไปอ่านพุทธประวัติดู จะปรินิพพาน
อยู่เดี๋ยวนี้ ยังมีคนภายนอกพุทธศาสนาเข้ามาขอลาถามธรรมะ
พระสงฆ์ทั้งหลายก็ว่า ‘โอ้! อะไร มารบกวนเวลาอย่างนี้
ไป..ไป..ไป..’

พระพุทธเจ้าท่านได้ยิน ก็ว่า “อย่าได้..อย่าได้ ไป
บอกเขามา ไปบอกให้เขาเข้ามา” ให้ถาม..ให้ถาม ท่านก็ทรง
ตอบ..ตอบ..ตอบ.. จนปริพาชกคนนั้นรู้ธรรมะ พอที่จะ
เป็นพระอรหันต์ ต่อมาก็ไม่กีดนาที่ท่านก็ปรินิพพาน ท่าน

ทำงานทำหน้าที่ หรือเคารพธรรมะจนวินาทีสุดท้าย ขอให้เรา
 เคารพธรรมะ... เคารพหน้าที่, เคารพหน้าที่.. เคารพธรรมะ
 ธรรมะคือหน้าที่ หน้าที่คือพระเป็นเจ้าที่สูงที่สุดที่เราต้องเชื่อ
 ฟังคือทำหน้าที่ให้ถูกต้อง แล้วก็มีความรอด นี่ธรรมะคือ
 หน้าที่สูงสุดจนพระพุทธเจ้าก็เคารพ แต่พวกเรามันโง่**เคารพ**
พระพุทธเจ้า แต่ไม่**เคารพ** **สิ่งที่พระพุทธเจ้าทำ**
ทรงเคารพ เป็นเสียโดยมากอย่างนี้ ให้เวลาสนใจกับธรรมะ
 นิดเดียว ไปสนใจเรื่องกิเลสเสียทั้งนั้นแหละ ๔๔ เปอร์เซ็นต์
 เป็นเวลาไปสนใจกิเลส ๑ เปอร์เซ็นต์ก็ไม่ถึงมาสนใจธรรมะ
 แล้วมันจะทันกันที่ไหน ขอให้**เคารพธรรมะให้สูงสุดยิ่งกว่า**
สิ่งใด เหมือนกับ**พระพุทธเจ้า** แล้ว**ธรรมะจะช่วยเรา** จะ
 ช่วย**ผู้อื่น** จะช่วย**โลกทั้งโลก**.

สนใจธรรมะเกิด จะสามารถช่วยกันทั้งโลก จะบวช
 ก็ตาม จะไม่บวชก็ตาม มีปัญหาอย่างเดียวกันแหละ คือต้อง
 ตับทุกข์—ตับทุกข์ ความทุกข์ของฆราวาสก็คืออย่างนั้น ความ
 ทุกข์ของนักบวชก็คืออย่างนั้น ความทุกข์ของฝรั่งก็อย่างนั้น
 ความทุกข์ของแขกของจีน ของแขกดำก็อย่างนั้น ความทุกข์

ของคนไทยก็อย่างนั้น ความทุกข์ของชาวอินเดียก็เป็นอย่างนั้น มันเหมือนกัน.

ศึกษาธรรมะที่เป็นความถูกต้องสากล แล้วก็แก้ ปัญหาทั้งหลายได้ ดำรงชีวิตอยู่ในความถูกต้อง คงที่อยู่ใน ความถูกต้อง นั้นแหละคือชีวิตพื้นฐาน มีธรรมะพื้นฐานให้ แก่ชีวิต ชีวิตก็เป็นธรรมะ มีธรรมะพื้นฐานไม่มีปัญหาใด ๆ.

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน ทั้งฆราวาสและบรรพชิต นั้นจะมีชีวิตที่มีธรรมะเป็นพื้นฐาน ถ้าธรรมะนั้นเป็นชีวิตหรือ เป็นคู่ของชีวิต เอาธรรมะออกไปก็คือตาย ตายทางกาย ตาย ทางจิตทางวิญญาณก็คือตาย ของงมีธรรมะเป็นพื้นฐาน ของ ชีวิต มีชีวิตชนิดที่มีธรรมะเป็นพื้นฐาน แล้วก็จะไม่เสียที่ ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา เป็นแน่นอน คือได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ เพราะการปรับปรุง ชีวิตในลักษณะอย่างนี้.

หวังว่าท่านทั้งหลาย จะได้นำไปคิด นึก พิจารณา ดู ให้ดี ไม่ต้องเชื่ออาตมา ไม่ต้องเชื่ออาตมา เชื่อเหตุผลที่มัน มีอยู่ในตัวมันเองในคำพูดในคำสอนนั้นแหละ มันมีเหตุผล

อยู่ในตัวมันเอง มองให้เห็น จับให้ได้แล้วก็เชื่อนั่น ไม่
 ต้องเชื่อผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อแม้แต่ครูบาอาจารย์ พระพุทธเจ้า
 ท่านสอนอย่างนี้ ไม่ต้องเชื่อว่า... ผู้ที่เป็นครูของเรา ก็ไม่ต้อง
 เชื่อ แต่ขอให้เอาคำที่ท่านพูดมาดูให้เห็นเหตุผลที่มันมีอยู่ใน
 คำพูด แล้วก็เชื่อ.. เชื่อสิ่งนั้น ไม่เชื่อพระไตรปิฎก ไม่เชื่อ
 ทุกอย่าง ๑๐ ประการ ดังที่กล่าวไว้ในกาลามสูตร แต่แล้ว
 มันก็เชื่อธรรมะ คือเหตุผลที่มันแสดงอยู่ในคำพูด คำพูด
 ของใครก็มีเค้าเงื่อนแห่งเหตุผล แสดงอยู่ในที่นั้น ใคร่ครวญ
 ดูให้ดีว่า ถ้ามันจะดับทุกข์ได้ก็ลองดู ถ้ามันดับทุกข์ได้จริง
 ก็เชื่อหมดเลย.. เชื่อหมดเลย.

นี่... มีธรรมะเป็นพื้นฐานแห่งชีวิต ก็เป็นชีวิตชนิด
 ที่มีพื้นฐาน ขอให้ทุก ๆ ท่านประสบความสำเร็จ ในการมีชีวิต
 ชนิดนี้ด้วยกันทุกท่านทุกคน ตลอดทุกภพทุกชาติกาล เทอญ.

บรรยายแก่นักศึกษา ครูบาอาจารย์ ที่มาจากกรุงเทพฯ

มีพระภิกษุฟังอยู่ด้วย ณ สวนโมกขพลาราม ในพรรษา ปี ๒๕๓๓

พื้นฐานของชีวิต

เรื่อง

การควบคุมกระแสแห่งชีวิต

เพื่อนสหธรรมิกสหพรหมจารีทั้งหลาย,*

การบรรยายในวันนี้ ต่อเนื่องมาจากการบรรยายในครั้งที่แล้วมา เมื่อวันที่ ๑๙ ในคราวนั้นได้พูดถึง “ชีวิตที่มีพื้นฐาน หรือธรรมะที่เป็นพื้นฐานของชีวิต” ในวันนี้ก็จะได้พูดถึง การควบคุมกระแสแห่งชีวิต นี้ใช้ภาษาที่มีใช้กันอยู่ในทางธรรมะ เพื่อให้มันมีพื้นฐานที่ถูกต้อง แล้วก็เพื่อให้มีธรรมะที่เป็นพื้นฐานอย่างเพียงพอ ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง เพราะมีธรรมะพื้นฐานอย่างเพียงพอ มีผลเป็นชีวิตที่ไม่กักเจ้าของ แล้วก็มีความเยือกเย็นและเป็นประโยชน์ คำสั้น ๆ เหล่านี้ อมความทั้งหมด ก็ทั้งหมดในพรหมจรรย์.

* ธรรมบรรยายอบรมนวกภิกษุ ในพรรษา ปี พ.ศ. ๒๕๓๓

ณ สวนโมกขพลาราม

เยือกเย็น หมายความว่ากับทุกซ์สิ้นเชิง และเป็นประโยชน์ ไม่เป็นหมัน เป็นประโยชน์แก่ตนเองและแก่ผู้อื่น มันขยายความออกไปได้มากมาย การบรรลุนิพพาน มรรค ผล นิพพาน มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ อย่างเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เรียกโดยसानวณง่าย ๆ ที่พวกฝรั่งเขาชอบกันนัก ก็คือว่าเป็นชีวิตที่ไม่กักเจ้าของ.

ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยความไม่รู้ คืออวิชชา—ความไม่รู้ นั้นมันกักเจ้าของอยู่ตลอดเวลา เพราะความไม่รู้ ก็มีความทุกข์ เกี่ยวทุกข์อย่างนั้น เกี่ยวทุกข์อย่างนี้ เกี่ยวทุกข์อย่างโน้น กลายเป็นสัตว์ที่เลียงไม่เชื่อ กักเจ้าของอยู่ตลอดเวลา เพราะ ฉะนั้น เราจะจัดการกับมันให้ถูกต้อง ไม่กักเจ้าของ เยือกเย็น เป็นประโยชน์ นั้นแหละคือความมุ่งหมาย.

ที่นี้ เราก็จะต้องรู้จักตัว 'ชีวิต' ว่ามันคืออะไร จึง จะควบคุมมันได้ นี่ก็สิ่งที่เรายังไม่รู้ หรือว่าที่เราอุตส่าห์ มาบวช ศึกษาเล่าเรียนเพื่อปฏิบัติ ก็เพื่อจะให้มันรู้ ว่ามันคือ อะไร? แล้วจะจัดการกับมันอย่างไร จึงจะได้รับประโยชน์ กับกับค่าที่มาบวช ลองคิดดู เรา รู้จักมันแล้วหรือยัง และสามารถควบคุมมันได้แล้วหรือยัง แล้วเราก็มองเห็นว่ายัง

หรือยังไม่พอ จึงมาบวชมาศึกษา เตรียมพร้อมเพื่อจะให้มัน
เผชิญกับชีวิตอย่างถูกต้อง.

สิ่งที่เรียกว่าชีวิต มันมีกระแส ไสตะ..ไสตะ หรือ
โศคา แปลว่ากระแส หมายความว่าเนื่องกันและไหลไป เนื่อง
กัน เปลี่ยนแปลงไป เนื่องกันด้วยการเปลี่ยนแปลงไปอย่างนี้
เรียกว่า กระแส—ไสตะ, จะต้องรู้จัก กระแสแห่งชีวิตโดยตรง
ว่ามันเป็นอย่างไร มันเป็นอย่างไวก่อน ถ้าจะเอากันตาม
ธรรมคาสัมมัญ ชาวบ้านทั่วไปก็ไม่ต้องรู้เรื่องอะไรนัก นอก
จากทำมาหากิน หาประโยชน์ หาความร่ำรวย หาอำนาจวาสนา
แล้วมันก็จะพอ.

แต่เดี๋ยวนี้เราต้องการที่มัน ประณีตละเอียดสุขุมมาก
กว่านั้นคือ กระแสของชีวิตที่เยือกเย็น เราต้องรู้มากกว่า
ที่ชาวบ้านคนเดินถนนเขารู้กัน จึงมี การศึกษาสิ่งที่ควรจะต้อง
รู้ สิ่ง ๆ นั้น หัวข้อที่เราศึกษาเล่าเรียนกันนั้นแหละ แต่ว่า
เป็นชั้นลึกเรียกว่า 'ปรมัตถ์' จะแจกออกไปให้เห็นชนิดที่
ถูกต้องและเพียงพอสัก ๕ หัวข้อ ขอให้ฟังให้ดี จำไว้ให้ได้คือ
คำว่า ธาตุ ธา—ตุ ธาตุตามธรรมชาติ แล้วธาตุก็ปรุงให้เกิด

มีอายตนะ อายตนะภายในค้ำยภายนอกค้ำย อายตนะก็ปรุง
ให้มีสิ่งที่เรียกว่า ชันธ์ ชันธ์ทั้ง ๕ ในสิ่งนี้ที่เรียกว่าชันธ์นั้น
มีกระแสแห่ง ปฏิจจนสมุปบาท เป็นเรื่องข้อที่ ๔ ในปฏิจ
จนสมุปบาทนั้นมีสิ่งเลวร้ายอยู่โดยเฉพาะคือ ความทุกข์.. ความ
ทุกข์.

ดังนั้น เราจึงต้องเรียนกัน ๕ หัวข้อเป็นอย่างน้อย
เรื่อง ธาตุ เรื่อง อายตนะ เรื่อง ชันธ์ แล้วก็เรื่อง ปฏิจจนสมุปบาท
แล้วก็เรื่อง ทุกข์ บางคนอาจจะคิดว่า โอ๊ะ! จู้จี้พิไร
อะไรก็ไม่รู้ ไม่อยากจะสนใจ มันก็ไม่รู้ ถ้าเมื่อไม่อยากจะ
สนใจมันก็ไม่รู้ แลเห็นว่าเป็นเรื่องครึคระ เป็นเรื่องของ
ชาววัด ก็ยังไม่ต้องการจะรู้ ก็เลยไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือ
กระแสทางดำเนินของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต.

ขอให้สนใจใน ๕ หัวข้อนี้ ให้พอ ตั้งแต่เบื้องต้นที่สุด
จนปลายสุด เรียกว่าตั้งแต่ ก ถึง ฮ แหละ ก็รู้ได้ใน ๕
หัวข้อนี้ ซึ่งเราจะต้องมีความรู้เป็นพื้นฐานอย่างชัดเจนแจ่ม
แจ้ง เหมือนที่เราจักอะไรๆ ที่เราจักอยู่เป็นประจำวันใน
การเป็นอยู่ รู้จักอาหาร รู้จักเครื่องนุ่งห่ม รู้จักเครื่องใช้ไม้สอย

รู้จักรถยนต์ รู้จักอะไร รู้จักกันเต็มที่ แต่เรื่องตัวชีวิตไม่รู้
ก็ยังไม่รู้ แต่เราก็ใช้คำพูดนี้เป็นเหมือนกัน ตามที่เขาพูดๆ
กัน มันก็เป็นไปในลักษณะที่ชาวบ้านเขาพูดกัน มันเป็นเรื่อง
อ่านเล่นเสียมากกว่า เรื่องอ่านเล่นมันก็พูดเรื่องชีวิตจิตใจ
เหมือนกันแหละ แต่มันคนละทิศทาง มุ่งหมายกันคนละอย่าง
ที่^๕เราจะคุยกันให้เห็นชัดว่า มันคืออะไรใน ๕ หัวข้อ^๕.

อันแรกเรียกว่าธาตุ ธาตุคือธาตุตามธรรมชาติ คำ
ธาตุ..ธา-^๕ทุนั้น แปลว่า สิ่งที่มีทรงตัวเองอยู่ได้ เป็นพื้นฐาน
ของสิ่ง^๕ทั้งปวง หรือบางทีก็เสียดไปในแง่ที่ว่า มันเป็นสิ่งสุดท้าย
ที่เราจะแบ่งแยกออกไปได้ แบ่งแยกออกไปได้จนไม่ต้องแบ่ง
แยกกันอีก นี่เรียกว่าธาตุ ในทางธรรมะถือว่ามี ๖ ธาตุ.

ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันมีมากมายจำไม่ไหว.. ร้อย
กว่าธาตุแล้ว ก็พูดได้ว่าในร้อยกว่าธาตุนั้น ถ้าเอามา
สังเคราะห์กันก็จะได้สัก ๖ ธาตุด้วยเหมือนกัน ที่พูดถึง ๖ ธาตุ
นั้นก็เท่าที่จำเป็นแก่การที่มันจะประกอบกันอยู่เป็นชีวิต ธาตุ
ดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ๔ อย่าง^๕นี้เป็นฝ่ายหยาบ เป็น
ฝ่ายวัตถุ ธาตุอากาศคือที่ว่าง ความว่างที่ว่างที่ให้ธาตุอื่น ๆ

ได้อาศัยอยู่ และธาตุสุดท้ายเป็นธาตุที่สำคัญคือ วิญญาณธาตุ เป็นธาตุที่มันรู้ รู้อะไรได้ ธาตุที่รู้อะไรได้.

ธาตุฝ่ายวัตถุ ฝ่ายกาย คือธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ น้ำมันไม่เกี่ยวกับความรู้ มันเกี่ยวกับเป็นที่ตั้งของธาตุวิญญาณ คือธาตุรู้ วิญญาณธาตุตั้งอยู่บนธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ แล้วธาตุทั้งหมดนั้นก็ตั้งอยู่บนที่ว่าง เขาจึงจัด ที่ว่างนั้นเป็นธาตุชนิดหนึ่งเหมือนกัน เป็นตัวเองอันสุดท้ายที่จะเป็นพื้นฐานอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีที่ว่างมันก็ไม่มีการตั้ง ที่อาศัย เหมือนกับโลกนี้ทั้งโลกก็ตั้งอยู่บนที่ว่าง ออกไปถึงจักรวาล ระบบสุริยะจักรวาล แต่ละระบบมันก็ตั้งอยู่บนที่ว่าง ถ้าไม่มีที่ว่างมันจะตั้งอยู่บนอะไร เพราะมีที่ว่างให้ตั้งมันจึงตั้งอยู่ได้ ฉะนั้น ความว่างก็เป็นประโยชน์ และจำเป็น จำเป็นที่จะต้องมามีที่ว่างให้สิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ได้.

คำว่าธาตุในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงตัววัตถุโดยตรง แต่หมายถึงคุณสมบัติที่มันมีอยู่ในวัตถุนั้น ๆ.

สิ่งที่มีคุณสมบัติ กินเนื้อที่ คือแข็งและกินเนื้อที่ เรียกว่า ธาตุดิน มันจึงมีสิ่งที่มีมันงอกงามออกไปเป็นของแข็ง เป็นธาตุดิน.

ธาตุน้ำ มีคุณสมบัติทำให้มันกุมกันอยู่เหมือนกับน้ำ มันมีการกุมตัวเองเข้าหากันอยู่เรื่อย ใครแยกมัน ๆ ก็วิ่งกลับมาเกาะกุมตัวเองกันอยู่เรื่อย คุณสมบัติอย่างนี้เรียกว่า ธาตุน้ำ.

ธาตุไฟ คือความร้อนหรืออุณหภูมิ เมื่อใส่เข้าไปในที่อะไรแล้วมันเกิดการเผาไหม้ มันก็คือการเปลี่ยนแปลง ๆ ทำให้เปลี่ยนแปลง.

ธาตุลม มีคุณสมบัติเคลื่อนไหว เคลื่อนไหว ลอยได้ อย่างที่เราเรียกว่าแก๊สหรืออากาศ มันเคลื่อนไหว มันลอยไป มีคุณสมบัติแห่งการเคลื่อนไหว.

มันมีครบ ๔ คือกินเนื้อที่, กุมกันให้เป็นอันเดียวกัน, แล้วมันก็เปลี่ยนแปลง, แล้วก็เคลื่อนไหวตลอดเวลา, นี้เรียกว่าธาตุฝ่ายวัตถุ ฝ่ายร่างกาย ต้องจัดการกับมันให้ถูกต้อง.

ธาตุว่าง ก็ตามธรรมชาติเพื่อให้สิ่งเหล่านี้อาศัยอยู่ เมื่อสิ่งเหล่านี้มันถูกต้องในเบื้องต้น คือ ๕ อย่างแล้ว ธาตุพิเศษคือ ธาตุจิต ธาตุวิญญาณ นั้น ก็แสดงบทบาทได้.

ต้องดูให้เห็นว่ามันมีอย่างน้อย ๓ กลุ่ม.. ๓ พวก.. ๓ หน้าที คือ ที่จะ เป็นตัววัตถุขึ้นมา แล้วก็ มี จิต ที่ทำให้วัตถุ นั้นรู้สึกได้, แล้วก็ มี ทวาร ให้สิ่งทั้งหลายมันอยู่.

มีนิทานตลกๆ ตามศาลาวัดก็ได้ แต่ก็ช่วยให้จำง่าย
เข้าใจง่าย เรื่องกายกับใจ กายนี้ก็เปรียบเหมือนกับคนแข็งแรง
แต่ตาบอด คนแข็งแรงครบถ้วนทุกอย่าง แต่ตาบอดมองไม่
เห็น ใจเป็นคนตาดีแต่เป็นง่อยเปลี่ยนเดินไม่ได้ เคลื่อนไหว
ไม่ได้ มันแยกกันทำหน้าที่อย่างนี้ ถ้าคนตาบอดอยู่แต่ลำพัง
ตาบอดมันทำอะไรไม่ได้ คนตาดีแต่เป็นง่อยเปลี่ยนก็เดินไม่ได้
วันหนึ่งมาพบกันเข้า เลยตกลงทำสหกรณ์ร่วมมือกัน ให้คน
ง่อยเปลี่ยนตัวเล็กขี่คอคนตาบอด ตัวโตแข็งแรงดี ก็เลยไป
ด้วยกันได้ สำเร็จประโยชน์ได้ คนตาบอดก็พาไป คนตัวเตี้ย
ตัวเล็กก็บังคับบัญชาสั่งควบคุมไป นี้เรียกว่าอุปมาของกาย
และใจมันเป็นอย่างนี้ พวกธาตุที่เป็นฝ่ายวัตถุ ฝ่ายร่างกาย
ก็เหมือนกับไม่มีตา ตาบอด ฝ่ายจิตนั้นก็เหมือนกับมีตา พอได้
อาศัยกันเข้าก็สมบูรณ์ คือเป็นชีวิตหนึ่งๆ เรามีร่างกายแล้ว
ก็มีจิตใจ รวมกันเข้าแล้วก็ตั้งอาศัยอยู่ได้ในที่ว่าง.

นี้เรียกว่า ธาตุ..ธาตุ คุณเคยรู้จักธาตุในลักษณะ
อย่างนี้หรือเปล่า ถ้าเรียนกันแต่วิทยาศาสตร์ ก็รู้ใน
ความหมายอย่างอื่น อธิบายกันอย่างอื่นเป็นเรื่องธาตุแท้ เป็น
เรื่องธาตุผสม เป็นเรื่องเปลี่ยนแปลง มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

ประโยชน์จะใช้มัน เคี้ยวมันเราต้องการความรู้ หรือความจริง ที่จะแก้ปัญหาทั้งหมดของชีวิต เรารู้เรื่องธาตุ มี ๖ ธาตุ ชาวบ้านมักจะพูดกันเพียง ๔ ธาตุ เป็นร่างกายเท่านั้นแหละ ให้มันครบ ๖ ธาตุ คือจิตใจด้วย และธาตุว่าง ที่อาศัยของธาตุทั้งทางกายและทางจิตใจด้วย นี่เรียกว่ารู้เรื่องธาตุ สิ่งที่เราเรียกว่าธาตุ อย่าไปเห็นว่าครีคระ จำไว้แล้วเอาไปคิดนึกศึกษา มันจะมีประโยชน์ จะใช้ชีวิตหรือร่างกายนี้ได้ถูกต้องกว่าที่จะไม่รู้.

เรื่องที่สอง ที่เราจะต้องรู้คือ **อายตนะ** .. อายตนะ คำๆ นี้แปลว่าสิ่งที่ติดต่อกันได้ .. ติดต่อกันได้ หรือทำการติดต่อกัน มันติดต่อกันได้ มันถูกติดต่อกัน มันทำการติดต่อกัน เรียกว่า อายตนะ ข้างนอกคือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ นี่พวกที่อยู่ข้างนอก ข้างในคือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มี ๖ อย่างด้วยกัน สำหรับติดต่อกันตามคู่ นี้เป็นอายตนะธรรมตาๆ เป็น อายตนะ ฝ่าย 'สังขตะ' ที่มีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง มีพิเศษอีกชนิดหนึ่ง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งอยู่นั่นคือสิ่งใด นั่นก็เรียกว่า อายตนะเหมือนกัน แต่เป็น 'อสังขตะ' คือนิพพาน นิพพานเป็นอายตนะอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จิตใจสัมผัสได้ด้วยเหมือนกัน แต่ว่ามันอยู่อีกพวกหนึ่งต่างหาก เรียกว่า

ควบคุมยาก มันไม่ต้องควบคุม ที่จะต้องควบคุมก็คือ
อายตนะข้างใน อายตนะข้างนอก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
สำหรับจะไปจับคู่กับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์.

ธาตุ ธาตุตามธรรมชาติมันปรุงให้เป็นอายตนะ ใจ
ธาตุที่เป็นวัตถุล้วน ๆ ก็ปรุงให้เป็นวัตถุ ธาตุที่เป็นจิตใจมัน
ก็ปรุงเป็นจิตใจ ดังนั้นเราจึงมีรูปสำหรับตาเห็น เสียงสำหรับ
หูได้ยิน กลิ่นสำหรับจมูก รสสำหรับลิ้น สัมผัสผิวหนังสำหรับ
ผิวหนัง นี่พวกกาย และก็มีธรรมารมณ์เป็นวัตถุสำหรับจิตใจ
รู้สึก สิ่ง^๕ที่จิตใจจะรู้สึก^๕นี้เรียกว่า ธรรมารมณ์ นี่ธาตุตาม
ธรรมชาติมันปรุงเข้า เป็นรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง
สัมผัสบ้าง ธรรมารมณ์บ้าง อีกด้านหนึ่งก็ปรุงขึ้นมาเป็นตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ.

จะเป็นอายตนะภายนอก หรืออายตนะภายใน ก็ปรุง
ขึ้นมาจากธาตุทั้ง ๖ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ที่^๕เป็นวัตถุก็ปรุงวัตถุขึ้นมา ที่^๕เป็น
จิต เป็นนามธรรม ก็ปรุงเป็นจิตเป็นนามธรรมขึ้นมา ดังนั้น
อายตนะทั้งภายใน และทั้งภายนอก มันปรุงขึ้นมาจากธาตุ
แล้วธาตุนั้น^๕มันปรุงอายตนะให้มีขึ้นมา มันจึงมีเรื่อง

หรือเรียกว่ามันมีโลกขึ้นมา ถ้าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็ไม่รู้สึกว่ามีอะไร ก็เท่ากับไม่มีอะไร จะเอา โลกมาแต่ไหนล่ะ? ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันทำหน้าที่สัมผัสสิ่งต่างๆ ที่มันเป็นคู่ๆ กับมัน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ นั้นแหละ มันจึงมีขึ้นมา โลกจึงมีขึ้นมา เพราะมีเครื่องสัมผัสโลก **โลกคืออายตนะภายนอก เครื่องสัมผัสโลกคืออายตนะภายใน** เมื่อมันมีคู่กันของมันก็ปรากฏว่ามี ถ้าไม่มีอายตนะภายนอก ก็เท่ากับไม่มีโลก ไม่มีอายตนะภายในก็เท่ากับไม่มีเครื่องสัมผัสโลก ฉะนั้นปัญหายุ่งยากมันจึงเกิดขึ้น เพราะว่าเรามีอายตนะ ฟังดูให้ดีๆ เพราะมันหลีกไม่พ้น มันมีอายตนะ มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สัมผัส รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ มันจึงมีเรื่อง มีเรื่องไม่หยุดไม่หย่อน.

นี่ก็คือว่าธาตุได้ปรุงรังให้เกิดอายตนะทั้งฝ่ายที่เป็นรูป และเป็นนาม คือฝ่ายที่เป็นวัตถุและจิตใจ นอกตัวเราไปก็เป็นอายตนะภายนอก ในตัวเราก็เป็นอายตนะภายใน มันก็มีหน้าที่ของมัน คือสัมผัสต่อกัน และกัน แล้วก็เกิดอะไรๆ ตามมา.

๘๕ ๘๕ ๘๕ ๘๕
 ทน เมื่อมีอายตนะ มันก็มีเรื่องของอายตนะมากมาย
 มันมากจนไม่ต้องจำทั้งหมดก็ได้ รู้แค่เพียงเท่าที่ควรจะรู้ไว้
 เท่านั้น จะพูดทั้งหมดก็ได้เหมือนกันแหละ ลองฟังดู..

เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่างนี้ เป็นอายตนะ
 ภายใน แล้วเราก็มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์
 ๖ อย่างนี้ เป็นอายตนะภายนอก เมื่ออายตนะภายใน เช่นตา
 เป็นต้น ถึงกับอายตนะภายนอก เช่นรูป เป็นต้น มันก็เกิด
 วิญญาณ คือการเห็นทางตา มี ๖ อีกนั่นแหละ วิญญาณก็มี
 ๖ ไปตาม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ก็มีวิญญาณ ๖ ที่นี้เมื่อ
 มีวิญญาณอยู่กับอายตนะทั้ง ๒ อย่างนี้อยู่ด้วยกันนี้ เรียกว่า
 มีการถึงกันอยู่ คือกระทบกันอยู่ ก็มีผัสสะ ผัสสะแปลว่า
 การกระทบ ก็มีอยู่ ๖ นั่นแหละ มันก็ ๖ ทงนั้น มีผัสสะ ๖
 แล้วก็ออกมาเป็น เวทนา—รู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 เวทนามี ๖ แล้วมันก็มี สัญญา—ความสำคัญมันหมายถึง หรือ
 ความรู้จัก สำคัญมันหมายถึงแล้วที่รู้จัก คือว่าจำได้หมายรู้
 แล้วก็รู้จักตามที่เคยสำคัญมันหมายที่แรก ว่าอะไรเป็นอะไร
 เรียกว่า 'สัญญา'.. สัญญา ความรู้จักด้วยความสำคัญมันหมาย
 ว่ามันเป็นอะไร แม้จะไม่รู้จักชื่อ ก็จำได้ เช่นเคยเห็นอะไร

มาก่อน พอเห็นอีกก็จำได้ นี่ความจำได้หรือสำคัญมันหมาย คือ
 จำได้ว่ามันเป็นอะไรเป็นอะไร เพราะฉะนั้นมันจึงมีเรื่องมาก
 สัญญาว่าเป็นอะไร ก็มี ๖ อีกนั่นแหละ สัญญาในรูป ในเสียง
 ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในธัมมารมณฺ์ มันก็มี ๖ อีก
 นี้เรียกว่าสัญญา เมื่อมีสัญญามันหมายอะไรว่าเป็นอะไรแล้ว
 มันก็จะมี *สัญญาเจตนา* คือความคิดชนิดที่จะทำอะไรสักอย่าง
 หนึ่ง สัญญาเจตนาใจความสำคัญอยู่ตรงที่คำว่าเจตนา สัญญา
 มันหมายอย่างไรก็จะมีเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งกับสิ่งที่มีสัญญา
 นั้น ก็มี ๖ อีก เจตนาที่จะจัดการอะไรกับรูป กับเสียง กลิ่น รส
 โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ เมื่อมีเจตนาเกิดขึ้นเป็นความรู้สึกมัน
 ก็ทำคือต้องการ เรียกว่า *ตณฺหา* ตณฺหากี้มี ๖ อีกแหละ ตาม
 รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ เมื่อมันต้องการคือ
 มีตณฺหา ๖ มันก็มี *วิตก* คือความคิดไปตามความต้องการ
 นี้เรียกว่าวิตก.. วิตกมีอยู่ ๖ ตามจำนวนของอายตนะ สัก
 ว่าคิดทั้งคั้งทั้งกลุ่มเรียกว่า 'วิตก' เมื่อคิดทั้งกลุ่มเรียกว่าวิตก
 เมื่อคิดแจกแยกเป็นรายละเอียดย่อยออกไป ก็เรียกว่า *วิจาร*
 ภาษาฝรั่งคำนี้แปลกันยากเข้าใจยาก แปลว่า *lot* คือ *vitak*
intensive lot แปลว่า *วิจาร* อธิบายยาก เป็นภาษาฝรั่งนี้ มัน

ก็ได้เป็น ๑๐ หมวดๆ ละ ๖ ก็เป็น ๖๐ อย่าง คุณสั้นหัวจำ
 ไม่ไหว ขี้เกียจจำ ปล่อยให้มันโง่ไป แต่ก็จำแต่ชื่อเพียง
 ๑๐ อย่างก็ได้ ไม่ต้องจำมากเอาแต่เพียงตอนต้นๆ ที่สำคัญ
 มีอายตนะภายใน มีอายตนะภายนอก มีวิญญาณ มีผัสสะ
 มีเวทนา. ขอให้เข้าใจ ๕ อย่างข้างต้นนี้ สำคัญที่สุด เพราะ
 ทั่วร้าย. ทั่วร้ายของมันก็คือเวทนา คนเราเป็นทาสของเวทนา
 ลุ่มหลงในเวทนา อยากจะมีเวทนาชั้นเลิศ โดยเฉพาะทางเพศ
 เวทนาทางเพศสูงสุด จนบูชากันเลย เกยบูชาเป็นพระเป็น
 เจ้าไปเสียก็มี.

นี่เรียกว่า อายตนะ มีเพียงภายในภายนอก พอถึง
 กันปรุ่กันๆ เป็นได้ทั้ง ๑๐ จังหวะ ๖ อย่างๆ ละ ๑๐ จังหวะ
 มันก็เป็น ๖๐ ชนิด ถ้าเห็นว่าไม่ใช่เรื่องครึ่คระเหลวไหลเข้า
 ใจได้ก็จะดีมาก คือมันจะรู้จักตัวชีวิต ตัวชีวิตในขณะไหน
 ขณะไหนมันเป็นอะไร ในขณะที่เป็นอายตนะภายใน อายตนะ
 ภายนอก เป็นวิญญาณ เป็นผัสสะ เป็นเวทนา เป็นสัญญา
 เป็นสัญญาเจตนา เป็นตัณหา เป็นวิตก เป็นวิจาร์ ๑๐ ขณะ
 ๑๐ จังหวะ เรารู้จักชีวิตอย่างละเอียดลออทั่วถึง มันก็ง่าย
 ในการที่จะควบคุม ถ้าไม่รู้ หลับตาเหมาๆ เอมันก็ปะปะ

เปะปะจัดการอะไรไม่ถูกเรื่อง นี่เรื่องที่ ๑ คือ ธาตุ ๖ ก็ปรุง
เป็นอายตนะขึ้นมา อายตนะนี้มีจังหวะ ๑๐ จังหวะ.

ที่นี้ **เรื่องที่สาม** ที่เราจะคุยต่อไปว่า ในการปรุงของ
อายตนะนั้นนะ มีสิ่งที่เรียกว่า **ขันธ**.. ขันธทั้ง ๕ ที่นักศึกษา
ปัจจุบันเห็นเป็นเรื่องกริกระของยายแก่ตามศาลาวัด มันก็เอา
ไปพูดล้อเล่น ไม่อยากจะสนใจ นั่นแหละคือทวิชีวิตชนิดที่
เป็นพื้นฐานที่ต่างอยู่ อย่างแยกๆ กันให้เห็นชัดๆ เป็นอย่างๆ
๕ อย่าง.

อย่างที่ ๑ เรียกว่ารูป..รูปขันธ พวกที่เป็นรูปมี
อยู่ ๑ คือรูปขันธ พวกที่เป็นจิตเป็นวิญญาณเป็นฝ่ายนาม มี
อยู่ ๔ คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ.

มีรูป เมื่อใดรูปทำหน้าที่ ร่างกายรูปล้วนๆ ทำหน้าที่
เมื่อนั้นเราเรียกว่ามี **รูปขันธ** **รูปขันธเกิดแล้ว** ที่นี้พอรู้สึกทาง
จิตใจคือเป็นเวทนา นำพอใจหรือไม่นำพอใจก็เรียกว่า **เวทนา-**
ขันธ เกิดแล้ว เวทนาขันธเกิดแล้วก็สำคัญมันหมายถึงในเวทนา
ขันธว่ามันเป็นอะไร เวทนาของอะไร นี่เรียกว่า **สัญญาขันธ**
สัญญาขันธทำให้เกิดความคิดซึ่งเป็น **สังขารขันธ** ความคิดไป

ตามสัญญาขันธ์ สัญญาว่าตีกีจะเอา สัญญาว่าไม่ตีกีไม่เอา
สัญญาว่าอ้อยก็เอา ไม่อ้อยก็ไม่เอา มันอาจจะโยงตีกีคำบรรพท์
ก็อกลับวอกกลับกันเสียก็ได้ โดยเฉพาะทางเพศแล้ว มันเกิด
ความคิดที่จะเอาจะลุ่มหลงไปในเรื่องทางเพศ นี้เรียกว่า
สังขารขันธ์แปลว่าความคิด ความคิดให้เกิดสิ่งใหม่.

อันสุดท้ายเรียกว่าวิญญาณขันธ์ อันนี้แปลกน่อย
ที่เอามาใส่ไว้รังท้าย เพราะมันเกิดได้หลายคราว จนไม่แน่
ชัดว่าจะเอาไว้ตรงไหนดี จึงเอาไว้รังท้าย วิญญาณขันธ์
แปลว่ารู้แจ้งหรือรู้จัก เช่นตากับรูปถึงกันเรียกว่าวิญญาณลง
ไปที่อายตนะภายนอก ครั้นแล้วก็มีวิญญาณของจิตใจ มารู้อัก
ลงไปที่เวทนานั้นอีกทีหนึ่ง ถ้าเป็นสังขารเป็นความคิดอะไร
ต่อมาอีก มันมีวิญญาณในทางจิตใจที่จะรู้จักสิ่งเหล่านั้น ฉะนั้น
วิญญาณนี้ทำหน้าที่หลายครั้งหลายตอน จึงเอามาไว้ท้ายเสีย
รูปขันธ์เอาเป็นอันแรกเพราะเป็นพื้นฐานทั่วไป แล้วก็เวทนา
นี้เกิดจากการสัมผัสของพวกอายตนะฝ่ายรูป แล้วก็เกิดสัญญา
ถ้ามีเวทนา มันก็ต้องมีสัญญาหมายมันในเวทนานั้น เมื่อมี
สัญญาหมายมันแล้ว มันก็มีสังขารคือความคิดอย่างนั้นอย่างนี้

โดยมากกิติที่จะจัดการกับสิ่งเหล่านั้น เรียกว่าสังขาร วิญญาณ
 นั้นมีหลายจังหวัด เมื่อจะรู้จักอะไรลงไปก็เรียกว่า วิญญาณขันธ์.

กิริหรือไม่กิริก็ลองคิดดูเถอะ เป็นเรื่องกิริของยายแก่
 ตามศาลาวัดหรือไม่ว่า ปล่อยให้ไปเรียนมหาวิทยาลัยทั่วโลกมา มัน
 ก็ไม่รู้ ไม่รู้เรื่องที่คนพัน ๆ ปีเขารู้กัน เรื่องขันธ์ ๕ คือตัว
 ชีวิต มันแบ่งได้เป็น ๕ ส่วน แล้วยังแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน
 คือส่วนรูป กับส่วนนาม เมื่อรู้จักมันเท่านั้นแหละที่จะควบ
 คุมมันได้ดี ไม่ต้องมานั่งร้องไห้ หัวเราะ เป็นบ้าไปในที่สุด
 หมวคน้เราเรียกว่า หมวคขันธ์ ขันธ์ทั้ง ๕ ขันธ์แปลว่า กลุ่ม
 หรือ พวก หรือ กอง มันเป็นกลุ่ม ๆ พวกธาตุทำให้เกิดอายตนะ
 พวกอายตนะทำหน้าที่แล้วแยกได้เป็นขันธ์ เป็น ๕ ขันธ์ตาม
 หน้าที่ของมัน นี่คือนิยามที่มันยังแยกเป็นกอง ๆ เป็น ๕ กอง.

เรื่องที่สี่ คือ ปฏิjosสมุปบาท ปฏิjos แปลว่า
 อาศัย อาศัยกัน สมุปบาท แปลว่าเกิดขึ้น ปฏิjosสมุปบาท
 ก็แปลว่า อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น อาศัยกันหลาย ๆ อย่างแล้ว
 เกิดอย่างใหม่ขึ้นมา ๆ นี่มันก็มุ่งหมายที่จะดูตรงที่มันอาศัยกัน
 คือมันเนื่องกัน ขันธ์ ๕ นั้นมันแยกเป็นอย่างไร ๆ กล้าย ๆ กับว่า

๕ กอง ส่วนปฏิจสุมุปาบทันมี ๑๒ อากาและเนื่องกันที่
 ปรุ่่งแต่งกัน ปรุ่่งแต่งกัน เพราะมีสัง^๕นังมีสัง^๕ เพราะมีสัง^๕
 ังมีสัง^๕ เพราะมีสัง^๕นังมีสัง^๕ นันก็เร่องเค็ยวกับขันธ
 นันแหละ หากแต่ว่าเรามาองกันไนแงที่ว่ามันปรุ่่งแต่งกัน
 แล้วมันเนื่องกัน เรียกว่า 'ปฏิจสุมุปาบท' เป็นเร่องที่
 ก่อนข้างจะยากหรือเข้าใยยากแต่ก็ไมเหลือวิสัย พระพุทเจ้า
 ทร^๕ฐ^๕เร่องนี้ การทร^๕ฐ^๕ของพระพุทเจ้า ก็รูเร่องปฏิจสุมุ-
 ปาบท คินวันที่ทร^๕ฐ^๕นันคิคคันแต่เร่องปฏิจสุมุปาบท และ
 รูแจ่งแทงตลอดขัคเจนเมื่อหัวรุ่งของวันทร^๕ฐ^๕ ตามพระบาลี
 แท้ ๆ เป็นอย่าง^๕นี้แต่บาลีบางแห่งอธิบายเป็นร^๕ยาม ๓ ปุพเพ-
 นิวาसानุสสติญาณ จตุปปาทญาณ อาสวกัขยญาณ อย่าง^๕นี้
 ก็ได้ แต่ว่าเนื้อแท้ันคือคันเร่องปฏิจสุมุปาบทจนรู^๕ ท่องได้
 ก็ดี แต่บางคนจะคิคว่ามันเยอะ.. บ^๕วยการ มันกรีกระยียาย.

ปฏิจสุมุปาบท มันก็คืออายณะตั้งตัน อายณะเช่น
 คาคับรูปมาตังกันเข้าก็เรียกว่า จักขุวิญญาณ เมื่อ ๓ อย่าง^๕
 ทำงานอยู่ต^๕วยกันก็เรียกว่า ผัสสะ เพราะมีผัสสะจึงมีเวทนา
 ออกมาเป็นความรู^๕สึกพอใจไม่พอใจ.

เมื่อมีเวทนาแล้วก็มี ตัณหา อยากไปตามอำนาจของ
 เวทนาที่มันจะให้อยากอย่างไร ถ้าเป็นบวกมันอยากจะได้ ถ้า
 เป็นสมมันก็อยากจะทำ มั่นอยากจะทำลาย ถ้าไม่แน่ว่าเป็น
 บวกหรือลบ มันก็ได้แต่สงสัยๆ วิ่งตาม วิ่งวนเวียนอยู่รอบๆ
 นี้เวทนาให้เกิดตัณหา.

พอตัณหาที่มีความอยากเกิดขึ้นในใจ แล้วมันก็โยงว่า
 ‘กูๆผู้อยาก’ สิ่งที่ยากนั้นคือ ‘กู’ คือ ‘ตัวกู’ คือ ‘ตัวตน’
 เรียกว่าอุปาทาน.

อุปาทานอย่างนั้นเกิดขึ้นในจิตใจแล้ว ก็เรียกว่าความ
 ตึงคั้นแห่งความมีตัวคนมันได้เกิดขึ้น เรียกว่า ภพ การตึงคั้น
 แห่งความมีตัวตนออกมาจากอุปาทาน เปรียบเหมือนกับ
 ตึงกรรม ๕ ตอนนี่ตึงกรรม ๕ ภพ...ภพ...ภาวะนี้ตึงกรรม
 ๕ ตึงกรรมแห่งความมีตัวตน แล้วกรรมมันก็แก่ๆ แก่ๆ พอถึง
 เวลาหนึ่งมันก็หลุด เรียกว่า ชาติ ก็เกิด ‘ตัวกู’ ‘ของกู’ ขึ้นมา
 เต็มที่ มันก็คว้าเอาทั้งหมดทุกอย่าง เป็นตัวตน เป็นของตน
 มันก็ไปคว้าเอา ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย
 อะไรหลายๆอย่าง ทุกอย่างมาเป็นตัวตน มาเป็นของตน
 มันก็ไ้มีความทุกข์เพราะไปคว้าเอามายึดถือไว้โดยความเป็น

ตัวคน นี้เรียกว่า 'กระแส' ที่มันเนื่องกัน ๆ เป็นลูกโซ่ เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

แต่ถ้าจะให้ละเอียดกว่านี้ก็ต้องตั้งคำถามว่า "อายตนะที่แรกมาจากไหนเล่า?" มีอายตนะแล้วมีวิญญาณ มีผัสสะ มีเวทนา มาจากไหน? มันก็ข้ามไป ว่า เพราะมี 'อวิชชา' ธาตุแห่งความไม่รู้ อวิชชาธาตุ—ธาตุแห่งความไม่รู้ มี อวิชชา ก็มีอำนาจที่จะปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใหม่ มันสัปทน มันชุกชน มันจะปรุงแต่งให้เกิดสิ่งใหม่ เพราะมีความโง่ ไม่รู้ในสิ่งที่ปวงก็เกิดอาการปรุงแต่ง เรียกว่า สังขาร อวิชชาให้เกิดสังขารการปรุงแต่ง ปรุงแต่งนี้ก็ไปคว้าเอา วิญญาณธาตุ ตามธรรมชาติมาปรุงแต่งให้เป็นวิญญาณทางอายตนะ พอมี วิญญาณทางอายตนะขึ้นมาก็เป็นเหตุให้มีครบทั้งกายและใจ คือ นามรูป เพราะมีนามรูปจึงมี อายตนะ ๖ มีอายตนะก็เข้ามาสายเดียวกับที่ว่าตะกี้ เราจะตั้งต้นที่อายตนะ ไปถึงความทุกข์ก็ได้ มันก็ ๘ หรือ ๙ อย่าง ถ้าจะตั้งต้นที่อวิชชาเรื่อยมาผ่านอายตนะถึงความทุกข์ก็ได้ มันก็มีอยู่ ๑๒ อย่าง ๑๒ อาการ ๑๒ การปรุงแต่ง นี้เรียกว่าอายตนะมีอยู่ตลอดเวลา แต่เราจะรู้สึกหรือไม่รู้สึก นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

หัวข้อเรื่องที่ ๕ ก็ตามมา คือเรื่อง **ความทุกข์** ในกระแสนแห่งปัจจุสมุปบาท มี 'อุปาทาน' ยึดมั่นถือมั่นอะไรว่าเป็นตัวตนว่าเป็นของตน ไปยึดมั่นถือมั่นอะไรว่าเป็นของตน มันก็เป็นทุกข์เพราะเหตุนี้ เพราะมันทำให้เกิดความหนัก.. ให้เกิดความหนักขึ้นมา.

นี่ที่ควรจะรู้จักให้ละเอียด ว่า **ชีวิตคืออะไร** ในแง่ที่เป็น ธาตุหลายๆ อย่าง ธาตุปรุงเป็นอายตนะหลายๆ อย่าง อายตนะ ปรุงเป็นขันธหลายๆ อย่าง ขันธ มีอาการแห่งปัจจุสมุปบาทหลายๆ อย่าง ต่อมาก็คือความ **ทุกข์**.

นี่ชีวิต..ชีวิตคือเรื่องของสิ่งเหล่านี้ กิริยาอาการปรุงแต่งอันมากมายของสิ่งเหล่านี้ว่าสิ่งนี้คือชีวิต..ชีวิต มีธาตุทำให้เกิดอายตนะ อายตนะทำให้เกิดขันธ ขันธทำให้เกิดปัจจุสมุปบาท หรือมีอาการแห่งปัจจุสมุปบาท มีปัจจุสมุปบาทก็คือมีทุกข์ **เรา ๕ เรื่องนี้แหละ** เรื่องชีวิตโดยสมบูรณ์.

วิทยาศาสตร์ของโลกปัจจุบันที่ว่าเก่งกันนัก ออกสำหไปเรียนวิทยาศาสตร์จากเมืองนอกเมืองนา มา เมื่อถามว่าชีวิต

คืออะไร? ชีวิตคืออะไร? มันไม่เคยรู้เรื่องนี้ มันก็ตอบว่า เมื่อโพโตพลาส คือเชื้อที่อยู่ในเซลล์หนึ่งๆยังสดอยู่ เมื่อโพโตพลาสของเซลล์ยังสดอยู่ นั่นคือชีวิต ถ้าโพโตพลาสนั้นเน่าตายเหี่ยวแห้งไปคือตาย คือไม่มีชีวิต ไม่มีสารอะไรที่จะดับทุกข์ เป็นเรื่องบอกธรรมชาติล้วนๆ ว่าชีวิตคือโพโตพลาสในแต่ละเซลล์ยังสดอยู่ แล้วมันจะได้ประโยชน์อะไร มันก็จริงเหมือนกันแหละ ถ้าไปบัญญัติอย่างนั้น ก็จริงตามแบบนั้น รู้จักชีวิตในแง่วิทยาศาสตร์ มันจึงไม่ดับทุกข์ แล้ววิทยาศาสตร์ก็ตั้งใจไปหาประโยชน์ทางวัตถุทั้งนั้น ไม่มารู้เรื่องทางจิตใจ.

ถ้าเราจะรู้จักชีวิตที่ถูกต้องในทางจิตใจ มันก็ต้องรู้ ๕ เรื่อง ทั้งกล่าวมาแล้วนั้น คือรู้เรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องขันธ เรื่องปฏิจจนุปบาท แล้วก็เรื่องความทุกข์.

ที่เราจะ **ควบคุมกระแสแห่งชีวิต** จะควบคุมกระแสแห่งชีวิต ก็คือควบคุมสิ่งเหล่านี้ให้ถูกต้อง คือควบคุมเรื่องธาตุให้ถูกต้อง ควบคุมเรื่องอายตนะให้ถูกต้อง เรื่องขันธให้ถูกต้อง เรื่องปฏิจจนุปบาทให้ถูกต้อง ควบคุมเรื่องความทุกข์ให้ถูกต้อง นั่นก็คือควบคุมชีวิตที่เป็นไปอย่าง

ถูกต้อง มันไม่กักเจ้าของ มีความสงบเย็นและเป็นประโยชน์
อย่างที่ว่ามาแล้ว.

ควบคุมในจุดแรก นี้ก็เรียกว่าควบคุมอายตนะ ที่จะ
ไปควบคุมธาตุตามธรรมชาตินี้ มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ
มันทำกันอยู่ตามธรรมชาติ เราไม่อาจจะไปควบคุมธาตุ ๖ ทอก
ธรรมชาติมันจัดการของมันเอง อยู่นอกวิสัยที่เราจะไปควบคุม
มัน แต่พอมันปรุงเป็นอายตนะเข้ามาแล้วนี้ เราจะสามารถ
เข้าไปจัดการหรือควบคุม ฉะนั้น สิ่งแรกที่เราจะต้องควบคุม
ก็คือควบคุมอายตนะ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันจะไปทำงาน
กับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ นี้จะต้องควบคุม
จะต้องควบคุม.

อายตนะ — สิ่งที่จะรู้สึก หรือถูกรู้สึก หรืออาการที่
มันรู้สึก ต้องการว่าจะไม่เป็นโทษของอายตนะ ความมุ่งหมาย
ที่แท้จริงนะเราจะไม่เป็นโทษของอายตนะ ที่นั้นคนธรรมดา
ทั่วไปมันเป็นโทษของอายตนะ คือคอยแสวงหาความอร่อยมา
ให้ตา ความไพเราะมาให้หู ความหอมมาให้จมูก ความอร่อย
มาให้ลิ้น ความนิ่มนวลมาให้ผิวหนัง และความรู้อิสึกที่กล่อม
อารมณ์มาให้จิตใจ ตลอดเวลาเราเป็นโทษของอายตนะ ต้อง

การจะแสวงหาสิ่งที่บำรุงบำเรอตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าเรา
ควบคุมได้เราจะไม่ต้องทำถึงขนาดนั้น คือไม่ต้องเป็นทาสของ
อายตนะ ซึ่งมันจะนำไปสู่ความเป็นทาสของกัณหา เป็นทาส
ของกิเลสตัณหา ถ้ามันเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว มันก็
ไปสู่ความเป็นทาสของกิเลสตัณหา.

ควบคุมอายตนะ มีความหมายกว้างมาก เป็นการ
ควบคุมชีวิตในวงกว้าง มีพระพุทธานุภาพที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า
“อายตนะ คือรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ธรรมารมณ์
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ คือ มหาสมุทร มหาสมุทร
ที่ตกลงไปแล้วจมตั้งตาย ขึ้นมายาก” ตกมหาสมุทรคือตกลง
ไปในอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น
รส โสภณูปะ ธรรมารมณ์ อายตนะจึงเปรียบเหมือนกับ
มหาสมุทร ซึ่งลึกกว่ามหาสมุทรธรรมดา มหาสมุทรธรรมดานี้
ตกลงไปยังไม่ร้ายเท่ากับตกมหาสมุทรของ ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ ที่น่าสนใจยิ่งขึ้นไปอีกก็คือว่า นรก.. ก็อยู่ที่ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ สวรรค์.. ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อทำ
ความผิด ผิดกฎธรรมะที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นนรก
ขึ้นมาที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พอทำถูกต้องตามกฎของ

ธรรมะขึ้นมาที คา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็เกิดสวรรค์
ขึ้นมาที คา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า
นรกหรือสวรรค์อยู่ที่ คา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คืออายตนะ.

“สวรรค์ทางอายตนะ นรกทางอายตนะ ฉันทันเห็น
แล้ว” พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าอย่างนี้ ที่เขาสอนกันอยู่ก่อน
นั้น ก่อนพระพุทธเจ้า เขาสอนกันว่านรกอยู่ที่คินโตะบาตาล
สวรรค์อยู่บนฟ้า อยู่ตรงไหนก็ไม่รู้ สูงสุดอยู่บนฟ้าโน่น
สอนกันอยู่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นมา ท่านไม่ก้าน
คอก นี้คุณช่วยจำไว้จนตลอดชีวิตด้วยว่า พระพุทธเจ้าจะ
ไม่ก้าน จะไม่ขัดแย้ง จะไม่ก้าน ‘คุณพูดอย่างนั้นคุณก็พูดไป
แต่ฉันจะบอกว่าคุณนี่ ตามความรู้ความคิดของฉัน’ เรื่อง
ขัดแย้งจึงไม่มี พระพุทธเจ้าจึงไม่ถูกฆ่าตายในเวลาอันสั้น
เหมือนพระเยซู พระเยซูเป็นศาสดาได้ ๓ ปีก็ถูกฆ่าตาย เพราะ
มันมีการขัดแย้ง ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ไม่ขัดแย้ง จะ
หลีกเลี่ยงเสีย ไม่ให้เกิดการขัดแย้ง แล้วมีอะไรก็พูดไป
พระพุทธเจ้าท่านไม่ไปทะเลาะว่า ‘โอ.. บ้า, สวรรค์บนฟ้า
นรกใต้ดิน.. มันบ้า มันอยู่ที่ คา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.. ต่างหาก
เล่า, ท่านไม่พูดอย่างนี้ เพราะมันเป็นการขัดแย้ง แต่พูดว่า

‘ฉันเห็นแล้ว ฉันเห็นแล้ว แกดูให้ดีๆ มันอยู่ที่ ตา หู จมูก
 ล้น ภาย ใจ’.

การที่ควบคุมอายตนะ ก็คือควบคุมมรณ ควบคุม
 คุมสวรรค์เลย ไม่ให้มรณเกิดขึ้น แต่ให้สวรรค์เกิดขึ้น
 เพราะมีการควบคุมทางอายตนะนั่นเอง ควบคุมสูงสุดขึ้นไป
 จนกระทั่งว่าแม้สวรรค์ก็ไม่ให้เกิดขึ้น ก็จะถึงว่างเป็นนิพพาน
 ควบคุมตอนไหนจึงจะสะดวกที่สุด? ก็คือควบคุมตอนที่
 มันเป็น ผัสสะ อายตนะ ๒ ฝ่ายถึงกันเข้า เกิดวิญญาณ
 ๓ อย่างนี้ คืออายตนะ ๒ กับ วิญญาณ ๑ ทำงานร่วมกันอยู่
 เรียกว่า ‘ผัสสะ’ ตอนนั้นแหละควบคุม โดยอย่าให้มันโง่ อย่า
 ให้มันโง่ตอนผัสสะ ให้มันฉลาดตอนผัสสะ มันก็ควบคุม
 อายตนะได้ ควบคุมในขณะที่มันสัมผัส สัมผัสที่แรกเรียกว่า
 สัมผัสทางวัตถุ มีความหมายอย่างไร มโนวิญญาณสัมผัสอีกที
 หนึ่งเรียกว่า อธิวณะสัมผัส.

สัมผัสมีอยู่เป็น ๒ ชั้น สัมผัสทางวัตถุเรียกว่าปฏิษะ-
 สัมผัส, สัมผัสในความหมาย ในคุณค่าของมันอีกที ซึ่งจะ
 เป็นเหตุให้เกิดตัณหาขึ้น เรียกว่า อธิวณะสัมผัส ทั้งใน

ตอนปฏิฆะสัมผัสเราก็คอบกุม ในตอนอธิวณะสัมผัสก็คอบกุม
 เมื่อคอบกุมผัสสะอย่างนี้ได้ ก็เรียกว่าคอบกุมอายตนะได้ แต่
 เราไม่เคยนึก ไม่เคยรู้สึก ไม่เคยได้คอบกุม ปล่อยให้ไปตามเรื่อง
 มันก็เลยโง่ เป็นเรื่องชอบใจ ถูกใจ ก็ได้ ไม่ถูกใจก็ได้ คือมัน
 เป็นบวก หรือเป็นลบขึ้นมา เป็นบวกคือถูกใจ จะเอา จะได้
 จะรักใคร่ จะหวงแหน จะยึดถือ ถ้าเป็นลบขึ้นมาก็จะฆ่า จะ
 ทำลาย ความที่เป็นบวก เป็นลบ มันเกิดขึ้นมา เพราะโง่เมื่อ
 ผัสสะ ฉะนั้นเราต้องฉลาดเมื่อผัสสะก็สามารถคอบกุมผัสสะ
 นี้ออกคอบกุมอายตนะ. ๔๕๘ ๔๖๘ ๔๖๘ ๔๖๘
 ทนก็มาถึงคอบกุมขั้นนี้ :-

คอบกุมขั้นนี้ คอบกุมการที่ว่าอายตนะมันจะปรุง
 แต่งให้เกิดขั้นนี้ขึ้นมา รูปขั้นนี้ เวทนาขั้นนี้ สัญญาขั้นนี้ สังขาร-
 ขั้นนี้และวิญญาณขั้นนี้ ให้มันอยู่ในการคอบกุมของ 'วิชา'
 ถ้าปล่อยให้ไปตามเรื่องมันก็เป็น 'อวิชา' ก็ไม่มีการคอบกุม
 คอบกุมให้รู้จักตามที่เป็นอย่างจริง แล้วจะไม่หลงในรูป ในเวทนา
 ในสัญญา ในสังขาร วิญญาณ เขาพูดอย่างทีคนธรรมดาฟัง
 ไม่ได้ถูก คือรูปมันก็สักว่าธาตุตามธรรมชาติ เวทนามันก็สักว่า
 ธาตุตามธรรมชาติ สัญญามันก็สักว่า ธาตุตามธรรมชาติ

สังขารมันก็สักว่า ธาตุตามธรรมชาติ วิญญาณมันก็สักว่า ธาตุตามธรรมชาติ ควบคุมอย่าให้มันโง่ขึ้นมาเป็นตัวตน...

เรารู้จักขั้นที่ ๕ ชัดเจน เหมือนกับที่เรารู้จักสิ่งเหล่านี้ไหม? สิ่งของเครื่องใช้ไม้สอย ในห้อง ในบ้าน ในเรือน เรารู้จักหรือเกินรู้จัก แต่สิ่งที่เรียกว่าขั้นที่ ๕ อยู่ในภายใน เป็นหัวใจ เป็นเรื่องสำคัญ เรากลับไม่รู้จัก ฉะนั้นศึกษาให้รู้ ให้รู้ เหมือนกับที่เรารู้จักทุกสิ่งรอบตัวเรา ศึกษาให้รู้จักขั้นที่ ๕ อย่าให้มันหลอกว่าเป็นตัวตน ไม่ไปโง่ว่าเป็นตัวตน ขั้นที่ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้รู้จัก .. รู้จักมันให้เหมือนกับรู้จักสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้.

‘ขั้นที่ ๕’ มีเป็น ๒ ชนิด คือขั้นที่ความโง่หรืออวิชชาเข้าไปจับฉวยเอาด้วย อุปาทาน ว่า ‘ตัวฉัน’ ว่า ‘ของฉัน’ ขั้นนี้ก็ได้ชื่อว่าขั้นที่ถูกยึดถือด้วยอุปาทาน เรียกว่า อุปาทานขั้นที่ ๕ ขั้นนี้ไม่ว่าง ขั้นนี้มีเจ้าของ มีความโง่เข้าไปยึดถือเป็นเจ้าของ คือจิตโง่เข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวตน หรือของตน มันก็เป็นของหนักแกจืด มันก็เป็นความทุกข์ เมื่อใดมันเป็นอุปาทานขั้นที่ ๕ คือขั้นที่จิตเข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวตนของตน เมื่อใดมันก็จะทุกข์.

ขั้นนี้อีกประเภทหนึ่งยังไม่เกี่ยวข้องกับอุปาทาน ยังไม่มีอุปาทานยึดถือ ก็ว่าไม่มีอุปาทานยึดถือก็แล้วกัน ก่อนแต่จะเกิดอุปาทาน เช่นเด็ก ๆ ยังไม่รู้จักการยึดถือ ขั้นของมันก็ยังเป็นขั้นที่ไม่ถูกยึดถือ เรียกว่า *ขั้นล้วน ๆ* *ขั้นล้วน ๆ ที่ไม่มีอุปาทาน* โดยเฉพาะเด็กในท้อง เมื่อเด็กคลอดออกมาใหม่ ๆ ยังไม่ทันมีอุปาทานในสิ่งใด แต่มันก็มีความรู้สึกเป็นรูปเป็นเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ^{นี้} เรียกว่า *ขั้นล้วน ๆ* ก็ได้เหมือนกัน.

ที่ ^{นี้} ขั้นของพระอรหันต์ ที่ทำลายกิเลสหมดแล้ว ไม่เกิดกิเลสอุปาทานอีกต่อไป ขั้นของพระอรหันต์ก็เป็น *ขั้นล้วน ๆ* ไม่มีอุปาทาน เรียกว่า *วิสุทธขั้น* .. *วิสุทธิขั้น* — *ขั้นล้วน ๆ* ไม่มีอุปาทาน ไม่มีความทุกข์ ถ้ามีอุปาทานก็เรียกว่า *อุปาทานขั้น* ต้องมีความทุกข์ เหมือนกับเราไปหยิบอะไรมาถือไว้ หนักเท่าไรก็เป็นทุกข์เท่านั้น.

นี่ .. *อุปาทานขั้น* จะเป็นทุกข์, *วิสุทธิขั้น* จะไม่เป็นทุกข์ รู้จักขั้นไว้ทั้ง ๒ อย่าง *อุปาทานขั้น* มันก็แล้ว แต่ว่าไปอุปาทานในอะไร *อุปาทาน* ในรูป เสียง กลิ่น รส ก็ได้ *อุปาทาน* ในอะไร ๆ มันสารพัดอย่าง มันออกมาเป็นอุปาทานได้

แม้พระนิพพานมันก็ไปกว่าเอามาเป็นอุปาทานว่า 'ของกู' ก็ได้ ซึ่งความจริงมันเป็นไปได้ แต่ความโง่มันทำได้ มันไปยึดถือเอาอะไรมาเป็นของตนได้ทั้งนั้น ยึดถือร่างกาย อวัยวะ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง อะไรเป็นตัวกูเป็นของกู มันยึดถือได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะยึดถือชีวิต ชีวิต ว่าตัวกู ว่าของกู ชีวิตมันก็หนักขึ้นมา แล้วยึดเจ้าของ.

ที่ไม่มีความยึดถือว่าตัวกูว่าของกู มันก็ไม่หนัก เหมือนกับว่ามีมือไม่ได้ถืออะไรมันก็ไม่หนัก ถือก้อนอิฐมันก็หนัก ถือเพชรพลอยมันก็หนัก ถือทองคำมันก็หนัก ถือขี้หมามันก็หนัก ถ้าว่ายึดถือแล้วมันก็เป็นของหนัก ถ้าเรารู้จักขั้นที่ไม่ยึดถือ หรือไม่ถูกยึดถือ ก็ไม่เป็นของหนัก เรารู้จักชีวิต ชีวิตที่ไม่ถูกยึดถือก็เป็นชีวิตที่ไม่หนัก เป็นชีวิตที่ไม่มีความทุกข์ ชีวิตไม่มีความทุกข์เราต้องการ. นี่เราควบคุมกระแสของชีวิต ไม่ยึดถือขั้นใดขั้นหนึ่ง โดยความเป็นตัวตน.

ที่นี้ตัดไปที่ **ควบคุมปฏิจกสมุปบาท** ควบคุมธาตุณะไม่ต้อง ไว้เป็นหน้าที่ของธรรมชาติ, ควบคุมอายตนะหน้าที่ของเรา ควบคุมขั้นไม่ให้ยึดถือเป็นหน้าที่ของเรา ที่นี้ควบคุมปฏิจกสมุปบาท อย่าให้มันยึดถือ ไม่ยึดถือทุกชั้นตอน

ว่าเป็นตัวตน ถ้าเอามาทั้งแต่อวิชชาที่ไม่ยึดถืออวิชชา ไม่ยึดถือสังขาร ไม่ยึดถือวิญญาน ไม่ยึดถือนามรูป ไม่ยึดถืออายตนะ ไม่ยึดถือผัสสะ ไม่ยึดถือเวทนา ไม่ยึดถือคันหาอุปาทาน ภพ ชาติ จะไม่ยึดถือส่วนใดส่วนหนึ่งว่าเป็นตัวตนนี้เรียกว่า **ไม่ยึดถือปฏิจสมุปบาท** ที่มันเป็นเรื่องของสิ่งที่มีชีวิต.

อาการ ปฏิจสมุปบาทนี้ ถ้ามันเป็นเรื่องของสิ่งที่มีชีวิต รู้สึกเป็นทุกข์ได้ก็เรียกว่า **ปฏิจสมุปบาท** แต่ถ้าเป็นอาการทั่วไป ๆ ของสิ่งที่ไม่มีชีวิตเราไปเรียกว่า **อิทัปปัจจยตา** อิทัปปัจจยตามันกว้าง ปรุ้งแต่งเกิดขึ้น ปรุ้งแต่งเกิดขึ้น ปรุ้งแต่งเกิดขึ้น ของอะไรก็ได้ แต่ถ้าว่ปรุ้งแต่งเกิดขึ้น . ปรุ้งแต่งเกิดขึ้นของสิ่งที่มีชีวิตจิตใจรู้สึกได้ นี้เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท ระวัง พุค ๒ คำนี้ให้ถูกต้อง ถ้าพูดกับสิ่งที่มีชีวิตเป็นทุกข์ได้ก็เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท ถ้าไปพูดกับอะไรก็ได้ ก้อนหิน คินทรายก็ได้ มันมีอาการปรุ้งแต่งเกิดขึ้น เป็นลำดับไปก็เหมือนกัน อย่างนั้นเรียกว่า อิทัปปัจจยตา.

ในเมืองไทยนี้ก็ยังพูดผิดกันบ่อย ๆ แทนที่จะพูดว่า อิทัปปัจจยตา กลับไปพูดว่า ปฏิจสมุปบาท มันกลายเป็น

ปฏิจสมุปบาทของก้อนหินดินทรายไปเสีย อย่างนี้มันผิด ถ้ามันเป็นเรื่องของสิ่งที่มีชีวิต รู้สึกนึกได้ เราจึงจะเรียกอาการนี้ว่า ปฏิจสมุปบาท แต่ถ้าเป็นอาการของทุกสิ่งแม้ไม่มีชีวิตเราเรียกมันว่า อิทัปัจจยา.

ทุกอย่างมันมีกฎ อิทัปัจจยา ทำให้เปลี่ยนแปลงไป เช่น ก้อนหินนี้มันก็เปลี่ยนแปลงไปตามกฎของธรรมชาติ มันก็มีลักษณะของอิตัปัจจยา แต่มิได้มีลักษณะของปฏิจสมุปบาท.

สงวนเอาคำว่า ปฏิจสมุปบาท ไว้ใช้เฉพาะสิ่งที่มีชีวิตรู้สึกได้ มีชีวิตวิญญาณรู้สึกได้ ถ้ามันไม่มีชีวิตวิญญาณไม่รู้สึกได้ เรียกว่าอิตัปัจจยา คำว่าอิตัปัจจยาใช้กับสิ่งที่มีชีวิตวิญญาณก็ได้ ไม่มีชีวิตวิญญาณก็ได้ มันกว้าง มันรวมหมด ถ้าใช้กับสิ่งที่มีชีวิตรู้สึกได้ ก็จะพูดให้ถูกต้องว่า ปฏิจสมุปบาท ถ้าใช้กับสิ่งไม่มีชีวิตรู้สึกอะไรไม่ได้ ก็จะพูดให้ถูกต้องว่า อิตัปัจจยา. แต่พระบาลีมักจะพูดเต็มหมดเลย อิทปจจยาปฏิจสมุปปาโท คือ เป็นปฏิจสมุปบาทอิตัปัจจยา นี้พระบาลีอย่างนี้ก็มี.

ถ้าว่าเราจะแยกควบคุมปฏิจสุมุบาท เป็นสายที่
 ตั้งต้นมาจาก อวิชา สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ฯลฯ
 นี้ก็ควบคุมได้ ควบคุมอวิชาคืออย่าให้มันโง่ ศึกษาเอาไว้
 ให้มันพอ ศึกษาให้มาก ศึกษาให้ถูกต้อง มันก็ควบคุมไม่ให้
 เกิดอวิชา เมื่อไม่มีอวิชา มีวิชา มีปัญญาอยู่ มันก็ไม่
 ประุ่งแต่ง ก็เท่ากับว่าควบคุมสังขารได้ เมื่อควบคุมสังขารได้
 ก็ควบคุมวิญญาณทางอายตนะได้ ก็ควบคุมนามรูปได้ ควบคุม
 ไปตามลำดับได้ ถ้าตั้งต้นที่อายตนะ ก็ควบคุมตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ มาเลย ถ้าตั้งต้นเอากันถึงอวิชา ต้นตอกำบรรพโง้น
 ก็ควบคุมอวิชามาเลย จะควบคุมเป็นสายอันยาวยืดยาวก็ได้ จะ
 ควบคุมตั้งแต่อายตนะมาก็ได้ ก็เรียกว่าควบคุมปฏิจสุมุบาท
 ด้วยกันทั้งนั้น นี้เรียกว่าควบคุมปฏิจสุมุบาท มันจะควบคุม
 ไปได้ถึงธาตุแหละ ถ้าเรามีวิชา ปัญญา มันจะไม่ให้เกิดการ
 ประุ่งแต่งอย่างโง่เขลา แต่ที่เราถือว่ามันไม่ได้อยู่ในวิสัยเรา
 ธาตุมันก็ประุ่งแต่งของมันเอง แต่พอมาถึงอายตนะนี้ ฉะนั้นจะ
 ควบคุมแก่ จะควบคุมขั้นนี้ไม่ให้ถูกยึดถือ ควบคุมปฏิจสุมุบาท
 ไม่ให้ถูกยึดถือ แม้แต่อาการใดอาการหนึ่งก็ไม่ โง่ว่าเป็น
 ตัวกูหรือเป็นของกู เช่นเวทนาเกิดขึ้น ก็เวทนาของธรรมชาติ

ตามธรรมชาติ ตามความรู้สึกของระบบประสาท ไม่ใช่ตัวกู
เป็นผู้รู้สึกเวทนา หรือรู้สึกตัดหนอกุปาทาน มีชีวิตชนิดที่ไม่มี
ตัวกู มีแต่ธาตุตามธรรมชาติเป็นไป ไม่มีความทุกข์..ไม่มี
ความทุกข์.

คำนี้เป็นคำที่แปลกดี ถ้าจำไว้ได้หรือเข้าใจได้ก็จะมี
ประโยชน์มาก คือ **“ตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน”** พุทธหยาบกาย
หน้อยกว่า ‘ตัวกู ซึ่งมิใช่ตัวกู’ ตัวกู ตัวตนของธรรมชาติ..
ของธรรมชาติ ไม่ใช่ของตัวกู หรือของตัวตน แต่อวิชชามัน
โง่หรือคนมันโง่ มันเอาเป็นตัวตน เป็นของตนไปเสียหมด
ชั้นทั้ง ๕ แต่ละอย่างก็เอาเป็นตัวตน ปฏิจสุมุบาทแต่ละ
อาการก็เอาเป็นตัวตน มีความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาใน
จิตก็ว่าเป็นตัวตน ตัวตนเป็นผู้รู้สึก เป็นผู้เสวย เป็นผู้ได้รับ
ประโยชน์ เสียประโยชน์ เป็นตัวตนไปทั้งหมด.

ทีนี้มาถึง **เรื่องสุดท้าย** คือ **ควบคุมความ
ทุกข์** ควบคุมความทุกข์ ก็อย่าให้มันเกิดทุกข์ มีคำที่กำกวม
อยู่ คือคำว่า **“ชาติ”** ชาติแปลว่าความเกิด ในอริยสัจ ๔
พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชาติเป็นตัวความทุกข์ อะไรเป็นตัวความ
ทุกข์? ชาติปี ทุกขา ชาติปี ทุกขา มรณัมปี ทุกขัง ในเรื่อง

อริยสัจสิ่งที่เรียกว่า 'ชาติ' นั้นเป็นทั่วความทุกข์ พอมาถึงเรื่อง
 ปฏิจสุมุบาท พระพุทธเจ้าตรัสว่า ชาติบ้งจยา ชรามรณังวลา
 'ชาติ' กลายเป็นเป็นบ้งจยแห่งความทุกข์ คนโง่ก็คิดว่า เอ!
 พระพุทธเจ้าพูดอะไรไม่อยู่กับร่องกับรอย เทียวว่าชาติเป็น
 ความทุกข์ เทียวว่าชาติเป็นบ้งจยแห่งความทุกข์.

นั่นก็เพราะพูดในความมุ่งหมายอย่างหนึ่ง ชาติ
 เมื่อมันเป็น 'ตัวผล' เป็นตัวผลมันก็เป็น 'ทั่วความทุกข์' เมื่อ
 มันเป็น 'ตัวเหตุ' มันก็เป็นเหตุแห่งความทุกข์ อย่าไปเข้าใจ
 ผิด ทว่าพระพุทธเจ้าพูดอะไรไม่อยู่กับร่องกับรอย เทียว
 ชาติเป็นทุกข์เทียวชาติเป็นบ้งจยแห่งทุกข์ ถ้ามองดูที่ตัวชาติ
 ที่เป็นผลที่เกิดอยู่เป็นทั่วทุกข์ ถ้ามองดูที่เหตุว่าเพราะมี 'ชาติ'
 เพราะมีตัวกู ตัวกูอุปาทานว่าตัวกูเกิดขึ้น มันจึงไปคว้าเอา
 ทุกอย่างมาเป็นของกู ชาติในความหมายนั้นมันก็เป็นบ้งจยให้
 เกิดทุกข์.

'ชาติ' เกิดจากท้องแม่เป็นทั่วทุกข์ แต่ถ้าชาติเกิดทาง
 อุปาทานมันเป็นบ้งจยหรือเป็นโอกาสให้เกิดความทุกข์ เพราะ
 ฉะนั้นเราจงจัดการกับสิ่งที่เรียกว่า 'ชาติ' เกิดจากท้องแม่ หรือ
 เกิดจากอุปาทาน เพียงเกิดแต่ท้องแม่ยังไม่สำเร็จประโยชน์

ยังไม่เต็มตามความหมาย จนกว่าจะมีอุปาทาน เกิดแห่ง
อุปาทานว่าตัวกู จึงจะมีความหมายเต็ม.

แต่ก็กลอดออกมาจากท้องแม่ มี 'ชาติ' แต่เพียง
ร่างกาย ยังไม่สมบูรณ์ แต่พอเด็กนั้นรู้จักคิดนึกเป็นตัวกู
เป็นของกู นี้เรียกว่าชาติทางอุปาทานได้เกิดขึ้นแล้วโดย
สมบูรณ์ เรียกว่าชาติโดยสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกทาง
อุปาทานทางจิตใจว่าตัวกู ตัวกู.

คำว่าชาติทางวัตถุเพียงแต่กลอดจากท้องแม่ก็เรียกว่า
'ชาติ' ชาติทางจิตใจต้องมีตัวกู ตัวกูเกิดขึ้นเป็นความโง่อยู่
ในจิตใจ จึงจะเรียกว่าชาติโดยสมบูรณ์ เราก็ควบคุมอย่าให้
เกิดชาติความโง่นั้นขึ้นมา มันก็ไม่เกิดความทุกข์ เพราะมันไม่
มีปัจจัยแห่งความทุกข์ ไม่มีชาติซึ่งเป็นปัจจัยแห่งความทุกข์
มีแต่ชาติที่เป็นผลเกิดมาจากท้องแม่ นั่นก็ไม่เท่าไรหรอก
ที่เดียวพอแล้ว.. ที่เดียวก็เสร็จแล้ว แต่ถ้าชาติที่เกิดจาก
อุปาทานนี้ เกิดขึ้นวันหนึ่งไม่รู้กี่ครั้ง ก็ร้อยก็พันครั้ง เกิด
ทุกวัน.. ทุกวันจนกว่าจะตาย นี้.. ชาติอย่างนั้นมันตัวทุกข์
แท้จริง แล้วมีวันละหลายๆ เกิดจากท้องแม่ที่เดียวแล้วมันก็
เล็กกัน จนกว่าจะเข้าโลง.

เราจะควบคุมชีวิตต้องควบคุมสิ่งที่เรียกว่าชาติให้มัน ถูกต้อง ถ้ามีอุปาทานขึ้นมาเป็นตัวคนมันก็เป็นทุกข์ ไม่มี อุปาทานก็ไม่มีตัวทุกข์ ถ้ามีอุปาทานก็จะคิดว่าเป็นอะไร เป็นอะไร? เป็นภพ ภาวะเป็นภพ 'ฉันเป็นอะไร' 'ฉันเป็น ผู้ชาย' 'ฉันเป็นผู้หญิง' 'ฉันเป็นนาย' 'ฉันเป็นบ่าว' 'ฉัน เป็นลูกจ้าง' 'ฉันเป็นนายจ้าง' 'ฉันเป็นผัว' 'ฉันเป็นเมีย' นี้เรียกว่า ชาติโดยอุปาทาน อย่างนี้เกิดกันนับไม่ไหวในแต่ละ วัน ๆ จนนับได้เหมือนชาติ แสนชาติ จนกว่าจะตาย เอาไว้ใช้ สำหรับว่าต้องเกิดอีกเหมือนชาติ แสนชาติ จึงจะนิพพาน มันก็ ได้เหมือนกัน ก็ดีเหมือนกัน.

เราจะควบคุมความรู้สึก ว่าตัวกู ว่าของกู อย่าให้มัน เกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาเมื่อไร กัดเจ้าของเมื่อนั้น ถูกกัดหลาย ๆ หนเข้ามันเจ็บ ทั่มันก็ไม่กล้าใจให้กัด บ้องกันไว้ได้ด้วย สติ สติ สติ พอมีสติก็ไม่โง่ว่าตัวกู ไม่โง่ว่าของกู ฉะนั้น ถ้าฝึก อานาปานสติได้สำเร็จเหมือนที่ตั้งใจฝึก ถ้าฝึกอานาปานสติ ได้สำเร็จ ก็จะมีสติมากพอ มากพอที่จะไม่ไปโง่ยึดถือนั่น ว่าเป็นตัวตน หรือของคน และมีปัญญาศึกษาเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แม้กระทั่งตถาคตา สุนฺณุตตาไว้เพียงพอ มันก็

ไม่ไฉนว่าเป็นตัวตนของตน คือสติมันไปเอาบัญญัติคือความรู้
ที่ถูกต้องมาต่อต้านอารมณ์ที่เข้ามากระทบ มันก็บดบังกันไม่ให้
เกิดตัวตนหรือของตน.

ความรู้เราเรียนไว้มาก แต่พอจะมาเผชิญกับ
เหตุการณ์ เอามาอย่างเดียวกับที่ตรงกับเหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้น
เหมือนกับเรามีอาวุธครบทุกอย่าง พอเกิดอันตรายที่จะต้องใช้อ
อาวุธก็เอามาเฉพาะอย่างที่จะแก้ไขปัญหานั้น หรือเหมือนกับ
ว่าในคู้ยามียาครบทุกอย่างแต่พอจะกิน กินอย่างเดียวกัน
แหละ บัญญามีเอาไว้มากๆ พอมีเรื่องเกิดขึ้นทางอายตนะ
แล้ว สติไปเอาบัญญัติมาเฉพาะอย่างๆ ให้ตรงกับเรื่องที่กำลัง
เกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่า 'สัมปชัญญะ' บัญญาเยอะแยะทั้งหมด
นั้นเอามาอันเดียวเรียกว่าสัมปชัญญะ สำหรับจะเล่นงาน กับ
เหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้น สัมปชัญญะ ก็ทำหน้าที่จัดการกับ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าว่ากำลังจิตมันอ่อน กำลังจิตมันอ่อน
สู้เหตุการณ์ไม่ไหวก็เพิ่ม 'สมาธิ' ลงไป เพราะเราฝึกความ
เป็นสมาธิไว้อย่างเพียงพอเหมือนกัน เพิ่มกำลังให้แก่สมาธิ
สัมปชัญญะก็สามารถต่อสู้กับเหตุการณ์ มันก็ชนะ ชนะ ชนะ
นี่เรามี 'เทคนิค' ที่จะจัดการควบคุมความทุกข์ ว่ามีสติเอา

'ปัญญา' มาเป็น 'สัมปชัญญะ' แล้วก็เอา 'สมาธิ' มาให้กำลัง แก่สัมปชัญญะ ปัญญาก็ดี สัมปชัญญะก็ดี มันเป็นแต่เพียง ความคม.. ความคม ความคมถ้าไม่มีน้ำหนัก มันไม่ตัดออก คุณควรจะมีมองเห็นชัดๆว่า แม้จะคมยิ่งกว่ามีดโกน แต่ถ้า ไม่มีน้ำหนักที่จะกดลงไป มันก็ไม่ตัดออก เป็น 'หมัน' เปลา่ๆ ปัญญาแม้จะคมอย่างไร ถ้าไม่มีน้ำหนักของสมาธิมาช่วยกด ลงไป มันก็ไม่ตัด เราจึงฝึกสมาธิ.

ถ้าฝึก 'อานาปานสติ' ตามแบบที่พระพุทธเจ้าท่าน ทรัสไว้ ที่เราเอามาใช้เป็นหลักปฏิบัติ มันจะเกิดธรรมะครบ หมดเลย อานาปานสติอย่างเดียวนั้นจะเกิดสติ เกิดปัญญา เกิด สัมปชัญญะ เกิดสมาธิ และเกิดอย่างอื่น ๆ อีกมากมายครบถ้วน พอใช้ ขอให้สนใจฝึกอานาปานสติ จะได้ธรรมะนี้มาเพียงพอ สำหรับควบคุมความทุกข์ที่มันจะผลุนผลันออกมาเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ ธรรมะสี่เกลอนี้ คือ สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ ฝึกไว้ให้คล่องแคล่ว.. คล่องแคล่วเหมือนกับคู่มือ คู่มือ ที่คล่องแคล่วมันก็จะกำจัดทุกข์ได้.

เรามีธรรมะอยู่ ๒ ประเภท คือ ธรรมะที่เป็นตัว ประชาน.. ประชานทำหน้าที่ และธรรมะที่เป็นอุปการณ คือ

ช่วยเหลือ ช่วยเหลือเหมือนกับกองทัพ จะต้องมีความช่วยเหลือที่จะรบ ต้องมีพลธิการที่จะช่วยให้ทหารรบได้ นี่มันมีอยู่ ๒ ชั้นอย่างนั้น ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน มีธรรมะโดยตรง เช่น สติบัญญัติ นี่ธรรมะโดยตรง แล้วก็มี ธรรมะช่วยเหลือ เช่น อิทธิบาทสี่ เป็นธรรมอุปการณ เป็นธรรมะช่วยเหลือ พละ ๕ อินทรีย์ ๕ ก็อยู่ในลักษณะเป็นธรรมอุปการณ ทัวจริงที่จะรบกับข้าศึกนั้น คือ สติบัญญัติ เราจึงมี ธรรมะหัวหน้า ที่จะรบกับข้าศึก มี ธรรมอุปการณ ที่จะช่วยให้สำเร็จได้โดยง่าย ธรรมะนี้มีครบแล้ว มันก็ชนะ ชนะ ชนะ ชนะ ชนะก็เลสคือข้าศึก.

เมื่อเราคิดผิด ทำผิด ความโง่งนี้เรียกว่า กิเลส เป็นเรื่องกิเลส ทางโลภะ โทสะ โมหะ ๓ อย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว เรียกว่ากิเลส พอมีกิเลสเสร็จไปแล้ว มันก็มีความเคยชินที่จะเป็นอย่างนั้นอีก เรียกว่า อนุสัย อนุสัยความเคยชินสะสมไว้มาก สะสมไว้มาก มันก็จะกลับออกมาอีก เป็น อาสวะ.

กิเลสที่แรกเรียกว่า 'กิเลส', กิเลสที่เป็นความเคยชินเก็บไว้เรียกว่า 'อนุสัย', เมื่ออนุสัยมากเข้ามันก็จะล้นออกมา เรียกว่า 'อาสวะ' เราจะต้องจัดการกับ กิเลส กับ อนุสัย กับ

อาสวะ จัดการกับกิเลส จัดการกับความเคยชินแห่งกิเลส จัดการกับที่กิเลสมันจะไหลกลับออกมา.

ถ้าเราทำ **สติปัฏฐาน** ถึงที่สุด เราก็จะบ๊องกันไม่ให้ เกิดกิเลส หรือถ้าเกิดกิเลส แล้วมีอนุสัยเก็บไว้ มันก็จะ ทำลายอนุสัย ทำลายอนุสัย ทำลายอนุสัย บรรลุมรรคผล เมื่อ ไม่มีอนุสัยแล้วก็ไม่มีอาสวะอะไรเหลือที่จะกลับออกมา เรียกว่า **สิ้นอาสวะเป็นพระอรหันต์** เรื่องควบคุมชีวิตมันก็จบ ไม่มีกิเลส ไม่มีอนุสัย ไม่มีอาสวะ. กิเลส, ความเคยชินแห่งกิเลส, ใจที่ มันจะกลับออกมาอีก เมื่อมีโอกาส เมื่อมีอารมณ์ เพราะ อนุสัยมันเก็บไว้มากนัก; เราควบคุมกิเลส ควบคุมอนุสัย ควบคุมอาสวะ สิ้นอาสวะ ปัญหาก็หมด เป็นพระอรหันต์ นั้นแหละชีวิตหมดปัญหา ชีวิตหมดปัญหา นี่ชีวิตสมบูรณ์ ชีวิตที่หมดปัญหา จะเอาหรือไม่เอาก็ตามใจ เรื่องมันมีอย่างนี้ มันต่อรองกันไม่ได้อีกแล้ว เรื่องมันมีเท่านั้น คุณจะเอาหรือไม่เอาก็ตามใจคุณ แต่ถ้าจะเอากันแล้วมันก็ต้องมีอย่างนี้.

นี่เรียกว่า **ควบคุมกระแสแห่งชีวิต** ให้มันเป็นไป แต่ในทางที่ไม่เป็นทุกข์..ไม่เป็นทุกข์ มี ๒ เรื่อง คือเรื่อง ความทุกข์กับความไม่มีทุกข์ มี ๒ เรื่องเท่านั้น ทำให้ไม่มี

ความทุกข์ดับทุกข์ ก็เรียกว่าทำไมให้เกิดความทุกข์ อย่าไปรบ
 กับความทุกข์ บัวยการ ทำอย่าให้มันเกิดความทุกข์ ตัดต้นเหตุ
 ของมันเสีย พระพุทธเจ้าท่านใช้คำว่า ดับทุกข์ แต่พอถามว่า
 อะไร ๆ ทำอย่างไร ? พระพุทธเจ้าท่านกลับตรัสว่า ดับต้นเหตุ
 ไม่ใช่ดับทุกข์ ดับทุกข์ คือไปดับเหตุของความทุกข์ อย่าไปสู้
 กับฝ่ายกิเลส อย่าไปสู้กับความทุกข์ ไปจัดการกับต้นเหตุแห่ง
 ความทุกข์ เหมือนจะดับไฟ ดับไฟนี้ อย่าไปดับที่ไฟ มันจะ
 ไหม้เอา ดับที่ต้นเหตุของไฟ เช่นเอาน้ำสาดเข้าไปที่เชื้อเพลิง
 ก็ไม่ทำให้เกิดไฟ ไฟเกิดไม่ได้ นี้เรียกว่าจะดับทุกข์ ต้องดับ
 ที่ต้นเหตุแห่งความทุกข์ ถ้าไปดับที่ปลายเหตุ มันก็เลอะเทอะ
 แล้วก็ไม่สำเร็จ แล้วมันจะโง่งเป็นหมา พูดคำหยาบหน่อยนะ
 แต่ว่าพูดอย่างนั้นมันเข้าใจได้ดี.. มันโง่งเป็นหมา คือหมามัน
 จะไปดับที่ปลายเหตุ.

คุณลองเอาไม้แห้งหมาขี้ แห่หมา หมามันจะกัดที่ปลาย
 ไม้ แต่ถ้าคุณไปแห่เสีย หรือราชสีห์นี้ มันไม่กัดที่ปลายไม้ มันจะ
 กระโจนเข้าไปหากคนที่ถือไม้ ราชสีห์หรือเสือ มันไปจัดการกับต้นเหตุ
 โง่งเป็นหมา มันก็ไปจัดการที่ปลายเหตุ..ที่ปลายเหตุ ไม่มีจุดจบ

ฉะนั้น เราจึงต้องจัดการที่ต้นเหตุ อย่าไปจัดการที่ปลายเหตุ อย่าไปจัดการกับผล ไปจัดการที่ต้นเหตุดีกว่า มันจะควบคุมชีวิตให้เป็นไปอย่างถูกต้อง จงจัดการที่ต้นเหตุแห่งความไม่ถูกต้องอย่างที่กล่าวมาแล้ว ควบคุมธาตุตามธรรมชาติ ควบคุมอายตนะ ควบคุมเบญจขันธ์ ควบคุมปฏิจจสมุปบาท ควบคุมความทุกข์ ให้ถูกต้องมาตามลำดับ ตามลำดับ ก็เรียกว่าประสบความสำเร็จในการควบคุมกระแสแห่งชีวิต กระแสแห่งชีวิตได้รับการควบคุมอย่างถูกต้องแล้ว มันก็ไหลไปสู่พระนิพพาน มิฉะนั้นมันจะไหลไปสู่ความทุกข์เมื่อควบคุมมันไม่ถูกต้อง.

เมื่อควบคุมถูกต้องแล้ว มันไหลไปสู่พระนิพพาน เรียกว่า ไสตะ.. ไสตะ.. ไสตาบันนะ พระไสตาบัน-ผู้ถึงกระแสแห่งนิพพาน กนธรรมคามมีแต่ 'กระแสแห่งความทุกข์' พระอริยเจ้ามี 'กระแสแห่งพระนิพพาน' นี้เรียกว่าควบคุมกระแส อย่าให้ไปในทางทุกข์ ให้ไปในทางสิ้นสุดแห่งความทุกข์ นี่วันนี้เราพูดกันเรื่องควบคุมกระแสแห่งชีวิต ซึ่งเราจะมีชีวิตที่ถูกต้องโดยพื้นฐาน สำหรับที่จะไม่มีความทุกข์อีกต่อไป.

ขอให้การได้บวชได้เรียนของคุณทุก ๆ องค์นี้ ได้มีโอกาสศึกษา ศึกษาชีวิตตามหลักของธรรมะ ซึ่งไม่มีมหาวิทยาลัยไหนในโลกสอน นอกจากมหาวิทยาลัยของพระพุทธเจ้า 'ตัวร่างกาย' นี้เป็นมหาวิทยาลัย เรียนในมหาวิทยาลัยนี้ ไม่ต้องไปเรียนที่เมืองนอก ถ้าจะเรียนเรื่องกับทุกข์เอาตัวชีวิตนั้นแหละเป็นตัวโรงเรียนทั้งหมด เรียนกันที่นั่น สอบได้กันที่นั่น รู้กันที่นั่น คับทุกข์กันที่นั่น จึงพูดสั้น ๆ ว่า *ควบคุมกระแสแห่งชีวิตที่จะไม่เกิดความทุกข์ได้อีกต่อไป.. อีกต่อไป..* ขอให้ทุก ๆ องค์ก้าวหน้า ก้าวหน้า ก้าวหน้าในเรื่องนี้ไปตามลำดับตามลำดับ ถ้าทำให้ดี ๓ เดือน.. บวช ๓ เดือนนี้ทำให้รู้อะไรได้มากเหมือนกัน พอจะใช้เป็นเครื่องมือควบคุมชีวิตในอนาคต ขอให้ประสบความสำเร็จด้วยกันจงทุกองค์.

ขอยุติการบรรยาย โดยความสมควรแก่เวลา.

พื้นฐานของชีวิต

เรื่อง

เรื่องสุดท้ายของการประพาศิพรหมจรรย์

เพื่อนสหัมมิกสพรหมจารีทั้งหลาย

วันสุดท้ายนี้ จะพู่กันถึงเรื่องสุดท้าย เรื่องสุดท้ายของการประพาศิพรหมจรรย์ การประพาศิพรหมจรรย์ เพราะยังไม่จบ มันก็ประพาศิเพื่อคัมภักดิ์ ทำที่สุดแห่งความทุกข์ แต่ถ้าว่าเป็นผู้ที่หมดทุกข์แล้ว ก็ประพาศิพรหมจรรย์ เพื่อเสวยความหมดทุกข์ จะเรียกว่า สุขก็ได้. นี้ก็มีอยู่เป็น ๒ ชั้นตอน : ถ้ายังไม่หมดทุกข์ ก็ประพาศิเพื่อให้หมดทุกข์, ถ้าเป็นผู้ที่หมดทุกข์แล้ว มันก็เป็นการเสวยสุขโดยสมมติ ซึ่งก็มักจะเรียกกันว่า 'วิมุตติสุข' ซึ่งที่จริงมันเหนือสุข เหนือทุกข์ ไม่มีเรื่องสุขเรื่องทุกข์ เสวยผลของความไม่มีทุกข์

นั่นแหละถูกแล้ว ถ้าว่าเสวยผลของความสุข มันเป็นเรื่อง
 ต่อรองเข้ามาอีกจึงยังไม่ถูก เสวยผลของความไม่มีทุกข์ สิ้น
 สุขแห่งทุกข์.. นี้ถูก.

เราเคยบัญญัติคำไว้ ง่าย ๆ ว่า **เยือกเย็นและ**
เป็นประโยชน์ ถ้าประพาศิพรหมจรรย์สำเร็จ ชีวิตนั้นก็เยือก
 เย็น แล้วไม่เยือกเย็นเปล่านั้นยังเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายทุกคน
 ทุกคน ทุกหนทุกแห่ง นี้เรียกว่า เสวยผลแห่งการประพาศิ
 พรหมจรรย์.

ทีนี้ เราจะพูดถึงคำว่า **สงบเย็น** เพราะเป็นคำที่ยัง
 เข้าใจผิดกันอยู่มาก ทีนี้แล้วเรามีคนเอาไปวิพากษ์วิจารณ์ เขียน
 ทำนองล้อก็มี ทำนองตำก็มี ว่านิพพานเป็นเรื่องเย็น เป็น
 ความเย็น เพราะเขาศึกษากันในแง่อื่น ผมอยากจะให้ศึกษา
 ถึงใจความสำคัญของคำว่า **นิพพาน** กันโดยเฉพาะ ว่าคำๆ นั้น
 มันแปลว่า **เย็น** เพราะไม่มี **ไฟ** คือ **กิเลส** ซึ่งเป็นของ
ร้อน เมื่อไม่มี **ร้อน** ก็คือ **เย็น** นี่ก็เป็นคำพูดพิเศษด้วยคือ
เย็น ที่ไม่คู่กับ **ร้อน** ที่มันคู่กับ **ร้อน** คือ **หนาว** ที่ว่าร้อนนี้
 หนาวไม่ได้เป็นทุกข์ ถึงหนาวก็หนาวไม่ได้และเป็นทุกข์ ถ้าเย็น

ก็สบายดี แต่มีจะพูดกันว่า 'เย็น' เป็นคู่กับ 'ร้อน' พูดไปตาม
 ประสาทที่ชาวบ้านธรรมดาพูดกัน คำว่านิพพานนี้มันแปลว่า
 เย็น เย็นมาตั้งแต่ก่อนมีพุทธศาสนา ก่อนมีพระพุทธรูปศาสนา
 ประชาชนผู้มีสติปัญญา นักบวช ฤๅษี มุนี ซีไพร ออก
 เทียวแสวงหา ในสิ่งที่เรียกว่า 'เย็น'.

คำว่า 'ฤๅษี' ในภาษาไทย เต็กๆ ไปดูหนังตลก เห็นฤๅษี
 เหวะเหินเหินอากาศได้ มีฤทธิ์มีเดช ทำอะไรให้ก็ได้ พระเอก
 หนุ่มนั้นก็ได้รับประโยชน์จากฤๅษี แล้วก็ไปครองบ้าน
 ครองเมือง นี้..คำว่า 'ฤๅษี' ของพวกเต็กๆ.

แต่ถ้า 'ฤๅษี' ในภาษาไทยนั้น ก็คือ วิชิ ฤๅษี ในภาษา
 สันสกฤต อิติในภาษาบาลี แปลว่า ผู้แสวง..แสวง..แสวง
 วรรณกรรมบางเรื่องก็เรียกพระพุทธเจ้าว่า 'มหาฤๅษี—ผู้แสวง
 หาที่ยิ่งใหญ่' แสวงหาอะไร? แสวงหาสิ่งที่เรียกว่า 'นิพพาน'
 นั่นแหละ เพราะเขาพูดกันมาก่อนโน้นแล้วว่า นิพพาน
 นิพพาน นิพพาน เย็น, นิพพาน เย็น ไม่ร้อน แล้วก็ไม่ใช่
 หนาวด้วย.

พวกฤๅษี ฤๅษีเหล่านั้นหาพบกันแต่เพียง 'สมาธิ'
 สมาธิต่ำสุดนั้นก็เรียกว่า เพียง พรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา

อุเบกขา ตายแล้วก็ไปอยู่ใน 'พรหมโลก' ก็จบกันแค่นั้นแหละ
เรื่องทีพุกกันอยู่ก่อนพุทธกาล ตายแล้วไปพรหมโลกสูงสุดกัน
เท่านั้น.

แต่ว่าเขาที่ต้องการ สิ่งทีรู้สึกได้ตามธรรมชาติ
ธรรมดามันเย็น... มันเย็น เขารู้จักเย็นกันเพียงเท่านั้น มันก็
เย็นกันเพียงเท่านั้น ถ้าคุณตามพระบาลี พรหมชาลสูตร ประ-
ชาชนสมัยโน้นก็เคยถือเอาแม่แก่ 'กามารมณ' ว่าเป็นนิพพาน
นิพพาน ก่อนแต่ทีจะถือเอา 'สมาธิ' หรือ ฌานสมาธิเป็น
นิพพาน ก็ถือเอากามารมณเป็นนิพพานกันมาพักหนึ่งแล้ว
เพราะว่ามันระบับความใคร่ ความกระสับกระส่ายร้อนรนได้
ชั่วขณะเหมือนกัน ได้ชั่วขณะเหมือนกัน แต่ต่อมาจึงค่อยรู้ว่า
'โห้! ไม่ใช่ ไม่ใช่' เลื่อนไปเป็นสมาธิ แล้วสมาธิก็มีหลาย
ชนิด แต่ละชนิดๆ หรือชนิดหนึ่งๆ ก็มีหลายๆ ชั้น มันก็มี
มาก มันก็มีสูงขึ้นไป สูงขึ้นไป นับตั้งแต่ชั้นพื้นฐาน..
พรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แล้วสูงขึ้นมาถึง
สมาธิทีเป็นฌานเป็นรูปฌาน ๔ อย่าง อรูปฌานอีก ๔ อย่าง
๔ อย่างนี้ก็ไม่ใช่เล็กน้อย ถูกบัญญัติหรือถืออว่าเป็นนิพพาน
นิพพาน คือทีสุดทุกข์ ทีสุดแห่งความทุกข์ มาแล้วด้วยกัน
ทั้งนั้น.

เมื่อพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น คนก็รู้จักทำสมาธิ สูงสุด ก็คือเนวส์ัญญานาสัญญาตนะ อ่าณฺฑุโนพุทฺธปรวคิเถอะ อุกกคาบสรามบุตฺร อาจารย์คนสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ยืนยันว่าอันนี้หมดแล้ว จบแล้ว ให้พระพุทธเจ้า คือพระสิทธัตถะ ทอนบวชแล้วแสวงหาโมกขธรรม อยู่สอนลัทธินี้กันต่อไป พระสิทธัตถะโพธิสัตว์ไม่เอาด้วย ขอไปหาของพระองค์เอง.

นี่ควรจะตั้งข้อสังเกตกันไว้หน่อยว่า ใครเป็นอาจารย์ของพระพุทธเจ้า อาจารย์ตอนแรกๆ ของพระพุทธเจ้า ก็คือครูบาอาจารย์ที่เขาสอนกันอยู่ทีนั้น เวลานั้น จนกระทั่งอาฬารดาบส อุทกดาบส จนกระทั่งพระพุทธเจ้าท่านบอกเลิกแล้วท่านก็ไปมีอาจารย์ใหม่ ชื่อว่า 'อาจารย์กล้า' ชื่อว่า นาย 'กล้า' นายกล้า อาจารย์ 'กล้า' ท่านก็กล้าไป กล้าไปจนกว่าจะพบความเย็นที่แท้จริง คือ ความสิ้นตัวตน สิ้นความยึดมั่น ถือมั่นว่าตัวตน คือสิ้นเรื่องอัตตา กลายเป็นเรื่องอนัตตา.

พวกที่แล้วมาแต่หนหลัง มันจะมีที่สยบอย่างก็ร้อยอย่าง ก็สุดแท้ มันมีอัตตามีตัวตนทั้งนั้น ทีนี้ท่านมาพบสูงสุด ถึงกับว่ามีใจอัตตา ตรงนี้ก็ควรจะเข้าใจกันให้ถูกเสียหน่อยว่า

ที่มันผิดๆ อยู่ก่อนมันก็มีทั้ง ๒ ด้าน ด้านหนึ่งว่ามีอรรถา อรรถา อรรถา อย่างนั้นอย่างนี้ มีอรรถา มีอรรถา ที่อีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเลย ไม่มีอรรถา ไม่มีอรรถา ฝ่ายหนึ่งว่ามีอรรถา อีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่มีอรรถา เป็นเรื่องสุดโต่ง ผิดสุดโต่ง.

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ท่านก็พบที่ตรงกลางที่อยู่ตรงกลาง คืออรรถาซึ่งมิใช่อรรถา เรียกว่า อนัตตา อนัตตา เพื่อความแน่นอนไม่ผันผวน คุณจำไว้สัก ๓ คำเท่านั้นแหละพอฝ่ายนี้้อรรถา.. อรรถา คือมีอรรถา ฝ่ายนี้ริรัตตา ริรัตตา..ไม่มีอรรถา ไม่มีอรรถา, ที่ตรงกลางนี้อนัตตา คืออรรถาซึ่งมิใช่อรรถา อรรถาซึ่งไม่ควรเรียกว่าอรรถา เพราะมันมิใช่อรรถา จึงใช้คำว่าอนัตตา ก็จำไว้เลยถ้าคุณจะถูกต้อน ไม่พูดส่งเดชหลับตาพูด ต้องพูดว่า 'มิใช่ตน..มิใช่ตน' อนัตตา แปลว่ามิใช่ตน อย่าแปลว่า ไม่มีตน. มันมีตนแต่มันมิใช่ตน มันมีตนของคนไม่รู้ มีตนของอวิชา มีตนคิดมาโดยสัญชาตญาณ จิตตามสัญชาตญาณต้องมีตน มีตน ตน ตน มาเรื่อยๆ จนโตจนเป็นคนหนุ่มสาวแก่เฒ่าเข้าโลงมันก็ยังมิใช่ตน..ตน..ตน ตัวตน ของตน.

ที่นี้ตามความจริง 'ทน..ทน..ทน' ที่รู้สึกว่าคุณนะ มันไม่ใช่ทน มันไม่ใช่ทน เรายังใจไปเอง สำคัญผิดเอาเอง ว่าทน ทน ทน ก็พูดว่า ตัวทน..ของคุณ, ตัวทน..ของคุณ นี่ถ้าพูดภาษาไทยธรรมดาที่ว่า ตัวกู..ของคุณ ตัวกู..ของคุณ เป็นความรู้สึกเกิดมาจากอวิชา อวิชา มันใจ มันพูดไปตามอวิชา อวิชามันให้พูดอย่างไร ก็พูดไปอย่างนั้น มันจึงมีตัวตนเกิดขึ้นมาด้วยความใจ ซึ่งมีใช้ตัวตนที่แท้จริง.

ที่สัตว์ทั้งหลายมีกันอยู่ตลอดเวลา และพูดว่า ตัวทน ตัวทน' นี้มีใช้ตัวตนที่แท้จริง เป็นตัวตนของความใจ แล้วก็ใจอย่างคักคาน ใจอย่างคักคาน ใจถึงที่สุด ใจสุดเหวี่ยง ใจเป็นนิสัยเลย มีคำเรียกความใจชนิดนี้ให้ชัดเจนมาก เป็นภาษาบาลีว่า อะหังการะมะมังการะมานานุสัย อนุสัยแปลว่า ความเคยชิน มานะ แปลว่า ทำความสำคัญมันหมาย อะหังการะแปลว่า 'ตัวกู' มะมังการะแปลว่า 'ของคุณ' ว่าตัวทน ว่าของคุณ. อะหังการะมะมังการะมานานุสัย ก็แปลว่า ความเคยชินที่เกิด ความสำคัญมันหมายขึ้นมาว่าเป็น อะหัง เป็น มะมัง อะหังว่า ตัวเรา มะมังว่าของเรา มันชินเป็นนิสัยยิ่งกว่าคักคาน นั่นนะ เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความร้อน ถ้าหมกอันนี้ละก็ เย็น..

เย็น เป็นนิพพาน พระอรหันต์ก็คือเสร็จสิ้น อหังการะมะมัง-
การะมานานุสัย พุทเท้านักพอ แล้วมันก็เย็น เย็น.

ถ้ามองดูในแง่ที่ว่า มันไม่มีตัวตนที่แท้จริง มันมีแต่
ตัวตนที่เกิดมาจากความโง่ เป็นตัวตนที่เป็น 'มายา' คือไม่จริง
เป็นตัวตนที่สำคัญผิดด้วยอวิชา ตัวตนที่เป็นมายาก็ไม่มีตัว
จริง ที่มันเกิดขึ้นมาจากความโง่ ให้เกิดขึ้นมาที่จะเรียกขึ้นมาว่า
อย่างนั้น นี่เป็นวิสัยของสัตว์ตามธรรมดาสามัญทั่วไป มัน
มีตัวตนอย่างนี้ ที่จะไม่ให้มีความรู้สึกว่ามีตัวตน นี่มันเป็นไปได้
ไม่ได้คอก เพราะว่ามันเกิดได้ตามธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณ
ยึดมันถือมันจนตลอดเวลา ว่า 'ตน' ว่า 'ของตน'.

เด็กอยู่ในท้อง ไม่มีความคิดนึกอย่างนี้ เพราะมัน
ไม่มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้คิดนึกอย่างนี้ เด็กอยู่ในท้อง มันยัง
ไม่ได้ไต่ด้วยอารมณ์ ยังไม่มีการเสวยอารมณ์ ถึงแม้จะมีการ
หล่อเลี้ยงจากมารดาทางสายโลหิต มันก็ไม่เกี่ยวกับอายตนะที่
รู้สึกอารมณ์ มันก็เลยไม่มีอารมณ์ จึงไม่มีความคิดว่า 'อัทธา'
หรือตัวตน.

เข้าใจตอนนี้อย่างดี พอออกมาจากท้องแม่แล้ว
 อายุขณะก็เริ่มทำงาน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่าง อย่าง
 ที่พูดแล้ววันก่อน อายุขณะเหล่านี้มันก็เริ่มทำงาน ตาก็เริ่ม
 ทำงานเห็นรูป, หูก็เริ่มทำงานฟังเสียง, จมูกก็ได้กลิ่น, ลิ้นก็
 ได้รส, ผิวกายก็ได้ไผฏฐัพพะ, จิตก็ได้ธัมมารมณฺ ใจได้
 ธัมมารมณฺ นี้เป็นต้นเหตุ เป็นปัจจัยปรุงแต่ง.. ปรุงแต่ง.

ที่มันจะได้ที่แรกก่อน ก็เป็นเรื่องกิณนม จะกิณนม
 มันก็รู้สึกอรรอย รู้สึกอรรอยคือความรู้สึกที่เป็นฝ่ายบวก จึง
 เกิดความรู้สึกว่า 'กู' อรรอย 'เรา' อรรอย มีตัวตนสำหรับอรรอย
 ชันมา นี่ตัวตนมันเพิ่งเกิด หลังจากรู้สึกต่อความอรรอยแล้ว
 หรือความไม่อรรอยก็เหมือนกันแหละ พอไม่อรรอยมันก็เกิด
 'ตัวตน' 'ตัวกู' ที่ไม่อรรอย.

ที่น พอมามากันเข้ากับ ไผฏฐัพพะ ก็สัมผัสทาง
 ผิวหนัง เมื่ออยู่ในท้องแม่ก็ไม่มีอะไรกระทบ แข็งกระทบ
 เจ็บปวด พอออกมาจากท้องแม่แล้ว มันมาอยู่ในมือคน
 มาอยู่บนผ้า เต็กๆ ธรรมชาติบ้านนอกมันอยู่ในกระทัง มันก็
 มีสัมผัสทางผิวหนังเกิดขึ้น เป็นระคายเคือง เป็นสบาย หรือ
 เป็นไม่สบาย มันก็เกิดความรู้สึกเป็นบวกเป็นลบ.

ทางตากก็ให้เห็น สวย .. ไม่สวย ที่เขาเอาปลาตะเพียน
 มาให้ดู แขนงให้ดูที่เปล ทางเสียงก็ขับกล่อมเพลงอะไร
 ทางจุมูกเขาก็ให้เด็กได้รับกลิ่น ที่จะเป็นหยูกยา หรือปลอกภัย
 จึงเกิดความรู้สึกนึก อาศัย ทา หู จุมูก ล้น ภาย ใจ นี้เป็น
 ความรู้สึกเป็นอารมณ์ บวก อารมณ์ลบ ขึ้นมาในใจ มโนก็ได้
 ธรรมารมณ์มาครบทั้ง ๖ อย่าง มันรู้สึกสัมผัสในอะไร รู้สึก
 ของอะไร มันเกิดความไม่ใหม่ขึ้นมาว่า 'ตัวกู' ได้รับ ตัวกูได้รับ
 ตัวกูอ่อย ตัวกูไม่อ่อย นั้น 'ตัวกู' สัมผัสนี้มันवल ไม่นีมันवल
 นี้ มันก็เกิดขึ้นมาเป็นความรู้สึก 'บวก' คือถูกใจ 'ลบ' คือไม่
 ถูกใจก่อน เมื่อเกิดความรู้สึกถูกใจ ไม่ถูกใจแล้ว มันจึงเกิด
 ตามมาเป็นอารมณ์ว่า กู..กู, หรือตัวฉัน หรือตัวตน ใน
 อารมณ์อย่างนั้น ๆ.

ฉะนั้น ความรู้สึกว่า 'ตัวตน' นี้ เป็นของเพิ่งมีมา
 ไม่ได้ติดมาแต่ในท้อง แล้วก็เกิดที่หลังอารมณ์ที่ได้กระทบ
 ทั่วย เพราะมีความรู้สึกอ่อยจึงจะเกิดความรู้สึกว่า 'ตน' อ่อย
 ตนอ่อย มันไม่ได้เกิดไว้ก่อนว่า 'ตน..ตน' รอยูกกว่าจะได้
 รับอ่อย อย่างนี้ไม่มี 'ตน' อย่างนี้ไม่มี มีแต่ 'ตน' ที่เกิด
 ขึ้นภายหลัง จากการกระทบทั่วยอารมณ์แล้ว กระทบรูป

กระทบเสียงกระทบกลิ่น กระทบรส กระทบโผฏฐัพพะ กระทบ
ธัมมารมณฺ์ แล้วมันจึงเกิดตัวตน ทั้งนี้ จึงเป็นของใหม่
คือความโง่ หรืออวิชชาสร้างขึ้นมา เมื่อได้รับอารมณ์แล้ว.

นี่มันเป็นเรื่องที่ คนธรรมดาเขาฟังไม่ถูก ไม่มีตัว
ตน แต่รู้สึกอารมณ์ได้ ซึ่งทำให้เราต้องพูดว่า 'ตัวผู้กระทำ'
มาทีหลัง 'การกระทำ' มันมีการกระทำ คือการรับอารมณ์
แล้วจึงมีผู้รู้สึกอารมณ์ แล้วเกิดเป็นตัวตนขึ้นมา 'ผู้กระทำ'
เกิดทีหลัง 'การกระทำ'.

เด็ก ๆ มันก็ไม่เชื่อว่า ผู้กระทำ เกิดทีหลัง การกระทำ
แล้วอะไรละมันกระทำ? มันไม่เชื่อ การกระทำมิได้ตาม
ธรรมชาติ ความรู้สึกทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มิได้ตาม
ธรรมชาติ พออายตนะเหล่านี้ทำหน้าที่แล้ว ความโง่จึงเกิด
ตามมาทีหลังว่า 'กู' ว่า กู ผู้กระทำการได้เห็น ได้ยิน ได้ดม
ได้อะไรไปทุกอย่าง นี่ 'ตัวกู ผู้กระทำ' มาทีหลัง 'การกระทำ'.

คนที่ไม่เคยเรียน แม้แต่พวกฝรั่ง ก็ว่า อินลोजิก
อินลोजิกัล (inlogical) 'ไม่เป็นลोजิก ฉันทไม่เชื่อ' แต่ความจริง
มันเป็นอย่างนั้น เพราะตัวผู้กระทำนั้นมันเป็นเพียงผี..มายา

ชนิดที่เพิ่งเกิดตามมาจากการกระทำ ถ้าคุณเข้าใจข้อนี้ คุณจะรู้
พุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ที่ว่าไม่มี 'ตัวตน' นั้นหมายความว่า
ไม่ใช่ตัวตน มันมีแต่ 'ตัวตน' ของอวิชชา.. ความโง่ ตัวตน
ที่แท้จริงมิได้มี เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า 'ตัวตน' นั้นมันเกิด
ทีหลังการกระทำ การกระทำ ทำให้เกิดมายาวว่าตัวตน 'ฉัน'
เห็น 'ฉัน' ได้ยิน 'ฉัน' ได้กลิ่น 'ฉัน' อะไรนี่นะ มันมาทีหลัง
การกระทำ ต้องได้เห็น ต้องได้ยิน ต้องได้ดม ต้องอะไร
ก่อน จึงเกิด 'ตัวกู' ผู้ได้รับอารมณ์นั้นๆ นี้เรียกว่า 'ตัวตน'
ที่มิใช่ 'ตัวตน'.

ถ้าเรามองเห็น และรู้สึกทันทั่วทั้งที่ ทุกที่ที่ได้เห็นรูป
ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส เกิดรู้สึกขึ้นมาแล้วก็รู้สึกชัดว่า "โอ!
ตัวตน ซึ่งมิใช่ตัวตน ตัวตน ซึ่งมิใช่ตัวตน" มันก็จะไม่เกิด
กิเลส ไม่เกิดกิเลสใดๆ มันก็หยุดไป แต่เดี๋ยวนี้ทำไม่ได้ ทำ
อย่างนั้นทำไม่ได้ เพราะมันไม่ได้ฉลาดมาแต่ในท้อง มันไม่
ได้รู้เรื่องอะไรมาจากในท้อง มันเอาความโง่มาเติมที่ พอมาได้
รับอารมณ์มันก็เกิดความรู้สึกอย่างนี้ นี้ 'ตัวกูตัวกู' เกิดขึ้นๆ
เต็มไปหมดในจิตใจของเด็กทารกที่ค่อยๆ โตขึ้นมาตามลำดับ.

ที่มันมีเกิดต่อไป เมื่อมีความรู้สึก 'ตัวตน' หรือ 'ตัวกู' เสียแล้ว สิ่งอะไรที่เข้ามา 'เนื่อง' กันกับตัวกู หรือตัวตน มันก็เกิดเป็น 'ของตน' ขึ้นมา 'ของกู' ขึ้นมา ที่เป็นตัวตน เรียกว่า 'อัตตา' ที่เข้ามาเป็น 'ของตน' เรียกว่า 'อัตตनिया' อัตตनिया คำนี้แปลว่า 'เนื่องด้วยตน', *อัตตา* แปลว่า *ตน*, *อัตตनिया* แปลว่า *เนื่องด้วยตน*.

เมื่อมี 'ตน' แล้ว มันต้องมีของ 'เนื่องด้วยตน' แลและแล้วมันก็เกิดความรู้สึกอันที่สอง ว่า 'ของตน' หรือ 'ของกู' เช่นว่าได้รับความอรร้อย ก็เกิดความรู้สึกว่า 'กู' อรร้อย แล้วก็เกิดความรู้สึกต่อไปว่า ความอรร้อยนั้นของกู ความอรร้อยนั้นของกู แล้วอะไรๆ ที่มาทำให้อรร้อย ก็เป็นของกูไปด้วย.

ฉะนั้น สิ่งที่เนื่องด้วยตน มันก็เป็นของตนหมด อะไรก็ตามที่มันสัมผัสได้ กระทั่งที่มันรู้สึกมากขึ้น .. มากขึ้น บิคา มารดา พ่อของกู แม่ของกู เวียนของกู อะไรของกู มัน เป็นของกู จึงเต็มไปด้วย 'ตัวตน' และ 'ของตน'.

ถ้าเรียนเรื่องนี้ ก็คือรู้เรื่อง ปฏิจจสมุปบาท อย่างที่ พุทฺธมาแล้ว ว่า *ตา* เห็นรูป เกิด *จักขุวิญญาณ* หู จมูก ลิ้น กายใจ

ก็เหมือนกันแหละ เมื่อได้ 'กั' ของมันแล้วมันก็เกิด 'วิญญาณ' ทางนั้น มันก็เลยเป็น ๓ เรื่องขึ้นมา ทา+รูป+จักขุวิญญาณ— การเห็นทางตา เมื่อ ๓ อย่างนี้กำลังทำหน้าที่ด้วยกันอยู่ก็เรียกว่า 'ผัสสะ' มี 'ผัสสะ' แล้วไม่ต้องสงสัย มันต้องมี 'เวทนา' รู้สึกไปตาม ผัสสะ มี เวทนา อย่างไรแล้วมันก็เกิด 'ตัณหา' ก็คือความอยากไปตามอำนาจของเวทนานั้น เวทนาพอใจ ก็อยากได้ เวทนาไม่พอใจก็อยากฆ่า อยากทำลาย เวทนาที่ยังไม่รู้ว่าจะอะไรก็สงสัย ก็คิดตามอยู่ 'เวทนา' ทำให้เกิด 'ตัณหา' พอมีความอยากๆ แล้ว ตัณหาทำให้เกิด 'อุปาทาน' ยึดมันสิ่งที่อยากนั้น ว่าเป็น 'ของกู' มีตัวผู้อยากว่า 'ตัวกู' นี้เรียกว่า อุปาทาน.

พออุปาทานได้เกิดขึ้นในจิตแล้ว ก็หมายความว่า 'ตัวกู' 'ตัวกู' หรือสิ่งที่จะเป็น 'ตัวกู' นั้นได้เกิดเป็นจุดตั้งต้น จุดตั้งต้นขึ้นมาแล้ว เรียกว่า 'ภพ..ภพ'..ภว (ภวะ) อุปาทานทำให้เกิด 'ภพ'.

การเกิด 'ภพ' นี้ ก็เหมือนตั้งกรรมแหละ ตั้งกรรม เป็นเด็กขึ้นมา อยู่ในกรรม เด็กก็โตๆ ขึ้นมา จนถึงเวลา กลอด ก็เรียกว่า 'ชาติ' มี 'ภพ' แล้วก็มี ชาติ, มี ชาติแล้ว

เกิดเป็น ตัวกู ตัวคน ขึ้นมาโดยสมบูรณ์ ไม่ใช่เกิดจากท้องแม่ มันเกิดจากท้องแม่มาแล้ว มันจึงเกิดอาการอย่างนี้ .. อย่างนี้ .. อย่างนี้ จนเกิด 'ชาติ ชาติ' เป็น 'ตัวกู' นี้ พอมีตัวกูแล้ว มันก็คว้าวเอาอะไร ๆ ที่มาเกี่ยวข้อง เป็นของกูหมด ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ก็ของกู อะไรก็ของกู ได้มา ถูกใจก็ของกู ได้มาไม่ถูกใจก็ของกู ความทุกข์หน้กมันก็เกิดขึ้น นี้เรียกว่า "ชาติ" ชาติโดยสมบูรณ์ ต้องมาถึงตอนนี้.

ถ้าเพียงแต่กลอดมาจากท้องแม่นั้น มันเป็น 'ชาติ' ของคนที่ไม่รู้ เป็นชาติของความรู้สึกกรรมตาของคนโง่ คนไม่รู้ว่าเป็น 'ชาติ' แต่มันก็เป็น 'ชาติ' เหมือนกัน เพียงแต่เกิดมาจากท้องแม่แต่ทางธรรมะถือว่ายังไม่สมบูรณ์ ต้องรู้สึกมาตามลำดับ จึงเกิด 'ชาติ' อย่างที่ว่านี้. มีวิญญาณ มีผัสสะ มีเวทนา มีตัณหา มีอุปาทาน มีภพ แล้วก็ 'ชาติ' ซึ่งเป็นความรู้สึกคิดนึก ยึดถือ นี้ 'ชาติ' นี้เกิดเมื่อไร เรียกว่าการเกิดนั้นสมบูรณ์ แล้วก็มีความทุกข์ เพราะมันเป็นการเกิดแห่งตัวกู ของกู มันจึงเป็นทุกข์ นี้เรื่องมันมีอยู่อย่างนี้.

เราก็ ๆ ๆ มาตลอดสาย มันมีแต่ตัวกู ซึ่งไม่ใช่ตัวกู เป็นตัวกู ที่เกิดมาจากอวิชชา ในขณะที่ผัสสะ ตัวกูซึ่งมิใช่

ตัวกู นี่คือคำว่า อนัตตา..อนัตตา ในพระพุทธศาสนา
 แปลว่ามีใจตัวตน..ตัวตนซึ่งมีใจตัวตน ตัวตนซึ่งมีอยู่ใน
 ความรู้สึกของทุกคนตามธรรมคานันั้น มีใจตัวตน เราได้
 ความรู้ที่ถูกต้องว่า อัตตา อัตตา มีตัวตน มันโง่ถึงสุด
 เหยียง นิรัตตา นิรัตตา ไม่มีอะไรเลย มันก็โง่สุดเหยียง ตรง
 กลางคือ อนัตตา อนัตตา ตัวตนซึ่งมีใจตัวตน มีตัวตนแต่
 มีใจตัวตน นี่คือฉลาด คือรู้ ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ ไม่ยึดมั่น
 ถือมั่นว่าเป็นตัวตน หรือเป็นของตนแล้ว มันไม่มีความทุกข์
 ไตๆ มันไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นโดยความเป็นของตน มันก็ไม่เกิด
 ความทุกข์ไตๆ ไม่เกิดความร้อน แต่ถ้ามันมีตัวตนที่ยึดมั่น
 ถือมั่น มันก็มีความร้อน คือมีกิเลส.

กิเลสนี้ จำกัันง่าย ๆ ก็เป็น ๓ ประเภท ๓ ความ
 หมาย :—

กิเลสประเภทบวก คือจะเอา จะยึดครอง จะมี จะ
 เสวย จะสะสม ซึ่งก็ร้อนไปตามความต้องการที่จะมี จะเสวย
 จะสะสม เป็นกิเลสประเภทบวก เรียกว่า โสภะ บ้าง ราคะ
 บ้าง อีกหลายๆ ชื่อ หลายสิบชื่อ.

อีกประเภทหนึ่งเป็น กิเลสประเภทลบ คือเมื่อไม่ต้องการ ไม่ได้ตามต้องการ มีความรู้สึกเป็นลบ มันก็คิดจะทำลาย คิดจะต่อสู้ คิดจะฆ่าเสีย หรือโกรธแค้น นี้..กิเลสประเภทลบ ก็ร้อนไปตามแบบลบ บวกก็ร้อนไปตามแบบประเภทบวก.

ที่นี้ถ้าว่าไม่แน่ มันยังโง่ ไม่แน่ว่าจะจะเป็นบวกหรือเป็นลบ มันก็สงสัย มันก็กังวล มันก็ติดตามอยู่นั้นแหละ เรียกว่า **ประเภทโมหะ** ติดตามอยู่เรื่อย นั้น..ความโง่.

ถ้าบวกมันจะเอา ถ้าลบมันจะทำลาย ถ้ามันไม่แน่ว่าบวกว่าลบ ก็ได้แต่สงสัยและติดตาม กิเลสนี้มีชื่อเป็นร้อยเป็นพันเลย แต่ถ้ามาจัดพวกจัดหมวดแล้ว มี ๓ พวกเท่านั้น เรียกสั้นๆ ว่า โลกะ..โทสะ..โมหะ บางทีก็เรียกว่า ราคะ..โทสะ..โมหะ จะมีกิเลสใดก็ตาม มันก็เป็นไฟแหละ ไฟรักไฟจะเอา มันก็มีไฟที่จะเอา ร้อนเพราะความอยากที่จะเอาเมื่อลบ..ไม่อยาก มันก็เดือดร้อน เพราะความไม่อยากความเกลียด ความอยากจะให้มันไปเสียให้พ้น.

ที่ว่าถ้าไม่บวกไม่ลบ มันก็สงสัย ความสงสัยก็กักกิน หัวใจมันก็ร้อนเหมือนกัน ฉะนั้น ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วมันก็เป็นของร้อน ราคคฺคิ—ไฟคือราคะ, โทสคฺคิ—ไฟคือโทสะ, โมหคฺคิ—ไฟคือโมหะ นั่นมันเป็นไฟทั้งนั้น.

แต่คนโง่งนะ คนโง่งบุดูชนธรรมคา ถ้าได้อะไรมามัน ตีใจ ไม่รู้สึกว่าเป็นไฟ ต่อเมื่อไม่ถูกใจมันจึงจะเกิดความรู้สึกว่าเป็นไฟ แล้วความสงสัย ความไม่แน่ใจมันก็ไม่ค่อยจะรู้สึกว่าเป็นไฟ มันเป็นของแปลกที่ยังไม่รู้จัก มันก็สนุกไปเรื่อย ๆ มันจึงรู้สึกว่าเป็นไฟกันโดยมากก็แต่เฉพาะที่เป็นโทสะ แต่มันก็ล้วนเป็นไฟด้วยกันทั้งนั้นแหละ.

ราคะ.. รักจะเอาจะได้จะมีจะยึดครอง มันก็ต้องเรียกว่าไฟเบียด เราจะไม่เรียกว่าไฟเย็น เพราะเย็นมันความหมายของนิพพาน มันเป็นไฟเบียด แต่มันร้อน ของเบียดที่มันร้อน. โทสะ..มันเป็นไฟแห้ง ไฟเผาไหม้ คือมันร้อน. โมหะ..โมหะเป็นไฟมืด. นี้ผมคิดเอาเองนะ เพื่อจะอธิบายให้มันง่าย เข้าใจง่าย ๆ จำง่าย ๆ.

มีไฟเบียด คือพวก รากะ โสณะนี้ *ไฟเบียด* แล้วโทสะ โทระ นี้ก็เรียก *ไฟทั้ง* ไฟเผาไหม้ไฟแห้ง โมหะ..โมหะอันนี้ เป็น *ไฟมืด* ในความหมายว่าเบียดก็ยุ่งยาก ในความหมายว่าแห้งก็ยุ่งยาก ในความหมายว่ามีคัมภ์ก็ยุ่งยาก ไม่มีทั้ง ๓ อย่างนี้ดี สบาย..คือเย็นสบาย ไม่มีกิเลสคือไม่มีไฟ สิ้น รากะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ คือนิพพาน นิพพาน.

นิพพานจะไม่ให้แปลว่า *เย็น* แล้วจะให้แปลว่าอะไรเล่า มีบาลีชัด ๆ ว่า รากุขโย โทสกุขโย โมหกุขโย อโย วุจฺจติ นิพฺพานํ—ความสิ้นไปแห่งรากะ ความสิ้นไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ นี้เรียกว่า นิพพาน.

เมื่อถามว่า นิพพานคืออะไร? พระพุทธเจ้าท่านก็ตอบอย่างนี้ รากุขโย โทสกุขโย โมหกุขโย ..นิพฺพานํ สิ้นไปแห่งรากะ สิ้นไปแห่งโทสะ สิ้นไปแห่งโมหะ นี้คือ นิพพาน เราจรรู้จักนิพพานในฐานะที่ไม่มีไฟ ไม่มีไฟมันก็เย็นสบาย คือไม่ร้อน ไม่หนาว.

เฮ้! ที่นี้จะต้องรู้กันไว้ เป็นความรู้ที่สำคัญอีก อย่างหนึ่งก็คือว่า ธรรมะหรือคำสอนหรือศาสนานี้ เพิ่งเกิด

ทีหลัง มนุษย์เกิดเป็นมนุษย์ พุทจา ทำงาน ดำรงชีวิต อะไร
กันมาก่อนนานแล้ว มีคำพูดอยู่ครบทุกอย่างแล้ว สำหรับ
เรื่องโลกๆ นะ ที่นั้พอมเกิดธรรมะ เกิดคำสอนส่วนธรรมะ
ที่ลึกซึ้ง มันก็ไม่มีคำจะพูด ถ้าจะต้งขึ้นมาใหม่ คนฟังไม่ถูก
คนฟังไม่เข้าใจ จึงต้องไปยืมเอาคำที่เขาพูดกันอยู่แล้ว มาให้
ความหมายใหม่ เกิดเป็นเรื่องฝ่ายจิตใจ ฝ่ายศาสนาอะไรขึ้นมา.

แต่คำว่า 'เย็น' นี้ เป็นคำสูงสุดในทางศาสนา คือ
นิพพาน..นิพพาน เพราะมนุษย์ได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า 'เย็น'
มาดีแล้วก่อนหน้านั้น แต่ที่เขารู้จักนั้นมันต่ำไป เอา
'กามารมณ์' มาเป็นนิพพานนี้มันต่ำไป แต่ก็ยังเหลืออยู่จน
กระทั่งบัดนี้ เอา 'สมาธิสมาบัติ' เป็นนิพพานสูงขึ้นมาก็จริง
แต่ไม่ถึงที่สุด ครั้นเอาความไม่มีกิเลสทั้งหลายเป็นนิพพาน
นี้แหละถูกต้อง กิเลสเป็นไฟ เอาออกไป ก็เป็นนิพพาน.

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ใช้คำที่เขาพูดกันอยู่ก่อนนั้น
มาพูด แล้วก็ให้ความหมายเสียใหม่ที่ถูกต้อง ว่า เย็น..เย็น..
นี่เย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลส เย็นเพราะกามารมณ์ มันหลอก
ชั่วคราว ไม่เอา เย็นเพราะสมาธิ สมาบัติ มาช่วยชั่วคราว
ก็ไม่เอา เอาเย็นแท้จริงเย็นตลอดกาล คือไม่มีกิเลส นั้นแหละ

คือนิพพาน เพราะฉะนั้น 'นิพพาน' ในความหมายสุดท้าย จึงมาอยู่ที่ 'เย็น' เย็นเพราะไม่มีกิเลส.

เมื่อไม่มีกิเลสมันคือเย็น มันเป็นเองก็เย็นเอง ทำขึ้นมา มันก็เย็นเพราะทำขึ้นมา แล้วทำให้ถึงที่สุดที่สุด มันก็เย็นถึงที่สุด.

สำหรับคำที่พูดกันอยู่ตามธรรมดา ของชาวบ้านชาวเมืองนั้น พูดอยู่ในบ้านเหมือนคนธรรมดาพูด เต็กเล็กก็พูดกันว่า 'นิพพาน' มันหมายถึงว่าเย็น เย็นลง เต็กบอกมาแต่ในครัวว่า เตียว รอเตียว 'ข้าวต้มยังไม่เย็น' ก็ยังไม่นิพพาน ข้าวต้มยังไม่นิพพาน รอให้มันนิพพานจะได้มากินกัน แล้วไฟดับลงไป ก็เรียกว่า ไฟมันนิพพาน ถ่านไฟแดงๆ เย็นลงไปดับลงไป ค่ำลงไป เย็นสนิทเรียกว่ามันนิพพาน อะไรร้อนๆ ร้อนๆ อยู่ ทำให้มันเย็นลง เรียกว่า ทำให้มันนิพพาน.

กระทั่งว่าช่างทอง หลอมทอง ร้อนจัด เอาน้ำรดให้เย็นลงก็เรียกว่า ทำให้มันนิพพาน คำว่า 'นิพพาน.. นิพพาน' นี้ มันใช้อย่างนี้ ใช้ในครัว ใช้นตามบ้านเรือน ใช้นในกิจการงานอะไรที่ทำของร้อนให้เย็น ก็เรียกว่า 'นิพพาน' แล้วเลย

ขึ้นมาถึงสัตว์ สัตว์เศรษฐกิจที่ร้ายอันตราย ถึงเป็นถึงตาย เช่น ช้าง ควาย ของอยู่ในป่า อันตราย เขามาฝึก ๆ ฝึก ๆ จนเรื่องเหมือนกับแมว หมกอันตราย นี่ก็เคยใช้คำว่า ทำให้มันนิพพานเหมือนกัน คือมันเหี้ยนจากอันตราย นี่คำว่า นิพพาน เขาใช้อยู่ก่อนในชาวบ้านประชาชน แล้วก็นำมาใช้ในทางศาสนาหมายถึงว่าเหี้ยนเพราะหมกไฟคือกิเลส ฉะนั้น นิพพานจึงแปลว่า 'เหี้ยน'.

นิพพานในความจริง ที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ นิพพานที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์มีอยู่อย่างเดียว มีอย่างเดียวคือ เหี้ยน เพราะไม่มีไฟคือกิเลส ส่วนนิพพานในโรงเรียน นิพพานในห้องเรียน ในบาลี ในอรรถกถา ที่เล่าเรียน มีหลายสิบชนิด คุณช่วยจำไว้แบบนี้ด้วยนะว่า นิพพานแท้จริงในหัวใจมนุษย์มีอย่างเดียวคือ เหี้ยน เพราะไม่มีไฟคือกิเลส.

ส่วนนิพพานในห้องเรียนนั้น มีหลายสิบชนิด ไปดูเอาเอง ขี้เกียจเอามาพูดเสียเวลา มันหลายสิบชนิดนัก แม้แต่คำว่า 'อชรา—ไม่รู้จักรา' อย่างนี้ก็เอามาเป็นชื่อของนิพพาน 'อนันตะ—ไม่สิ้นสุด' อย่างนี้ก็เอามาเป็นชื่อของ

นิพพาน คำว่านิพพาน นิพพานในห้องเรียน เรียนบาลี
 อรรถกถา ฎีกา มีหลายสิบชนิด นิพพานแท้จริงในหัวใจคน
 ในจิตใจคนมีอย่างเดียว คือเย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลส สนใจ
 แต่นิพพานแท้จริงในหัวใจคนอย่างเดียวกันก็ได้ คือเย็นเพราะ
 ไม่มีกิเลส ส่วนนิพพานในห้องเรียนหนังสือ อีกหลายสิบชนิด
 ก็เก็บไว้ในตู้ ในคัมภีร์ในห้องเรียนก็แล้วกัน จงมาตั้งอก
 ตั้งใจเย็นแท้จริง เย็นในจิตใจเพราะไม่มีไฟคือกิเลส แล้ว
 พอเข้าใจแล้วก็ปฏิบัติให้ได้ คำว่า 'ได้' นี้ คือ ได้รับผลเป็น
 ความเย็น.

เราก็พูดกันมาแต่วันก่อนแล้วว่า ต้องเรียนเรื่อง
 ปฏิจตสมุปบาท ว่าความทุกข์ หรือความร้อน เกิดขึ้นอย่างไร ?
 แล้วก็ จะทำให้มันสิ้นสุดลงไปได้อย่างไร ? ก็ขอให้รู้และให้ทำให้
 ได้ จะได้รับผลคุ้มค่า คุ้มค่าที่ลงมือทำ คุ้มค่าของชีวิตที่ได้
 เกิดมา ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่มนุษย์ควรจะได้รับ ก็คือนิพพาน
 นิพพาน นิพพาน ดังที่กล่าวแล้ว.

ที่นี่ ก็มาพูดถึงตัว 'การปฏิบัติ' เกี่ยวกับการปฏิบัติ
 โดยเฉพาะ เราใช้ระบบปฏิบัติที่เรียกว่า อานาปานสติภาวนา
 ที่อื่นเขาจะใช้ระบบอื่น ชื่ออื่น ก็ตามใจเขา เป็นเรื่องของเขา

จะใช้ชื่ออื่นก็ได้ ถ้าความหมายมันยังเป็นอันเดียวกันก็ใช้ได้
แต่เราใช้คำว่า 'อานาปานสติภาวนา' แปลว่า *ทำจิตให้เจริญ*
กำหนดสิ่งที่ควรกำหนดอยู่ทุกครั้งที่หายใจ เข้า — ออก กำหนดสิ่งที่
ควรกำหนดอยู่ ทุกครั้งที่หายใจ เข้า — ออก.

ทีนี้ *สิ่งที่ควรกำหนดคืออะไรบ้าง ?* มันมีมาก ๆ แล้ว
ก็มีตามลำดับ ตามลำดับ ตามลำดับ สูงขึ้นไป เราจึงกำหนด
ในสิ่งที่เบาเบื้องต้นที่สุด คือเรียกว่าง่ายที่สุดก็ได้ ไปตาม
ลำดับ ยากขึ้น ยากขึ้น ยากขึ้น จนอันสุดท้าย แล้วเราก็
พบกันกับพระนิพพาน คือกำหนดพระนิพพานนั่นแหละเป็น
อารมณ์เสีย.

หมวดที่ ๑. เป็น เรื่อง 'กาย' เบื้องต้นที่สุด ก็คือ
กำหนดลมหายใจ นั่นเองแหละ กำหนดลมหายใจอยู่ทุกครั้งที่
ที่หายใจ กำหนดลมหายใจอยู่ทุกครั้งที่หายใจ ยาว กำหนดว่า
ยาว สั้น กำหนดว่าสั้น สิ่งแรกที่กำหนด คือกำหนดลมหายใจ.

ต่อมาที่กำหนดลมทั้งปวง คือ 'ร่างกาย' กับ 'ลมหายใจ' นี้ กายลม กายเนื้อ *กายทั้งปวงคือ กายลม กายเนื้อ* มากำหนด
อยู่ที่ กาย คือ กายลม และ กายเนื้อ ทุกครั้งที่หายใจ.

ชั้นต่อมาเป็นชั้นที่ ๔ กำหนดความรำงับแห่งกาย
ทั้งปวง แห่งกายสังขาร เครื่องปรุงแต่งกาย คือลมหายใจ
รำงับ แล้วร่างกายรำงับ กำหนดอยู่ที่ความระงับ.

มันไม่เหมือนกันนะ หมวดแรก ๔ ชั้นนี้ มันไม่
เหมือนกันดอก มันเหมือนกันแต่เพียงว่า 'ทุกครั้งที่ยาใจ'
แต่สิ่งที่ถูกกำหนดนะ มันต่างกัน :- ชั้นแรก - กำหนด
ลมหายใจยาวอยู่ทุกครั้งที่ยาใจ, ชั้นที่ ๒. - กำหนดลมหายใจ
สั้นอยู่ทุกครั้งที่ยาใจ, ชั้นที่ ๓. - กำหนดกายทั้ง ๒ กาย อยู่
ทุกครั้งที่ยาใจ, ชั้นที่ ๔. - กำหนดกายสังขารที่รำงับ อยู่
ทุกครั้งที่ยาใจ; ก็เลยเป็น ๔.

พอมามา หมวดที่ ๒. เป็น เรื่อง 'เวทนา' เวทนา..
กำหนดเวทนาที่หยาบ บิณฑิ เรียกว่า เวทนา หรือความสุข
ที่หยาบ.. กำหนดบิณฑิ บิณฑิปฏิสังเวทิตี - กำหนดสุขเวทนา
ที่หยาบ คือบิณฑิ.

ต่อมากำหนดเวทนาที่ละเอียด คือ สุข.. สุข..
สุขปฏิสังเวทิตี - กำหนดสุขเวทนาที่ละเอียด คือสุข.

ต่อมากำหนดจิตตสังขาร คือการที่เวทนาปรุงแต่งจิต
เวทนาปรุงแต่งจิต จิตตสังขารปฏิสังเวที — กำหนดการที่
เวทนาจือบีติและสุขปรุงแต่งจิต.

ขั้นต่อมากำหนดการที่จิตตสังขาร ถูกรำงับ รำงับ
ลง จิตก็ระงับลง ความคิดก็ระงับลง บัสนัมภยง จิตตสังขารัง
— กำหนดอยู่ที่การทำจิตให้สงบรำงับ.

มันก็เป็น ๔ อย่างอีกเหมือนกัน หมวดที่ ๒ นี้ ก็
กำหนด ๔ อย่าง.

หมวดที่ ๓. เป็นเรื่อง 'จิต' ก็กำหนดจิต ๔ ชั้น
ตอน คือ — กำหนดจิตทั้งปวงเป็นอย่างไรบ้าง — ทำจิตให้
บีติปราโมทย์ — ทำจิตให้ตั้งมั่น — ทำจิตให้ปล่อยวาง.

เป็น ๔ ลักษณะของจิต กำหนดอยู่ทุกครั้งที่หายใจ
เข้า—ออก หมวดที่ ๓ นี้ ก็มี ๔ ชั้น ๔ อย่าง ๔ อารมณ์.

พอมามหาบทที่ ๔. หมวดสุดท้าย เป็นเรื่อง
'ธรรมะ' ก็มี ๔ ชั้นตอนอีก คือ — กำหนดอนิจจัง — กำหนด
อนัตตวิราคะ — กำหนดอนิโรธะ — กำหนดปฏิบัติกสัคคะ.

ถ้าท่านไม่สนใจ ไม่รัก ก็ยุ่ง วิชาญ ยุ่งยาก ภาษา
อะไรก็ไม่รู้ เลยไม่สนใจ ไม่เรียน ไม่ศึกษา ไม่ปฏิบัติ ก็ตามใจ
มันก็ไม่ต้องรู้ แต่ถ้าสนใจที่จะรู้ มันจะดีมาก.

เอาแต่หมวดที่ ๔ นี้มันก็วิเศษแล้ว เห็นความไม่
เที่ยงของสิ่งที่ไม่เที่ยงอยู่ตลอดเวลา ไม่เที่ยงไปเสียทุกอย่าง
นอกจากพวก 'อสังขตะ' คือ นิพพาน นอกนั้นก็ไม่มีเที่ยงทั้งนั้น
ร่างกายไม่เที่ยง จิตใจไม่เที่ยง เวทนา อารมณ์อะไรไม่เที่ยง
เห็นความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง มันก็
หายโง่ มันก็หายโง่ มันจึงไม่ยึดมั่นถือมั่น ให้เป็นท้าวกู ให้เป็น
ของกู ดังที่กล่าวแล้ว.

ถ้าเด็ก ๆ ในท้องมันมีความรู้อันนี้มาแต่ในท้อง เกิด
ออกมามันก็ไม่ยึดมั่น ถือมั่นอะไร แต่ที่มันไม่มี มันไม่มี
ความรู้เรื่องนี้มาแต่ในท้อง มันก็มายึดมั่นถือมั่นเต็มไปหมด
แล้วจะคลายความยึดมั่นถือมั่น ต่อเมื่อมาเห็นความไม่เที่ยง
ฉะนั้น จึงยก 'ความไม่เที่ยง' ขึ้นมาก่อน เห็นความไม่เที่ยง
ของสิ่งทั้งปวง ตามที่จะเห็นได้เท่าไร เท่าไร ทุกอย่างก็ยิ่งดี.

พอเห็นความไม่เที่ยงของสิ่งที่เคยยึดมั่นถือมั่น ว่า
 ทั่วๆ ทั่วของกูแล้ว มันก็คลาย คลายความยึดมั่นว่า 'ทั่วๆ' ของ
 กู' ต่อสิ่งนั้นๆ นี้เรียกว่า วิราคะ — คลายออก ว่างออก เพราะ
 เห็นความไม่เที่ยง เพราะเห็นความไม่เที่ยงจึงทำให้เกิดวิราคะ
 สิ่งเคยยึดมั่น ถือมั่นแน่น เข้มแข็ง มันก็คลายออก ว่างออก.

ถ้ามันคลายออก ว่างออก อยู่เรื่อยไป มันจะเป็น
 อย่างไรก็รู้อย่างไร มันก็ 'หมดสิ้น' ถ้ามันคลายออกว่างออก
 อยู่เรื่อยไป มันก็หมด รู้จักหมด นี้ก็เรียกว่า นิโรธะ.

พอนิโรธะ..ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น คับหมดแล้ว
 คับหมดแล้ว มาเรียกทับทอนท้ายอีกทีว่า ปฏิณิกัสสัคคะ แปลว่า
 โยนกินหมดแล้ว โยนกินออกไปหมดแล้ว ที่เคยยึดมั่นถือมั่น
 อยู่ เคี้ยวมันโยนกินโยนกลับไปหมดแล้ว นี่มันก็จบอีก ๔ ชั้น.

๔ หมวด หมวดละ ๔ ชั้น เป็น ๑๖ ชั้น สิ่งที่ควร
 กำหนดทุกครั้งที่ย้ายใจเข้า—ออกนี้ มีตั้ง ๑๖ ชั้น หรือ
 ๑๖ อย่าง ๑๖ อย่างโดยหัวข้อ แต่ละหัวข้อก็แยกรายละเอียด
 ได้อีกมากมาย เพราะฉะนั้นนับไม่ไหว ก็เอาแต่หัวข้อๆ
 ที่สำคัญที่ควรกำหนด มันก็ ๑๖ อย่าง.

นี่พระพุทธเจ้าท่านแนะ วิธีที่จะดับทุกข์ คือการ
เจริญอานาปานสติ มีสติสัมปชัญญะ มีความเป็นสมาธิ
เพียงพอ..เพียงพอที่จะไม่ให้งโง่ ไม่ให้งโง่ ว่ามีอะไรเป็นตัวตน
ไม่เอาความบวกรเป็นตัวตนบวกร ไม่เอาความลบเป็นตัวตน
ลบ มันก็ไม่มีตัวตน มันก็ไม่มีความทุกข์.

ขอให้พวกเราได้รับประโยชน์อันนี้ คือมีความรู้ชั้น
แล้ว 'ปฏิบัติ' ชั้น แล้วก็ 'ได้รับผลของการปฏิบัติ' ชั้น ก็จะ
ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ถ้ามัน
ไม่รู้อะไร ก็ต้องเรียกว่า โง่เท่าเดิม โง่เท่าเดิม โง่เท่าเดิมมันก็
คือเสียชาติเกิด พุทอย่างนี้เสียให้มันรู้แล้วรู้รอดไป ว่ามัน
'เสียชาติเกิดมา' มันต้องรู้อะไรมากขึ้น มากขึ้น..มากขึ้น จึง
จะไม่เสียชาติเกิด.

มาบวชรู้เท่าไร สึกกลับออกไปยังโง่เท่าเดิม นี่ลองคิด
ดูเถอะว่าจะเป็นอย่างไร มันจะเป็นอย่างไร ถ้ามาบวชรู้เท่าไร
สึกออกไปก็โง่เท่าเดิม คำว่าโง่เท่าเดิม มันก็เสียหายมาก
เสียหายเหลือประมาณ เสียหายจนบอกไม่ถูก มันต้องฉลาดขึ้น
ทุกวัน ฉลาดขึ้นทุกวัน ฉลาดขึ้นทุกวัน อย่าโง่เท่าเดิม ให้มี
ความฉลาดขึ้นทุกวัน.

แม้แต่สัตว์เดรัจฉานนะมันก็ฉลาดขึ้นทุกวัน มันผ่านชีวิตมาในลักษณะใหม่ ๆ ใหม่ ๆ มันก็ฉลาด ๆ ฉลาดขึ้นทุกวัน อายุมากมันก็ฉลาดมาก มันไม่โง่เท่าเดิมคอก ถ้าโง่เท่าเดิม ก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร มันทำอะไรไม่ได้ มันโง่เท่าเดิม.

เด็กคลอดออกมาจากในท้อง แล้วไม่ได้มีความรู้ อะไรเพิ่มขึ้น มันจะเป็นอะไรก็ไม่รู้ จะเป็นก้อนหิน หรือจะเป็นอะไรก็ไม่รู้ มันต้องฉลาดขึ้นทุกครั้งที่มีผัสสอารมณ์ สัมผัสอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ... ๖ ทาง ได้สัมผัสอารมณ์ไหนก็ตาม มันก็ฉลาดขึ้นเกี่ยวกับอารมณ์นั้น สัมผัสในแง่ไหนก็ตาม มันก็ฉลาดยิ่งขึ้นไปในแง่ นั้น แล้วมันก็ฉลาดขึ้นทุกอารมณ์ และทุกแง่ทุกมุมของอารมณ์ มันก็รู้ความจริงของชีวิต รู้ความจริงของชีวิต ไม่ดำเนินชีวิตอย่างผิดพลาด ก็ไม่เกิดความทุกข์ คือทำให้มันถูกรื่องกับของธรรมชาติ มันก็ไม่เกิดความทุกข์.

ที่มันโง่ ไปเอาของธรรมชาติมาเป็นของกู ของมีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เอามาเป็นของกูมาเป็นตัวกู เช่น 'ชาติ' ทั้งหลาย ที่เราพูดกันอยู่เมื่อนานนี้ มันมีอยู่ตามธรรมชาติ

ก็ไปเอามาเป็นของกู เกิดเป็นอายตนะขึ้นมา ก็เอามาเป็น
 ของกู อารมณ์อะไรเกิดขึ้นมาจากอะไร ก็เอามาเป็นของกู
 เอา 'เบญจขันธ์' ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมาเป็นของกู มันก็
 ได้เป็นทุกข์

ตลอดกระแสแห่งปฏิจาสมุปบาท เอาเป็นของกูหมด
 เอา 'อวิชชา' มาเป็นของกู เอา 'สังขาร' มาเป็นของกู เอา
 'วิญญาณ' มาเป็นของกู เอา 'นามรูป' เป็นของกู 'อายตนะ'
 เป็นของกู 'ผัสสะ' เป็นของกู 'เวทนา' เป็นของกู 'ตัณหา'
 เป็นของกู 'อุปาทาน' เป็นของกู 'ภพ' เป็นของกู 'ชาติ' เป็น
 ของกู อะไร ๆ เป็นของกู นี่มันก็มีทุกข์เหลือประมาณ.

พอโง่ ๆ มันก็หมดแหละ มันก็ถึงที่สุดแห่งความโง่
 พอฉลาด ๆ ก็ถึงที่สุดแห่งความฉลาด ไม่เอาอะไรมาเป็น
 ของกู หรือเป็นตัวกู มันก็ไม่เกิดไฟ.. ไม่เกิดไฟราคะ โทสะ
 โมหะ นี่คือเย็น เย็น เย็นเพราะไม่มีไฟ เพราะไม่มีไฟ.

ทำไมไม่มีไฟล่ะ? เพราะมันไม่โง่ มันไม่โง่ ไฟ
 มันไม่อาจจะเกิด มันไม่ก่อไฟ มันไม่ติดไฟ แล้วมันก็สามารถ
 บั๊องกันไม่ให้ไฟเกิด นี่เรียกว่าดับทุกข์.

ช่วยจำไว้ให้ดีๆ ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่าคัมภุชย์ คัมภุชย์นั้นไม่ใช่คัมที่ตัวคัม แต่คัมที่ 'ตันเหตุ' แห่งความคัมภุชย์ คัม 'คัมภุชย์' ก็ยุ่งนะซิ แล้วก็คัมไม่ได้เสียด้วย แต่ถ้าไปคัมที่ 'ตันเหตุ' แห่งความคัมภุชย์ มันจะคัมได้.

ในอริยสัจ ๔ อะไรเป็นทุกขนิโรธ? ก็คัมตัณหา, ไม่ใช่คัมภุชย์ คัมภุชย์คือคัมตัณหาก็คือคัมตันเหตุแห่งความคัมภุชย์ คุณจำไว้เป็นหลักตลอดกาลเลยว่า จะคัมปัญหาต้องคัมที่ตันเหตุแห่งปัญหา จะแก้ปัญหาวะไร จะคัมความคัมภุชย์อะไร ก็ขอให้คัม.. จัดการที่ตันเหตุของมัน จะคัมที่ตัวผลนั้นมันก็ไม่มียัญญา จะเป็นหมาง.

เมื่อวานพูดกันที่หนึ่งแล้วว่า หมางมันมัวกัคที่ปลายไม้ที่คนเขาเหย่ มันไปกัคที่ปลายไม้ ถ้ามันเป็นเสือหรือเป็นราชสีห์ มันกระโจนมากัคที่คนที่ถือไม้ มันไม่มัวกัคที่ปลายไม้.. หมางมันกัคที่ปลายไม้.. ที่ผล แต่ถ้าราชสีห์มันกัคที่ต้นไม้.. ที่ตันเหตุ คือคนที่ถือไม้ เราจะเป็หมาหรือเป็ราชสีห์กันตีกิ ไปคิดเยาเอง ถ้าจัดการที่ 'ตันเหตุ' ก็เป็ราชสีห์ ถ้ามัวแต่จัดการที่ 'ปลายเหตุ' มันก็ง็เป็หมา ในโลกนี้จะมี

มากที่โง่เป็นหมาหนี่ จะมีมากกว่าที่จะเป็น ราชสีห์ไปจัดการที่
ทันเหตุ.

นักการเมืองที่มันแก้ปัญหอะไรไม่ได้ ก็เพราะมัน
ไปจัดการที่ปลายเหตุ นักการเมืองที่ฉลาดจัดการที่ทันเหตุ ก็
แก้ปัญหอะไรได้ อย่างนี้มันเป็นกันทั้งโลกแหละ ไม่ใช่
เฉพาะประเทศไทยดอก เป็นกันทั้งโลก ถ้าจัดการที่ทันเหตุ
มันก็จับผลได้ ไปจัดการกับความทุกข์มันก็เลอะเทอะหมด
ถ้าไปจัดการที่ทันเหตุของความทุกข์ ทุกข์ก็ดับไปโดยที่ไม่ยุ่ง
ยากลำบากอะไรมากมาย.

นี่เรียกว่าเรื่องอริยสัจ กำจัดความทุกข์ที่ทันเหตุของ
ความทุกข์ แล้วผลก็ออกมาเป็นความเย็น เย็น.. เป็น
นิพพาน มีความหมายอย่างเดียวกับตัวเดิม ๆ ของมัน ก่อน
จะเกิดพุทธศาสนา เขาใช้คำว่า 'นิพพาน.. นิพพาน' กันที่
บ้านเรือน หมายถึงเย็น..เย็น..เย็น ยืมเอามาใช้เป็นคำทาง
ศาสนาก็คงความหมายเดิมว่าเย็น..เย็น..เย็น..เย็น แต่มัน
เปลี่ยนเป็นเรื่องทางจิตใจ ก่อนโน้นมันเย็น..เย็น..เย็น
แต่ทางวัตถุ วัตถุเย็น แต่เดี๋ยวนี้เป็นเรื่องทางจิตใจ เย็น เย็น
เย็น ดังนั้นเย็นทางจิตใจจึงเป็นนิพพาน แปลว่าเย็น จงมี

ความเย็นทางจิตใจ ก็จะมีนิพพานตามมากตามน้อย น้อยก็ยัง
 คึกว่าไม่มีเสียเลย แล้วก็มีมันมีเหตุที่ช่วยให้เย็นชั่วคราวก็ได้
 ชั่วเวลาก็ได้ ไม่เย็นตลอดไป เย็นชั่วคราว อย่างนี้ก็เรียกว่า
 นิพพานชั่วคราวเย็นชั่วคราว.. 'สามายิกนิพพาน' สามายิกะ
 แปลว่าชั่วสมัย สมัย..สามายิกะ คือ ชั่วสมัย นิพพานชั่ว
 สมัย..เป็นสามายิกะ แล้วมันก็มีเหตุสิ่งหนึ่งสิ่งใด บังเอิญเข้า
 มาทำให้เย็น.

'เหตุ' คือสิ่งที่ทำให้เย็นนั้น เรียกว่า องค์นั้น ๆ
 องค์นั้น ๆ ตทั้งหมด แปลว่า องค์นั้น ๆ 'ตทั้งหมดนิพพาน' แปลว่า
 เย็นเพราะองค์นั้น ๆ เช่นมีอารมณ์อะไรมาช่วยจิตใจไม่ให้เกิด
 กิเลส อันนั้นก็เป็น ตทั้งหมด — องค์นั้น ๆ.

หรือว่าเราเจริญสมาธิได้ สมาธิก็เป็นองค์นั้น ๆ ที่ทำ
 ให้จิตใจเย็น มีสมาธิขั้นไหนก็ได้ สมาธิขั้นนั้นอันนั้น จะ
 เป็น 'องค์นั้น ๆ' คือ ตทั้งหมด เป็นองค์ที่ทำให้เกิดความเย็น
 เย็นชั่วเวลา เย็นชั่วขณะก็ได้ เย็นตลอดไปก็ได้ แต่ว่า
 ความเย็นทุกชนิด ต้องรู้สึกด้วยจิตใจของตนเอง รู้สึกด้วย
 จิตใจของตนเอง เลยเรียกว่า สันติภูมิ นิพพาน — นิพพาน

เป็นสิ่งที่จะต้องรู้สึกด้วยจิตใจของตนเอง ด้วยจิตใจของตน
เอง.

บทพระธรรมคุณนั้นแหละแสดงพระนิพพานได้ ที่
คุณสวดอยู่ทุกวันนี้ว่า..

สุวากุขาโต ภควตา ชมฺโม — ธรรมะอันอันพระผู้มี
พระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เปลี่ยนเป็นว่า สุวากุขาคิ ภควตา
นิพฺพานิ—นิพพานอันพระพุทเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว; สนฺทิกฺขิโก
เป็น สนฺทิกฺขิกิ — คนนั้น เห็นได้ด้วยตนเอง; อกาลิโก
เป็น อกาลิกิ — ไม่จำกัดเวลา; เอหิปสฺสิโก เป็นเอหิปสฺสิกิ
— ควรอย่างยิ่งที่จะเรียกกันมาดู เรียกกันมาทำความเข้าใจ;
โอปนยิโก เป็น โอปนยิกิ — ควรน้อมนำเข้ามาใส่ตน ให้
มีในตน; ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ เป็น ปจฺจตฺตํ
เวทิตพฺพํ วิญญูหิ — เป็นสิ่งที่วิญญูชนจะรู้ได้เฉพาะตน ๆ.

อย่างนี้ก็อธิบายกันได้กับคำว่า ชมฺโม เพราะ
นิพฺพานิ มันเป็นอย่างนั้น มันก็เป็นอย่างนั้น ที่มันสำคัญ
ที่สุดที่อยากจะให้รู้กันไว้บ้างว่า ชีวิต ชีวิตของเรา ที่มันรอด

อยู่ได้แต่ละวัน แต่ละวัน ๆ นี้ เพราะมันถูกหล่อเลี้ยงอยู่ด้วย
นิพพาน ซึ่งเป็นของเย็น.

เหมือนต้นไม้ทุกต้นนี้ มันถูกหล่อเลี้ยงอยู่ได้ด้วย
ความเย็น ความชื้นที่เบื่อน้ำ มันถึงอยู่ได้.. มีชีวิตรอคอยอยู่ได้
ถ้าไม่มีความเย็นความชื้นที่เบื่อน้ำหล่อเลี้ยงเลย ต้นไม้เหล่านี้
มันตายหมด ไม่มีเหลือสักต้นเดียว นี่มันหล่อเลี้ยงอยู่ด้วย
ความเย็น ต้นไม้จึงอยู่ได้.

ชีวิตนี้ก็เหมือนกัน ต้องมีความเย็นหล่อเลี้ยงอยู่
พอสมควร มันจึงจะเป็นชีวิตอยู่ได้ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย
ข้อนี้ก็หมายความว่า เวลาบางขณะนะ ไม่มีกิเลส ชีวิตของ
เราไม่ได้มีกิเลสทุก ๆ นาทีตลอด ๒๔ ชั่วโมง มันมีนาที หรือ
มีชั่วโมง ที่ไม่ได้มีกิเลสเกิด กิเลสไม่ได้เกิด ตอนนั้นมันเย็น
มันก็หล่อเลี้ยงชีวิตเย็น แล้วก็อยู่ได้.

ถ้าสมมติระบุว่ากิเลสเกิดทุกนาที ตลอด ๒๔ ชั่วโมง
ก็ตายแล้ว! หรืออย่างน้อยก็เป็นบ้าแล้ว แล้วก็จะต้องตาย
ด้วย จะต้องเป็นบ้า แล้วจะต้องตายด้วย ถ้ากิเลสมันเผาผลาญ
อยู่ทั้ง ๒๔ ชั่วโมง.

ฉะนั้นใน ๒๔ ชั่วโมงนี้ มันมีเวลาที่มันว่าง ว่างจากกิเลส โดยธรรมชาติ ตามธรรมชาติอยู่มาก แล้วถ้าเราเป็นนักปฏิบัติ และ ทำให้ว่างจากกิเลสได้มากขึ้นไปอีก...มากขึ้นไปอีก ชีวิตนี้มันก็รอด เย็น เย็น เย็นเต็มขนาดแท้จริงก็เป็นพระนิพพาน ถ้ายังไม่เต็มขนาด มีได้ตามขนาดในบ้านในเรือน ในชีวิตประจำวัน ถ้าจะเรียกว่านิพพาน ก็ต้องเรียกโดยอ้อม.. โดยอ้อม นิพพานชั่วขณะนี้โดยอ้อม แต่ว่าเราจะไม่ได้ยิน นิพพานชั่วขณะ หรือโดยอ้อม เพราะมันมีก้ออื่นเข้ามาแทน ได้แก่ คำว่า นิพพุติ.. นิพพุติ.. นิพพุติ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ว่าในภาษาไทยไม่ค่อยจะใช้กัน แต่ถ้าเป็นภาษาบาลีในครั้งพุทธกาล โน้น แล้วก็ใช้ ใช้ ใช้ นิพพุติ นิพพุติ นิพพุโต นิพพุตา.

ผู้ชาย.. เย็น เรียกว่า นิพพุโต

ผู้หญิง.. เย็น เรียกว่า นิพพุตา

ทั่วความเย็น เรียกว่า นิพพุติ

นิพพุติ แปลว่าเย็น คือเย็นอกเย็นใจ เย็นอกเย็นใจ ให้พรกันว่า 'ให้มีนิพพุติเถิด'. อานิสงส์ศีลที่บอกทุกราวที่ ให้ศีลก็ใช้คำนี้ แต่พระที่ให้ศีลก็ไม่รู้ ว่าแบบหลับตา ว่าไป อย่างนั้น.. สีเสน สุคติ ยนฺติ สีเสน โภกสมฺปทา สีเสน นิพพุติ ยนฺติ

พระที่วาก็ไม่รู้ว่ ว่าจะไร ก็ว่าส่งเดชไป. โครเคยให้ศีลก็ง
 จะเป็นอย่างนั้น *ตสมา สัต วิโสธเย* - เพราะเหตุฉะนั้น
 ท่านจงมีศีล ที่บริสุทธิ์เกิด นิพพุติ นิพพุติ เอามาผูกกัน
 เป็นผลของศีล คือชีวิตเย็น ชีวิตเยือกเย็น ชีวิตเย็นนี้.. เรียก
 ว่า นิพพุติ.. นิพพุติ นิพพุติก็คือนิพพานชั่วคราว นิพพาน
 ชั่วขณะ นิพพาน ในบ้าน ในเรือน นิพพานตามธรรมคาสาถาญ
 เรียกว่านิพพุติ แต่ก็คือนิพพานชั่วขณะ นิพพานบางระดับ
 นิพพานชั่วคราว เรียกว่านิพพุติก็คือนิพพาน นิพพานจะต้อง
 แปลว่าเย็นเสมอ แล้วก็กำจัดความร้อนออกไป เหลือเป็นความเย็น
 ไม้ร้อนและไม่หนาว คือความสบาย.

นี่อยากจะพูดว่านักพูด เรื่องสุดท้ายของพรหมจรรย์
 คือ นิพพาน แล้วก็บอกให้รู้ว่าเป็นคำที่เขาเข้าใจกันไม่ค่อยจะ
 ถูกต้อง เพราะเขาไปเรียนนิพพานในห้องเรียน ซึ่งมีหลาย
 สีบอย่างนัก นิพพานที่ในหัวใจคนมีเพียงอย่างเดียว คือเย็น.

มีคนเขียนทำนองล้อ ทำนองต่ำผมในหนังสือพิมพ์
 บางฉบับ ไปอ่านเอาเอง เราออกคำโฆษณาว่า นิพพานสำหรับ
 ทุกคน ทุกคนนิพพานได้ เมื่อใดไม่มีกิเลสครบถ้วน เมื่อนั้นเป็น
 นิพพานของคนนั้น ฉะนั้น นิพพานมีสำหรับทุกคน จงระมัดระวัง

ให้ตี จักสรรให้ตี ให้มีโอกาที่จะเย็น เย็น เขาหาว่าพูดโกหก
พูดหลอกลวง พูดเป็นมิจนาทิกฎฐิ อะไรเยอะ คุณไปหาอ่าน
เอาเอง.

ผมก็ยังยืนยันว่า นิพพานจะต้องแปลว่าเย็น และ
เป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์ให้รอดอยู่ได้ ทำให้ชีวิตไม่
ไหม้ ไม่ตายเพราะความไหม้ไปเสีย เพราะมันมีความเย็นเข้า
มาหล่อเลี้ยงเป็นขณะๆ เมื่อใดไม่มีกิเลสรบกวนอยู่ในจิตใจ
เมื่อนั้นเราอยู่ด้วยนิพพานชั่วขณะ ชั่วขณะ เรียกว่า สามายิกะ
นิพพาน ดังที่กล่าวแล้ว.

ขอให้จำเรื่องนี้ไว้ตลอด.. ตลอดชีวิต แล้วให้มัน
เย็นมากขึ้น เย็นมากขึ้น เย็นมากขึ้น จนเป็นชีวิตเย็น ถ้าเป็น
ชีวิตเย็นแล้วมันจะเป็นประโยชน์ ถ้ามันเป็นชีวิตร้อนแล้ว
จะเอาเวลาไหนไปทำอะไรให้ใครได้ มันร้อน มันร้อน มันร้อน
ต้องรคน้ำอยู่เสมอ จะไปทำอะไรได้ มันเย็นแล้วจึงจะมี
โอกาสทำประโยชน์.

เพราะฉะนั้น ขอให้เรามีชีวิตเย็นเถิด เราก็จะทำ
ประโยชน์ส่วนตัว ส่วนตัวเรา หน้าที่ของเราได้ดี แล้วก็จะทำ

ประโยชน์ผู้อื่นไกลออกไปได้ก็ เพราะมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น.

คำว่า 'ประโยชน์ .. ประโยชน์' นี้ ขอให้จับไว้สัก ๓ ความหมายเถอะ คือ ประโยชน์ตนเอง ทางหนึ่ง ประโยชน์ผู้อื่น นอกจากตน อีกอย่างหนึ่ง แล้ว ประโยชน์ที่มัน เกี่ยวข้องกัน แยกจากกันไปได้ นี่อีกประโยชน์หนึ่ง เป็น ๓ ชนิด จึงประกอบประโยชน์ ๓ ชนิดนี้ให้ถูกต้องและให้มี อยู่เสมอ ประโยชน์ส่วนเราก็อำ ประโยชน์ผู้อื่นก็ทำ ประโยชน์ที่มันเนื่องกันอยู่แยกกันไม่ได้ ก็ช่วยกันทำ.

อย่างแรกเรียกว่า 'อรรถัตถะประโยชน์' ประโยชน์ตนเอง
 อย่างที่สองเรียกว่า 'ปรัตถประโยชน์' ประโยชน์ผู้อื่น

อย่างที่สามเรียกว่า 'อุกยัตถประโยชน์' คือ ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน ที่คุณสวดอยู่ทุกวัน มันมีคำสวดอยู่ ทุกคราว ที่สวดเวลาเทศน์วันเสาร์จบ จะพูดถึงประโยชน์ ทั้ง ๓ นี้ อยู่ทุกครั้ง ถ้าไม่เข้าใจก็ไม่เข้าใจ ถ้าเข้าใจก็เข้าใจ ว่าเรามันมีประโยชน์อยู่ ๓ ประโยชน์ เราสงบเย็นแล้วก็สามารถ จะบำเพ็ญประโยชน์ ประโยชน์ตนเอง ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน.

ถ้าเราไม่สงบเย็นแล้ว ประโยชน์ตัวเองก็เห็นจะยากที่จะทำ คือมันร้อนเป็นไฟเสียแล้ว จะทำงานอะไรก็ทำไม่ได้ดี อย่างที่ทำงานอะไรได้ดี ศึกษาเล่าเรียนได้ดี ทำหน้าที่การงานในอาชีพได้ดี ก็เพราะว่ามีจิตใจปรกติ มีจิตใจเย็นเป็นปรกติ เพราะความเย็น ถ้ามันร้อนอยู่ด้วยกิเลสแล้ว มันทำอะไรไม่ได้ เคี้ยวคนมีกิเลส เขาจึงทำอะไรไม่ค่อยได้ ถ้าเขาชนะกิเลสก็ทำได้ดี จะเป็นประชาชนก็ได้ เป็นนักการเมืองก็ได้ เป็นทหาร เป็นครู เป็นหมอ เป็นข้าราชการชนิดไหน ก็ทำได้ดีทั้งนั้นแหละ ถ้าชีวิตมันเย็นเป็นปรกติ.

ขอให้พยายาม.. พยายามให้มันเย็นเป็นปรกติเท่าที่จะทำได้ ถ้าไม่ถึงที่สุดก็ให้มันมีเท่าที่จะทำได้ พอถึงที่สุดก็เป็น 'พระอรหันต์' เป็นพระพุทธรเจ้าไป ก็ยังทำได้มาก พระอรหันต์ พระพุทธรเจ้าท่านไม่อยู่เฉยๆ ทำประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่าชีวิตของท่าน เย็น เย็นเป็นปรกติ แล้วท่านก็เป็นประโยชน์แก่ทุกคน ก็ไม่เสียที่ที่เกิดมา ไม่เสียชาติที่เกิดมา สามารถจะทำประโยชน์สูงสุดตามที่มนุษย์จะทำได้.

ที่นี้ก็ขอกล่าวเป็นเรื่องสุดท้ายว่า ชีวิตนี้เป็นเสมือนหนึ่งเดิมกัน เดิมพันที่ธรรมชาติให้มา สำหรับพัฒนาหรือทำการค้าเอาเอง ทำการค้าเอาเอง.

เมื่อเราจะไปทำอะไร จะไปค้าขายก็ต้องมี 'ทุน' เป็นเดิมพัน แม้แต่จะไปเล่นการพนัน ชนไก่ กัดปลา ก็ต้องมีเงินจำนวนหนึ่งเป็นเดิมพัน ตีคกระเป่าไว้ เพื่อเอาไปลงทุน สำหรับทำให้มันมากขึ้น นี้เรียกว่าเดิมพัน..เดิมพัน.

ชีวิตนี้เป็นเสมือนหนึ่ง 'เดิมพัน' เท่านั้นแหละ ไม่ใช่กำไรยังไม่ใช่กำไร ใครจะหาว่าเป็นกำไร มันก็โง่ เป็นเดิมพัน ที่ต้องเอามาลงทุน ลงทุนทำให้เกิดผลกำไรขึ้นมา.

ที่นี้ ถ้าว่าเชื่อพระเจ้า มีพระเจ้า เชื่อพระเจ้าย่ พระเจ้าให้มาสำหรับเป็นเดิมพัน ถ้าไม่มีพระเจ้า มีธรรมชาติก็ธรรมชาติให้มาสำหรับเป็นเดิมพัน ท่านจงเอามาลงทุนทำให้เป็นประโยชน์ ประโยชน์ ประโยชน์ ประโยชน์ แล้วก็สูงสุดในชีวิตนี้ เป็นสิ่งที่ได้ใช้ให้มันถูกต้อง ได้รับประโยชน์สูงสุด ทั้งที่กล่าวแล้ว ว่ามันมีอยู่ ๓ อย่างด้วยกัน.

ถ้าทอคออัลย์ไม่รู้ไม่ชี้ ก็คือโง่ที่สุด เติมพັນมันก็เสียเปล่า ไม่ได้ใช้มันก็ไม่เกิดประโยชน์ เทียวก็เอาไปใช้อย่างอื่นหมดไม่มีอะไรเหลือ จึงต้องถือว่าเป็นเติมพันที่ควรนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ คือ พัฒนา พัฒนา ให้ถูกต้องในความหมายของคำว่า 'พัฒนาพัฒนา' ทำให้ถูกต้องในความหมายของคำว่า 'พัฒนาฯ' ก็เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ ไม่เพียงแต่ว่าหลับหูหลับตาทำไปให้มันยุ่งยากลำบาก อย่างนั้นไม่ใช่พัฒนา แม้มันจะมากขึ้น ๆ มันก็ยุ่งยากลำบาก แม้ว่าจะทำอะไรได้มาก มีเงินเยอะ ๆ แต่ถ้ามันร้อน มันยุ่ง วุ่นวายไป ก็ไม่ใช่พัฒนา มันต้องเย็น เย็น เย็นเป็นสุข.

ฉะนั้นคนขอทานอาจจะมีจิตใจเยือกเย็นยิ่งกว่าเศรษฐีก็ได้ นี่ ชื่อนี้ควรจะนึกกันไว้บ้าง ถ้ามีจิตใจเย็นก็คือถูกต้อง ถ้ามีจิตใจเร่าร้อน มันก็ไม่ถูกต้อง ถ้าขอทานรู้จักทำจิตใจให้ถูกต้องก็เย็น แล้วมันก็อาจเย็นกว่ามหาเศรษฐีในโลกก็ได้ มหาเศรษฐีในโลกนี้มีการงานมาก มีฐานะมาก ทิวกระหายอยู่ตลอดเวลา มันไม่เย็น แต่ขอทานมันเย็น..เย็น ถึงจะขอทาน เขากิน ก็รู้จักทำชีวิตให้เย็น.

นิทานเก่าๆ.. คุณเหมือนจะเป็นของพวกจีน นิทานเก่าๆ นี้มักจะเป็นของพวกจีนเล่าๆ กันมา เพราะจีนเป็นชาติโบราณ เล่ากันมาว่า.. มีขอลานคนหนึ่งอาศัยอยู่ริมรั้วบ้านเขตบ้านของบ้านเศรษฐี ปลุกกระท่อมอยู่ในเขตบ้านของเศรษฐี แต่เขาเป็นขอลาน กลางวันก็ไปขอลาน มีสมบัติคือ ซออยู่คันหนึ่ง พอกลับมาจากขอลานกินข้าวกินน้ำเสร็จแล้วก็สี่ซอ สี่ซอทุกคืน หลังจากเสร็จการทำงานในการขอลาน เขามีความสุข เยือกเย็น.

เมื่อวันหนึ่ง ไปขอลานได้มากโดยบังเอิญ ได้มากเป็นร้อยเป็นพัน เหลือกินเหลือใช้ วันนั้นสี่ซอไม่ได้ สี่ซอไม่ได้ เจียบ..สี่ซอไม่ได้ ก็เป็นห่วงว่าไม่รู้ว่าจะเก็บยังไง จะทำอย่างไรกับเงินจำนวนนี้ ไม่มีจิตใจที่จะสี่ซอ.

รุ่งขึ้นแต่เช้า เศรษฐีก็ถามว่า “เมื่อคืนแก่ทำไมไม่สี่ซอล่ะ? ฉันได้ยินแก่สี่ซอทุกคืนๆ เมื่อคืนไม่ได้ยินแก่สี่ซอ”.

มันก็บอกอันนี้แหละ บอกอย่างนั้นแหละ “เมื่อวานนี้เมื่อขอลานมาได้เกินธรรมดา.. ทั้งร้อยทั้งพัน เลยคิดเสียยุ่ง

ไปหมด สีซอไม่ได้” เศรษฐีก็เลยฉลาด เศรษฐีกลายเป็นคนฉลาดขึ้นมา เพราะคนขอทานมันบอกให้ อย่างนี้.

นี่แหละ ผมจึงอยากจะพูดว่า แม้จะเป็นขอทาน มันก็มีจิตใจเยือกเย็นกว่าเศรษฐีก็เป็นได้ ถ้าเราเป็นคนยากจนทางวัตถุทางโลก เราก็เป็นคนมั่งมีในทางธรรมะ หรือในทางจิตใจได้ ขอให้จัดชีวิตให้เป็นไปในลักษณะเช่นนี้ คือให้เย็นมากขึ้น เย็นมากขึ้น เย็นมากขึ้น มีสมบัติแห่งความเย็นตามความหมายของคำว่า ‘นิพพาน’ มีชีวิตเยือกเย็น แล้วก็เป็นที่ประโยชน์.

ถ้าพ่อบ้านเป็นคนเย็นและมีประโยชน์ ครอบครัวนั้นมันก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าพ่อบ้านเป็นอันธพาล มันก็ไม่มีความเย็นในครอบครัวนั้น มันก็มีความทุกข์ แล้วมันจะล้มละลายด้วย ฉะนั้นผู้ที่เตรียมตัวจะไปเป็นพ่อบ้าน จึงควรศึกษาเรื่องนี้ไว้ให้ดี ๆ รู้จักทำชีวิตให้เย็น ให้เย็น แล้วก็เป็นที่ประโยชน์ เป็นประโยชน์ ทำงานสนุก ทำงานสนุก เป็นสุขตลอดเวลาที่ทำงาน แล้วเหงื่อมันก็ออกมาเป็น ‘น้ำมนต์’ ไม่ใช่ ‘น้ำร้อน’ ถ้ามีกิเลส เหงื่อออกมาเป็นน้ำร้อนทนไม่ได้คอก ถ้ามีธรรมะทำงาน ทำงาน เหงื่อออกมาก็เป็นน้ำมนต์ คือเย็น เย็น.

ฉะนั้น ขอให้เรามีชีวิตอยู่ด้วยความรู้ ก็ถูกต้องในเรื่องทำความเย็น มีชีวิตเย็น มีชีวิตเย็น ทำงานสนุกเป็นสุขตลอดเวลา นี่เป็นพรอันประเสริฐ ไม่ต้องใครให้ตอก ทำเอาเอง พรแท้จึงทำเอาเองอย่างนี้.

หวังว่าคงจะมีความเข้าใจในเรื่องที่กล่าวมาแล้วนี้ พอที่จะสรุปเอาไปได้ว่า จะทำอะไร จะจัดการกับชีวิตนี้อย่างไร โดยหลักการใหญ่ๆ ดำเนินชีวิตนี้ให้มันก้าวหน้า ลาศึกษา กลับออกไป ขอย่างไรเท่าเติม ขอให้มีความรู้อะไรเพิ่มขึ้นๆ อย่างไรเท่าเติม มันก็รอดได้ ก็มีความรอด.

ขอยุติการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลาชั่วโมงครึ่ง ขอให้จงจำเอาหัวข้อๆ ให้เข้าใจให้ถูกต้อง..ถูกต้อง แล้วปฏิบัติให้ตรงตามนั้น ก็จะได้รับผลจากพระพุทธศาสนาไม่เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา เป็นแน่นอน.

ขอยุติการบรรยาย และขอปิดการประชุม

ธรรมบรรยาย อบรมภิกษุนวาระ ในพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๓๓

ณ สวนโมกขพลาราม

พื้นฐานของชีวิต

เรื่อง

ชีวิตใหม่

ท่านนักศึกษา ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย,

อาตมาขอแสดงความยินดีเป็นสิ่งแรก ยินดีใน การ มาของท่านทั้งหลาย ในลักษณะอย่างนี้ คือ เพื่อการศึกษาหา ความรู้ ที่ควรแก่ความเป็นมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ความเป็น มนุษย์ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, แล้วขอแสดงความยินดี ที่ได้มานั่งกัน ในลักษณะอย่างนี้ คือนั่งกลางคืน.

จะขอร้องให้มีความรู้สึกกระตือรือร้นถึงเรื่องนั้นทุกครั้งไป
 ว่าเมื่อได้นั่งกลางดินแล้ว จะได้รับรู้สึกถึงพระพุทธรูปเจ้า
 ผู้ประสูติกลางดิน ตรัสรู้กลางดิน สอนกลางดิน อยู่กลางดิน
 นิพพานกลางดิน; จะเป็นพุทธานุสสติอย่างยิ่ง, แล้วก็
 จะมีจิตใจเหมาะสมที่จะฟัง ค่าย; เกยนั่งกันแต่ในอาคารหุ
 ุรสาวยงาม ราคาแสนราคาล้าน เทียนธูปธูปกลางดิน ซึ่ง
 ใคร ๆ ก็ต้องถือว่าไม่ได้มีการตีราคา. แต่ถ้าสำหรับพวกเรา
 พุทธบริษัท มีการตีราคามากกว่าอาคารเรือนแสนเรือน
 ล้านเหล่านั้น เพราะว่ากลางดินนี้เป็นที่ประสูติ ตรัสรู้
 สอน อยู่ และนิพพาน ของพระพุทธรูปเจ้า. ขอให้ทำใน
 ใจให้สำเร็จประโยชน์คุ้มกัน กับการที่ได้มานั่งกลางดิน ซึ่ง
 นาน ๆ จะมีโอกาสสักครั้งหนึ่ง.

ที่นี้อีกประการหนึ่ง ก็อยากจะ ขอให้พยายาม
 อย่างยิ่ง ที่จะให้ได้รับประโยชน์จากการมาหรือการฟัง;
 ถ้าไม่ได้รับประโยชน์คุ้มกัน คือไม่ได้รับประโยชน์คุ้มกันกับ
 เวลาที่เสียไป เงินทองที่เสียไป ความเหน็ดเหนื่อยที่เสียไป
 เรี่ยวแรงที่เสียไป, ไม่ได้ประโยชน์อะไรคุ้มกันแล้ว อาจารย์
 ก็ทะเลาะกับยมบาล เพราะยมบาลเขาไม่ยอมให้ใคร

ใช้เวลา ใช้เงิน ใช้ของ อย่างไม่คุ้มค่า. ถ้าเกิดไม่คุ้มค่าขึ้นมา เขาก็ต้องถือว่า หรือจะเอาผิด; เพื่อให้ไม่ต้องมีเรื่องอย่างนี้ ก็ขอให้ผู้ฟังหรือนักศึกษาทุกคนพยายามฟังให้ดี ให้ได้รับประโยชน์คุ้มค่า : คุ้มค่าที่มว, คุ้มค่าเวลา, คุ้มค่าการใช้จ่าย, คุ้มค่าเรี่ยวแรง, คุ้มค่าอะไรทุกอย่าง; แล้วเรื่องก็จะเรียบร้อย, มิฉะนั้นก็จะมีปัญหาเรื่องใช้เวลา เงินทอง อย่างไม่คุ้มค่า.

ที่นี้ก็จะได้พูดต่อไปถึงว่า *ทำอย่างไรมันจึงจะคุ้มค่า?* เรื่องที่จะพูดนี้มันคุ้มค่าไหม? อาตมา ขอยืนยันว่า มันเป็นเรื่องที่คุ้มที่คุ้มค่า ถ้าเข้าใจรับเอาไปได้, ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้ มันก็จะกลายเป็นเรื่องที่เกินค่า. แต่ถ้าไม่สนใจฟังให้ดี ไม่เข้าใจ เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ไม่ได้ มันก็ไม่คุ้มค่าจริงเหมือนกัน; เพราะฉะนั้นมันอยู่ที่ผู้ฟัง จะทำให้สำเร็จประโยชน์ได้หรือไม่.

ที่ว่า ได้อะไรคุ้มค่านี มันก็ต้องรู้ว่า ได้อะไร? คือมันจะต้องรู้ว่า พระธรรมพระศาสนาจะให้อะไรแก่เรา, หรือเราจะได้รับประโยชน์อะไรจากพระธรรม? ถ้าเรารู้ชัดเจนนอนว่า เราจะได้ประโยชน์อะไรจากพระธรรม นั้นแหละคือ

เรารู้จักว่าพระธรรมคืออะไร, พระศาสนาก็เหมือนกันแหละ เป็นคำที่ใช้แทนกันได้. การที่จะรู้ว่าพระพุทธศาสนาคืออะไร มันก็ต้องรู้จักในข้อที่ว่า พระพุทธศาสนาจะให้อะไรแก่เราได้, เราก็มารู้ว่าสิ่งที่จะให้อะไรแก่เราได้ทุกอย่างรึนั้นแหละคือพระพุทธศาสนา. เพราะฉะนั้นขอให้มีควมสนใจในข้อแรกที่จะศึกษาให้รู้ว่า พระพุทธศาสนาจะให้อะไรแก่เรา, แล้วค่อยไปพิจารณาดูว่า มันจะสำเร็จประโยชน์ไหม? จะมีค่าจริงไหม?

ปฏิบัติตามพุทธศาสนาแล้วจะได้ชีวิตใหม่.

สำหรับในวันนี้ อตมาก็อยากจะพูดโดยสรุปว่า เราจะพูดกันเรื่องชีวิตใหม่ ชีวิตใหม่ พุทธศาสนาที่ปฏิบัติแล้ว จะให้ชีวิตใหม่แก่ผู้นั้น คือ ผู้ปฏิบัติ. คำว่าชีวิตใหม่นี้ ฟังดูมันเป็นคำประหลาด ๆ หรือเป็นคำโลก ๆ เป็นคำสมัยใหม่, เป็นคำนักประพันธ์อะไรอยู่บ้าง ก็ขอย่าไปสนใจในแง่มันเลย. ขอรวบรวมว่า ใช้คำนี้ก็เพื่อให้ฟังกันง่าย ๆ ฟังกันสะดวกฟังได้เร็วในเวลาอันสั้น.

คำว่า ชีวิตใหม่, ชีวิตใหม่ มันก็มีปัญหาว่า มัน
 เป็นชีวิตใหม่มาจากไหน? มัน ก็คือชีวิตเก่า แต่ว่าพัฒนา
 ให้ดีขึ้น ให้มากขึ้น, คือทำให้มันเจริญขึ้นมา ในลักษณะ
 เหมือนกะว่ามันตรงกันข้ามกับของเดิม. เขาเรียกว่า ชีวิต
 ใหม่ มันเหมือนกับการเกิดใหม่, เกิดใหม่โดยไม่ต้อง
 ตาย; อย่างนี้มิใช่พูดอยู่ในพระกัมภีร์ : *แม้การมาบวช
 เป็นพระในพระพุทธศาสนา^๕ เขาก็เรียกว่าเกิดใหม่* เหมือน
 กัน; เพราะมันเปลี่ยนจิตใจ หรือเปลี่ยนอะไรใหม่หมด,
 เรียกว่าเกิดใหม่โดยอริยชาติ, เกิดในโลกใหม่ของพระอริยเจ้า.
 ฉะนั้นเราถึงแม้จะไม่ได้บวช อยู่ที่บ้านมันก็บวชได้
 โดยการทำให้มีผลเหมือนกับว่าชีวิตใหม่ หรือการเกิด
 ใหม่, คือการปฏิบัติธรรมะให้สมบูรณ์, แล้วก็ได้รับผล
 ชนิดที่ไม่เคยได้รับมาแต่ก่อน. ดังนั้นจึงเรียกว่า ชีวิต
 ใหม่, เป็นคำโลก ๆ เป็นคำนักประพันธ์อ่านเล่นอยู่มาก แต่
 ไม่เป็นไรดอก ขอให้ใช้คำนี้แหละมันง่ายดี.

เดิม ๆ ที่เราเป็นมา เป็นชีวิตเก่าอย่างไร ขอให้สนใจ
 ให้ดี, ถ้าไม่รู้จักไม่สนใจให้ดี, แล้วก็ไม่มีทางที่จะรู้จักชีวิตใหม่;
 เพราะมันไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบ ในลักษณะที่ตรงกันข้าม,

แม้ที่เป็นอยู่ตามธรรมดาแต่ก่อน ก็ไม่รู้สึกว่ามันยังใช้ไม่ได้ มันยังไม่ดีทุกข์, มันยังระคนอยู่ด้วยความทุกข์. ถ้าว่ามัน เป็น ชีวิตใหม่ มันก็ต้องแปลกอย่างตรงกันข้าม คือ ไม่ระคน อยู่ด้วยความทุกข์ นั้นเอง; ถ้าคนผู้นั้นไม่มองเห็นว่า ตน มีชีวิตที่ระคนอยู่ด้วยความทุกข์ มันก็ไม่อยากจะเปลี่ยนแปลง มันก็ไม่ต้องการอะไรใหม่อีก, มันก็ปล่อยไปตามกรรม. เรื่อง ชีวิตใหม่จึงเป็นเรื่องของสติปัญญา, ของบุคคลผู้มีสติ ปัญญา.

ชีวิตเก่าอยู่ใต้อำนาจบีบคั้นของกิเลส.

ที่นั่นจะพูดถึง ชีวิตเก่า คือชีวิตตามธรรมดา ที่ เป็นกันมา หรือเป็นกันอยู่โดยมากตามปรกตินั้นมันเป็น อย่างไร, จะพูดให้ชัดลงไปก็จะพูดว่า ชีวิตแบบนั้น มันไม่ เป็นอิสระจากการบีบคั้นของสัญชาตญาณ และไม่พ้น จากการบีบคั้นของกิเลส. สัญชาตญาณ คือความรู้สึกที่ มีมาเสร็จ หรือรู้ได้เอง สำหรับสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งเข้าใจว่านัก ศึกษากรูบาอาจารย์ทั้งหลาย คงจะได้ศึกษาได้ยินได้ฟังเรื่องนั้น มามากแล้ว คือสิ่งที่เรียกว่าสัญชาตญาณหรือ instinct. ที่นั่น

สัญญาตญาณที่บังคับควบคุมไว้ไม่ได้นั้นแหละ คือ กิเลส.

เรายัง อยู่ใต้อิทธิพลของสัญญาตญาณ บ้าง, อยู่ใต้อิทธิพลของกิเลสบ้าง มันจึงเรียกว่า เป็นชีวิตที่ทนทรमान ชีวิตที่ถูกกักขัง ชีวิตที่อยู่ในความมืดความบอด; รู้ว่าทนทุกข์ทรमान แต่ก็ไม่รู้ว่าด้วยเหตุอะไร, หรือว่าจะแก้ไขกันอย่างไร. ถ้ามันมากเกินไป, ขอบกัย ก็ว่ามัน ใงมากเกินไป มันก็จะไม่รู้สึกลงในเรื้องนี้เอาเสียเลย, ก็จะไม่รู้สึกว่าจะ อยู่ใต้อำนาจการบีบคั้นของกิเลส หรือสัญญาตญาณ, ถ้าใงมากไปกว่านั้นอีก ก็กลับเห็นเป็นการสนุกสนาน ไปเสียเลย.

สัญญาตญาณใหญ่

ทำให้เกิดสัญญาตญาณน้อย ๆ อีกมาก.

นี่ขอพูดกันถึงเรื่องนี้พอสมควรว่า เรามีสัญญาตญาณอันใหญ่ที่สุด เป็นประธานแห่งสัญญาตญาณทั้งหลาย ก็คือสัญญาตญาณแห่งความรู้สึกว่ามีตัวตน มีตัวตน มีของตน; ถ้าเคียดจัดขึ้นมา ก็มีตัวกู มีของกู, ยอมใครไม่ได้.

มันก็เกิดสัญชาตญาณน้อยๆ ออกมาจากสัญชาตญาณนี้ เป็นสัญชาตญาณแห่งการรักคน เห็นแก่ตน มีสัญชาตญาณแห่ง การกินอาหาร แสวงหาอาหาร การต่อสู้ การหนีภัย กระทั่ง การสืบพันธุ์, แล้วก็ ต้องการจะมีอะไร ๆ มาบำรุงบำเรอตน, แล้วก็ ต้องการจะรอดตน, นึกคิดคชฺชิ.

เราตกอยู่ใต้อำนาจของสัญชาตญาณนี้ ที่บังคับ มันไม่ได้ ก็ได้ชื่อว่ากิเลส, ถ้าฟังสัญชาตญาณล้วน ๆ ก็ไม่ใช่เล่นอยู่แล้ว ที่นี้ถ้าบังคับไม่ได้กลายเป็นกิเลสขึ้นมา มันก็ยิ่งหนักขึ้นไปอีก. เช่นว่า การเห็นแก่ตน มันก็เกิดปัญหามากมาย หลายอย่างหลายประการ : มัน มองแต่จะหาประโยชน์ให้แก่ตน ค้ายการไต่เปรียบผู้อื่น, แล้วมันก็เดือดร้อนกระวนกระวายอีกหลายๆ อย่าง เนื่องจากความเห็นแก่ตน.

ถ้าจะแยกออกไปว่า สัญชาตญาณแห่งการต้องกินอาหาร อย่างนี้; เคียงวันมันก็มีปัญหาที่ว่าควบคุมไม่ได้ มันก็ต้องการจะกินอาหารให้ดีที่สุด ให้อร่อยที่สุด ให้มากที่สุด, มันก็เลยมีปัญหาหนัก เพราะสัญชาตญาณแห่งการต้องการอาหาร.

สัญญาชตาณแห่งการอวดสวยอวดงาม นี่แม้แต่
 สัตว์ก็ทำเป็น, ^๕ นคนก็มีสัญญาชตาณอันนี้ มันก็ ต้องการจะ
 อวดสวยอวดงามเกินขอบเขต มันจึงหมกเปลืองมาก, ใคร
 ที่รักสวยรักงามใช้เงินเป็นอันมากเพราะเรื่องนี้ ก็จะต้องรู้จัก
 คี. เราควบคุมไว้ไม่ได้ คือไม่ให้เป็นไปแต่พอดี มัน
 ก็กลายเป็นเรื่องอวดสวย มันก็เลยมีปัญหา, ก็ต้องทนทุกข์
 ทรมาน เพราะปัญหาเหล่านั้น.

สัญญาชตาณแห่งการต้องการสิ่งบำรุงบำเรอ
 สิ่งประเล้าประโลม ^๕ นี้ถ้ามันพอดีก็ไม่ใช่ไร; แต่ถ้ามัน
 เกินพอดี มันก็คือกิเลสอย่างยิ่ง ต้องการการประเล้าประโลม
 ใจทุกอย่างทุกทาง, ในที่สุดก็ นำไปสู่สิ่งมีนเมาทั้งหลาย ที่
 เรียกว่าอบายมุข : จะต้อง คมนำเมา หรือสิ่งมีนเมา จะต้อง
 เล่นการพนัน ให้มีความรู้สึกชนิดที่บำรุงบำเรอใจ เป็นสิ่ง
 ประเล้าประโลมใจ : ต้อง *เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการ
 พนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน,* นำหัวที่ว่า
 เกียจคร้านทำงานมันก็เพื่อประเล้าประโลมใจอย่างหนึ่ง,
 ไม่บังคับให้ไปทำงาน ให้ออนเสีย แล้วก็มีปัญหาเกิดขึ้น
 เพราะการไม่ทำงาน.

นี่ขอให้แจกแจงเป็นอย่าง ๆ ถေး ถ้าควบคุมไม่ได้
แล้วมีปัญหาทั้งนั้น. สัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ มันก็
ไม่รู้จักต่อสู้กับสิ่งที่ควรต่อสู้, ไปต่อสู้กับสิ่งที่ไม่ต้องต่อสู้
เกิดเป็นปัญหากันทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งโลก.

ในที่สุด สัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ ซึ่งเป็น
ปัญหาใหญ่ที่สุดของมนุษย์ เพราะสัญชาตญาณแห่งการสืบ
พันธุ์นั้นมันรุนแรง, แล้วก็มีความร้ายกาจอันนี้ไว้
คือกามารมณ์. ธรรมชาติให้เรื่องกามารมณ์มา สำหรับ
หลอกล่อหรือจ้างให้สัตว์ที่โง่เขลาทำการสืบพันธุ์ ซึ่ง
เจ็บปวด ซึ่งลำบาก ซึ่งสกปรก ซึ่งอะไรต่าง ๆ นานา; แต่
ธรรมชาติ มันเหนือกว่า มันก็ให้ส่วนที่เรียกว่า กามารมณ์
คือความเพลิดเพลินเอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย อะไรเหล่านี้ ที่รวมเรียกว่ากามารมณ์ มาเป็นค่า
จ้าง ล่อให้สัตว์ทั้งหลายทำการสืบพันธุ์, แล้วมันยุ่งยากสัก
เท่าไร. ใคร ๆ เห็นว่าการสืบพันธุ์นี้เป็นเรื่องสูงสุดของ
มนุษย์ ก็ดูสิ, ลงทุนกันเป็นการใหญ่โต เพื่อประโยชน์แก่
การสืบพันธุ์ ชนิดที่ธรรมชาติก็ไม่อยากทำ.

ถ้าไม่มีกามารมณ์มาปะหน้าเข้าไว้ ก็ไม่มีสัตว์ชนิด
ไหนอยากจะสืบพันธุ์; แม้แต่สัตว์เทรจันน, แม้แต่ต้นไม้
ควยเข้าไป, มันมีกามารมณ์ซึ่งมีรสสูงสุดปะหน้าการสืบพันธุ์
เอาไว้ เพื่อจะจ้างหรือบังคับ ให้สิ่งมีชีวิตทำการสืบพันธุ์;
นี่เป็นปัญหาใหญ่โดยเฉพาะของมนุษย์. กิตกุให้ตี ๆ บาง
ทีอุตส์เหล่าเรียน อุตส์หะสมเงินไว้เป็นอันมาก ก็เพื่อ
การสมรสอันมีเกียรติ, แล้วมันก็ไม่ต้อะไรนัก เพราะว่าสิ่งที่
ดีที่สุดของมนุษย์มันยิ่งไปกว่านั้น.

เดี๋ยวนี้เราก็ต้อง มีการพ่ายแพ้แก่สัญชาตญาณ,
ต้องทนทำไปตามสัญชาตญาณ ไม่มีความรู้พอที่จะบังคับ
สัญชาตญาณ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องหรือพอดี. ดังนั้นจึง
ขอบอกเสียเลยว่า ธรรมะ พระธรรม หรือพระศาสนานี้
คือความรู้หรือการปฏิบัติ เพื่อควบคุมสัญชาตญาณไว้
ในสภาพที่ถูกต้องและไม่มีความทุกข์เลย, นี่คือประโยชน์
ของพระธรรม. ถ้าว่าควบคุมไว้ไม่ได้ มันก็มากกว่า
ธรรมตามาก มันก็เกิดกิเลส เป็นความโลภ เป็นความ
โกรธ เป็นความหลง ชนมา แล้วก็มี เรื่องที่จะต้อง
หมั่นหมองทรมานเป็นของประจำไปเลย.

เรายุ่งยากลำบากด้วยปัญหาของความรัก, ยุ่ง
 ยากลำบากด้วย ปัญหาของความเกลียด, มันทนไม่ได้ มัน
 ต้องเกลียดสิ่งที่ยั่วให้เกลียด, ลำบากด้วย ปัญหาของความ
 โกรธ มันทนไม่ได้ มันต้องโกรธเมื่อมันมีสิ่งที่ยั่วให้โกรธ,
 แม้ไม่อยากจะโกรธมันก็ยังบังคับไว้ไม่ได้, ยุ่งยากลำบาก
 เพราะ ปัญหาของความกลัว มันโง่มาตั้งแต่เล็ก มันกลัว
 สิ่งที่ไม่ควรกลัวมาตั้งแต่เล็ก มันก็กลัวมากกว่าความจำเป็น
 หรือแม้ว่ามันมีความจำเป็น. ถ้ามีธรรมชาติมันก็ไม่กลัว,
 มันก็สบายดี.

เรามีปัญหาเกี่ยวกับความวิตกกังวล, วิตกกังวล
 นี้ฟังดูให้ดี, เต็มๆไม่ค่อยมี แต่พอโตขึ้นก็เริ่มมี, คนแก่ก็มี
 มาก ความวิตกกังวลอภยวาทณ์นั้น ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ
 ว่ามันมีพิษสงอย่างไร, ทรมานจิตใจเท่าไร, ถ้าไม่มีมันจะดี
 สักเท่าไร.

เรายัง มีปัญหายุ่งยากลำบากด้วยการอิจฉาริษยา,
 สัญชาตญาณที่มันอยากจะดีกว่าคนอื่น หรือไม่อยากจะให้คนอื่น
 ดีเท่าตัว มันก็เกิดความอิจฉาริษยาขึ้นมาได้โดยง่าย โดย
 ธรรมชาติ โดยไม่น่าจะมี. ขอให้ไปดูตัวเองให้ดี, สังเกต

ดูตัวเองให้ดี ว่ามัน มีความอิจฉาริษยาใครไหม? แล้วทำไมมันจึงมีมา? ซึ่งมันไม่น่าจะมีมา มันไม่ควรจะมีมา. เราควรจะรักคนทุกคน; แต่เดี๋ยวนี้แทนที่จะรักกันทุกคน มัน กลับอิจฉาริษยากันทุกคน เรียกว่าปัญหาที่ทรมาณ. พ้ออิจฉาริษยาใคร; คนที่ถูกอิจฉาริษยานั้นไม่รู้ไม่ใช่เลย, แต่คนที่อิจฉาริษยาเขา^{นี้}ติดกรรทัง^{นี้}เป็นอยู่แล้ว, ติดกรรทัง^{นี้}ที่ที่มีความรู้สึกอิจฉาริษยาใคร ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว คือ ความอิจฉาริษยานั้นมันกัดหัวใจ, ความรู้สึกชนิดนั้นมันเป็นเรื่องของกิเลส คือสัญชาตญาณที่บังคับไว้ไม่ได้.

ตลอดถึง ความหึงความหวง ซึ่งเต็มไปด้วยหมกในหน้าหนังสือพิมพ์ที่ว่า เรื่องผัวเรื่องเมียชนิดเดียวกันฆ่า ผ่ากันตาย ฆ่าตัวเองตาย ฆ่าภรรยาตาย ฆ่าลูกตาย ซึ่งสัตว์เดรัจฉานมันยังไม่ทำเลย; แต่มนุษย์^{นี้}ทำกันมากขึ้น ๆ เห็นได้จากหน้าหนังสือพิมพ์. ความหวงหรือความหึงเป็นไปแรงกล้า เป็นเรื่องของความโง่สุดขีด มันก็ทรมาณ มันก็ทำให้เกิดความเดือดร้อน.

นี้เรียกว่า มัน ไม่เป็นอิสระจากสัญชาตญาณ ความคิดนี้รู้สึกขึ้นมาได้เอง และเป็นเรื่องของกิเลส คือ

สัญญาตญาณที่บังคับไว้ไม่ได้ เลยขอบเขตของสัญญาตญาณ
ไปอีก เป็นกิเลสของคน, ถ้าอย่างนั้นมีเป็นประจำ ก็เป็น
ชีวิตเก่า.

ชีวิตใหม่ต้องไม่มีแม้แต่นิวรรณ์.

เราต้องการชีวิตใหม่ ก็หมายความว่า ไม่ต้องมี
สิ่งเหล่านี้ แม้แต่สิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่า นิวรรณ์. นิวรรณ์
๕ ประการนั้น ถ้าใครไม่รู้จักนิวรรณ์ ๕ ประการ ก็ขออภัยที่
ต้องพูดว่า มันโง่เต็มที มันโง่สุดเหวี่ยง. นิวรรณ์ ๕ ประการ
เกิดอยู่เป็นประจำทุกวันและทุกคน; ความคิดที่ไม่รุนแรง
แล้ว ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรมาช่วย มาอะไรนั้ก มันก็ กรุ่นขึ้น
มาได้เองจากสัญญาตญาณ.

ก็อ น้อมไปในทางกามารมณ์ ทางเพศบ้าง ก็กว
ใจ, น้อมไปในทางอัตตัตถ์ใจ ไม่ชอบนั้นไม่ชอบนี้ขึ้นมา
เฉยๆ อย่างนั้นแหละ ยังไม่ถึงขนาดที่ลุกขึ้นมาฟันใคร
อย่างนี้ก็รับกวนใจ. ที่นี้ความที่จิตละเหยละห้อยฟูบแพบ
ลงไป ไม่เบิกบานในบางคราว, แม้แต่่วงนอน นี้ก็รับกวน
ใจ, แล้วบางคราวก็ ฟุ้งซ่าน ฟุ้งเพื่อ ฟุ้งซ่าน ตรงกันข้าม

มันก็รบกวานใจ, ถ้าจิตพุ่งช่านแล้วมันทำอะไรไม่ได้ ขอให้
สังเกตดูให้ดี.

ทีนี้ตัวสุดท้ายเรียกว่า วิจิกิจจนา คือความไม่แน่ใจ
ในสิ่งที่มียู่ หรือกระทำอยู่, ไม่แนใจนี้มันก็เป็นเรื่องของ
ความไม่รู้, ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี; แม้ส่วนที่มันรู้มันก็
ไม่แนใจว่าจะทำได้, มันไม่แนใจในความสามารถของตัวเอง
ว่าจะทำได้ไหม, จะสอบไล่ได้ไหม, จะทำอะไรได้ไหม, มัน
ไม่แนใจในความปลอดภัยทางสุขภาพอนามัย, ไม่แนใจ
ในทางเศรษฐกิจ, ไม่แนใจไปหมด สรุปแล้วไม่แนใจว่า
สิ่งที่กำลังทำกำลังมียู่^๕ ถูกต้องสมบูรณ์แล้ว ปลอดภัย
แล้วหรือหาไม่? มันก็เป็นห่วงวิตกกังวลอยู่ลึกๆ แต่ว่า
กรุ่นออกมาให้รู้สึก.

อย่างนี้เรียกว่า นิวรณ์ มีแก่ทุกคน แล้วจะมีทุกวัน,
เดี๋ยวอันนั้นเดี๋ยวอันนี้; ถ้าไม่รู้จักกันนับว่าไม่มีปัญหา, แต่
แล้วมันก็ลึกไม่พ้นที่จะ ต้องทนทรมานเพราะสิ่งที่เรียกว่า
นิวรณ์, มันไม่มีเสียดีกว่า.

นี่ควรจะรู้จัก ว่าแม้แต่ธรรมดาๆ ไม่ได้ทำบาป
หยาบช้าอะไรนัก มันก็มีนิวรณ์รบกวน โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งความไม่แน่ใจในชีวิต ในการทำงาน ในสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ เช่น จะล้มเลิก อยู่ว่าจะสอบไล่ตกอยู่เสมอไป คือสิ่งที่หวัง ๆ หวังนั้นมันไม่ได้. คนไหนหวังเก่ง คนนั้นมันก็มีนิรর্থ^๕ ข้อ^๕รบกวนมากที่สุด; แล้วมันจะไม่ได้ตามที่หวัง เพราะมันโง่ เพราะมันไปหวัง. ที่จริงมันไม่ต้องหวัง ทำไปอย่างดีที่สุดแล้วไม่ต้องหวังให้มันเป็นนิรর্থรบกวน.

เพียงแต่ปราศจากนิรর্থ ๕ ประการ^๕รบกวน มันก็เป็นเรื่องประเสริฐที่สุดเสียแล้ว คือ เป็นชีวิตที่แจ่มใส เยือกเย็น, เย็นออกเย็นใจ อยู่ด้วยความสบายใจ เป็นสุขในชีวิต^๕ตัวเอง. ถ้าไม่รู้จัก มันก็ไม่ต้องการหรือต้องการไม่ถูก แม้ชีวิตที่ปราศจากนิรর্থ^๕นี้ก็แสนจะประเสริฐแล้ว; นี้ ถ้าชีวิตที่ปราศจากกิเลส ก็ยิ่งไปกว่านั้นอีก ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ รบกวน, ไม่มีกิเลสใด ๆ เกิดขึ้นเป็นไฟเผาให้เราร้อน ให้มีคัมภ์ ให้กลัดกลุ้ม นั้นมันเต็มที. ถ้าเป็นนิรর্থมันเพลลา ๆ มันไม่ต้องมีเจตนา มันออกมาจากสัญชาตญาณ หรือจะเรียกว่าออกมาจากอนุสัย ในภาษาวัต^๕นี้ก็^๕ได้, ภาษาชาวบ้าน^๕นี้ก็เรียกว่ามันออกมาจากสัญชาตญาณ ซึ่งมันจะมีให้ อย่าง^๕นี้. ไปคำนวณดู ถ้าไม่มีนิรর্থ ๕ ประการ^๕ ชีวิต

นี้แจ่มใส สดใส เยือกเย็น สงบเย็นสักเท่าไร, แล้วเราเคย
ต้องการหรือไม่ ก็เพราะว่าเราไม่รู้ว่ามันมีอยู่?

ชีวิตเก่าอยู่ใต้กิเลส เพราะไม่เรียน เรื่องของจิตใจ.

การศึกษาของเรามันเรียนแต่หนังสือ กับเรียน
วิชาชีพ ไม่ได้เรียนเรื่องชีวิตจิตใจ ไม่ได้เรียนเรื่องว่า
จะเป็นมนุษย์กันอย่างไร จึงจะได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์
ควรจะได้รับ. ดังนั้นให้เรียนมาปริญญายาวเป็นหาง มัน
ก็ไม่รู้เรื่องนี้ คือไม่รู้เรื่องชีวิต, ไม่รู้เรื่องว่าจะ เป็นมนุษย์กัน
อย่างไร จึงจะได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ, มันก็หยุด
อยู่แค่ว่า ทำอาชีพได้ก็มีเงินมาก, แล้วก็ เป็นสุขสนุกสนาน
เอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย : ใช้คำว่า
อ่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย รวมกามารมณ์
ทุกชนิด.

นี่ขอให้คิดดูให้ดีว่า เรากำลังเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า?
ที่เราเรียนนี้เพียงเพื่อต้องการเงินมาก ๆ แล้วมาซื้อหา

บ้ำจัยเหล่านั้ มาบำรุงชีวิตให้เต็มไปค้วยความเอริตอรร้อยทุก
 ทางอย่างนี้. แต่เรื่องของธรรมะ นั้นมันตรงกันข้าม มันไม่
 มุ่งหมายจะเป็นทาสของความเอริตอรร้อยเหล่านั้ หรือ
 ว่าเป็นทาสของกามารมณ้; มันจะมองไปในแง่ว่า ความ
 เอริตอรร้อยทั้งหลายมันเป็นเรื่องบ้าวบเดียว, ความเอริต
 อรร้อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวนัง อะไรที่
 บุษากันนั้นกันนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องบ้าวบเดียว เท่าที่ความง้
 มันต้องการ, เป็นการกระตุ้นระบบประสาทให้สูงสุด รู้สึก
 เป็นความเอริตอรร้อยสูงสุด, แล้วก็บ้าวบเดียวๆ คนก็ยังบุษ
 กันอย่างสุดชีวิตจิตใจ, บุษาคความบ้าวบเดียว, ทั้งโลกเป็น
 อย่างนี้ ไม่ใช่เฉพาะแต่ว่าคนไทย.

เมื่อยังไม่มีความรู้ทางจิตใจ ก็ต้องเป็นทาสของ
 กิเลส ของกามารมณ้ทางเพศ แล้วก็เหตุนให้ทำผิด
 ต่อไปอีกหลายขั้นตอน มาจากความเห็นแก่ตัวเพราะเรื่องนั้,
 ก็ได้ทำสงครามกันเป็นมหาสงครามยึดเย้อไม่มีที่สิ้นสุดในโลก
 นั้ ก็เพราะว่าบุษาคความสุขทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง ไม่มี
 ความรู้เรื่องทางจิตทางวิญญาณ. . . นั้นแหละเรียกว่าชีวิตเก่า
 ชีวิตเก่าตามธรรมคาของบุณุชน ผู้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ

สัญญาตญาณตามปรกติ, และตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสัญญาตญาณที่บังคับไม่ได้ มันยิ่งขึ้นไปเป็นกิเลส.

นี่เราอยู่ภายใต้การบีบคั้นของสัญญาตญาณ ตามธรรมดา ก็จะเหลือทนอยู่แล้ว แล้ว ตกอยู่ใต้อำนาจบีบบังคับของกิเลส คือสัญญาตญาณที่บังคับไว้ไม่ได้แล้วมันเลยเกิด : เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องอยู่ เรื่องต่อสู้ เรื่องหนีภัย เรื่องแต่งเนื้อแต่งตัว เรื่องอะไรก็ตาม มันเลยเกิดจนกลายเป็นกิเลส มันก็บีบคั้นมากขึ้นไปอีก, แล้วก็เป็นอย่างนี้กันจนตาย ไม่ได้เกิดในโลกใหม่ของพระอรียเจ้า ซึ่งเป็นโลกที่สดใสไม่มีสิ่งเหล่านี้รบกวน, อากมาใช้คำว่า *โลกใหม่ ก็ได้, ใช้คำว่า *ชีวิตใหม่ ก็ดีกว่า.**

เราจะต้องศึกษา ให้รู้จักความร้อนความทนทุกข์ทรมาน ที่เป็นอยู่จริง จนรังเกียจเกลียดชัง อยากจะพ้นไปเสีย, แล้วก็แสวงหาหนทางที่จะพ้นไปเสีย. นั่นแหละคือการไปแสวงหาธรรมะ หรือมาแสวงหาธรรมะ เพื่อจะได้สภาพจิตใจชนิดใหม่ ชนิดที่อยู่เหนือความทุกข์ เหนือปัญหา เหนือกิเลส เหนือการบีบบังคับของสัญญาตญาณ ;

ถ้าเรามาสู่พุทธศาสนา มีธรรมะ เราก็มีวิธีที่จะบังคับ
ควบคุมสัญชาตญาณ.

สัญชาตญาณนี้เป็นเรื่องยากเหลือประมาณ
ที่จะไปบังคับควบคุมมัน เพราะมันเป็นนิสัย เป็นสันดาน
เกิดมาพร้อมกันกับชีวิต, คู่กันกับชีวิต; ฉะนั้นมันจึงเป็น
การยาก เมื่อยังบังคับไม่ได้ทั้งหมด ก็ควบคุมให้ได้ตาม
สมควร, ถ้าฉลาดกว่านั้น ก็เปลี่ยนกระแสของมันเสีย.

มีคำคำหนึ่งในภาษาอังกฤษ ก็คำว่า sublimate,
sublimate คำนี้ควรอย่างยิ่งที่จะเอามาใช้กับสิ่งที่เรียกว่า
instinct. ถ้าเราบีบบังคับสมบูรณ์ไม่ได้ หรือ ตัดมันไม่ได้
ก็ sublimate คือเอาไปใช้ในทางที่ดีกว่าเสีย, เหมือน
กำลังใจที่มาก ๆ แม้ที่สุกในทางกามทางเพศนั้น เปลี่ยน
กระแสให้มาใช้ในการงาน การศึกษาเล่าเรียนเสีย เพราะ
มันมีกำลังมาก. ถ้าเปลี่ยนกระแสเสียได้ มันก็มีประโยชน์
มาก; เหมือนน้ำที่ไหล มันท่วมพังทลายเป็นอุทกภัยให้ตาย
ก็ได้ แต่ถ้า sublimate มาใช้แรงของมันหมุนเครื่องไฟฟ้าเสีย
เราก็ไม่ต้องได้รับอันตราย กลับได้รับประโยชน์. หรือ
เหมือนช้างที่มันตกมัน คนที่ฉลาดเขาบังคับได้ เขาก็ใช้งาน

เสียอย่างมากมายเลย เพราะมันมีฤทธิ์ มีแรงมาก, ช้างตกมัน ใช้งานได้มากมหาศาลเลย, ถ้าไม่อย่างนั้นมันจะเป็นอันตราย หรือมันไปทำให้เสียหายหมด, แต่เนี่ยเปลี่ยนมาใช้ในทางที่มันตรงกันข้ามเสีย.

จะนั้น กำลังที่รุนแรงที่เกิดอยู่ตามสัญชาตญาณ ถ้าบังคับควบคุมไม่ได้ก็เปลี่ยนกระแส คือเอามาใช้ในทางที่ถูกเสีย กำลังมาก ๆ กำลังบ้ระท่าอย่างนี้, เปลี่ยนมาใช้ในทางที่ถูกทางเสีย; แทนที่จะไปในทางเกร เอามาใช้ในทางการงาน การศึกษาเล่าเรียนเสีย, อย่างนั้นมันก็ได้ประโยชน์. แต่มันก็ว่าไม่ใช่ทำงาน ปากนั้นมันพูดกันง่าย แต่ว่าจะทำได้จริงมันก็ไม่ใช่ง่าย แต่มันก็เป็นสิ่งที่ทำได้ ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้อย่างเพียงพอ.

ควบคุมสัญชาตญาณได้ จะมีชีวิตใหม่ในโลกใหม่.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า สัญชาตญาณ เข้าใจว่า คงจะเคยศึกษาเล่าเรียนมา ในเรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่อง biology อะไรกันมาแล้ว พอจะรู้เรื่อง; แต่จะไม่ได้ศึกษาถึงข้อที่ว่า

จะจัดการกับมันอย่างไร. ทางธรรมะ นี้ก็ไม่ใช่เรื่อง
อะไรอื่น เป็นวิชาความรู้ที่จะบังคับควบคุมสัญชาตญาณ
นั่นเอง ให้มันกลายเป็นสิ่งที่ไม่เป็นอันตรายอย่าง
ใหญ่หลวง; ถ้าว่าตัดความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณได้ มัน
ก็เป็นพระอรหันต์เท่านั้นแหละ อย่าเพ้อพูดถึงเลย มันยัง
อยู่ไกลไป, ไม่ต้องพูดถึงการตัดสัญชาตญาณเด็ดขาดเป็น
พระอรหันต์, เอาแต่ว่าบังคับได้ ควบคุมได้ เปลี่ยน
กระแสของมันเสียให้เป็นประโยชน์ได้ ก็ประเสริฐถมไปแล้ว

วิชาธรรมะ คือวิชา^{นี้} คือวิชาที่จะควบคุมบังคับ
คือ จะเปลี่ยนกระแสของสัญชาตญาณอันร้ายกาจ ให้
กลายเป็นสิ่งที่ไม่มิโทษ ให้มีประโยชน์ยิ่งๆ ขึ้นไป;
ถ้าได้อย่างนั้นมันพอหรือไม่พอ ในการที่จะเสียเวลา เสียเงิน
เสียอะไรมาศึกษาธรรมะ มาหาความรู้เรื่องธรรมะ. อาตมา
คิดว่าเกินพอ ถ้าได้วิชาความรู้เหล่านี้จริง ไปใช้ประโยชน์
ได้จริง, ควบคุมสัญชาตญาณได้จริง มันก็สบายกว่า
ชีวิตสดใสเยือกเย็นในความหมายแห่งคำว่า นิพพาน.

ไม่มีนิวรรณ์ ๕ รบกวน มันสดชื่นแจ่มใสสัก
เท่าไร; ไม่มีความรู้สักทางเพชรบกวน, ไม่มีความรู้สัก

ทางความเกลียดชังรบกวน, ไม่มีความรู้สึกหดเหี่ยวหรือฟุ้งซ่าน
รบกวน, ไม่มีความล้มเหลวในชีวิตรบกวน, มันสดชื่นเยือกเย็น
สักเท่าไร. เพียงไม่มีนิวรรณ์ทั้ง ๕ นี้ก็พอเสียแล้ว; ถ้า
ควบคุมโลภะ โทสะ โมหะ ได้มันก็ยังวิเศษยิ่งขึ้นไปอีก คือ
ไฟมันไม่ลุกขึ้นมาในจิตใจ.

นี้ก็เลยเหมือนกับว่าโลกใหม่ ชีวิตใหม่ในโลกใหม่
ในโลกของพระอรียเจ้า ที่มีแต่ความสะอาด สว่าง สงบ, มี
ความเยือกเย็น มีความเป็นอิสระ มีความโล่งโลง ไม่มีอะไร
จะบีบคั้นหุ้มห่อ, มันก็ควรไหมที่ว่าเราจะเรียกว่ามันเป็นชีวิต
ใหม่? มันก็ชีวิตเดิม นั่นแหละ แต่มันถูกทำให้เป็นของ
แปลกออกไป จากที่จะปล่อยไปตามธรรมชาติของ
สัญชาตญาณ มันก็ได้ผลตรงกันข้าม : ก็ว่าเดี๋ยวนี้เรา
อยู่เหนือการบีบบังคับของสัญชาตญาณ ซึ่งอยู่ในระดับ
สัญชาตญาณล้วน ๆ หรืออยู่ในระดับที่เป็นกิเลสอันร้ายกาจ
ก็ตาม, มันก็ได้ชีวิตเย็น ในความหมายของคำว่า
นิพพาน.

เข้าใจความหมายของนิพพานให้ถูกต้อง.

คำว่า นิพพาน นิพพาน นิพพานนี้ยังเข้าใจผิดกันอยู่ หลายอย่างหรือไม่เข้าใจความหมายอันถูกต้อง ของนิพพาน ก็เลยไม่ต้องการนิพพาน, แล้วคำสอนที่พูดกันสอน ๆ กันก็อยู่ไกลสุดเอื้อม จนเห็นว่าเหลือวิสัยที่จะทำได้ นั้นมันเป็นคำพูดของใครก็ไม่รู้, ต้องขออภัยที่จะใช้ว่า คำพูดของคนไม่รู้จักนิพพาน, เป็นคำพูดของคนโง่ต่อพระนิพพาน จึงพูดอย่างนั้น.

ถ้าพูดกันให้ตรงตามจริง ตามธรรมชาติที่เป็นอยู่จริง, คำว่า นิพพาน ก็คือชีวิตใหม่อย่างที่ว่า หลุดรอดออกมาได้จากการบีบคั้นของสัญชาตญาณและกิเลสทั้งหลาย มามีชีวิตใหม่อย่างนี้ ก็เรียกว่า นิพพาน คือเย็น, ชีวิตเย็น. อย่าตีความหมายอะไรให้มันไกลสุดโต่งไปนัก, ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า นิพพาน นิพพานนี้ว่า เย็นไว้ก่อน.

ในพระบาลีมีเรื่องราวมากเหลือเกิน ที่แสดงให้เห็นว่า คำว่านิพพานนั้นหมายถึงความเย็นแห่งชีวิต, แล้ว ที่นี้และ

เดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอดต่อกายแล้ว. เมื่อไรกิเลส หรือความรู้สึกที่ผิด ที่เลวร้าย ไม่ครอบงำจิตใจ จิตใจมันก็เย็น; แต่เดี๋ยวนี้มันจะครอบงำเสียเรื่อย จนเห็นเป็นร้อนเสียเรื่อย, หรือว่ามันจะเว้นระยะบ้างไม่ครอบงำ เราก็ไม่สนใจ, เวลาที่ว่างจากกิเลส ว่างจากสัญชาตญาณเลวร้ายครอบงำ ก็มีอยู่บ้าง ไม่ใช่ว่าจะไม่มีเสียเลย.

ถ้าจะสนใจข้อนี้ ก็ตั้งปัญหาถามตัวเองว่า เมื่อไรนะที่เรารู้สึกว่สบายอกสบายใจ โปร่งใจ สดใสเยือกเย็นที่สุด เมื่อไรนะ? คอยเผ่ากุสึ คอยจ้องดู ก็จะพบทันทีว่า เมื่อมันไม่มีกิเลสรบกวน, ไม่มีนิรวณ ไม่มีกิเลส หรือไม่มีอำนาจของสัญชาตญาณชนิดเลวร้ายรบกวน มันก็มีอยู่เหมือนกัน; ถ้าไม่อย่างนั้นมันก็เป็นบ้าหมดแล้ว คือมันถูกกิเลสเผาผลาญ ไม่มีเวลาว่างเสียเลย มันเป็นบ้าตายหมดแล้ว. เดี่ยวนี้มันยังมีเวลาที่ว่างบ้าง ธรรมชาติมันก็จัดให้พอสมควร ก็ว่านอนหลับ, เวลานอนหลับมันก็ไม่ถูกสิ่งเหล่านี้รบกวน มันก็ชดเชยกัน. เวลาที่นอนหลับเพียงพอ มันก็ชดเชยกัน กับที่เวลาที่ตื่นอยู่ด้วยความเผาผลาญของกิเลส มันจึงพอดี ๆ ที่

จะอยู่ในลักษณะที่อย่างนี้ คือเป็นคนทนทุรนทุราย ทนทุกข์
ไปบ้าง, แต่ไม่มากจนถึงกับตาย, ไม่มากจนถึงกับเป็นบ้า.

แต่เดี๋ยวนี้มันก็ปรากฏว่า ในโลกนี้คนเป็นโรค-
ประสาท และเป็นบ้าวิกลจริตมากขึ้นทุกที; หมอเขา
ว่าอย่างนั้น, เขารายงานออกมาอย่างนั้น เป็น neurosis เป็น
โรคประสาทกันมากขึ้น ๆ จนกลายเป็น psychosis, เป็นโรค
บ้าไปเลยมากขึ้น ๆ แล้วมันจะมากหรือยิ่งขึ้นไปอีก เพราะว่า
ความผันแปรในโลกมันเป็นอย่างนั้น คือว่าโลกมันเป็นไป
ตามอำนาจของกิเลส มันเดินผิดทางของธรรมะ มันก็ต้องมี
ความผันแปรมาก และมากยิ่งขึ้น ๆ. ฉะนั้นต่อไปก็อาจจะ
เป็นโรคประสาทหรือเป็นบ้า มากขึ้นกว่าที่แล้วมา; เมื่อ
เทียบจำนวนโดยเปอร์เซ็นต์ คนในโลกมันเพิ่มมากขึ้นจริง,
แต่คิดแล้วเปอร์เซ็นต์มันสูงกว่าเมื่อในโลกยังมีคนน้อย คือมี
แต่คนบ้า.

คนบ้านนั้นแหละทำให้คิดเอะ เกือบจะไม่รู้จักกับโรค
ประสาทเหมือนคนสมัยนี้, คนบ้านนั้นแหละทำให้คิดเอะ มัน
จะไม่เป็นโรคบ้า ไม่เป็นโรคประสาท ไม่มีอะไรวิปลาส
เหมือนคนสมัยนี้, ไม่มีเรื่องฆ่าฟันกันมากเหมือนคนสมัยนี้

ซึ่งมันไม่น่าเชื่อยิ่งขั้นทุกที : มีเรื่องผัดใจนึกหนึ่ง แฟนเขา
ไม่เชื่อหน่อย มันก็ไปกินยาตาย, ถ้าเป็นคนป้ามันไม่ต้องนั้น
คอก มันหัวเราะเยาะ หรือว่ามันเปลี่ยนได้ มันแก้ปัญหา
ของมันได้. คนที่มีการศึกษาแล้วกลับไปกินยาตาย ในระดับ
นักศึกษา นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ก็มีพบอยู่ในหน้า
หนังสือพิมพ์บ่อย ๆ; นี่มันเพราะเหตุอะไรกัน? เพราะว่า
มันไม่รู้จักชีวิตหรือตัวเองเอาเสียเลย มันก็ไม่เย็น, มัน
เต็มไปด้วยชีวิตร้อน, มัน โง่มากเข้า มันกลัดกลุ้มหนัก
เข้า มันก็มีตบอดไปหมด ก็ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ หรือไม่
ควรจะทำ.

นี่ขอให้สนใจว่า มนุษย์กำลังเป็นอย่างไร, มนุษย์
ยุคปัจจุบันเป็นอย่างไร, และมนุษย์ในอนาคตจะมีปัญหา
อะไรเพิ่มขึ้น. เราก็จะต้องรู้ไว้ และ จะต้องจัดให้ชีวิต
ของเราชาติหนึ่งนี้ ได้รับสิ่งที่ควรจะได้รับ ที่ดีที่สุด
ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ซึ่งจะเรียกว่าชีวิตเย็น, ชีวิตเย็น
ชีวิตที่เป็นนิพพาน.

คำว่า นิพพาน นี้ จะสอนกันมากมายหลายความ
หมาย แต่ว่าความหมายที่แท้จริง ที่ถูกต้อง ที่กันคว้าม

ทั้งหมดทั้งสนั่นนั่น แปลว่าเย็น : อาหารร้อน รอให้นิพพานเสียก่อนจึงจะกินได้ อย่างนี้เป็นต้น, แล้วเขาใช้กันอยู่ในภาษาธรรมดา, คนพุทธธรรมดาในหมู่บ้านประชาชนทั่วไป ไม่ใช่ที่ใช้แต่ที่วัด หรือเรื่องของนักบวชบรรพชิตชั้นสูง, ไม่ใช่. เขาใช้คำว่า นิพพุตา นิพพุโต คือนิพพานแล้ว นิพพานแล้ว นี้กับเรื่องของชาวบ้าน. กล้าย ๆ จะพูดว่า บ้านนี้นิพพาน ก็หมายความว่าครอบครัวนี้เยือกเย็น ไม่มี ความผิด หรือกิเลสตัณหาอะไรบกวน.

เล่าเรื่องที่ควรจะเล่าบ่อย ๆ สักเรื่องหนึ่งว่า เมื่อวันที่เขาประภาทศตรี ให้พระสิทธัตถะเลือกเพื่อการสมรส ในวันนั้นพระสิทธัตถะเดินมาสู่ที่ชุมนุม. หญิงสาวในตระกูลสาकยะคนหนึ่งร้องตามหลังมาว่า บุรุษนี้เป็นลูกของผู้ใด แม่ของเขาก็จะนิพพาน, บุรุษนี้เป็นลูกของผู้ใด พ่อของเขาก็จะนิพพาน บุรุษนี้เป็นภักดาของหญิงใด หญิงนั้นก็เลยนิพพาน, ใช้คำว่า นิพพุตา เป็นคำกริยา แปลว่าเย็นแล้ว หรือนิพพานแล้ว, นี้พวกกันเป็น ภาษาธรรมดาชาวบ้านพูด กลางบ้านนี้ นิพพานแล้ว, นิพพานแล้ว คือเย็นแล้ว, เย็นแล้ว, เป็นครอบครัวที่เย็น ไม่มีความทุกข์ความร้อน, อยู่กันอย่างถูก

ต้อง ถูกต้องตามสมควรที่จะอยู่กันในโลกอย่างไม่มี
ความเดือดร้อน; ไม่ได้หมายความว่าสิ้นกิเลสทั้งปวง
เป็นพระอรหันต์ คอก, นั้นมันเป็นอีกความหมายหนึ่ง เป็น
ความหมายที่สูงสุด, ความหมายธรรมดา นิพพาน
นิพพานโดยปริยายนี้ ก็คือเย็น.

อะไรเป็นของร้อน? ก็คือสิ่งที่ว่า โดยเฉพาะกิเลส
คือราคะ โทสะ โมหะ นี้ร้อน; แล้วก็ลงไล่ดู : สิ่งที่เรามี
กันอยู่เป็นผลของกิเลสร้อนหรือไม่ร้อน, ความรัก ร้อน
หรือไม่ร้อน, ความโกรธ ร้อนหรือไม่ร้อน, ความเกลียด
ร้อนหรือไม่ร้อน, ความกลัว ร้อนหรือไม่ร้อน, ความวิตก
กังวล ร้อนหรือไม่ร้อน, ความอาลัยอาวรณ์ ร้อนหรือไม่ร้อน,
ความอิจฉาริษยา ร้อนหรือไม่ร้อน, ความหึงความหวง
ร้อนหรือไม่ร้อน. นี่ก็เป็นตัวอย่างที่พอแล้วว่า จะดูชีวิต
ได้ว่ามันร้อนหรือมันเย็น, ถ้ามันไม่มีสิ่งเหล่านี้ มันก็ไม่มีร้อน.

ขอให้รู้จักความหมายของคำว่า นิพพาน หรือ
วิมุตติหลุดพ้น กันให้ถูกต้อง. เคยวนไม่รู้จุกกันอย่าง
ถูกต้อง; แต่ก็ปรารถนา กันมากเหมือนกัน, แต่ก็นั่นแหละ
มันเป็นการปรารถนาตามธรรมเนียม ตามประเพณี เป็นการ

ครอบงำเป็นการอุทิศ พอทำบุญทำกุศลเสร็จแล้วก็ทำให้ได้
 นิพพาน ทั้งที่ไม่รู้ว่านิพพานคืออะไร, ทั้งที่ความจริงนั้น
 นิพพานเป็นสิ่งที่ต้องได้ทันทีและเดี๋ยวนี้ คือได้ชีวิตเย็น,
 เย็นเพราะว่า เราควบคุมสัญชาตญาณได้, เราควบคุม
 กิเลส คือสัญชาตญาณที่ควบคุมไม่ได้นั้น ได้, ก็เลยเย็น,
 ชีวิตเย็น. แม้แต่ สัตว์เดรัจฉานที่ฝึกดีแล้วไม่มีอันตราย
 ก็ยังเรียกว่าเป็นนิพพาน, นิพพานอย่างสัตว์เดรัจฉาน
 มันก็คือเย็น, ไม่ได้หมายความว่ามันสิ้นกิเลส แต่หมายถึง
 ความว่ามันหมดปัญหา. ชีวิตนี้มันไม่มีปัญหา; เดี่ยวนี้
 มันเต็มไปด้วย ปัญหา : รัก โกรธ เกลียด กลัว วิทก
 กังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวง ซึ่งล้วนแต่เป็น
 เครื่องทรมานจิตใจทั้งนั้น. คุณเองก็แล้วกันว่า ชีวิต
 ที่ปราศจากสิ่งทรมาน โดยประการทั้งปวง นั่นแหละคือ
 นิพพาน, ชีวิตที่มีความหมายเป็นนิพพานในระดับนี้
 ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ซึ่งคนทุกคนมีความเหมาะสม หรือว่าจะมี
 สิทธิก็ตามใจ ที่จะได้รับ ที่จะมี, และต้องรู้จัก, แล้ว จะต้อง
 ดำรงตนให้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ก็รู้
 ธรรมชาติ.

รู้จักธรรมะ ๔ ความหมาย จะเข้าใจเรื่องตัวตน - ของตนได้.

ธรรมะนี้มี ๔ ความหมาย : เราต้องรู้จัก
 ธรรมชาติ ^{นี้}ความหมายหนึ่ง, เราต้องรู้จัก กฎเกณฑ์ของ
 ธรรมชาติ ^{นี้}ความหมายหนึ่ง, เราต้องรู้จัก ^{หน้า}ที่ตาม
 กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ^{นี้}ความหมายหนึ่ง, เราจะต้อง
 รู้จัก ผลที่ควรจะได้รับอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ
 ธรรมชาติ. ถ้าเรา ^{รู้} ๔ ประการนี้เราก็รู้ธรรมะ; ก็
 ลองคิดดูเถอะว่ามัน ไม่มีทางที่จะทำอะไรผิด เพราะรู้จัก
 สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมชาติอย่างถูกต้องครบถ้วนในทุกแง่ทุกมุม
 ก็ไม่มีทำอะไรผิด, และจะ ^{มีความรู้}สูงสุดถึงขนาดที่ว่า
 มันจะไม่ยึดถืออะไรให้เป็นตัวตน ที่หมายมันด้วยความ
 เป็นตัวตน, แล้วก็มี ความหนักเพราะยึดถือไว้ว่าตัวตน.

ขอยอมรับว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขาใจยาก แต่
 มันคงจะไม่เกินไปสำหรับนักศึกษา; ถ้ามีความรู้สึกเป็น
 ตัวตนอะไรอยู่ มันก็จะหนัก เพราะว่ามัน ต้องเห็นแก่ตน
 มัน ต้องเป็นผลดีแก่ตน, มันก็เป็นเรื่องวิตกกังวล เป็น

เรื่องหนักอกหนักใจ. เกี้ยวนี้เรามีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึก
 คตินี้ก็เป็นตัวตนอยู่ตลอดเวลา, จิตใจของเราจะมีความ
 คตินี้ประเภทที่เป็นตัวตนเป็นของตน อยู่ตลอดเวลา,
 ไม่ได้ว่างจากความรู้สึกชนิดนี้, มันมีความคิด แต่ว่ามันมี
 ความหมายแห่งตัวตนอยู่ในความคิด มันก็หนักอยู่ในความคิด
 แม้จะมีความคิด. แต่ ถ้าความคิดไม่มีความหมายแห่ง
 ตัวตนอยู่ในความคิด มันก็ไม่หนัก มันก็เป็นของเบา.

เกี้ยวนี้เราบุดูชน มันอยู่ด้วยความคิดประเภท
 ที่มีตัวตนอยู่ตลอดเวลา, แล้วมีตัวตนมันก็เห็นแก่ตน.
 นี้เป็นธรรมดา ตามหลักของสัตยชาติญาณมันก็เป็นอย่างนั้น
 แหละ; เมื่อมีสัตยชาติญาณแห่งความมีตัวตน มันก็
 ต้องเห็นแก่ตน, แล้วมันก็ต้องมีความรู้สึกว่าจะ เป็นผลดี
 หรือผลร้ายแก่ตน. ความรู้สึกอันนี้มันระวางสงสัยอยู่ตลอด
 เวลา, จิตใจไม่ว่างจากความรู้สึกชนิดนี้; ถ้าว่างจากความ
 รู้สึกชนิดนี้ ก็เป็นพระอรหันต์อีกนั่นแหละ. พระอรหันต์
 ก็มีความคิดนี้รู้สึกตามปกติทั่วไป แต่ไม่มีความรู้สึก
 ประเภทตัวตนหรือของตน.

จะเอา เรื่องของพระพุทธเจ้า มาเล่าให้ฟังก็ได้ เพราะ
ว่า พระองค์ตรัสประกาศทำนองทำทาย ประกาศก้องไปว่า
ตถาคตอยู่ด้วยประมาณตตรสัจญตา — ความรู้สึกกว้างอย่างสูง
สุด, ว่างอย่างสูงสุด. เมื่อมีผู้มาหา^๗ เป็นพวกพระราชาบัง
จิตก็ยังกว้างจากตัวตน, เป็นอำมาตย์ของพระราชาบัง จิตก็ยัง
ว่างจากตัวตน, ผู้มาหาเป็นประชาชนเศรษฐีบ้าง ก็ว่างจาก
ตัวตน, ผู้มาหาเป็นเจ้าลัทธิเดียรถีย์อื่น คู่แข่งชั้นมา จิตก็
ยังว่างจากตัวตน, มันเป็นว่างจากตัวตนไปทั้งหมด ไม่ว่า
อะไรมา.

นี่ ถ้าว่าเป็นพระธรรมดาเป็นพระบุณฺชน พอ
อะไรมา มันก็มีความคิดชนิดที่ไม่ว่างจากตัวตน; ถ้าพระ
ราชามา ก็รู้สึกว่าเป็นเกียรติแก่กู กูคงจะได้อะไรบ้าง จิต
มันก็ไม่ว่างเสียแล้ว. ถ้าเศรษฐีมา มัน ก็คิดว่าจะต้องได้
อะไรบ้าง, ถ้าขอทานมา มันก็ว่าไม่ไหวแล้ว สิ้นหัวแล้ว,
มันคิดว่าจะไม่ได้ทำอะไรเลย, แล้วคู่ปรับก็มา ก็คิดว่า
มันจะต้องมีการชนะหรือการพ่ายแพ้แล้ว : นี่มีศัตรูมา มี
ปรับก็มา คิดไปทำนองนั้น, ถ้ามิตรสหายมา มันก็อึด
ใจอึดใจว่าจะต้องได้อะไร จะต้องสบายใจ หรือต้องอะไรแก่

ก. นี้ ความรู้สึกที่เป็นความหมายแห่งตัวตนหรือของตน
มันมีอยู่อย่างนี้.

ที่นี้มาพูดถึง คนธรรมดาสามัญ อย่างพวกท่าน
ทั้งหลายบ้าง, นี่อยากจะทำเลย ว่าพอเห็นบุรุษไปรษณีย์
เดินเข้ามาในบ้านเท่านั้นแหละ จิตปรกตียู่ตามเดิมไหม?
มันจะว่า ต้องนึกว่ามันจะต้องมีข่าวดีหรือข่าวร้าย การได้
หรือการเสีย. จะนั้นจึงเปิดจดหมายด้วยมือที่สั่นไหวไหม?
นี่ถ้ามันไม่ว่างมันเป็นอย่างนี้ นี่เพียงแต่บุรุษไปรษณีย์มา,
ถ้าเจ้าหน้าที่มา เป็นอย่างไร, จิตมันปรกติไหม? ลูกหน้มา
มันก็ยังไม่ว่าง เพราะว่ามันจะทวงหนี้ไม่ได้. ถ้าตำรวจ
ถืออกญาแจมือมา จิตมันปรกติไหม?

นี่คิดดูให้ดีๆ ว่าชีวิตแต่ละวันที่มีอะไรเกิดขึ้น
เกี่ยวข้องกับนี้ มันทำให้จิตเกิดความรู้สึกประเภทตัวกู—
ของกู : จะได้จะเสีย จะแพ้จะชนะ จะสุขจะทุกข์ จะได้
เปรียบจะเสียเปรียบอะไรขึ้นมา เต็มไปในจิตใจ, นี้เรียกว่า
คนธรรมดา ไม่ได้อยู่ด้วยจิตใจของปริมาณบุตรบุญญา
อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส : *ตถาคตอยู่ด้วยปริมาณบุตร-*
บุญญา — ความว่างอันสูงสุด; ต้องรับแขกทั้งวันเหมือน

กัน เกี่ยวกับพระราชา มา, เกี่ยวกับอำมาตย์ มา, เกี่ยวกับ
 คณะเศรษฐี มา, เกี่ยวกับบุคคลพลเรือน มา, เกี่ยวกับ
 เทียบติดย มา, อะไรมาก็ไม่มีอะไรที่จะเกิดความรู้สึกหวั่นไหว
 ว่ามันจะได้อะไรหรือจะเสียอะไร มันเลยปรกติ, ปรกติไม่ว่า
 พวกไหนจะมา พวกยักษ์พวกมารอะไรจะมา พวกอะไรจะมา
 เทวดาจะมาอะไรก็ตาม มันไม่ได้เปลี่ยนจากความปรกติ.

แต่ถ้าคนธรรมดา มันไม่เป็นอย่างนั้น แล้วก็ไม่ต้อง
 ไปตามใครคอก สังเกตดูเอาเองจากในใจของตน ที่มี
 ความรู้สึกอยู่จริง ๆ วันหนึ่ง ๆ มันเกิดความรู้สึกทำนองนี้กัน
 ก็มากน้อย? บางทีมันจะเกือบทั้งหมด; แม้จะทำการงาน
 อยู่มันก็อดวิตกกังวลไม่ได้, จะเรียนหนังสืออยู่มันก็อดวิตก
 กังวลไม่ได้, เรื่องได้ เรื่องเสีย เรื่องแพ้ เรื่องชนะ เรื่อง
 ได้เปรียบเสียเปรียบของตัวกู มันอดคิดไม่ได้; นั่นคือไฟ
 ชนิดที่เผา เผาโผลง ๆ ในบางคราว, เผากรุ่น ๆ อยู่บางคราว
 หรืออัคคีวันอยู่ในบางคราว ชีวิตเป็นอย่างนี้.

ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้จะเป็นอย่างไร? เราจะเรียกว่าจิตที่มัน
 กลัดง, ชีวิตที่มันกลัดง นั่นแหละคืออิสระภาพ เสรีภาพ,
 นั่นแหละคือ วิมุตติความหลุดพ้นตามหลักแห่งพระพุทธ-

ศาสนา. เมื่อวิมุตติหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นเหล่านั้นแล้ว มันก็
 เย็นเป็นนิพพาน เป็นความเย็น, แม้ยังไม่สิ้นกิเลส; แต่
 ถ้ากิเลสไม่เกิดขึ้นรบกวน มันก็เย็นเป็นนิพพานโดยเท่ากัน,
 ถ้านิพพานสมบุรณ์ของพระอรหันต์นั้น มันไม่อาจจะเกิด
 กิเลสได้อีก. ที่นี้เรายังมีกิเลส แต่ถ้าเราทำชนิดที่กิเลสไม่เกิด
 ขึ้นเผละน มันก็ยังมีความเย็นไปตามแบบเดียวกันนั้นแหละ
 เรียกว่านิพพานโดยปริยาย อย่างธรรมคาสามัญ; ถ้าไปทำลาย
 รากเหง้าของกิเลสหมดจดสิ้นเชิง ไม่อาจจะเกิดอีกแล้ว มันก็
 เป็นนิพพานสมบุรณ์ของพระอรหันต์.

๕ คณธรรมคาควรจะศึกษาเรื่องนิพพาน

๕ เพื่อชีวิตจักเย็น.

ฉะนั้น นิพพานจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง หรือ
 ควรจะเกี่ยวข้อง แม้แก่บุุคคลชนคณธรรมคาสามัญทั่วไป;
 มิฉะนั้นมันจะเป็นชีวิตร้อน โลกมันเปลี่ยนแปลงไปในทาง
 ที่จะทำให้เกิดชีวิตร้อนนี้ยิ่งขึ้น ๆ; ฉะนั้นเตรียมตัวไว้ให้ค
 ติศึกษาธรรมะไว้ให้พอ ก็จะอยู่ในโลกที่มันไม่น่าอยู่ นี้ยิ่ง
 ขึ้น ๆ. พุทง่าย ๆ ก็ว่า เตรียมตัวสำหรับอยู่ร่วมโลกกับ

คนบ้า ไม่ใช่พวกคืออะไร ว่ามันจะต้องเตรียมตัวสำหรับจะ
อยู่ร่วมโลกกับคนบ้า ซึ่งมัน จะมีคนบ้าเพราะกิเลสมากขึ้น
ทุกที มากขึ้นทุกที เพราะการศึกษามันเป็นการศึกษา
หมาทางด้วน.

ทั้งโลกมีการศึกษาชนิดหมาทางด้วน; ขอบกัย
ใช้คำตรงๆ เพื่อประหยัดเวลา มันเป็นคำหยาบคายหน่อย
คือให้เรียนกันแต่หนังสือ ให้เรียนกันแต่วิชาชีพ, ส่วนจะ
บังคับจิตใจอย่างไร, จะเป็นมนุษย์กันอย่างไรให้เยือกเย็นนั้น,
ไม่ได้เรียน, ไม่ได้เรียน โรงเรียนไหนมหาวิทยาลัยไหน ใน
ประเทศไหน อะไรก็ตาม มันไม่ได้เรียน, มุ่งกันแต่ให้รู้
หนังสือเพื่อฉลาด แล้วก็เรียนวิชาชีพให้สูงสุด ให้ได้
เปรียบมากยิ่งขึ้นไป, แล้วก็ มุ่งจะทำงานพัฒนาตัวเอง
พัฒนาสังคม พัฒนาประเทศชาติ ด้วยสิ่งชนิดที่เป็นปัจจัย
แก่กิเลสทั้งนั้น ดังนั้น ทั้งโลกมันจึงเต็มไปด้วยความ
เห็นแก่ตัว.

ความเห็นแก่ตัวมันก็เป็นเรื่องให้เกิดกิเลสทุก
อย่าง ทุกประการขึ้นมา เรียกว่าเราต้องอยู่ร่วมโลกกับคน
บ้า. ถ้าเราไม่มีความรู้ที่เพียงพอ เราก็จะเดือดร้อน เราก็จะ

เกือบร้อย, ไม่ต้องพูดที่ไหน เอาที่กรุงเทพฯ นั้นแหละ
 อัมธพาลมันจะมากขึ้น, แล้วเราจะอยู่ในบ้านเมืองที่อัมธพาล
 มันมากขึ้นได้อย่างไร ถ้าเราไม่รู้จักปรับปรุงจิตใจในภายใน
 ของเรา ให้เหมาะสมที่จะอยู่ร่วมโลกกับอัมธพาลเหล่านั้น,
 ซึ่งมันจะต้องมากขึ้น เพราะการศึกษามันไม่ถูกต้อง เพราะ
 เหตุการณ์ในโลกมันบีบบังคับ เพราะ ความผันแปรของหมู่
 มนุษย์มันเป็นไปผิดทาง คือมันเป็นทาสของกิเลสมาก
 ขึ้น, หรือเป็นทาสของสัญชาตญาณมากขึ้น ทั้งที่เรียนเรื่อง
 สัญชาตญาณ แต่ก็ไม่รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์, หรือไม่เรียน
 กันในแง่ที่มันจะใช้ให้เป็นประโยชน์ มันก็รู้จากเรื่องสัญชาต-
 ญาณ สักแต่ว่าเป็นเรื่องหลักวิชาล้วน ๆ เอามาประยุกต์อะไร
 ไม่ได้.

นี่ขอให้เรา ใช้วิชาทุกอย่างที่มีอยู่ เรียนอยู่นั้น
 เอามาประยุกต์ใช้ให้ได้ ในการที่จะแก้ปัญหามันทุกอย่าง
 ทุกประการของชีวิตจิตใจ เพื่อว่าจะได้มีชีวิตเย็น เพื่อจะ
 ได้มีชีวิตเย็น, นี่จึงเรียกว่า เราจะต้องนึกถึงแล้ว คือ ชีวิต
 ใหม่ หรือการเกิดใหม่ ไม่ต้องตาย เกิดโดยไม่ต้องตาย;
 เกิดโดยการปรับปรุงจิตใจ เสียใหม่ ให้มีความรู้ความ
 เฉลียวฉลาด พอที่จะต่อสู้กับสิ่งเหล่านั้นได้.

ศึกษาให้เข้าใจพระรัตนตรัย เพื่อคุ้มครองตน.

ถ้าจะพูด ก็คือให้มีธรรมะคุ้มครองให้มากขึ้น พูดให้ศักดิ์สิทธิ์กว่านั้นหน่อยก็พูดว่า ให้มีพระรัตนตรัยคุ้มครองมากขึ้น แต่ก็น่าสังเวช น่าสงสารที่ไม่รู้จักว่า พระรัตนตรัยนั้นคืออะไร, ไม่รู้จัก. ขอภัยแม่ที่นั่นอยู่นั้น รู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถึงที่สุดแล้วหรือยัง? กลัวว่าจะรู้จักแต่เพียงชื่อ, รู้จักแต่เพียงบทบัญญัติ บทนิยามคำเหล่านั้นมันก็กลายเป็นเรื่องพูดได้หรือจำได้, แต่ไม่มีตัวจริง. มีพระพุทธเจ้าคือผู้ตรัสรู้แล้วสอน, พระธรรมคือคำสอน, พระสงฆ์คือผู้ปฏิบัติได้, อย่างนั้นมันก็ไม่รู้จักตัวจริง รู้จักเท่าที่เขาบอก แล้วก็รับทำพิธีพุทธสังฆสังฆัจฉามิ ธรรมัง-สังฆัจฉามิ ซึ่งนกแก้วนกขุนทองมันก็ว่าได้ ถ้าเอามาฝึกมาสอน.

เดี๋ยวนี้หน้าหัวที่สุด ที่เอาเด็ก มาทำพิธีพุทธมามะกะ-
^{๔๔} ๔๕ ตามระเบียบราชการ. อาตมาก็ต้องทำให้ตามระเบียบที่
เขาจดมาให้เขียนมาให้ ทำอย่างไรบ้าง, เด็กเขาว่าอย่างนั้น
เราก็ให้พร. นี่นี่กละอายตัวเอง อยู่เหมือนกัน ที่ว่าเด็ก

นั่นเขาไม่รู้เลยว่า พระพุทธคืออะไร พระธรรมคืออะไร, พระสงฆ์คืออะไร, แล้วก็เอามาให้ว่าพุทธังสรณังคัจฉามิ หรือว่าปฎิญาณตนเป็นพุทธมามะกะ ถือพระรัตนตรัย แล้วก็กลับไป. ที่นี้คุณถึงคนผู้ใหญ่หรือโตๆแล้วบ้าง เขายังอยู่ในสภาพอย่างนั้นหรือเปล่า? เขายังอยู่ในสภาพเหมือนกับเด็กอย่างนั้นหรือเปล่า?

ข้อนี้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย เรื่องพุทธังสรณังคัจฉามิ. นั้น ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย, เท่าที่มีปรากฏอยู่ในพระบาลีทั้งหมดทั้งสน คำๆนี้เขาจะพูดออกมาโดยบุคคลที่เข้าใจธรรมะ มองเห็นว่าเป็นที่พึ่งได้จริงแล้วเท่านั้น เขาจึงจะพูดออกมาเอง โดยพระพุทธเจ้าไม่ต้องบอก ไม่ต้องนำ. ไปอ่านดูในสูตรทั้งหลายซิ ถ้าเขาได้ฟังธรรม สนทนากับพระพุทธเจ้า ชักใช้โล่เสียงจนเห็นชัดลงไปว่า ธรรมะนี้ดับทุกข์ได้จริง ดับทุกข์ได้จริง, เห็นชัดประจักษ์แล้ว จึงร้องออกมาเองว่า ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ. นั่นคำว่าพุทธัง สรณัง คัจฉามิ มันเป็นคำพูดของคนที่ไม่เห็นธรรมะโดยประจักษ์ชัด ว่าดับทุกข์ได้จริงแล้วพูดออกมา. เดียวนี้ เราเอามาใช้เป็นคำร้องของผู้ที่

ไม่รู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เลย แล้วก็ให้เขาร้องออกมา, แล้วก็เป็นอย่างนั้นว่าเสร็จพิธี, เป็นพุทธบริษัทอย่างนกแก้วนกขุนทอง.

ซึ่งมองดูให้เห็นว่า มันจะแยกกันอยู่เป็น ๒ ชนิด : คือการ ถือสรณาคมนด้วยปัญญา, เห็นชัดแล้วว่าคับทุกข์ได้จริง จึงถือนสรณาคมนด้วยปัญญา น้อย่างหนึ่ง. ที่นี้อีกอย่างหนึ่งถือนสรณาคมนตามธรรมเนียม ไม่รู้ ไม่ได้รู้ ไม่ได้รู้สึก แต่เขามีพิธี มีประเพณี มีธรรมเนียมให้ว่า ก็ว่าไป, อย่างมากก็แค่ศรัทธาอย่างงมงายเสียด้วย, ศรัทธาที่ไม่มีปัญญา มันเป็นอย่างนั้น.

ฉะนั้นขอบอกว่าไม่พอดอก ที่พวกนักเรียนนักศึกษาทั้งหลาย เคยทำพิธีพุทธมามะกะ มาแล้วนั้น มันไม่พอมันถือนสรณาคมนนกแก้วนกขุนทอง เป็นพิธีรีตอง, แล้วไม่เคยมีในครั้งพุทธกาล. เอาซิ, ถ้าในครั้งพุทธกาลมันจะมีแต่สรณาคมนของผู้ที่เห็นธรรมะ แล้วร้องตะโกนออกมา เขาไม่มีพิธีให้รับก่อนอย่างนี้, ไปฟังเทศน์ก็ฟัง; ถ้าใครฟังเข้าใจ พอใจ รับเอาไว้ด้วยจิตใจ จึงจะร้องตะโกนออกมาว่า ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะจนตลอดชีวิต.

นี่ก็คิดให้ตีชีวิตว่า เรื่องมันยังมีปัญหา มาก แม้กระทั่งการศึกษา หรือ ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มันยังไม่เกื้อกูล แก่การที่จะทำให้มนุษย์นั้นมีความรู้ที่ควร จะรู้ คือเรื่องธรรมะ สำหรับที่จะไปควบคุมสัญชาตญาณของ เขา ให้ดำเนินมาอย่างถูกต้องเหมือนกับมีชีวิตใหม่ หรือมี การเกิดใหม่.

ดังนั้นในวันนี้ เราจะไม่พูดเรื่องอะไรมากไปกว่าเรื่อง ว่า จะต้องรู้จักสิ่งๆที่เรียกว่าชีวิตใหม่ หรือการเกิดใหม่ ที่พระพุทธศาสนาจะมีให้เรา คือระบบธรรมะสำหรับเรียน สำหรับปฏิบัติ จนเกิดผลขึ้นมา, แล้วก็ปรากฏเป็นชีวิตใหม่ หรือการเกิดใหม่ขึ้นมา. คຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມ? ตัดสินใจเอาเองว่า ถ้า ได้สิ่งนี้ ชีวิตใหม่ เกิดใหม่ที่เยือกเย็นนี้ คຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມ ที่มา สอนโมกข์? เสียค่ารถเท่าไร, เสียเวลาเท่าไร, เหนื่อยเท่าไร ถ้าคຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມก็ตีไป อาจารย์.....ไม่ต้องทะเลาะกับยมบาล ที่ทำให้คนอื่นใช้เงินไม่คຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມ. ที่นั่นมันจะคຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມหรือไม่ มัน ก็ต้องอยู่ที่ผู้คนที่ช่วย, ผู้คนต้องเป็นผู้สนใจทำให้ได้รับผล คຸ່ມคຸ່ມคຸ່ມ มันจึงจะแก้ปัญหาล่าช้าได้.

การศึกษาพุทธศาสนา เพื่อควบคุมกิเลสไม่เหลือวิสัย.

นี่จึงขอรับรองว่า จงสนใจ ว่ามันจะได้อะไร ใน การที่จะเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา, ศึกษาแล้วจะได้ อะไร? อาตมาขอสรุปความสั้น ๆ อย่างที่พูดมาแล้วว่า เราจะได้ชีวิตใหม่ ซึ่งเป็นชีวิตที่เย็น ไม่ต้องร้อน, ไม่ต้องระหกระเหินล้มลุกคลุกคลาน ไปตามอำนาจของสัญชาตญาณหรือกิเลส กล่าวคือสัญชาตญาณที่ควบคุมไว้ไม่ได้. ความรู้สึกเต็ม ๆ ที่เป็นสัญชาตญาณ, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้สึกในทางเพศ ถ้าควบคุมไม่ได้แล้วมันก็จะ เป็นปัญหาทั้งหมด. อย่างที่ซิกมันด์ ฟรอยด์ว่า ปัญหาต่าง ๆ มาจากความหมายเรื่องเพศ ทางเพศนั้น มันก็มีความจริง; เพราะว่าถ้าทำผิดเรื่องนี้แล้ว กิเลสแตกแยกออกไปอีกมากมาย ทุกอย่างทุกประการ ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม.

นี่เพียงแต่สัญชาตญาณเรื่องเกี่ยวกับเพศอย่างเดียว มันก็มากมายมหาศาลอย่างนี้แล้ว, มันยังมีสัญชาตญาณ ความหมายอื่นอีกมากมาย มันก็เลยเป็นปัญหาที่ใหญ่

หลวง. ฉะนั้น จงศึกษาธรรมะ ให้มีความรู้พอ ที่จะ
 ไม่ปล่อยไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ, เราศึกษาเรื่องบัญญัติ
 ความรู้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติ, แล้วเราฝึกฝนให้มีสติ
 ระลึกได้เร็ว เอาบัญญัติมาทันแก่เหตุการณ์ มาเป็น
 สติสัมปชัญญะควบคุมอยู่, แล้วก็มีกำลังสมาธิ กำลังจิตทั้งหมด
 ให้สัมปชัญญะมันเล่นงานเหตุการณ์คือกิเลส เราก็จะปลดปล่อย.
 เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ เป็นวิธีที่จะควบคุมสัญชาตญาณ มัน
 ยืดยาว ไว้พูดกันคราวหลัง ซึ่งมันต้องศึกษาไปถึงนั้น มัน
 จึงจะสามารถมีชีวิตใหม่, คือเราจะต้องพบวิถีทางอันใหม่
 แล้วเราก็จะพบชีวิตใหม่ หรือโลกใหม่.

ในวันนี้ก็เป็นเรื่องเริ่มต้น ขอให้จักให้เขารูปร่างเข้ารูปเข้ารอย
 ว่า มันจะต้องได้อะไร ในการที่เข้ามาศึกษาพระพุทธ-
 ศาสนา, จะได้รู้จักพระพุทธศาสนา จนได้รับประโยชน์อันแท้
 จริงจากพระพุทธศาสนา; เพียงเท่านั้นก็คุ้มค่าของการที่ได้
 เกิดมา คือสามารถควบคุมชีวิตให้ดำเนินอยู่แต่ในความที่
 ถูกต้อง, ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์แต่ประการใดเลย.

ขอให้ทุกท่านมีความปรารถนา ตั้งใจที่จะเข้าไปถึง
 จุด ๆ นี้ คือมีความรู้ที่จะควบคุมสัญชาตญาณ โดยเฉพาะ

อย่างยั้งก็คือกิเลส อันได้แก่สัญญาตาณที่ควบคุมไว้ไม่ได้, มันเป็นเรื่องยาก จริง แต่มันเป็นเรื่องที่ทำได้; ถ้าเป็นเรื่องเหลือวิสัย พระพุทธเจ้าไม่นำมาตรัส, นี้ขอยืนยันแทนพระพุทธเจ้า. ถ้าเป็นเรื่องที่เหลือวิสัยปฏิบัติไม่ได้ พระพุทธเจ้าจะไม่นำมาตรัสมาสอน; ถ้านำมาตรัสมาสอน ก็ต้องเรียกว่ามันอยู่ในวิสัยที่คนผู้ฟังจะเข้าใจและประพฤติตามได้. ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจไว้อย่างนี้ มีความมุ่งหมายไว้อย่างนี้ มีเป้าหมายไว้อย่างนี้, แล้วก็คงจะได้ศึกษาให้มากยิ่งขึ้นไป ปฏิบัติให้สูงขึ้นไป, แล้วก็ได้รับผลเป็นชีวิตเย็น.

ขอยุติการบรรยายเพราะสมควรแก่เวลา และสมควรแก่เร็วแรงด้วย. ขอยุติการบรรยายด้วยความหวังว่า ท่านทั้งหลายคงจะได้รับประโยชน์คุ้มค่าของการมา ไม่ต้องไปทะเลาะกับขมบาลว่าใช้เงินไม่คุ้มค่า ใช้เวลาไม่คุ้มค่า ใช้เร็วแรงไม่คุ้มค่า มีความก้าวหน้าในทางของพระธรรมอยู่ตลอดทุกทิพาราตรีกาลเทอญ.

บรรยายธรรมแก่คณะนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร ปทุมวัน บางเขน ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไซยา

เรียนชีวิต.

เรียนชีวิต อย่าแสวง จากแหล่งนอก
 อย่าเข้าไป ในคอก แห่งศาสตร์ไหน
 อย่ามัวคิด ยุ่งยาก ให้ผากใจ
 อย่าพิจารณา จาระไน ให้นุงนัง.

อย่ายึดมั่น นั่นนี้ ที่เรียกกฎ
 มั่นตรงตรง คดคด อย่างหมดหวัง
 จงมองตรง ลงไปที่ ชีวิตัง
 ดูแล้วหยิ่ง ลงไป ในชีวิต.

ให้รู้รส หมดทุกด้าน ที่ผ่านมา
 ให้ชิมซาบ วิญญาณ อย่างวิเศษ
 ประจักษ์ทุกข์ ทุกระดับ กระชับชืด
 ปัญหาชีวิต จะเผยออก บอกตัวเอง.

พื้นฐานของชีวิต

เรื่อง

มรรคาหรือหนทางที่จะมีชีวิตใหม่

ท่านนักศึกษา ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งนี้ ก็ต่อเนื่องจากการบรรยายครั้งแรก ที่พูดถึงเรื่องชีวิตใหม่, วันนี้ก็จะพูดถึงเรื่อง มรรคาหรือหนทางที่จะมีชีวิตใหม่.

ขอทบทวนเรื่องชีวิตใหม่นิดหน่อย ถ้ามองเห็นว่าชีวิตแบบเก่า นั้นมันไม่ไหว มันน่าสั่นไหว, แล้วมันจะสรุปผล

ลงไปว่า เสียชาติเกิด คือมีแต่ความชุกชลักกระทั่งบกระทั้ง
คฺนรนกระวนกระวาย มีความทุกข์จนตาย ก็เรียกว่าชีวิตเก่า
หรือชีวิตธรรมตาบุญชเติมขึ.

พุทธศาสนาจะให้อุถีหนทางเพื่อชีวิตใหม่และได้
ชีวิตใหม่ ซึ่งเรียกกันว่าธรรมะ. ถ้าทำนทงหลายมาที่นี้ เพื่อ
จะศึกษาเรื่องธรรมะ รุ้ธรรมะ มีธรรมะ ก็รุ้ไ้เสียแต่ล่งหน้า
ว่ามันคืออะไร? มันก็คือหนทางหรือวิธี ที่จะให้ไ้ชีวิตใหม่
นั้นเอง. พุทไ้หน้าสนใจ เรียกไ้หน้าสนใจ ก็เรียกว่า หนทาง
แห่งชีวิตใหม่ นั่นคือธรรมะที่เราต้องประสงคฺ์ แต่อาจ
จะโดยไม่รู้สึกตัว; เพราะว่ามีคนเป็นอันมากสนใจธรรมะ
ศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ โดยที่ไม่รุ้ว่าเพื่ออะไร, ไ้
แต่ทำตามๆกันโดยกิรยาทำทางโดยพิธีร้ตอง อย่างนี้ก็มีอยู่
เป็นส่วนมาก. แม้ที่สุดแต่การหันมาศึกษาพุทธศาสนา,
หรือแม้การตั้งชมรมพุทธศาสนาขึ้นในสถาบันต่างๆ ส่วน
ใหญ่ก็ยังเป็นเพียงทำตามๆกันมา ทำพอเป็นรูปของพิธี
ไม่เข้าถึงความจริง; ถ้าอย่างนั้นมันก็ยังไมสำเร็จประโยชน์.
ฉะนั้น ขอให้อุ้จกั้ธรรมะโดยอุถกตอง แล้วก็มีธรรมะ แล้ว

ก็ใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ แล้วก็ได้รับผลจากการมี
ธรรมชาติ; อย่างนี้จึงจะเรียกว่าถูกต้องและสมบูรณ์.

ชีวิตตามปกติ ก็คือการปล่อยไปตามสัญชาต-
ญาณ ซึ่งได้พุทกั้นมากแล้ว ในการบรรยายครั้งแรก, ชีวิต
ที่ปล่อยไปตามสัญชาตญาณนั้น มันก็ไม่ดีกว่าสัตว์เดรัจฉาน
เท่าไรนัก. ที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือ สัญชาตญาณที่ควบคุม
ไว้ไม่ได้ เป็นสัญชาตญาณที่อาละวาด, ใช้คำว่าอย่างนี้,
มันก็ทำเกินขอบเขตของสัญชาตญาณไปอีก. ดังนั้นมันจึง
มีปัญหาเกิดขึ้นเป็นผลตอบสนอง, กลายเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วย
ภัยอันตรายที่ร้าย เต็มไปด้วยความรู้สึกที่มันร้าย. คือ มี
ความรัก เป็นปัญหา มีความโกรธ เป็นปัญหา มีความ
เกลียด เป็นปัญหา มีความกลัว เป็นปัญหา, มัวแต่รัก โกรธ
เกลียด กลัวนั้นนี่อยู่เป็นปกติ.

นี่หากินะ ที่ว่า สัตว์เดรัจฉานไม่มีนะ ที่จะมี
ปัญหาเรื่องรัก เรื่องโกรธ เรื่องเกลียด เรื่องกลัว อยู่
เป็นปกติเหมือนมนุษย์ที่มีความรู้สึกนึกคิดอันละเอียดอ่อน
ไหว มันไม่มี; นี่มันเป็นที่น่าละอายแก่สัตว์เดรัจฉาน
มันเลยไปถึง ความวิตกกังวลอลาลัยอาวรณ มันมีชีวิตที่เป็น

ห้วง มีชีวิตที่หวาดผวา ระแวงอยู่เรื่อยไป; อย่างนี้สัตว์
 เสร็จงานมันก็ไม่มี, แล้วก็ อัจฉาริษยาถึงขนาดลงมือ
 ปฏิบัติงานไปตามความอิจฉาริษยา ซึ่งมนุษย์มีอยู่ทั่วไป
 ซึ่งสัตว์เสร็จงานมันก็ไม่มี, ความหึงความหวงเกินขอบเขต
 อย่างที่มนุษย์มี สัตว์เสร็จงานมันก็ไม่มี.

ชีวิตใหม่ว่างจาก ตัวกู-ของกู.

เอาละ, เป็นอันว่า การปล่อยไปตามสัญชาตญาณ
 นั้น มันเป็นชีวิตที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าดู ไม่งดงาม
 ถือว่าเป็นชีวิตธรรมดา ก็จะเรียกว่าชีวิตเก่า. ถ้าเราจะ
 ให้ได้ชีวิตใหม่ มันก็ปราศจากสิ่งเหล่านี้, สิ่งเหล่านี้ ไม่เป็น
 บัญหายุ่งยากลำบากใจ ทรมานใจ เกี่ยวกับความรัก ความ
 โกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์
 ความอิจฉาริษยา ความหึง ความหวง ซึ่งเป็นเรื่องทรมาน
 จิตใจ. แต่มันเป็นชีวิตที่มีจิตใจเกลี้ยง จิตใจเกลี้ยงจากสิ่ง
 วุ่นวายเหล่านี้ แล้วมันก็สงบ, แล้วมันก็เย็น.

ถ้าพูดให้ถูกต้องที่สุด ให้ดีที่สุดในทางธรรมะ ก็ต้องพูด
 ว่าว่าง มีจิตอยู่ด้วยความว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์

ว่างจากปัญหาหนานาประการ. สรปแล้วมัน ว่างจากความ
 รู้สึกว่าตัวกู ว่าของกู. ^๕เดี๋ยวนี้ เรามัน มีความรู้สึก
 ตัวกูว่าของกู อยู่ตลอดเวลา, อย่างที่ได้พูดกันมาแล้ว ขอ
 ให้ช่วยจำไปเถอะ มันมีประโยชน์. มัน มีความคิดเป็น
 ตัวกู — ของกูอยู่ตลอดเวลา แล้วมัน จึงมีความวิตกกังวล
 มีความหวาด มีความระแวงในเรื่องจะได้เรื่องจะเสีย,
 เรื่อง จะกำไร เรื่อง จะขาดทุน, เรื่อง จะเสียเปรียบ เรื่อง
 จะได้เปรียบ นี่มีอยู่เป็นประจำ. อย่างว่ามีใครเข้ามาใน
 บ้าน มันก็มีความระแวงอย่างใดอย่างหนึ่งจะมาตีमारร้าย ก็วุ่น
 วายเสียเปล่าๆ. มันสู่วามีจิตสงบ มีจิตปรกติไม่ได้, แล้วก็
 พุทมา ก็แสดงออกมา, แล้วก็ควรทำอะไร ไม่มีความวุ่นวาย
 ในใจ อย่างนี้เรียกว่าถูกต้อง. ^๕เรามีชีวิตปรกติ, ปรกติ
 ก็คือเยือกเย็น อยู่เอง คือมันสงบ หรือมัน ว่างจากสิ่งรบกวน,
 ว่างจากความรู้สึกที่เป็นการรบกวน.

นี่ ขอให้มองกันในแง่ก่อน ถ้ารู้จักแล้วก็จะต้อง
 การ มันก็จะหวัง จะปรารถนาว่าจะได้ชีวิตแบบนี้ มันก็
 ง่ายที่จะได้ชีวิตแบบที่ใหม่, แปลกไปกว่าที่เป็น ๆ อยู่;
 ใช้คำว่าเย็นก็ได้ ไม่มีเรื่องร้อน, ไม่มีเรื่องกระวนกระวาย

ทุนทุราย ไม่มีร้อน แล้วยังสงบ ไม่มีคันรน, แล้วยังว่าง คือ ไม่มีอะไรบกวน. จิตไม่มีอะไรบกวน มันจิตว่าง, หรือว่าจิตไม่ได้แบกถือ ยึดถือหมายมั่นอะไรอยู่, เป็นจิตว่าง เป็นจิตอิสระ เป็นจิตที่มีเสรีภาพโดยแท้จริง ไม่มีอะไรมาบีบบังคับจิตใจ.

ชีวิตอย่างนี้ เราเรียกว่าชีวิตใหม่, ทำงานก็สนุก. ถ้าชีวิตมันเป็นอิสระอย่างนี้ มันไม่มีความรู้สึกชนิดที่ทรมานใจ อะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง, จะเรียนหนังสือก็สนุก จะพักผ่อนก็สนุก; ถ้าจิตมันวุ่นวายเสียแล้ว มันไม่มีการพักผ่อนดอก. ถ้าจิตข้างในมันวุ่นวายแล้ว ทำอย่างไร มันก็ไม่มีการพักผ่อน; ที่ว่าไปตากอากาศ ไปพักผ่อนนั้น ถ้าว่าจิตมันยังวุ่นวายอยู่ มันก็ไม่เป็นการพักผ่อน. ถ้าทำให้จิตหยุดความวุ่นวายเสียได้ มันก็เป็นการพักผ่อน; เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปที่ไหนให้เสียสตางค์, อยู่ที่บ้านก็ทำได้ ให้จิตมันมีความพักผ่อนเถอะ, แล้วมันก็มีการพักผ่อนแท้จริง อยู่ในตัว ดีกว่าไปตากอากาศ หรือไปเที่ยวในที่ๆ เรียกว่าที่เที่ยว กลับไม่พักผ่อนมากขึ้น, กลับไปได้อารมณ์ใหม่ๆ สำหรับวิตกกังวลอะไรมากขึ้น, อย่างนี้มันก็ไม่ดีที่ตรงไหน.

ความพักผ่อนสร้างได้ในจิตใจ ไม่ต้องไป ไม่ต้องมา ไม่ต้องยึดมั่นในสิ่งใด, ปล่อยว่างเป็นอิสระอยู่เสมอ. นี้เราเรียกว่า มองเห็นชีวิตใหม่ มันมีอยู่ แล้วมันเป็นสิ่งที่ทำได้; ถ้าเราทำได้ก็จะได้รับผลดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้ ไม่เสียที่ที่เกิดมา. ขอให้มองเห็นอย่างนี้, แล้วก็ดำเนินชีวิตตามแบบนั้น ให้เป็นชีวิตใหม่.

ชีวิตใหม่นี้ต้องประพฤติต้องปฏิบัติ ที่เรียกว่า กำหนด, ดำเนินวิถีแห่งชีวิต ให้มันถูกต้อง แล้วมันจึงจะได้ชีวิตใหม่ ที่น่าคู้ทั้งดงามขึ้นมา. ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจความหมายในเบื้องต้น, ความมุ่งหมายในเบื้องต้น คือว่า มุ่งหมายที่จะมีชีวิตใหม่.

ถ้าปล่อยไปตามธรรมดา มันก็เป็น ชีวิตเก่า ของมันตามเดิม ตามธรรมดา คือชีวิตที่เป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณ ที่ยังมีได้พัฒนา. นี้ก็เป็นไปอย่างธรรมดาที่สัตว์ทั้งหลายมันก็ทำเป็น, มันก็หัวเราะ ร้องไห้กันไป สลับกันไป, เดียวหัวเราะ เดียวร้องไห้ คือเดี๋ยวดีใจ เดียวเสียใจ เดียวฟู เดียวแฟบ เดียวทุกข์ เดียวสุข ว่าง ไม่สงบ ไม่ปกติ.

ถ้าไม่ชอบก็ไม่ต้องพูดกัน, พูดก็เสียเวลาเปล่า แล้วมันไม่ได้รับประโยชน์อะไร. ถ้าสนใจ ออกสำหมาแสวงหา มันก็มีแต่เรื่องนี้ มันไม่มีเรื่องอื่น เรื่องธรรมะที่จะทำให้จิตได้พบกับชีวิตใหม่, แปลกไปจากที่มันมีอยู่เดิมๆ หรือว่าแปลกจากที่จะปล่อยไปตามบุญตามกรรม คือตามอำนาจของสัญชาตญาณ.

ที่นี้ก็มาถึงคำว่าสัญชาตญาณ อีกที ถ้าควบคุมไม่ได้ มันก็ออกมาเป็นกิเลส สัญชาตญาณความรู้ ความฉลาด ต่อให้เป็นความฉลาด ในสัญชาตญาณก็มีความฉลาด ถ้าควบคุมไม่ได้มันก็ออกมาเป็นกิเลส, ความรู้ ความฉลาดนั้นมันตีก็ได้, มันซัดก็ได้ฉลาดไปเป็นโง่ก็ได้, ฉลาดไปเป็นพระอรหันต์ก็ได้, มันก็ยังคงฉลาดอยู่นั้นแหละ.

สิ่งที่เรียกว่า intellect, intellect นั้น ไม่แน่คอกว่า จะเป็นผลดีหรือผลร้าย ต่อเมื่อเอาไปใช้ถูกต้องพัฒนามันให้ดี มันจึงจะเป็นผลดี; ฉะนั้น ปัญญาหรือความฉลาดชนิดนี้ พื้นฐานของสัญชาตญาณชนิดนี้ ยังไม่ปลอดภัย. แต่ถ้าเป็นความฉลาดอย่างที่เขารเรียกว่า wisdom, wisdom หรือ intuition wisdom นั้น นั้นแหละเป็นความฉลาดที่จะช่วยได้

ที่มีประโยชน์; แต่ถ้าเรียกให้ถูก มันไม่ควรจะเรียกว่าความฉลาด ก็เรียกว่าปัญญา ความรู้จริง ความรอบรู้ไปเลย. ที่นี้เรามักจะนิยมความเฉลียวฉลาด เช่นว่านิยมเด็กที่มี I.Q สูง, มี I.Q สูงนั้นถูกแล้ว มันมีความหมายว่าฉลาด แต่มันยังไม่แน่ว่า เอาไปใช้ผิดหรือเอาไปใช้ถูก.

ระบบธรรมชาติควบคุมความฉลาด.

อบรมความเฉลียวฉลาด ต้องมีตอนหนึ่งว่าต้องใช้มันให้ถูกต้อง; นี่คือระบบของธรรมชาติที่จะเอามาควบคุมความเฉลียวฉลาดนั้นให้มันถูกต้อง, แล้วมันก็ทำไปแต่ในทางที่ถูกต้อง แล้วก็มีผลดี, เกิดมีชีวิตชนิดที่เป็นสุขสงบเย็น สูงสุดตามที่มันจะสูงสุดได้. แต่ว่ามัน ไม่ใช่เพียงรู้เฉยๆ ฉลาดอยู่เฉยๆ หรือมีปัญญาอยู่เฉยๆ, มัน ต้องเป็นปัญญาที่เอามาใช้ได้ทันเหตุการณ์, ทันเหตุการณ์ช่วยฟังก์ชันไว้ด้วย; ฉลาดทันเวลา, ทันเหตุการณ์. ถ้าไม่ทันเวลา ไม่ทันเหตุการณ์ก็ไม่มีประโยชน์, มันก็ได้ในบทว่า *ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด, ความรู้มีมากจนท่วมหัว แต่แล้วก็ยังเอาตัวไม่รอด* เพราะมันไม่สามารถจะใช้

ความรู้^{นั้น}อย่างถูกต้องและทันเวลา. ^๕เดี๋ยวนี้เราจะต้อง
มีปัญญาให้เพียงพอ, แล้วเราก็ต้องเอาความรู้^{นั้น}มาใช้ทัน
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าเหตุการณ์ชนิดไหน. เหตุการณ์
ที่เกิดขึ้นมันต้องการการปฏิบัติที่ถูกต้อง มันจึงต้องมีการ
ใช้ความรู้^{อย่าง}ถูกต้อง ทันเวลาที่ถูกต้อง.

สิ่งที่ ๑. อะไร ๆ ที่จะทำให้มีปัญญาเกิดขึ้นทัน
เวลาในลักษณะที่ถูกต้อง อันนี้ก็เรียกว่าสติ, สติ ช่วย
จำให้ดี ช่วยสังเกตให้ดีว่า สติ กับปัญญานั้นไม่ใช่สิ่ง
เดียวกัน. คำพูดภาษาชาวบ้านมักจะใช้คำว่า สติปัญญา
เด็ก ๆ ฟังไม่คឹกลายเป็นเรื่องเดียวกัน. รวมกันเป็นสิ่งเดียว
กันเสีย มันก็เลยไม่ได้ใช้ให้ถูกต้องตามหน้าที่ของมัน.

สิ่งที่ ๒. ปัญญาคือความรู้^{อย่าง}ถูกต้อง ว่าอะไร
เป็นอะไร; ถ้าพอเหตุการณ์เกิดขึ้น ความระลึกถึงความรู^ย
นั้นได้, ระลึกเอาความรู้^{นั้น}มาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์,
การระลึกได้อย่างนี้เรียกว่าสติ มันทำหน้าที่คนละอย่าง.
ปัญญามันสำหรับรู้^{อย่าง}ถูกต้องว่าอะไรเป็นอะไร, ควรทำ
อย่างไร หรืออะไรก็รู้, ^๕นี่พอเหตุการณ์เกิดขึ้นต้องมีสติ

ระลึก, ระลึกเอาบัญญัตินั้นมาเผชิญหน้ากับเหตุการณ์
อย่างรวดเร็ว.

คำว่าสติ นี้ ถ้า ภาษาบาลีมันคำเดียวกับคำว่าลูกศร,
ลูกศร ซึ่งเขาหมายถึงความเร็วของลูกศร. สติมีความเร็ว
เหมือนกับลูกศร ถูกปืนแล้วมาทัน เอาบัญญัติมาทันกับ
เหตุการณ์ นั้นแหละคือสติ มันคนละอย่างกับบัญญัติ เอามา
อย่างนี้เรียกว่าสติ.

สิ่งที่ ๓. ที่นี้เอามาคุมเหตุการณ์ คือบัญญัติที่
เอามา กลายเป็นผู้ควบคุมเหตุการณ์ในขณะนั้น อย่างนี้
เรียกว่าสัมปชัญญะ. สติกับสัมปชัญญะ ก็ไม่ใช่อย่าง
เดียวกันอีก, มันคนละอย่าง ที่เด็ก ๆ ท่องว่า สติ — ความ
ระลึกได้, สัมปชัญญะ — ความรู้ตัว นั้นก็ถูก ตัวหนังสือ
ก็ถูก. แต่ขอให้เข้าใจว่า มันคนละหน้าที่ : สติ — ระลึก
เอามา, เอาบัญญัติความรู้อย่างถูกต้องมา. ที่นี้ บัญญัติ หรือ
ความรู้ นั้นมาอยู่เฉพาะหน้า ควบคุมเหตุการณ์อยู่ อย่างนี้
เรียกว่า สัมปชัญญะ, มีแต่สติมันก็ยังไม่ได้ใช้อะไร เพียง
แต่เอาเครื่องมือมา, เอาสิ่งที่จะใช้เป็นประโยชน์มา, แล้ว
ควบคุมอยู่ คือใช้ความรู้ นั้นอยู่ ใช้อยู่เรียกว่า สัมปชัญญะ

ที่นี้ สิ่งที่ ๔. ก็คือสมาธิ เมื่อสัมปชัญญะมีอยู่ กำลังของสมาธิ ของจิตอย่างสูงสุดนั้น มัน ระดมกำลังลงไป ระดมกำลังลงไป, บัญญามันก็ทำหน้าที่เค็ดขาด เจียบ-ขาดลุล่วงไปจนหมดบัญญัติหา.

เลยได้เป็น ๔ เรื่อง ถ้าไม่สนใจฟังเป็นเรื่องเล่น ๆ ธรรมดา ๆ, พุคแล้วก็แล้วไป มันก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร ตามเคย. ดังนั้นจึงขอร้องว่า ให้ทุกท่านนี้ จงตั้งใจให้ดี เป็นพิเศษ ที่จะศึกษาและกำหนดจดจำคำ ๔ คำนี้ไว้ให้ ดีที่สุด สำหรับเป็นเครื่องดำเนินชีวิต เป็นทางใหม่แห่งชีวิต เพื่อจะพบกับชีวิตใหม่.

ถ้าพูดตามลำดับของเรื่อง ก็พูดว่า มีบัญญัติอยู่ เป็นปรกติ บัญญามาก่อน, บัญญามันก็มาจากการศึกษา ฝึกฝนอบรมพอกพูนทุกอย่าง ก็การศึกษาโดยตรงทางหู ทางตา เหมือนการเล่าเรียน แล้วการคิดการนึกการทบทวน อยู่ ก็เป็นการศึกษา, การได้ผ่านสิ่งต่าง ๆ มา จนรู้ว่ามัน เป็นอะไรอย่างไร ก็เป็นการศึกษา. นี้เรียกว่า บัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ในสิ่งหรือต่อสิ่งที่มันแวดล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวเรา ให้รู้จักชัดเจนทั้งภายนอกและภายใน : ภายใน

คือในจิตใจมันเป็นอย่างไร ก็รู้แจ้งโดยชัดเจน, ภายนอก
คือสิ่งแวดล้อม วัตถุ สิ่งของ บุคคลอะไรที่เป็นภายนอก
ก็รู้แจ้งประจักษ์ชัดเจน ว่ามันเป็นอย่างไร มันมีหลายแง่
หลายมุม. แต่รวมกันแล้วมันก็เป็นความจริงของสิ่งทั้งปวง
รู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง ว่าอะไรเป็นอย่างไร, บุคคลเป็น
อย่างไร, อะไรเป็นอย่างไร, เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ
เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างกำลังเป็นไปเป็นระเบียบตามกฎของ
ธรรมชาติ คือธรรมะอันสูงสุด ธรรมะอันศักดิ์สิทธิ์, ควบคุม
สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามระเบียบนั้น.

ถ้ารู้เช่นนั้นแล้วก็เรียกว่า มีปัญญา รู้เรื่องราวกาย
รู้เรื่องจิตใจ รู้เรื่องไม่เที่ยง รู้เรื่องเป็นทุกข์เป็นอนัตตา,
รู้เรื่องการปรุงแต่งกันอย่างไรจนเกิดความทุกข์, รู้เรื่อง
การปรุงแต่งกันอย่างไรจึงดับทุกข์, รู้หมดเหล่านี้แล้วก็
เป็นปัญญา. มันก็มีเรื่องที่ต้องศึกษา ศึกษาๆ ในส่วน
ของปัญญา สะสมเอาไว้ให้เพียงพอ สำหรับจะได้มีไว้
ให้สติมาชนเอาไปใช้ ในเฉพาะหน้าเหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้น
เป็นเรื่องๆ ในชีวิตประจำวัน.

บัญญัติขั้นสูงสุดคือปฏิจจนุปบาท.

เรื่อง บัญญัติขั้นสูงสุด ก็คือเรื่องความทุกข์เกิดขึ้น
อย่างไร, ความทุกข์ดับไปอย่างไร, คือเรื่องปฏิจจนุปบาท
ซึ่งมันมีเรื่องเฉพาะ, หาอ่าน หาศึกษาเอาโดยรายละเอียด.

โดยย่อก็คือว่า เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ใน
ตัว, แล้วข้างนอกเราก็มีรูป มีเสียง มีกลิ่น มีรส มีโณฏฐัพพะ
มีธัมมารมณฺ์ เรียกว่าข้างนอก, เป็นสิ่งข้างนอก เป็น
อายตนะข้างนอก, อายตนะข้างในหรือสิ่งเป็นภายใน
คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เราต้องรู้จักให้ดี, รู้จักอย่าง
ชัดเจน รู้จักอย่างเฉพาะ; อย่าให้สั๊กแต่ว่ามี ๆ, ถ้าอย่างนั้น
สัตว์ไตร่จ্ঞานมันก็ทำได้. สัตว์ไตร่จ্ঞานมันก็มีตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ มันก็สัมผัสรูป เสียง กลิ่น รส อยู่เป็นประจำ,
แต่มันไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริง ว่ามันจะมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น.

นี้เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สำหรับจะรับ
อารมณ์ ที่เข้ามาเวดล้อม เป็นรูปทางตา เป็นเสียงทางหู
เป็นกลิ่นทางจมูก เป็นรสทางลิ้น โณฏฐัพพะทางผิวหนัง
แล้วก็ป็นธัมมารมณฺ์ในทางจิตใจ. ถ้ามันกระทบกันเข้า

อย่างคู่แรกคือตากับรูปนี้ กระทบกันเข้า มันก็เกิดจักขุ
 วิญญาณ คือการเห็นทางตา การรู้สึกทางตา รู้แจ้งทางตา
 ว่าเป็นรูปอะไรอย่างไร, แล้วมันก็รู้สึกชั้นระดับลึกลงไป ถึง
 กับว่ามันมีรสชาตอย่างไร มีเสน่ห์อย่างไร, ไปหลงเข้า; นี้
 เรียกว่า มันเกิดวิญญาณทางตาขึ้นมาแล้ว ก็เรียกว่ามีผัสสะ
 ทางตา สัมผัสทางตา.

ของ ๓ อย่าง ทำงานร่วมกันอยู่ เรียกว่าผัสสะ
 ไม่ใช่แต่เพียงตากระทบรูปเรียกว่าผัสสะ อย่างนั้นมันพูดอย่าง
 เต็มๆ พูด, ถ้าพูดอย่างธรรมะที่ถูกต้อง มันมีตาด้วย
 แล้วก็มีรูปที่มากระทบตาด้วย แล้วเกิดจักขุวิญญาณ
 ขึ้นมาในขณะนั้นด้วย, เป็น ๓ อย่าง นี้ทำงานร่วมกันอยู่
 คือ จักขุวิญญาณรู้สึกต่อรูปโดยอาศัยตา นี้เรียกว่า
 ผัสสะๆ, กิตุคุณะมีตลอดวัน เรามีตลอดวัน. ถ้าทางหู
 ก็เหมือนกันอีกแหละ เสียงมากระทบหู เกิดวิญญาณทางหู
 กลิ่นมากระทบจมูก เกิดวิญญาณทางจมูก. ทุกคู่ๆ มัน
 ต้องเกิดวิญญาณก่อน แล้ว รวมกันอยู่ ๓ อย่างนั้นเรียกว่า
 ผัสสะ. เรามีตลอดเวลาตลอดวันตลอดคืน นี้คือ จุดตั้งต้น
 ที่สำคัญที่สุด ของทั้งหมด.

ถ้าทำผิดที่ผัสสะก็ต้องมีความทุกข์ ไกรช่วยไม่ได้; ถ้าทำถูกต้องไม่มีผิด มันก็มีแต่ไม่ทุกข์ ดับทุกข์หรือไม่ทุกข์ที่ผัสสะ. ผัสสะนี้เป็นเหตุให้เกิดสุขเกิดทุกข์, แล้วยังเป็นเหตุให้เกิดความรู้อย่างไร, ทิฏฐิ ความกึคความเห็นอย่างไร.

ผัสสะมันไปสัมผัสเข้าแล้ว มันก็ทำให้เกิดทิฏฐิ ความกึค นั้นเป็นอย่างนั้น นี่เป็นอย่างนี้ โน่นเป็นอย่างโน่น แล้วก็กำหนดไปจากผัสสะทั้งนั้น จนกระทั่งเกิดทิฏฐิ ว่า ตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด อะไรเหล่านั้น, มันก็มาจากผัสสะที่ได้สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. นี่ผัสสะเป็นบ่อเกิดของทั้งหมดเลย ที่จะเป็นปัญหาแก่มนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ต้องรู้จักและควบคุมให้ดี.

คู่ต่อไป เมื่อมีผัสสะอย่างนั้นแล้ว ก็เกิดเวทนา; เช่นได้สัมผัสรูปที่สวยงาม ก็เกิดสุขเวทนาพอใจ รูปที่ไม่สวยงาม่าเกลียดน่าชัง ก็เกิดทุกข์เวทนาทางตา นี่มันก็เกิดเวทนามาจากผัสสะ.

เมื่อเกิดเวทนาแล้ว มันมีรสที่ครอบงำจิตใจ สุขเวทนามก็ครอบงำไปอย่าง, ทุกขเวทนามก็ครอบงำไปอย่าง,

จิตใจมันถูกรอบงำ มันรู้สึกอย่างไรมันก็สำคัญมันหมายความว่า
 อย่างนั้น ก็เกิดสัญญา มันหมายความว่าอย่างนั้นอย่างนั้น แล้วก็
 เกิดความคิดไปตามนั้น ฉะนั้นเวทนาจึงให้เกิดความต้องการ
 อย่างไม่อย่างหนึ่งเสมอ คือเกิดตัณหาเพื่อความต้องการ
 เวทนาน่ารักก็ต้องการจะได้, เวทนาไม่น่ารักก็ต้องการจะ
 ทำลาย, เวทนาที่เป็นกลางๆไม่รู้รู้, มันก็สงสัยมัน
 พัวพันอยู่ โดยไม่รู้ว่าจะทำอะไร. นี่ก็อตัณหา ๓ อย่าง
 เกิดมาจากเวทนาในชีวิตประจำวันของทุกคน ๆ ๆ.

พอเกิดตัณหา เป็นความต้องการไปตามเวทนาแล้ว
 เช่นอยากได้อย่างแรง, หรืออยากฆ่าอยากทำลายอย่างแรง,
 นี่มัน มีความอยากอย่างแรง ขึ้นมาแล้ว ความรู้สึกว่าตัวกู
 ตัวกู จึงจะเกิดขึ้นมา เป็นตัวกูผู้ต้องการ : เป็นตัวกูที่จะ
 ฆ่า, เป็นตัวกูที่จะทำลาย, นี้เรียกว่าให้เกิดอุปาทาน ตัณหา
 ให้เกิดอุปาทาน. อุปาทานคือตัวตน เป็นเรื่องลมๆ
 แล้ง ๆ มันเกิดมาจากความรู้สึกอยากคือตัณหา เป็น
 ธรรมชาติ ตามธรรมชาติ. ถ้ามีความรู้สึกอยากเกิดขึ้น
 รุนแรงแล้ว ความรู้สึกว่าคุณอยาก กูผู้จะทำนั้นก็เกิดขึ้นมาเอง,
 แล้วก็ทำเพื่อ; อย่างนี้เรียกว่า อุปาทาน ตัณหาให้เกิด
 อุปาทาน.

ควน มีอุปาทาน อย่าง^๕ แล้ว มีภพ มีชาติ คือ
 ความเกิดแห่งตัวกู^๕ที่จะค่อยสมบรูณ์ สมบรูณ์ขึ้นมา จน
 เป็นชาติ, ลุกขึ้นมาโผลงๆ ทำอะไรอยู่อย่างเต็มที่, ทำอะไร
 อยู่อย่างสุดเหวี่ยง ตามความต้องการของตัณหาอุปาทานนั้น,
 ชีวิตประจำวันเป็นอย่าง^๕.

ถ้ารู้เรื่อง^๕ ก็เรียกว่ามีปัญญาสูงสุดในพระพุทธ-
 ศาสนา ในทางที่ตรงกันข้าม มันก็กลับกัน. ถ้าว่ามัน
 มีเวทนาแล้ว มีสติ หรือมีผัสสะแล้วมีสติ ให้เกิดเวทนา
 ที่ฉลาด ที่มีความรู้ถูกต้องเข้าไปเจืออยู่, เวทนานั้นก็ไม่
 หลอกให้หลง ไม่หลอกให้อยาก เพราะมันมีสติปัญญามาเจือ
 อยู่ มีวิชชามาเจืออยู่ ก็ไม่เกิดความคิดอยากอย่างโง่เขลา,
 ก็ไม่เกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวกู^๕ผู้อยาก อยากมาเป็น ของกู.
 เรื่องมันก็ ไม่มีตัวกู^๕ที่จะไปทำอะไร ให้สุดเหวี่ยงตามแบบ
 ของตัวกู^๕ ความทุกข์ก็ไม่เกิดขึ้น; นี้เรียกว่า ปฏิกิจสมุ-
 ปบาทฝ่ายที่ไม่ให้เกิดทุกข์; อย่างแรกเป็นปฏิกิจสมุ-
 ปบาทฝ่ายที่จะให้เกิดทุกข์.

ถ้ารู้เรื่อง^๕ คือรู้ธรรมชาติของสังข^๕ก็ได้; เพราะ-
 ว่า ธรรมะที่ควร^๕รู้ทั้งหมดทั้งสิน^๕ มีแต่เพียงเรื่องทุกข์

กับควมดับทุกข์เท่านั้น. พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เอง
ว่าแต่ก่อนนกตเดียวนกต ฉันทแต่เรื่องความทุกข์ กับความ
ดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นอกนั้นไม่พูด ไม่เอามาพูดให้เสียเวลา.
ก็แปลว่าเรารู้เรื่องธรรมะทั้งหมด ที่ควรรู้ที่ควรพูด.

แล้วยังมี ที่ตรัสไว้ในก่อนว่า ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท
ผู้นั้นเห็นตถาคต คือผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต,
ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรมะ, ผู้ใดเห็นธรรมะ
ผู้นั้นเห็นตถาคต; หมายความว่า การเห็น เรื่องนี้ รู้แจ้ง
เรื่องนี้อยู่อย่างนี้ เรียกว่าเห็นธรรมะ, เห็นธรรมะนั้นคือ
เห็นองค์ตถาคต ก็องค์พระพุทธเจ้าที่แท้จริง, ไม่ใช่รูป
กาย หรือ ไม่ใช่พระพุทธรูป ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ รูป
ร่างกายนั้นไม่ใช่พระพุทธเจ้าที่แท้จริง; ท่านตรัสไว้เช่นนั้น.
ธรรมะเป็นองค์พระพุทธเจ้าที่แท้จริง; เห็นธรรมะก็คือ
เห็นเรื่องนี้ เห็นเรื่องเกิดทุกข์ ทุกข์เกิดอย่างไร ทุกข์
ดับอย่างไร คือปฏิจสมุปบาท, เป็นความรู้สูงสุด.
ถ้าใครรู้แล้วก็เรียกว่ามีปัญญาสมบูรณ์สูงสุดอยู่ในตัว.

นี่เรื่องของปัญญา ปัญญาข้อแรก สำหรับจะมีไว้
เป็นที่พึ่ง หรือช่วยแก้สถานการณ์, หรือพูดอย่างวิทยา-

ศาสตร์ที่ว่า จะมาช่วยควบคุมสัญชาตญาณอย่างสัตว์อย่างต่ำ ให้เป็นสัญชาตญาณที่พัฒนาแล้วและปลอดภัย.

เอาละ, มันหมดไปตอนหนึ่ง เป็นเรื่องของปัญญา, มีปัญญาๆ, ปัญญาที่สะสมไว้เรื่อย เพิ่มพูนไว้เรื่อย ชักเถลาไว้เรื่อย ชักซ่อมไว้เรื่อย, มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาชั้นหนึ่ง ก่อน.

ปัญญา สติ สัมปชัญญะ สมภา แก้ปัญหาก็ทุกอย่าง.

เอ้า, ที่นี้ พอมิเรื่องอะไรเกิดขึ้น ทางตา ทางหู ทางอะไรก็ดี ที่มันจะเกิดขึ้น ให้เป็นทุกข์ สติระลึกถึง ปัญญาเหล่านั้น, ขนเอาปัญญาเหล่านั้นมาเผชิญหน้า กับเหตุการณ์. สิ่งที่มาทำให้รัก มันก็ไม่รัก, ที่มาทำให้โกรธ มันก็ไม่โกรธ, ที่จะทำให้เกิดเสีย มันก็ไม่เกิดเสีย, จะทำให้กลัว มันก็ไม่กลัว, วิตกกังวล อาลัย อาวรณ์ อิจฉา ริษยา หึงหวงอะไรมันก็ไม่มีได้, โดยที่สติมันไปเอาปัญญา มา แล้วมาขึ้นคุมสถานการณ์อยู่ เป็นสัมปชัญญะ รู้สึกตัวอยู่ พิจารณาอยู่, แล้วก็ ทุ่มเทกำลังของสมภา เพื่อให้

พิจารณากันอย่างเฉียบขาด อย่างรุนแรง อย่างลึกซึ้ง ด้วยกำลังของสมาธิ เป็นความหนัก, ปัญญาเป็นความคม มันก็ตัดปัญหานั้นออกไป.

ปัญญาเปรียบเหมือนกับความคมของมีด เป็นต้น ; สมาธิเหมือนกับน้ำหนักของมีด ที่มีน้ําท้องมีน้ำหนัก มันจึงจะตัดได้พื้นลงไปได้, ถ้าเบาหวิว มันก็ไม่ตัดอะไรได้, ความคมก็เป็นหมันไปเปล่า ๆ ความคมต้องประกอบไปด้วยน้ำหนัก มันจึงจะตัดอะไรได้. ที่นี้ ปัญญาเป็นความคม, สมาธิเป็นน้ำหนัก, ปัญญาโดยสติเอามาเป็นสัมปชัญญะ, แล้ว กำลังของสมาธิก็ระดมลงไปที่สัมปชัญญะ, ก็รู้จริงจัง เต็มซาดลงไปในเรื่องนั้น ๆ มันก็ป้องกันได้, มันเกิดทุกข์ไม่ได้ หรือทุกข์ที่กำลังเกิดอยู่ก็สิ้นสุดลงไป สูญสลายไป.

นี่เรียกว่า เราควบคุมสถานการณ์ได้ ไม่ว่าจะอะไร จะมากระทบเรา จากภายนอกหรือจากภายในก็ตาม ; เหตุการณ์ภายนอก มากมายหลายสิบอย่างหลายร้อยอย่าง ที่จะมาทำให้เกิดทุกข์ ; พอมาถึงเข้า เรามีสติ รับหน้ามัน ด้วยสติ, สติไปชนเอาปัญญาที่เคยศึกษาสะสมไว้มา เป็นความรู้เฉพาะหน้า เรียกว่าสัมปชัญญะ ต่อสู้กับสิ่งเหล่านั้น,

แล้ว ระดมกำลังจิตทั้งหมดของสมาธิ เพื่อจะทะลุไป ทำให้มันแตกซากไป.

นี่ปัญญาเป็นอย่างไร, สติเป็นอย่างไร, สัมปชัญญะเป็นอย่างไร, สมาธิเป็นอย่างไร, ถ้าท่านผู้ใด รู้จักโดยประจักษ์ แจ่มชัดเจนตามที่เป็นจริง ทั้ง ๔ อย่างแล้ว ก็เรียกว่าได้มีคู่มือ หรือวิถีทางที่จะควบคุมชีวิตไว้ ในลักษณะที่ไม่มี ความทุกข์ ช่วยใช้หลักเกณฑ์นี้ในทุกๆ กรณี จะมีเรื่องอะไรเกิดขึ้น จากภายนอกหรือจากภายใน จะให้เกิดทุกข์, หรือกำลังมีความทุกข์อยู่ ก็ให้มัน แก้กั้น ด้วยธรรมะวิเศษ ๔ ประการนี้.

ขอรับรองให้ศึกษา ให้เข้าใจให้ดีทั้ง ๔ ประการ ว่า ปัญญาคืออะไร อย่างไร, สติคืออะไร อย่างไร, สัมปชัญญะคืออะไร อย่างไร, สมาธิคืออะไร อย่างไร. ที่นี้ถ้าเห็นว่ามันไม่พอ มันไม่พอ, เราไม่มีพอ เราก็จักให้มันพอ, เพาะปลูกให้มันพอ. *บาลีใช้คำว่าพรุหะยะ, พรุหะยะคือทำให้งอกงามขึ้นมา;* ทำให้ปัญญามีมากขึ้น สติมีมากขึ้น สัมปชัญญะมีมากขึ้น สมาธิมีมากขึ้น. แต่ โดยทั่วไป ก็คือ พอกพูนปัญญานั้นแหละ ให้มันมากขึ้น ให้มัน

มากขึ้น, แล้ว สติมันก็จะมาก จะกว้าง สัมปชัญญะก็จะกว้างขวาง สมาธิก็จะสมบูรณ์เอง.

นี่ช่วยจำ ๔ คำนี้ไว้ให้ดี ว่ามันต้องใช้เป็นธรรมชาติ ร่วม เป็นทีมคล้าย team work มีปัญญาอย่างไร, มีสติอย่างไร, มีสัมปชัญญะอย่างไร, มีสมาธิอย่างไร. ฉะนั้นขอให้ ท่องไว้ว่า ปัญญา สติ สัมปชัญญะ สมาธิ, แต่ถ้าจะเรียกโดยทั่วไป จะเรียกโดยลำดับอย่างอื่นก็ได้ โดยลำดับอย่างอื่นก็ได้.

แต่ถ้าจะเรียก โดยลำดับที่จะทำหน้าที่, หน้าที่ ประยুক্তกันจริงๆ แล้ว ก็ขอเรียกว่า ปัญญามีอยู่เป็น พื้นฐาน สติ ระลึกได้ขึ้นมา เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น, แล้ว ปัญญาที่เอามาขึ้น ก็กลายเป็นสัมปชัญญะ เฉพาะๆ เป็นธรรมสัจจะเฉพาะเรื่องๆ, เพราะปัญญามันมีมากเหลือเกิน หนึ่งขึ้นมาเฉพาะที่มันจะแก้ปัญหारेื่องนี้ ก็เรียกว่าเป็น ธรรมสัจจะเฉพาะเรื่อง เรียกว่าสัมปชัญญะ คุณเชิงอยู่ คุณเชิงอยู่, เรื่องมันก็ไม่ผิดได้ มันก็เป็นไปในทางถูกต้อง, แล้วระดมกำลังจิตคือสมาธิให้รุนแรงถึงที่สุด มันก็เสร็จ จบ ถึงที่สุด.

ปัญญา สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ช่วยจำไว้ให้ดีๆ; ถ้าเห็นเป็นเรื่องฟัง ก็ฟังแล้วก็แล้วไป ก็เป็นเรื่องเล่นๆ เป็นเรื่องของเด็กๆไป ก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย, จะเข้าแบบที่ว่า ไม่คุ้มค่าที่เข้าไปเที่ยวแสวงหาธรรมะ ไปไกลไปลำบาก, เสียเงิน เสียเวลา เสียเรี่ยวแรง, แล้วได้ผลไม่คุ้มค่า มันก็น่าเศร้าที่สุดแหละ. เพราะฉะนั้นเพื่อจะให้มันได้ผลคุ้มค่า ก็ให้พยายามที่ให้มันได้รับประโยชน์ โดยแท้จริง.

สติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา มีแล้ว จะไม่มี ความผิดพลาดใดๆ เกิดขึ้น, จะไม่มีบาปอกุศลใดๆ สามารถเกิดขึ้น ปัดกันหมดเลย, ไม่มีบาปอกุศลใดๆ เกิดขึ้นได้ มีแต่กุศลจะเกิดขึ้น แล้วก็เจริญออกมาไปจนกระทั่งดับทุกข์ได้, แล้วอยู่เหนือปัญหาทั้งปวง เรียกว่าอยู่เหนือโลก. ส้อย่างนี้ต้องใช้เป็นพื้นฐานทั่วไป, ใช้ในระดับกลางๆ ทั่วไป, ใช้ในระดับสูงสุดเพื่อให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยธรรมะ ๔ ประการ.

นี่ขอให้จดจำไว้ให้ดีๆเถอะว่า ปัญญาสะสมไว้ให้เพียงพอ สติฝึกไว้ให้เร็ว สัมปชัญญะมันกลายรูปมาจากปัญญา ถ้าปัญญาเพียงพอ, สติเพียงพอ, สัมปชัญญะก็เพียงพอ, แล้วสมาธิถ้ามีน้อย ก็ฝึกให้มีมาก ให้มีมาก.

ฝึกอานาปานสติ

แล้วจะมีสติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา สมบูรณ์.

ที่นั่นก็มีวิเศษ ๆ ใช้คำว่าวิเศษที่ว่า เรามีระบบฝึกอยู่ระบบหนึ่ง ซึ่งถ้าฝึกแล้ว จะมี ๔ อย่างนี้เพียงพอ คือระบบอานาปานสติ, กรรมฐานระบบอานาปานสติ แบ่งเป็น ๔ หมวด, หมวดละ ๔ ชั้น รวมเป็น ๑๖ ชั้น. ถ้าฝึกตลอดนั้นแล้วมันเป็นการฝึกหมดเลย : มีปัญญาารอบรู้เพียงพอเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สุญญตา, มีสติรวดเร็วเป็นสติปฐมฐานด้วย แล้วก็จะมีสัมปชัญญะเพราะปัญญาถูกต้องเพียงพอ มาด้วยอำนาจของสติ, แล้วก็เป็นที่สมาธิอย่างยังอยู่ในตัวฝึกนั้น.

ฝึกอานาปานสติภาวนา เมื่อฝึกดีแล้ว จริงแล้วถึงที่สุดแล้ว มีสติ สัมปชัญญะ ปัญญา สมาธิ อย่างครบถ้วน. แต่เรื่องนี้มันก็ต้องกินเวลาบ้าง เพียงแต่ศึกษามันก็กินเวลาแล้ว ปฏิบัติมันก็กินเวลา; ฉะนั้นการที่มาฝึกเพียงวันสองวันนี่ มันเพียงแต่รู้จักวิธีที่จะไปฝึกเอาเอง. ครูบาอาจารย์ที่จะสอนให้ได้ ก็เพียงแต่สอนวิธีว่าฝึกอย่างนั้น ๆ, แล้วก็ไปฝึกเอาเอง ตลอดไป ตลอดเวลา ตลอดชีวิตก็ยิ่งดี,

ไม่อาจจะสอนให้สำเร็จประโยชน์ได้ในวันสองวัน แต่สอนให้สำเร็จประโยชน์เพียงว่า รู้วิธีที่จะไปฝึกเองต่อไป เป็นชีวิตประจำวัน ในชีวิตประจำวัน. มีการฝึก มีโอกาสเมื่อไรก็ฝึกเหมือนนั้นแหละ, ก่อนจะนอนก็ฝึก, ตื่นนอนมาใหม่ๆ ก็ฝึก, เวลาว่างพักการพักผ่อน พักการศึกษา ๒๐ นาที ๓๐ นาทีก็ฝึก, ฝึกได้; เพราะว่าฝึกอานาปานสตินี้มันสะดวกกว่าแบบไหน ๆ หมด คือมันไม่ต้องขออนุุปกรณ์เครื่องใช้อะไรไป, มันมีลมหายใจอยู่ในตัว ตลอดเวลาที่ยังหายใจอยู่ แล้วก็ฝึกอานาปานสติได้ทั้งนั้น ไปนั่งตรงไหนก็ได้ เมื่อไรก็ได้.

ฝึกให้มีสติ ในเรื่องของร่างกาย, ในเรื่องของเวทนา, ในเรื่องของจิต, ในเรื่องของธรรมะ คือความจริงตามแบบอานาปานสติ. ไปหาศึกษาเอาเอง โดยเฉพาะอานาปานสติภาวนาฉบับนักศึกษา ฉบับที่บรรยายแก่นักศึกษาโดยเฉพาะนั้นแหละพอดี ฉบับใหญ่มันอาจจะมากเกินไป มันบรรยายสำหรับพระที่อยู่ในวัด นอกจากนั้นยังมีเล่มสั้น ๆ ระบบลัดสั้น ระบบสำหรับยุคปรมาณู. นี่ก็ยังมีระบบลัดสั้น ศึกษามันเถอะ จนกว่าจะรู้สึกได้ว่าพอ.

รู้เรื่องร่างกายว่าร่างกายเป็นอย่างไร ร่างกายใน
 ๘๕ ทนหมายถึงลมหายใจด้วย แล้วก็นั่นหนึ่งที่มีชีวิตอยู่ได้
 เพราะลมหายใจด้วย เรียกว่าร่างกาย. ลมหายใจยาวเป็น
 ๘๖ อย่างไร, ลมหายใจสั้นเป็นอย่างไร, รู้ว่าเมื่อลมหายใจยาว
 ร่างกายเป็นอย่างไร, เมื่อมีลมหายใจสั้นร่างกายเป็นอย่างไร,
 เมื่อลมหายใจหายบาร่างกายมันก็หายบ, เมื่อลมหายใจจะเอียด
 ร่างกายมันก็จะเอียด; ดังนั้นเราจึงบังคับร่างกายนั้น
 ๘๗ หนึ่งได้ โดยทางบังคับลมหายใจ. เราจะไปบังคับร่างกาย
 โดยตรงมันทำไม่ได้, แต่เราบังคับมันได้โดยทางลมหายใจ
 ถ้าเราทำให้ลมหายใจจะเอียดปราณีตเยือกเย็นได้ ร่างกายก็
 สงบระงับเยือกเย็น แล้วเราก็ทำอย่างนั้นด้วย.

หมวดที่ ๑ เรื่องร่างกาย รู้ลมหายใจยาว รู้ลม
 ๘๘ หายใจสั้น, รู้จักอิทธิพลของลมหายใจที่ปรุงแต่งร่างกาย,
 แล้วรู้จักควบคุมอิทธิพลของมัน ให้ปรุงแต่งละเอียด
 ๘๙ ปราณีต สงบระงับ แล้วร่างกายสงบระงับ เสร็จไปตอนหนึ่ง
 เรื่องร่างกาย. นี่เป็นปัญญาด้วย รู้แบบนี้เป็นปัญญาด้วย,
 เป็นสติด้วย, แล้วมีสมาธิอยู่ในตัว ที่มันสงบระงับ สงบ
 ๙๐ ระงับ อยู่ในตัวสมาธินั้นด้วย มีสัมปชัญญะตลอดการฝึก

มีการฝึกอยู่เสมอ ฝึกสัมปชัญญะอยู่เสมอ. ฉะนั้น เพียงแต่ฝึกกลมหายใจ หมวดกายหมวดเดียว ก็เป็นการฝึกทั้งสติสัมปชัญญะ บัญญา สมาธิ.

ที่นี้ยังมีสูงขึ้นไปถึง หมวดที่ ๒ เป็นเรื่องเวทนา. คนเราเป็นทาสของเวทนา, คนทั้งโลกตลอดทุกวันนี้เป็นทาสของเวทนา คือความรู้สึกยินดียินร้าย. เราก็ยินดียินร้ายไปตามเวทนา, เรียกว่าเป็นทาสของเวทนา อยู่ใต้อิทธิพลของเวทนา. เดียวนี้เรามารู้สึก คือ รู้จักมันเสีย อย่าให้มันทำแก่เราได้มากมาดั่งอย่างนั้น : รู้เรื่องปิติ และ ความสุข, ปิตินั้นเกิดขึ้นเมื่อเราทำอะไรสำเร็จ ก็เกิดปิติ, ครั้นเกิดปิติแล้วก็พอใจและเป็นสุข มันจึงมีปิติแล้วก็มีความสุข. สิ่งทั้ง ๒ นี้เป็นอย่างไร ทำให้เกิดขึ้นในใจ แล้วศึกษาให้ดีจนรู้จักมันดี, แล้วก็รู้จักว่าปิติและสุขนั้นมันปรุงแต่งความคิด ให้ความคิดทั้งหลายเป็นไปตามอำนาจของเวทนา. ฉะนั้น ควบคุมเวทนาได้ ก็ควบคุมความคิดได้, ลดอิทธิพลของเวทนาเสียได้ ก็ลดอิทธิพลของความคิดได้. ควบคุมความคิดให้ถูกต้องอยู่ในร่องในรอยได้ แล้วเราก็ทำอย่างนั้น; นี้ ๔ ชั้นของหมวดเวทนา.

เราควบคุมเวทนาได้, ไม่ให้เวทนาปรุงแต่งเราให้
 คิดนึกไปในทางที่ต้องเป็นทุกข์ ความคิดที่เกิมนั้นเป็นไปตาม
 เวทนาที่มันเกิดขึ้น โดยอนุโลมแก่เวทนา, ความคิดนั้นมัน
 ก็เป็นไปผิดๆ มันไม่รู้ไปยึดถือมันก็เกิดความทุกข์. เต็มวัน
 เราจะเป็นนายเหนือเวทนา ไม่เป็นทาสของเวทนาอีกต่อไป,
 เราบังคับเวทนาแล้ว ไม่ใช่เวทนามันบังคับเราแล้ว, นี่มันก็มี
 ความรู้ มีสติ มีอะไรมากขึ้นอีก.

มาถึงหมวดที่ ๓. เรื่องจิต จิตเป็นอย่างไร ก็ชนิด
 คอยสังเกตให้ดี, ไม่ต้องไปสังเกตข้างนอก ไม่ต้องอ่านหนังสือ,
 แต่รู้จักตัวจิตที่กำลังรู้สึกอยู่อย่างไร จิตกำลังรู้สึกอยู่
 อย่างไร, จิตอย่างนี้มีลักษณะอย่างไร, รู้ลักษณะของจิต
 ทุกๆ ชนิด แล้วก็บังคับจิตให้เป็นไปตามที่เราต้องการ.
 ถ้าเราฝึก ๒ หมวดข้างต้นมาเป็นอย่างดีแล้ว พอมาถึงหมวด
 ที่ ๓ นี้ เราจะบังคับจิตได้ตามต้องการ, คือเราจะบังคับจิต
 ให้มีความรู้สึกที่พอใจ บันเทิงเรีงรื่นขึ้นมากก็ได้, หรือเราจะ
 ฝึกบังคับจิตให้หยุด ให้สงบ ให้ตั้งมั่นแน่วแน่ นี้ก็ได้, หรือ
 เราจะบังคับจิตให้ปล่อย หรือให้สลัดสิ่งที่มารบกวนจิตใจ
 ออกไปเสียก็ได้. นี้ก็มี ๔ ชั้นหมวดจิต ถ้าฝึกได้ก็เป็นผู้มี

อำนาจเหนือจิต; นีก็ตก มีอำนาจเหนือจิต จะให้จิตสร้างอะไรขึ้นมาก็ได้ เรียกว่าหมวดที่ ๓.

ที่ ๕ หมวดที่ ๔. หมวดสุดท้ายซึ่งสำคัญมาก เมื่อจิตฝึกได้ดีในอำนาจ อยู่ในอำนาจอย่างนี้แล้ว ก็บังคับจิตให้มองความจริงของสิ่งทั้งปวง, ให้ศึกษาธรรมชาติ จนรู้จักความจริงของธรรมชาติทุกแง่ทุกมุม. ดังนั้นจึงบังคับจิตให้มองสิ่งที่เรียกว่าอนิจจัง, อนิจจังคือความเปลี่ยนแปลง สิ่งทั้งหลายมันเปลี่ยนแปลง เพราะว่าสิ่งทั้งหลายมันไม่เป็นตัวเอง มันเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งๆ, ปรุงแต่งๆ กันอยู่อย่างตลอดเวลา, มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่บางทีมันเปลี่ยนแปลงช้า หรือมันมีอะไรมาหลอกให้เราเข้าใจผิด. เช่น ก้อนหิน ก้อนหินอย่างนี้ มันเปลี่ยนแปลงอยู่ในภายในอยู่ตลอดเวลา; แต่เราก็เห็นว่าก้อนหินนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลง; นี้เพราะเรายังรู้น้อยไป. ที่นี้ของที่ไม่ใช่ก้อนหิน ที่เป็นเนื้อเป็นหนัง เป็นชีวิตเป็นจิตใจนี้ ยิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา, เปลี่ยนแปลงเหมือนกับไหลเหมือนกับน้ำไหล, เป็นปัญญาตั้งต้น ปัญญาชั้นสูงสุดที่เป็นจุดตั้งต้นให้เห็น, ให้เห็นด้วยความรู้สึกละเอียดเห็นด้วย

ตา, ให้เห็นด้วยความรู้สึก ว่ามันเปลี่ยนแปลง ว่ามันเปลี่ยนแปลง. คุณในภายในก็ได้ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อหนัง อะไรก็ตาม ว่ามันเปลี่ยนแปลงอย่างไร.

ถ้าจะศึกษาทางวิทยาศาสตร์ก็ได้ แต่แล้วต้องเอามาจับกับของจริง, ไม่ใช่อาศัยหนังสือ; อาศัยความจริงว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร. อย่างที่เขาบอกว่าร่างกายนี้ ชั่วกัวันหรือก็เดือนเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงหมดทุกเซลล์ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกาย อย่างนี้เป็นต้น, เราก็อาศัยพิจารณาให้เห็นจริงตามนั้น เห็นความเปลี่ยนแปลง.

พระพุทธเจ้าได้พูดถึงศาสดาองค์อื่น ๆ นอกจากพระองค์ว่า ได้สอนเรื่องการเปลี่ยนแปลง, ไม่ใช่มีสอนแต่พระพุทธเจ้าองค์เดียว โดยถือเป็นจุดตั้งต้นสำคัญ ที่ความรู้อันสูงสุดมันจะตั้งต้นเห็นความเปลี่ยนแปลง. พระพุทธเจ้าได้พูดถึงอาระกา, ศาสดาชื่ออาระกา ไม่ได้บอกว่าอยู่ที่ไหน ก็มีศาสดาองค์อื่นก็สอนเรื่องความไม่เที่ยง. เราเปิดดูหนังสือทางประวัติศาสตร์พบว่า กรีกในสมัยพุทธกาล มีคนชื่อฮิรัครีตัส, ฮิรัครีตัส ไปหาคุในเอนไซโคลบีเดียก็ได้ ว่าศาสดาองค์อื่น คนอื่นสอนเรื่องแพนทาเร — ทุกอย่างไหล ทุกอย่าง

ไหล, โดยคนเขาไม่เข้าใจเลยหาว่าคนนั้นมันบ้า ว่าเป็น obscure เป็นอะไรไป เป็นคนวิกลจริต. ที่จริงมันก็ พ้อง ๆ สมัยกับ พระพุทธเจ้า ที่ทางฝ่ายนั้นสอนเรื่องไม่เที่ยงสอนเรื่องทุกอย่างไหล. นี่ก็แสดงว่า ทางตะวันตกนั้นก็ยังมีชีวิตคริสต์, ทางตะวันออกก็มีเหลาจ้อ มีอะไร ที่สอนเรื่องทุกอย่างไหล, ก็แปลว่า ความรู้สึกของมนุษย์ มันตั้งต้นโดยเรื่องที่ว่าทุกอย่างไม่เที่ยง ทุกอย่างเปลี่ยนแปลง.

ถ้ามองเห็นหรือรู้สึกด้วยใจในเรื่องนี้แล้ว ก็ เป็นจุดตั้งต้นที่ดีมาก ก็มันจะมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง จะเอาเป็นตัวตนไม่ได้, มันไปตามเหตุตามปัจจัยของมัน ถ้าไปยึดถือเข้าจะไม่ให้เปลี่ยนแปลง มันก็เป็นทุกข์. ที่นี้เราก็ไม่อยากจะให้เปลี่ยนแปลง เราก็ต่อสู้กันกับธรรมชาติอย่างโง่เขลา เราก็เป็นทุกข์เอง. ยอมรับสภาพความเปลี่ยนแปลง แล้วปฏิบัติทุกอย่างให้ถูกต้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง ความทุกข์มันก็ไม่เกิด.

ข้อที่ ๑. พระพุทธเจ้าได้พูดในหลักอานาปานสติ ตรัสแต่เรื่องความเปลี่ยนแปลง ไม่ได้ตรัสถึงเรื่องทุกข์

หรืออนัตตา *ตรัสอนิจจานุปัสสี* เพราะเหตุว่าถ้าเห็นอนิจจา
ความไม่เที่ยงแล้ว มันก็จะเห็นว่าเป็นทุกข์เอง แล้วก็จะ
เห็นความที่เปลี่ยนแปลงเรื่อยนั้นมันไม่ใช่อนัตตา, มันเป็น
อนัตตาเอง. พุทแต่เรื่องอนิจจังก็พอ ในอานาปานสติจึง
พุทแต่เรื่องอนิจจัง อนิจจานุปัสสี.

ถ้าเห็นอนิจจัง จริง มันก็จะเห็นว่าเป็นทุกข์
หรือน่าเกลียด น่าขัง หลอกหลวง, หรือเอาเป็นตัวเป็นตน
ที่แท้จริงกับมันไม่ได้ เพราะมันเปลี่ยนแปลงเรื่อยไปตาม
เหตุปัจจัยที่มันเกิดขึ้น เป็นอยู่ เป็นไป, ก็เห็นอนิจจังด้วย
ทุกข์ด้วย อนัตตาดด้วย. สรุปรวมแล้วก็เห็นสัญญาตา
คือความว่างจากตัวตน, สิ่งเหล่านั้นว่างจากตัวตน.

นี่ก็จะเห็น ในการปฏิบัติข้อที่ ๑ แห่งหมวดที่ ๔
ที่ว่าอนิจจานุปัสสี — เห็นความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ
หายใจเข้า หายใจออก, หายใจเข้า หายใจออก สำนึกรู้สึกต่อ
ความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งปวง ทั้งภายในตัวเรา ทั้งภายนอกตัว
เรา อยู่เป็นประจำ, นี้ข้อที่ ๑ ของหมวดที่ ๔.

ที่นี้ ข้อที่ ๒ เห็นอย่างนี้ก็เริ่มเบื่อหน่าย วิราคะ
คลายความหลง คลายความโง่ คลายความยึดมั่นถือมั่น

เป็นวิราคะ, เห็นอยู่เป็นประจำ. เมื่อมันคลายอยู่ๆ จาง
ออกๆ อยู่เป็นประจำ มันก็หมก มันก็ดับ เห็นนิโรธะ
ดับไปแห่งความทุกข์, ดับไปแห่งกิเลส, ดับไปแห่งความ
รู้สึกทั่วตัวทั่วของกู.

ถ้าใครต้องการจะดับความรู้สึกว่า ตัวกู — ของกู ก็
เจริญบั่น โดยเฉพาะ, มันก็ดับสิ้นสุดลงแห่งความยึดมั่น
ถือมั่น ว่าตัวกู — ของกู จะเรียกว่าตัวกู — ของกูดับก็ได้,
จะเรียกว่าความยึดมั่นถือมั่นดับก็ได้. ถ้าความยึดมั่นถือมั่น
ดับ ตัวกูมันก็ดับแหละ, ตัวกูดับ ความยึดมั่นถือมั่นมัน
ก็มีไม่ได้ ก็เรียกว่าดับแห่งความยึดมั่นว่าตัวกู — ของกู,
ก็ไม่มีตัวตนสำหรับจะเห็นแก่ตน : มันก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ใน
ภายในแล้วก็ไม่ทำให้เกิดทุกข์ในภายนอก คือทางสังคม คน
นี้จะไม่มีความทุกข์ทั้งภายใน จะไม่มีความทุกข์ทั้งภายนอก
นี่ ข้อที่ ๓ ของหมวดที่ ๔.

ที่นี้มาข้อสุดท้าย คือ ข้อที่ ๔ อ้าว เสร็จแล้ว จบ
แล้ว เรื่องจบแล้วจะได้โยนทิ้งทั้งไปหมด. ก่อนนั้นฉันเป็น
คนโง่ ไปปล้นไปขโมยเอาของธรรมชาติมาเป็นของฉัน, ไป
เอาของธรรมชาติมาเป็นของตน, หรือเห็นความจริงอย่าง

นี้หมดแล้ว โยนคืนให้เจ้าของ ให้ธรรมชาติไป. ทุก
 อย่างเป็นของธรรมชาติ, ไม่ใช่ตัวตนไม่ใช่ของตนจบเรื่อง.

นี่ถ้าฝึก ๑๖ ชั้นทำนองนี้แล้ว จะสมบูรณ์หมด
 : สติ ก็สมบูรณ์, สัมปชัญญะ ก็สมบูรณ์, สมာธิ ก็สมบูรณ์
 ปัญญา ก็สมบูรณ์. เราก็สามารถที่จะเอามาใช้ได้ในชีวิต
 ประจำวันทั้ง ๔ อย่าง ทุกสถานการณ์ ทุกเหตุการณ์ : จะ
 ทำการศึกษาก็ใช้ได้ดี, จะทำการงานก็ใช้ได้ดี, จะพักผ่อน
 ก็เป็นการพักได้ดี เพราะรู้จักควบคุมจิต.

ควบคุมสัญชาตญาณได้ให้มีแต่โพธิ ก็เป็นชีวิตใหม่.

นี่เรื่องความเป็นผู้มีชีวิตใหม่ เป็นชีวิตใหม่
 จบลง, มีชีวิตใหม่เพราะทำได้แบบนี้ เพราะขึ้นมาถึงระดับ
 นี้, เรียกว่าขึ้นมาเหนือระดับอิทธิพลของสิ่งทั้งปวงที่มีอยู่
 ในโลก. ถ้าเราไม่ขึ้นมาถึงระดับนี้ สิ่งทั้งปวงจะมี
 อิทธิพลอยู่เหนือเรา บังคับเรา ทำให้เราต้องเป็นทุกข์,
 หรือว่าถ้าเราไม่ขึ้นมาถึงระดับนี้ สัญชาตญาณ instinct
 ทั้งหลาย ก็ยังครอบงำเราอยู่ให้เป็นไปตามอำนาจของสัญชาต-

ญาณ, เราก็ยังจะต้องรัก โกรธเกลียดกลัว วิตกกังวล
 อาลัยอาวรณ์ มีความทุกข์. ถ้าเราขึ้นมาถึงอันนี้ เราก็จะ
 พ้นอำนาจของสัญชาตญาณทั้งหลาย สบายเท่าไร. ปุถุชน
 อยู่ใต้อำนาจของสัญชาตญาณ ต้องแล้วแต่ว่าสัญชาตญาณ
 มันจะให้ทำอะไร มันก็มีความทุกข์ไปทุกรูปแบบ;
 เกี่ยวพันกันอยู่เหนืออำนาจของสัญชาตญาณ นี้คือ เป็นพระ-
 อรหันต์.

แต่เขาเถอะ อย่าเพื่อเป็นพระอรหันต์เลย เอา
 เพียงว่าควบคุมสัญชาตญาณได้ก็แล้วกัน อย่าให้มันเกิด
 เป็นทุกข์ขึ้นมา, หรือว่าดีกว่านั้น ก็เปลี่ยนแปลงกำลังของ
 สัญชาตญาณ เอาไปใช้เสียให้มันถูกต้อง; เช่นความเห็นแก่
 ตนนี้มาก, ความเห็นแก่ตนมันมาก เอาความเห็นแก่ตนมากๆ
 นี้ไปใช้เห็นแก่ธรรม เห็นแก่ธรรมะ, เปลี่ยนกระแสจาก
 ความเห็นแก่ตน ไปเป็นเห็นแก่ธรรมะ คือความถูก
 ต้อง, ชีวิตมันก็เปลี่ยนหมด. เหมือนกับยกตัวอย่างว่า
 น้ำถ้ามันมาท่วมพังทลาย ก็ให้เกิดความทุกข์ เกิดอุทกภัย,
 แต่ถ้าเอากำลังน้ำไปหมุนกระแสไฟฟ้าใช้เสีย มันก็ไม่มีโทษ
 อะไร ก็ได้ประโยชน์. นี้ sublimate กำลังให้ถูกต้อง ไป

ใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์; ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ มัน
 เป็นไปตามธรรมชาติ มันไปใช้ในสิ่งที่ผิด.

อย่าลืมที่บอกว่า สัญชาตญาณที่บังคับไม่ได้ นั่นคือ
 กิเลส ๆ กิเลส, สัญชาตญาณที่บังคับไม่ได้ มันก่อกิเลส
 ความโลภ ความโกรธ ความหลงอะไรขึ้นมา; ถ้าสัญชาต-
 ญาณที่พัฒนาดีแล้ว บังคับได้แล้ว มันเป็นโพธิ โภธิ.
 ฉะนั้น สัญชาตญาณจะให้ เป็นกิเลสก็ได้, จะให้เป็นโพธิ
 ก็ได้. ถ้าปล่อยไปตามอำนาจสัญชาตญาณก็เป็นกิเลส, ยิ่ง
 บังคับไม่ได้เท่าไรก็ยังเป็นกิเลสมากขึ้นเท่านั้น. ถ้าบังคับ
 ให้ถูกต้อง ได้พัฒนายิ่งขึ้นไป, รู้ถูกต้องตามที่ เป็นจริงขึ้นไป
 มันก็เป็นโพธิ.

และขอให้กำลังใจว่าโพธิ โภธิ^๕ ธรรมชาติใส่
 มาให้แล้วในสัญชาตญาณ. ทุกคนมีสัญชาตญาณ ใน
 สัญชาตญาณมีโพธิ มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะอยู่แล้วใน
 สัญชาตญาณ; แต่ถ้าไม่ได้เพาะปลูกให้เป็นโพธิ มันก็ไป
 เป็นกิเลส. นี่ สัญชาตญาณอันเดียว ไปเป็นกิเลสก็ได้,
 ไปเป็นโพธิก็ได้, แล้วแต่เราไปจัดไปกระทำกับมัน.

เดี๋ยวนี้เราควบคุมสัญชาตญาณได้ ให้หมุ่นมาแต่ในทางของโพธิ เราก็เดินทางใหม่, วิถีแห่งชีวิตใหม่, แล้วเราก็จะพบชีวิตใหม่ ที่อยู่เหนืออำนาจของสัญชาตญาณ : ที่มาให้รักก็ไม่รัก, ที่มาให้โกรธก็ไม่โกรธ, ที่มาให้เกลียดก็ไม่เกลียด, ที่มาให้กลัวก็ไม่กลัว ที่มาให้วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ ก็ไม่วิตกกังวลอาลัยอาวรณ์, ที่มาให้พิจารณาวิชาก็ไม่พิจารณา, ที่จะมาให้หึงให้หวงให้เป็นบ้าในเรื่องนั้นก็ไม่เป็น, นั่นชีวิตใหม่.

ฉะนั้นชีวิตใหม่สำเร็จได้ด้วยการมีธรรมะ ที่สามารถควบคุมสัญชาตญาณ. รวมความสั้น ๆ ก็ว่า ธรรมะคือระบบปฏิบัติที่จะควบคุมสัญชาตญาณ ให้หมดปัญหาอันเกี่ยวกับสัญชาตญาณ, และให้รู้จัก sublimate กำลังของสัญชาตญาณนั้น ไปเป็นสิ่งที่ประโยชน์สูงสุดแก่มนุษย์, มีสันติภาพเหลือประมาณขึ้นในหมู่มนุษย์ เพราะควบคุมสัญชาตญาณได้ : ไม่มีความเห็นแก่ตน, มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง, มีแต่ความถูกต้อง ๆ ถูกต้อง เป็นธัมมิกกะประกอบอยู่ด้วย. ธรรมะ, มันถูกต้อง ๆ ถูกต้อง, โลกนี้เป็นโลกใหม่ตามไปด้วย ถ้าทุกคนมีชีวิตใหม่ โลกนี้ก็

กลายเป็นโลกใหม่ โลกของพระเจ้า หรือโลกของอะไรที่มันไม่ใช่ธรรมดา ตามขึ้นมาทันที มีแต่ความสงบ.

ขอให้เพ่งหาความสงบ, สัญชาตญาณทำให้เราโง่ให้เพ่งหาความเอร็ดอร่อย. นี่ขออภัยนะพูดหยาบคาย สัญชาตญาณนะทำให้เราโง่ เพ่งหาแต่ความเอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ : ความอร่อยทางตาเป็นเรื่องโง่เป็นเรื่องบ้าวุบเดียว, ความอร่อยทางหูก็เป็นเรื่องโง่เป็นเรื่องบ้าวุบเดียว, ความอร่อยทางจมูกก็เป็นเรื่องโง่เรื่องบ้าวุบเดียว, ความอร่อยทางลิ้นก็เป็นเรื่องบ้าวุบเดียว, ความอร่อยทางผิวหนังทั้งหลาย ก็เป็นเรื่องบ้าวุบเดียว ความอร่อยทางจิตก็เป็นเรื่องบ้าวุบเดียว, ไม่เอา เพราะว่าความอร่อยนั้นไม่ใช่ความสงบ.

พูดให้กว้างให้ไกลให้ทั้งหมดดีกว่า ความทุกข์ก็มีใช้ความสงบ ความสุขตามธรรมดาอย่างนี้ก็มิใช่ความสงบ ; ความสุขความทุกข์ที่เป็นไปตามอำนาจของสัญชาตญาณนั้น มิใช่ความสงบ. ความสงบอยู่เหนือนั้น อยู่เหนือนั้น คือเราสามารถสร้างความปรกติ ความปรกติ ไม่ถูกบังคับ ไม่ถูกปรุงแต่ง ไม่ถูกอะไรด้วยอำนาจของสัญชาตญาณ

ที่ควบคุมไว้ไม่ได้แล้วเป็นกิเลส. เคี้ยว^๕ ควบคุมสัญญาต-
ญาณไว้ได้ มันก็ไม่มีเรื่องของกิเลส, มีแต่เรื่องของโพธิ
โพธิทั้งองงาม ๆ งามไปจนอยู่เหนือปัญหาโดยประการ
ทั้งปวง.

โพธิแก้ปัญหาลงโลกปัจจุบันได้.

ที่จะมาแก้ปัญหาลงโลกยุคปัจจุบันได้ก็คือ โพธิ
ความรู้ที่ถูกต้องนี้ ทำให้รู้ว่า เราต้องรักกัน เราต้อง
รักกัน เราต้องรักกัน. เราเกิดมาไม่เหมือนกัน บางคน
ฉลาด บางคนโง่ บางคนแข็งแรง บางคนอ่อนแอ บางคน
รูปสวย บางคนขี้เหร่ ไม่เหมือนกัน; แต่ว่าเรามีเหมือน
กันอยู่ตรงที่ว่า เรามีความทุกข์ เพราะบังคับสัญญาต-
ญาณไม่ได้; เพราะฉะนั้นเราเป็นคน ๆ เดียวกันเกิด
คือคนที่มีความทุกข์บังคับสัญญาตญาณไม่ได้, มาช่วยกัน
ศึกษาต่อสูจนบังคับสัญญาตญาณได้ แล้วเราก็ไม่ต้อง
เป็นทุกข์.

ถ้าเรามองเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายเพื่อนทุกคนมีชีวิต
แม้แต่สัตว์เดรัจฉานมันก็มีปัญหาอย่างนี้, เราก็เกิดความรัก

ความสงสัย ว่าเราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเพื่อน
 อยู่ในความทุกข์ด้วยกัน ทรมานอยู่ด้วยกัน เราก็ควรจะ
 รักกัน. ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นเหตุให้เรารักกันไม่ได้;
 เคียงข้างเรารู้ความจริงแล้วว่า มันไม่มีตัว ไม่มีตัวตน, ตัว-
 ตนเกิดมาจากความสำคัญผิด คิดผิด เข้าใจผิด สำคัญ
 ผิด; ฉะนั้นเลิกความคิดชนิดนั้นเสีย ไม่มีตัวตนที่เป็น
 ที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตน. พอไม่เห็นแก่ตนมันก็รัก
 ผู้อื่นทันที เป็นอัตโนมิตเลย ลองไม่เห็นแก่ตนซิ มันก็รัก
 ผู้อื่นได้ทันที เป็นอัตโนมิตอย่างยิ่ง; เคียงข้างเราเห็นแก่
 ตน เห็นแก่ตน เห็นแก่ตน เต็มอึดอยู่ด้วยความเห็นแก่ตน
 มันก็รักใครไม่ได้ แม้แต่สัณนิทเดียว.

ศึกษาธรรมะให้รู้ ความเป็นจริงว่า ทุกอย่าง
 มันเป็นธรรมชาติ เป็นไปตามธรรมชาติ ปรุงแต่งอยู่ตลอด
 เวลา, แล้วเกิดความทุกข์อยู่ตลอดเวลา เพราะความเห็นแก่
 ตนนั่นเอง. ถ้าการปรุงแต่งทางจิตใจ มันมา มา มาตาม
 ลำดับ จนมาถึงความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็มีความทุกข์
 เท่านั้น ก็ต้องแบกตัว ต้องทนทรมานในการมีตัว, มีตัว
 ของตัว กลัวว่าตัวจะตาย, กลัวว่าตัวจะไม่ได้อะไร กลัวว่า

ตัวจะสูญเสียอะไร, มันก็มีความทุกข์หนักอยู่ในตัว ข้างนอก มันก็เอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น ข่มเหงผู้อื่น คุกคามผู้อื่น, มันก็เป็นความทุกข์ข้างนอก เรียกว่า ความทุกข์ส่วนบุคคลก็มาจากความเห็นแก่ตัว. ความทุกข์ของสังคมก็มาจากความเห็นแก่ตัว; ถ้าเรากำจัดความเห็นแก่ตัวได้ มันก็ไม่มีความทุกข์.

ทำลายความเห็นแก่ตัวได้ก็เป็นโลกใหม่ โลกพระศรีอารีย์.

ด้วยจิตใจที่ไม่ลำเอียง ด้วยจิตใจที่เที่ยงธรรม มองดูให้ถี่เถอะ ทุกศาสนาเลยสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม; ถ้าศาสนาไหนไม่สอนเรื่องทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วไม่ใช่ศาสนาออก เอาไปโยนทิ้งทะเล. แต่ว่าทุกศาสนาที่เป็นศาสนาแท้จริงแล้ว จะต้องสอนเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม; บางทีสอนโดยอ้อมฟังไม่ถูก แต่ก็มุ่งหมายอย่างนั้น เพราะคนทีนั้น ฟังไม่ถูก ก็ต้องสอนชนิดที่คนทีนั้นฟังถูก, จึงมีสอนทั้งอย่าง ภาษาคนธรรมดา, และมีสอนทั้งอย่างภาษาธรรมะอันลึกซึ้ง. มันจำเป็น.

ฉะนั้นศาสนาทุกศาสนาจึงเป็นเรื่องที่สอนทำลาย
 ความเห็นแก่ตัว มีลักษณะเป็นสังคมนิยมทางฝ่าย
 วิญญาณ, เป็น spiritual socialism อยู่ทั้งนั้นแหละ, ให้เห็น
 แก่ผู้อื่น ชีวิตอื่น ในทางความรู้สึกทางจิตใจที่แท้จริง แล้วก็
 รักผู้อื่น รักมนุษย์ผู้อื่นได้. เรารักสัตว์เดรัจฉานได้ เพราะ
 มันก็มีชีวิต มีความรู้สึกอย่างเดียวกัน, แล้วเราก็รักต้นไม้
 ทั้งหลายได้ เพราะต้นไม้ทั้งหลายก็มีชีวิตและมีความรู้สึก;
 แต่คนมันโง่เกินไป เห็นว่าต้นไม้ไม่มีความรู้สึก. วิทยาศาสตร์
 ก้าวหน้ามาเพียงพอแล้วที่จะพิสูจน์ว่า แม้ต้นไม้ก็มีความรู้สึก
 ไม่อยากตาย, อยากจะอยู่ด้วยเหมือนกัน, มีสัญชาตญาณแห่ง
 การอยู่ แห่งการต่อสู้ แห่งการไม่อยากตาย อยู่ในต้นไม้
 ต้นไผ่; ถ้าเรามองเห็นข้อนี้ เราก็จะรักต้นไม้ในฐานะ
 เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน. ดังนั้นเราจึงรัก
 มนุษย์ด้วยกัน รักสัตว์เดรัจฉานทั้งหมด รักต้นไม้ต้นไผ่ พืช
 ทั้งหลายทั้งหมด ว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

นี่มันเป็นสังคมนิยมมหาศาล, สังคมนิยมอันสูงสุด
 ไม่มีความเห็นแก่ตัวเหลืออยู่, โลกนี้ก็เป็นโลกของพระ-
 ศรีอารยเมตไตรย คือโลกแห่งความรัก โลกแห่งเมตตา

กรุณา, อยู่กันด้วยความรัก ความเมตตา กรุณา. ไปทางไหน ก็มีคนผู้ที่รัก กิจดุซึ, เราไปทางไหน เหลียวไปทางไหน ก็พบแต่คนที่รักเรา, ชุมมือสลอนไปหมดว่า ต้องการอะไร, จะให้ช่วยอะไร, จะให้ฉันทำอะไร, ให้ฉันช่วยอะไร. ถ้าในโลกนี้ทั้งโลกมันเป็นอย่างนี้ แล้วมันจะเป็นโลกอะไร, เป็นโลกใหม่เหลือประมาณ เป็นโลกที่ใหม่ เหนือปัญหาเหนือความทุกข์.

ที่ไต้ยีนได้ฟังมาว่า ศาสนาพระศรีอาริย์นั้น มักจะเข้าใจผิด ๆ, เห็นแก่ตัวไปเสียอีก ขออะไรก็ได้ ต้องการอะไรก็ได้ ต้องการของเอร็ดอร่อยอย่างไรรู้ก็ได้, ไม่ใช่อย่างนั้น. พระศรีอาริย์เมตไตรย นั้น สูงสุดแห่งเมตตา เต็มไปด้วยเมตตา, ทุกคนมีจิตเมตตา รักผู้อื่นเหมือนกันหมด; *เลยมีคำพูดเป็นภาษาคนว่า พอเราลงจากบ้านเรือนเราก็จำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร แม้แต่ลูกเมียของตัวเองก็จำไม่ได้, พอออกไปในท้องถนนแล้ว เพราะมันเหมือนกันหมด, เพราะมันรักเราเหมือนกันหมด.* พอออกจากบ้านลงประตูเรือนไป ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร, มีแต่คนรักเราเหมือนกันทั้งหมด. พอกลับมาที่บ้านแล้วจึงรู้ว่า *อ้าว นี่ภรรยาของเรา นี้ลูก*

ของเรา นั้มารดาของเรา, เพราะเหตุที่ความรักมันถึงขีดสูงสุด
สมบูรณ์เหมือนกันหมด เพราะมันทำลายความเห็นแก่ตัวหมด.

ศาสนาที่ทำลายความเห็นแก่ตัวหมดนี้ เรียกว่า
ศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรย เมตไตรยคือ เมตตา
เกี่ยวกับเมตตา, เนื่องด้วยเมตตา, ประกอบอยู่ด้วยเมตตา,
เรียกว่าเมตเตยฺย เมตไตยฺย, ศรีอารียะเป็นบทประกอบว่าดี
ที่สุด สูงสุด สูงที่สุดอะไรเท่านั้นแหละ. แต่ตัวแท้คือ
เมตเตตยะ แปลว่าขึ้นอยู่กับเมตตา, ประกอบอยู่ด้วยเมตตา,
ผูกพันอยู่ด้วยกับเมตตา, จะเป็นปัจจัยแห่งเมตตาก็ได้.
ฉะนั้นเราก็มีได้ ถ้าเราทุกคนหมดความเห็นแก่ตนกันที่นี้
เราก็สร้างศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยขึ้นมาได้ทันที,
ที่นี้ เป็นโลกใหม่.

แต่เดี๋ยวนั้เราทำกันไม่ได้ เราพูดกันไม่รู้เรื่อง:
มึงก็มึง กูก็กู กูก็กู มึงก็มึง, มีแต่ความเห็นแก่ตัวอย่างนี้
มันรักกันไม่ได้, ยังไม่มีหวังที่ว่าโลกพระศรีอารียเมตไตรยจะ
เกิดขึ้นมาได้. มันต้องศึกษาลัทธิที่ถูกต้องของธรรมชาติ
ว่า เราเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน, เรามีปัญหา
เหมือนกัน, ชีวิตของเรามีสัญชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตัว

ครอบงำมาด้วยกัน. เรามาทะเลาะกัน แย่งชิงกัน เบียดเบียนกัน, นี่เป็นโลกบ้า. แต่เราก็พอใจ เพราะว่าเรากำลังเป็นอย่างนั้น และเพราะว่ากำลังเป็นกันอยู่ทุกคน เลยไม่มีใครเกลียดใคร, ไม่มีใครติเตียนใครในการมีกิเลส, เกิดความเห็นใจกันว่า มีกิเลสได้ด้วยกันทุกคน, นี่โลกมันจึงอยู่ในสภาพอย่างนี้, คือมีแต่ความเบียดเบียน. ให้ถือว่าเป็นโลกเก่า นิยมการปล่อยไปตามธรรมชาติ ตามสัญชาตญาณ, แล้วก็อยู่กันอย่างล้มลุกคลุกคลาน เคี้ยวสุขเคี้ยวทุกข์ เคี้ยวสุขเคี้ยวทุกข์, เคี้ยวหัวเราะเคี้ยวร้องไห้ เคี้ยวหัวเราะเคี้ยวร้องไห้ ไม่ใช่ความสงบ.

ความสุขก็ไม่ใช่ความสงบ ความทุกข์ก็ไม่ใช่ความสงบ ช่วยเข้าใจหน่อย; ที่ปรารถนาความสุขนั้น มันไม่ใช่ความสงบ, มันเหนื่อย เหนื่อยเท่ากับไปยุ่งกับความทุกข์เหมือนกันแหละ. ความดีใจก็เหนื่อย. ความเสียใจก็เหนื่อย ไม่ใช่ความสงบ, อย่าดีใจอย่าเสียใจจึงจะเป็นความสงบ. เคี้ยวคนมันโง่ คนมันโง่ ไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริงในขั้นนี้ ก็เลือกเอาฝ่ายที่ถูกใจว่าดี ฝ่ายที่ไม่ถูกใจว่าชั่ว, แล้วก็ไปยึดมั่น เรื่องดีเรื่องชั่ว มันก็เกิดบาป

ขึ้นมา ก็เห็นแก่ตัวขึ้นมา ก็ก็จะเอาอย่างที่ดีของกู, ถูกใจของกู ก็เลยเห็นแก่ตัว แล้วก็ไม่เห็นแก่ผู้อื่น.

ฉะนั้น ทุกศาสนาจึงสอนเรื่องทำลายความเห็นแก่ตัว; พุทธศาสนาก็สอนลึกลงไปถึงกับว่าไม่มีตัวที่จะเห็น ไม่มีตัวที่จะต้องเห็น มันไม่มีตัว มันจึงไม่เห็นแก่ตัว เพราะมันไม่มีตัว. แต่ถ้าไม่สอนลึกถึงอย่างนั้น, ก็สอนไปตามขั้นตอน ว่าเรื่องดีเรื่องชั่วนี้พอไปติดเข้า มันก็ตั้งต้นมีบาป แล้วมันก็ตั้งต้นทำบาป เพราะเห็นแก่ความเอร็ดอร่อยที่เรียกว่าดี, ก็เกลียดว่าความอึดอัดอยู่ด้วยความไม่อร่อยที่เห็นว่าชั่ว. ศาสนาคริสเตียนก็สอนหลักอันนี้แหละ ในไบเบิลแรกของกัมภีร์ไบเบิล แต่มันไม่มีใครสนใจ จะทำอย่างไรได้, หัวใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาแหละ ไม่ติดเรื่องดี ไม่ติดเรื่องชั่ว เพราะเห็นว่าทั้งดีทั้งชั่วมิใช่ความสงบ.

แต่มันลำบากเรื่องปัญหา คำว่าดี คั้น, มนุษย์รู้จักในความหมายนั้นเสียแล้ว, แล้วก็ชอบดี ชอบดีที่สุด. ถ้าจะพูดอย่างหลักธรรมะก็ว่าบ้าที่สุด : ชอบชั่วที่สุด ก็บ้าที่สุด, ชอบดีที่สุดก็บ้าที่สุด, ชอบความว่าง ชอบความสงบนั้นแหละถูกต้อง.

ฉะนั้นอย่าไปเข้าใจว่า พระเจ้านั้นคือสิ่งที่ตีที่สุคนะ ถ้าพระเจ้ายังตีที่สุค ก็ไม่สงบดอก, ยังไม่สงบดอก, พระเจ้าต้องพ้นตีขึ้นไป; ถ้าจะพูดว่าตี ต้องเป็นตีความหมายอื่น, ความหมายอื่นไม่ใช่ความหมายนี้, พระเจ้าต้องอยู่เหนือตีเหนือชั่วคราว, พระนิพพานต้องอยู่เหนือตีเหนือชั่วคราว จึงจะเป็นที่สงบ; ความตีความชั่วคราวไม่ใช่ความสงบ ยังเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว, แล้วมันก็เกิดความวุ่นวาย.

นี่ เคียวขึ้นมาพบความจริงชั้นซันชิ จะพบวิถีทางแห่งชีวิตใหม่, ครนปฏิบัติตามแล้วก็จะได้ชีวิตใหม่ ซึ่งจะไม่มียุทธาเลย, อาตมาขอใช้คำรวมๆ ว่าปัญหา ปัญหาคือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์, ปัญหาคือปีศาจร้าย ซาดานมารร้ายอะไรรวมอยู่ที่คำว่าปัญหา. อย่ามีกับมันเลย อยู่เหนือปัญหาทั้งหมดทั้งสิ้น นั่นแหละ จึงจะเป็นชีวิตใหม่.

ฉะนั้น เรามีแนวทางแห่งชีวิตใหม่ แล้วเราปฏิบัติเพื่อได้ชีวิตใหม่ ซึ่งอยู่ในโลกนี้ได้ ที่นี้ได้เดี๋ยวนี้ได้ ไม่ต้องรอดต่อตายแล้ว. เรื่องรอดต่อตายแล้วมันจะมีประโยชน์อะไร เพราะว่าความทุกข์มัน อยู่ที่นี้ ปัญหามันอยู่ที่นี้; แต่คนโง่จะไปแก้ปัญหาคือตายแล้ว มัน

จะมีประโยชน์อะไร, ถ้าว่ามันไม่ไ้ มันต้องแก้ปัญหาคือนี้
มันต้องได้รับผลที่นี้ และเดี๋ยวนี้,

จะนั้น จึงหวังว่าท่านทั้งหลายทุกคน คงจะได้
พยายามสุดความสามารถของตนๆ ในการที่จะเดินทาง
มรรควิถีอันใหม่ เพื่อจะพบชีวิตใหม่ มีนัยะดังที่กล่าวมา.
ท่านทั้งหลายจะต้องเอาคำบรรยาย ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ กับครั้ง
รวมเข้าด้วยกัน แล้วก็จะเป็นเรื่องสมบูรณ์ ว่าเราจะมีชีวิต
ใหม่ และเราจะปฏิบัติตามวิถีทางใหม่ได้อย่างไร คืออย่าง
ที่ว่ามัน. จะมีชีวิตอยู่ด้วยสติ ปัญญา สัมปชัญญะ
สมาธิ เราก็ได้ชีวิตใหม่.

เอา การบรรยายนี้มันก็สมควรแก่เวลา, เพราะเวลา
มันก็หมดแล้ว. ขอยุติการบรรยาย ด้วยการฝากความหวัง
ไว้ว่า ท่านทั้งหลายทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากการมาที่นี้
คุ้มค่าเงินของตน คุ้มค่าเวลาของตน คุ้มค่าเรี่ยวแรงที่
เหนื่อยไป แล้วก็ไม่ต้องไปทะเลาะกับยมบาล ที่เขาจะต่อค้ำ
เขาจะคัดค้านว่า แก่ใช้เงินไม่คุ้มค่า,

ขอยุติการบรรยาย เอาละปิดประชุม.

บรรยายธรรมแก่คณะนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ปทุมวัน บางเขน ณ สถานที่นี้ สอนโมกขพลาราม ไชยา

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือธรรมบรรยาย ของ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ชุมนี เป็นการรวบรวมคำบรรยายที่มุ่งสำหรับบุคคลผู้มีปกติ ฟังพินิจหา เหตุผล เป็นข้อธรรมะที่เป็นเนื้อแท้ ซึ่งท่านได้บรรยายโดยละเอียด เข้าใจได้ง่าย และค่อยๆ สูงขึ้นตามลำดับจนถึงธรรมะชั้นสูงสุด

มาในสมัยนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์หนังสือขึ้น ในวาระครบรอบ ๕๓ ปี หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๒ เพื่อ เผยแพร่พระธรรมคำสอนของท่านให้แพร่หลายและกว้างขวาง อันเป็น การประกาศเกียรติคุณแห่งองค์บรรยาย ดังต่อไปนี้

๑. ธรรมบรรยาย เรื่อง นิพพาน
๒. ธรรมบรรยาย เรื่อง คู่มือมนุษย์
๓. ธรรมบรรยาย เรื่อง แก่นพุทธศาสนา
๔. ธรรมบรรยาย เรื่อง พื้นฐานของชีวิต
๕. ธรรมบรรยาย เรื่อง ความลับของชีวิต
๖. ธรรมบรรยาย เรื่อง กรรมเหนือกรรม
๗. ธรรมบรรยาย เรื่อง เขียนมา ตอบไป
๘. ธรรมบรรยาย เรื่อง พุทธศาสนาคืออะไร
๙. ธรรมบรรยาย เรื่อง อนัตตาของพระพุทธเจ้า
๑๐. ธรรมบรรยาย เรื่อง คริสตธรรม พุทธธรรม

บุญกุศลอันเกิดขึ้นจากการจัดทำในครั้งนี้ คณะผู้จัดพิมพ์ ขอน้อมถวายแด่องค์บรรยาย พระผู้เปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทาง อันเป็นสะพานนำไปสู่ความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเพื่อเป็นปัจจัย ให้เกิดพระนิพพาน แก่ชาวโลกทั้งปวง

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสุขสงบ

คำขอพระคุณ

ธรรมสภา ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้เป็นองค์บรรยาย “ธรรมบรรยาย” ชุดนี้ เป็นอย่างสูง ซึ่งเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องทางให้ก้าวไปสู่ความถูกต้อง เพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส และเป็นปัจจัยนำไปสู่พระนิพพานแก่ชาวโลกทั้งปวง

ขอกราบขอบพระคุณ ธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ธรรมบูชา และสำนักพิมพ์การพิมพ์พระนคร ผู้จัดพิมพ์ในครั้งนี้แรก เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ มูลนิธิ - กองทุน - หน่วยงานราชการ - วัด - โรงเรียน และห้องสมุด ที่ได้กรุณาช่วยในการเผยแพร่งานนี้ชุด ธรรมบรรยาย ของ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

- ธรรมทานมูลนิธิ
- มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ
- มูลนิธิพุทธนิคม เชียงใหม่
- ยวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย
- มหাজุฬารัตนอาคาร
- มหามกุฏราชวิทยาลัย
- มูลนิธิวัดสวนแก้ว
- กองทุนเสถียรธรรมสถาน
- ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์
- พระอาจารย์มหาเผียน อนุจารี แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์
- พระอาจารย์สุรศักดิ์ สุรญาโณ แห่งวัดชลประทานรังสฤษฎ์
- ศูนย์หนังสือและร้านหนังสือทั่วประเทศไทย

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๕๐

ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

จัดพิมพ์เผยแพร่ โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์เล่มละ 100 บาท

